

A-16382
P. I. TARASSOV-RODIONOV
3. KLASSI RIIGIÕIGUSNÕUNIK

EELUURIMINE

UURIJA KÄSIRAAMAT

RK
„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

Lg

NSV LIIDU PROKURATUUR
METOODILINE NÕUKOGU

P. I. TARASSOV-RODIONOV,
3. KLASSI RIIGIÕIGUSNÕUNIK

EELUURIMINE

UURIJA KÄSIRAAMAT

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“
TARTU 1947

Professor
M. A. TŠELTSOV-BEBUTOVI
redaktsioonis

78597
A-16382

SISSEJUHATUS

Eeluurimine on prokuratuuri-organite tähtsam tööala. Sellest, kui algatusvõimeliselt, operatiivselt ja kiiresti on teostatud uurimine, kui otstarbekohaselt ja hoolikalt on ette võetud uurimistoimingud, sõltub suures osas mitte ainult konkreetse kriminaalasja lõplik lahendus — kuriteo avastamine ja kurjategijate paljastamine, vaid ka kuritegevuse vastu võitlemise edukus.

Hea kvaliteediga ja kiiresti teostatud uurimisel on esmajärguline tähtsus kohtuorganite edukas ja poliitiliselt õiges töös. Seepärast peab nõukogude uurija oskama orienteeruda iga kriminaalasja konkreetsetes asjaoludes, ei tohi tähele panemata jätta mitte ühtki detaili, koguma hoolikalt kõik vajalikud tõendid.

Uurija peab olema poliitiliselt ette valmistatud, kultuurne töötaja, hästi relvastatud spetsiaalsete teadmistega, ta peab tundma nõukogude seadusi, täiuslikult valdama uurimistehnikat, taktikat ja meetodikat, täpselt jälgima protsessuaalseid norme.

Käesoleva raamatu eesmärgiks on abistada meie noori uurijaid, relvastades neid eeluurimise teostamiseks vajalike algteadmistega. Raamatus valgustatakse eeluurimisse puutuvaid kriminaalprotsessi küsimusi, uurimise tehnika ja taktika küsimusi, mis on vajalikud töö õigeks organiseerimiseks ja tõendite kogumiseks, samuti on esitatud vastavais jagudes NSVL Prokuratuuri peamised juhatused eeluurimise küsimuste kohta.

Eeluurimise teostamisse puutuvate küsimuste kõrval valgustatakse raamatus ka uurija töö organiseerimise küsimusi, kuna sel on küllalt suur tähtsus eeluurimise edukuses.

Eeluurimise peamiste põhiküsimuste esitamine on mõeldud selleks, et uurijail oleks käesolevat raamatut hõlpsam kasutada praktilise töö juures käsiraamatuna ja praktilise abiraamatuna.

Mitte piirdudes ainult üldise tutvumisega käesoleva raamatuga peab noor uurija enne ühe või teise uurimistoimingu teostamisele asumist üle lugema vastava peatüki. Kuid peale selle peab iga uurija süstemaatiliselt töötama oma teadmiste laiendamiseks ja süvendamiseks, oma kvalifikatsiooni tõstmiseks.

Uurijad peavad meeles pidama sm. Võšinski sõnu esimesel üleliidulisel kohtu- ja prokuratuuri töötajate nõupidamisel 1934. a. eeluurimise kvaliteedi tõstmise küsimuse kohta: «...et õieti toimetada uurimist, on vähe treneerimisest, vilumuse omandamisest. Siin on vaja selle raske ja keerulise töö teaduse ja tehnika valdamist.

Vilumuse omandamisel on vähetähtis osa — siin on šabloon lubamatu. Siin on vaja saavutada meisterlikkust, vaja lahendada strateegilisi ülesandeid nagu tegelikus sõjas. Teostada uurimist — see on sama, mis pidada sõda. See nõuab oskust ja meisterlikkust. Lenin rääkis, et siin on vaja oskuslikult tegutseda, vilunult tegutseda. Vaja osata läbi töötada tuhanded võtted, vaja osata kohandada oma taktikat vastavalt elutingimuste muutustele, millest rääkis sm. Stalin, juhtides tähelepanu klassivaenlase ja tema agentuuri «vargalikkudele mahhinatsioonidele», vaja, nagu seda nõudis Lenin, õppida isiklikkudest kogemustest.

«Vaja,» rääkis Lenin, «teha kokkuvõtteid sellest, kuidas teie püüdsite ja kuipalju te viisite läbi kohtuprotsesse, missuguseid tulemusi te saite...»

See, seltsimehed, on teadus, see on kunst.

Siin ei saa tegutseda ainult treneerimisega, läbi viia 100 kriminaalasja ja siis õppida. Läbi viia 100 kriminaalasja on muidugi hea, see annab võimalust õppimiseks, kuid sellest on vähe, sellepärast, et üks kriminaalasi ei ole teisega sarnane, iga kriminaalasi on individuaalne. Vaja on töös tugineda teaduslikule alusele. Kui see töö ei tugine marksismi-leninismi metodoloogiale

alustele, dialektilise metodoloogia alustele, siis asi ei lähe. Seda
vaja teada ja mõista.

Kui seltsimees Stalin partei XVII kongressil eraldi parteid
puudutavas osas nõudis meilt ideoloogilise ja teoreetilise taseme
tõstmist, siis käib see nõudmine ka meie kohta. Meie ülesannetele
seda kohaldades tähendab see mitte ainult meie arenemise üld-
ideoloogilise taseme tõstmist — see tähendab ka meie töö meto-
doloogia ja tehnika valdamist».

I. EELUURIMISE ÜLDISED KÜSIMUSED

1. Uurija asend uurimisorganite süsteemis

Uurija kohustused

Prokuratuuriorganite uurimisaparaat, vastavalt kehtivale seadustele, on määratud võitlema kõige ohtlikumate kuritegude vastu, mille uurimine on seadusega antud uurija kompetentsi.

Niisugune prokuratuuriorganite uurijate asend, kellest peamine osa koosneb rahvauurijaist, nõuab, et iga rahvauurija oleks kvalifitseeritud uurimisala töötaja.

Kvalifitseeritud spetsialistina peab uurija tegelema ainult uurimistööga.

Iga rajooniprokurör peab mõistma, et uurija töö — see on ühe või teise kuriteo uurimine, mis on antud tema alluvusse.

Täiesti lubamatu on seepärast kohustada uurijat teostama ükskõik milliseid revideerimisi, igasuguseid kontrollimisi ja algmaterjalide täiendamisi, järelevalve-korras kohtuasjade läbivaatamisi, miilitsa poolt lõpuleviidud kriminaalasjade läbivaatamisi ja osa võtma kohtus riikliku süüdistajana.

Uurija kohuseks on ainult kuriteo kindlaksmääratud faktide uurimine või erinõuete täitmine uurimisasjades KrPK § 126 korras.¹

¹ Viidetes KrK ja KrPK tuuakse Vene NFSV koodeksite paragrahvid, mis liiduvabariikides tuleb asendada liiduvabariikide koodeksite vastavate paragrahvidega.

NSVL Prokuratuuri ringkirjas nr. 18/20, 2. aprillist 1937. a., öeldakse:

«Rea organisatsiooniliste ja operatiivküsimuste täpsustamiseks, mis tekivad jälitusosakondade töös, selgitan:

... Mõned prokurörid ikkagi veel lubavad riikliku süüdistaja ülesannete panemist uurijate peale. Niisugune praktika ei ole midagi muud kui prokuröri kõrvalehoidumine oma tähtsama ülesande täitmisest kohtutöös.

Prokuröridele, kes sel viisil hoiduvad kõrvale oma ülesannete täitmisest, määrata distsiplinaarkaristus; uurijail niisuguseid ülesandeid mitte võtta täitmisele».

Sel viisil tuleb igasugust uurija kasutamist mitte uurimistööks võtta kui seaduse ja NSV Liidu prokuröri juhatusete jämedat rikumist.

Vahekord prokuröri ja

Uurija vahekord prokuröri ja määratakse kindlaks seadusega. KrPK § 118 alusel on prokuröri peale pandud järelevalve teostamine eeluurimise üle.

Teostades järelevalvet uurimise üle on prokurör kohustatud koordineerima kõikide uurimisorganite uurimistööd ja juhtima uurijate tööd.

Seoses sellega on prokurörile antud õigus tutvuda eeluurimise aktidega ja anda juhatusi uurijale uurimise suunamise ja täiendamise kohta.

KrPK § 148 kohaselt võib prokurör uurijale ette panna tema poolt valitud tõkkeabinõu tühistada või asendada see teisega või valida tõkkeabinõu, kui seda pole uurija poolt valitud.

Seadus määrab kindlaks, et juhatused, mis antud prokuröri poolt, on uurijale kohuslikud.

Prokuröri ettepanekuga mitterõõ tumise juhul on uurijal, peatamata täitmist, õigus kaevata selle ettepaneku peale kõrgemalseisvale prokurörile.

Uurija töö juhtimine rajooniprokuröri poolt ei tohi olla šablooniline, formaalne, nagu see on mõnedes rajoonides, vaid peab olema konkreetne, seotud meetodiliste juhatustega ja osutama tegelikku abi, eriti noortele uurijatele.

1936. a. uurijate õppekonverentsi lõppistungil näitas sm. Võšinski selgeis väljendustes, missugune peab olema uurija töö tõeline juhtimine, kuidas peab prokurör organiseerima ja teostama juhtimist:

«Et juhtida uurija tööd, vaja võtta osa sellest tööst. Kui aga prokurör ei tunne konkreetselt kriminaalasja, kuidas saab ta anda operatiivseid juhatusi? Ta toob siis asjasse ainult segadust. Kui mul on vaja anda asja kohta juhatusi, siis ma teostan uurimistoimingud koos oma uurijaga. Ma kutsun enda juurde süüaluse, tunnistajad, ma võtan osa ülekuulamistest, vastastamistest, ma elan sisse eeluurimise õhkkonda, tutvun kõige juhtunuga ja siis ütlen uurijale, mida ta peab tegema. Kui ma ei tutvune toimikuga, ei sõanda ma kunagi öelda uurijale: «Teha seda ja seda», sellepärast, et ma võin teda vale teed mööda suunata.

Kui prokurör tahab anda juhatusi asja kohta, peab ta sellest asjast vahetult osa võtma. Kui ta uurimisest osa ei võta, tunnistajaid üle ei kuula, eksperte välja ei kutsu, küsimusi ei püstita, asitõendeid ei uuri, vastastamist ei teosta, siis, ma ütlen — ei tohi ta anda uurijale mingisuguseid operatiivseid juhatusi.»

Üheaegselt sellega on prokurör kohustatud abistama uurijat igakülgsest, looma temale vastava olukorra ja normaalsed töötingimused.

Prokurör on kuritegevuse vastu võitlemise organisaator ja juhtija linnas või rajoonis. Tema lähemaks abiliseks selles töös peab olema uurija. Kõigi tähtsamate, keerulisemate ja segasemate kuritegude avastamisega ja uurimisega peab ta olema aktiivseks võitlejaks kuritegevuse vastu.

Prokurör peab nii korraldama oma järelevalvet eeluurimise üle, et ta ei oleks uurija hooldajaks, ei võtaks ära uurijalt ise-

seisvust, kuid samal ajal operatiivselt juhiks uurimiskäiku ning kontrolliks seda, andes uurijale tarvilikke juhtnööre uurimisprotsessi vältel.

Teostades uurija töö juhtimist peab prokurör silmas pidama, et uurimistöö edu sõltub sellest, kui tihe side tal on uurijaga ning kui kasulik on tema poolt antud abi.

Vahekord miilitsaorganitega

Miilitsaorganid on iseseisvad uurimisorganid, kelle uurimistöö üle järelevalvet teostab samuti prokurör. Seepärast on prokuröril võimalik koordineerida kõikide uurimisorganite uurimistööd.

Prokuröri ja uurija vahekorda miilitsaorganitega reguleerivad KrPK § 99 ja 106. Vastavalt nendele paragrahvidele, juhul, kui miilitsaorganites alustatakse kriminaalasju, milles seaduse järgi on tarvilik eeluurimine, on miilitsaorganid kohustatud:

- 1) viivitamata teatama sellest prokurörile ja
- 2) kui on lõpule viidud uurimistoimingud, mis ei kannata edasilükkamist ja mis on hädatarvilikud edaspidise uurimise kindlustamiseks, saatma toimiku prokurörile üleandmiseks uurijale.

Edaspidi on miilitsaorganitel õigus niisugustes asjades toimetada üksikuid uurimistoiminguid ainult prokuröri või uurija korraldusel.

Väga tihti sõltub uurimise edu ühes või teises asjas uurija ja miilitsaorganite ühisest tegevusest, sest sageli on vajalik kooskõlastada uurimistööd agentuur-jälitamistega.

Seoses sellega on iga uurija kohustatud õieti korraldama oma vahekorra miilitsaorganitega.

Uurija kvalifitseerituima uurimisala-töötajana rajoonis peab osutama abi miilitsaorganitele nende uurimistöös. See abi väljendub regulaarsete õppuste teostamises miilitsaorganite operatiivtöötajatega kõigis uurimistööd puutuvais küsimustes, samuti nõu andmises üksikuile miilitsaorganite operatiivtöötajatele.

jaile nende menetluses olevate üksikute keerulisemate kriminaal-asjade kohta.

Juhul, kui prokurör suudab kõikide uurimisorganite tööd õieti koordineerida, siis on miilitsaorganid alati suutelised osutama uurijale tarvilikku abi ühe või teise kriminaalasja uurimisel.

Uuri ja taandamine

Vastavalt KrPK § 122 nõuetele kuulub uurija taandamisele alljärgnevatel juhtudel:

- 1) kui ta osutub pooleks või ühe poole sugulaseks;
- 2) kui tema või tema sugulased on huvitatud asja tulemusest;
- 3) kui ta võttis asjast osa tunnistajana, eksperdina või kannatanu või tsiviilhageja huvide esindajana;
- 4) kui on olemas asjaolusid, mis tekitavad kahtlust tema erapooletuses.

Uurija vastu esitatud taandamine peab viimase poolt 24 tunni jooksul edasi saadetama prokurörile, kusjuures uurimistoiminguid ei tohi peatada.

Prokurör peab hiljemalt 3 päeva jooksul lahendama uurija vastu esitatud taandamise.

Uuri ja tegevuse peale kaebamine

KrPK § 212—220 määravad kindlaks uurija toimingute peale kaebamise korra.

Kaebused uurija toimingute peale, mis rikuvad või kitsendavad poolte, tunnistajate, ekspertide, tõlkide, manukate, käendajate, kautsjoniandjate ja teiste isikute õigusi, antakse edasi prokurörile kas vahetult või uurija kaudu.

Tähtaeg kaebuste esitamiseks on määratud 7 päeva, arvates sellest päevast, mil kaebajale sai teatavaks uurija toiming, mille peale ta kaebab. Kuid kaebuse esitamine tõkkeabinõu valimise, uurimise pikalevenimise ja uurija ebaseadusliku tegevuse peale ei ole piiratud mingisuguste tähtaegadega.

NSVL Prokuratuuri ringkiri 13. aug. 1934. a. paneb ette kindlustada uurimisorganite tegevuse peale seadusega määratud kaebamise korra reaalsust:

«Liiduvabariikides kehtivad KrPK-d näevad ette uurimisorganite tegevuse peale edasikaebamise võimaluse ning määravad kindlaks karmid tähtajad nende kaebuste läbivaatamiseks. (Vene NFSV, Valge-Vene NSV ja Armeenias NSV KrPK § 107, 212—220, Ukraina NSV KrPK § 104, 205, 211, Azerbaidžani NSV KrPK § 104, 209, 217, Turkmeeni NSV KrPK § 97, 190, 193, Uzbeki NSV ja Tadžiki NSV KrPK § 21 ja Gruusia NSV Ajutiste eeskirjade § 16). See protsessuaalkord, kindlustades uurimisorganite kontrolli ja õigeaegset vigade parandamist, peab ühes sellega ka tõstma uurimistöö kvaliteeti. Kuid praktikas kasutatakse seda harva ja esitatud kaebused kas lihtsalt lisatakse toimikule juurde või jäävad ilma vastukajata «järelevalve menetluste kausta».

Panen ette kindlustada seadusega määratud kaebamise korra reaalsust, selleks kohustada isikuid, kes tegelevad uurimisega, teatama asjast osavõtvaile pooltele nende kaebuste esitamise õigust, mainides ühtlasi, kellele ja missuguse tähtajaga võidakse kaebusi esitada, ja viivitamata kaebuse saamisel saata need edasi kuuluvuse järgi. Ühtlasi kohustada prokuröre kinni pidama KrPK-s ettenähtud kaebuste läbivaatamise tähtaegadest, kaebuste tagasilükkamise korral aga tegema motiveeritud määruse, teatades sellest kaebajaile ning nende nõudmisel välja andma neile nende määruste ärakirjad».

Uurija tegevuse peale kaebamise seadusega määratud korrast kinnipidamine garanteerib mitte ainult tema poolt tehtud vigade parandamist, vaid soodustab ka uurimise kvaliteedi tõstmist.

Kui uurija saab kätte kaebuse tema toimingute kohta, on ta kohustatud kirjaliku kaebuse vastuvõtmise kohta andma allkirja või vormistama suulise kaebuse protokolliga ja 24 tunni jooksul saatma kaebuse edasi prokurörile ühes oma seletusega.

Prokurör on kohustatud kaebuse läbi vaatama 3 päeva jooksul kaebuse kättesaamise ajast arvates ja koostama motiveeritud määruse kaebuse rahuldamise või tagasilükkamise kohta.

Kaebuse esitamine ei peata kuni selle lahendamiseni uurija toiminguid, mille peale on kaevatud.

2. Uurimisalluvus

Uurimisalluvuse eeskirjadest kinnipidamise tähtsus

Kuritegevuse vastu võitlemise organiseerimise edukus nõuab seadusega määratud uurimisalluvusest rangelt kinnipidamist.

Uurimisalluvusest tingimusteta kinnipidamine pole mitte ainult prokuröri kohus, kes teostab järelevalvet kõikide uurimisorganite üle, vaid ka iga uurija kohus.

Uurimisalluvuse küsimustele pöörati suurt tähelepanu juba Üleliidulisel kohtu- ja prokuratuuri töötajate nõupidamisel (1934. a.), mille otsustes kriipsutati spetsiaalselt alla uurimisorganite (uurija, miilitsaorganid jt.) kompetentsi range piiritlemise vajadust kooskõlas seaduse nõuetega.

See nõupidamise otsus vormistati NSVL Prokuratuuri ringkirjalise kirjaga 13. augustist 1934. a., milles öeldakse:

«Mitterahuldava uurimistaseme üks peamisi põhjusi on uurijate käest rea asjade äravõtmine, mis on rohkem keerulised ja nõuavad uurimisorganeilt vastavat kvalifikatsiooni.

Selle defekti kõrvaldamiseks panen ette kindlaks määrata NSV Liidu kriminaalkohtupidamise põhialuste § 8 ja liiduvabariikides kehtivate KrPK raamides uurimisorganite kompetentsi piiritlemine (kohaldades Vene NFSV, Valge-Vene NSV ja Armeenia NSV KrPK § 108, Ukraina NSV KrPK § 106, Azerbaidžani NSV KrPK § 105, Uzbeki NSV ja Tadžiki NSV KrPK § 10 ja Turkmeeni NSV KrPK § 99 ning Gruusia NSV kriminaal-asjade uurimise ajutiste eeskirjade § 6), andes kohuslikult uurija kompetentsi riiklikud, tähtsad ametialased kuriteod, süüdistus-

asjad 7. ja 22. augusti 1932. a. ja 8. detsembri 1933. a.¹ seaduse järgi, samuti kõik krai- (oblasti-) kohtule alluvad asjad. Miilitsaorganite osavõtt seda liiki kriminaalasjade uurimisest peab rangelt piirduma KrPK poolt määratud raamidega (Vene NFSV, Valge-Vene NSV ja Armeenia NSV KrPK § 99 ja 106, Ukraina NSV KrPK § 97 ja 103, Azerbaidžani NSV KrPK § 96 ja 103, Turkmeeni NSV KrPK § 88 ja 96, Uzbeki NSV ja Tadžiki NSV KrPK § 12 ja Gruusia NSV Ajutiste eeskirjade § 8)».

Hiljem, 1936—1938. a. anti NSVL Prokuratuuri poolt koos NSVL Siseasjade RK-ga välja mitu ringkirja prokuratuuri ja miilitsaorganite uurijate kompetentsi piiritlemise küsimuse kohta. Kuid 1938—1939. a. tühistati need kõik kui kehtivast kriminaalprotsessi seadusest kõrvalekalduvad.

NSVL Prokuratuuri käskkirjas nr. 1918, 30. detsembrist 1938. a., pandi ette: «Kriminaalasjade uurimisalluvuse piiritlemise lahendamisel miilitsaorganite, uurijate ja vastavate inspeksioonide vahel täpselt juhinduda liiduvabariikide KrPK vastavatest paragrahvidest».

Uurijate ja miilitsaorganite vahelise uurimisalluvuse piiritlemise küsimusse täieliku selguse toomiseks anti NSVL Prokuratuuri poolt 20. märtsil 1939. a. välja käskkiri nr. 56—3, milles pandi ette:

«Majanduslikkudes ja ametialastes kuritegudes juhinduda kriminaalasjade uurimisalluvuse määramisel tingimata Vene NFSV KrPK §-st 108».

Iga uurija peab kindlasti aru saama, et tema töö kvaliteedi hinne oleneb sellest, kui paljudes kriminaalasjades ta suutis teostada uurimist, mis kuulus tema kompetentsi.

Kui uurija (tihti arvulise hulga jahil olles) uurib ainult vähetähtsaid, kõige lihtsamaid asju, kuid kõik keerulised ja tähtsad

¹ Käesoleval ajal — NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 10. juuli 1940. a. seadluse järgi vastutusest halvakvaliteedilise ja mittekomplektilise toodangu väljalaskmise eest.

asjad on koondatud miilitsaorganitesse, siis tuleb uurija töö tunnistada täiesti ebarahuldavaks.

Iga uurija peab oma töö rajoonis nii seadma, nii korraldama oma vahekorra prokuröri ja miilitsaorganitega, et ta alati saab kohe teada kõigist toimepandud kuritegudest, mille uurimine kuulub tema kompetentsi, ja saab õigeaegselt võtta need asjad oma menetlusse.

Uurija kompetents

Kriminaalasjade hulka, mille eeluurimine on uurijale kohuslik, kuuluvad vastavalt Vene NFSV KrPK § 108 järgmised asjad: 1) kontrrevolutsioonilised kuriteod ja eriti ohtlikud valitsemiskorra-vastased kuriteod (välja arvatud 10. juuli 1934. a. seaduse põhjal Riikliku Julgeoleku RK organite alluvusse antud asjad); 2) süüdistusasjad 7. augusti 1932. a. seaduse järgi; 3) aktivistide tagakiusamise asjad nende ühiskondliku või tootmisalase tegevuse pärast, iseäranis stahhaanovliku liikumise takistamine; 4) süüdistusasjad 10. juuli 1940. a. seadluse järgi; sõjaliste tellimiste mittetäitmine, tähtsamad ametialased ja majanduslikud kuriteod (sealhulgas kõik asjad põhjuseta tööltpuudujate kaitsjate kohta); 5) suurte raiskamiste asjad; tähtsamad spekulatsiooni asjad, ostja petmise ja tööstuskaupade ning toiduainete raiskamise asjad; 6) ohutustehnika eeskirjade rikkumise asjad, suurte õnnetuste asjad; 7) tahtlikkude tapmiste asjad, mis on ette nähtud Vene NFSV KrK § 136, 137 ja 138 ning teiste liiduvabariikide KrK vastavates paragrahvides; 8) kuritegelike abortide tegemise asjad, enesetapmisele viimise, raskete kehavigastuste tekitamise ja suguliste kuritegude asjad, mis on ette nähtud Vene NFSV KrK § 140, 141, 142, 151, 155 ning teiste liiduvabariikide KrK vastavates paragrahvides; 9) küla-aktiivi töötajate, majandustegelaste või insener-tehniliste töötajate süüdistusasjad, mis on seoses nende tootmistevõimega (kõik asjad); 10) rahvusvabariikides, oblastites ja rajoonides — sugukondliku olustiku igandis seisnevad kuriteod.

NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK käskkirjas nr. 80/129, 13. juulist 1940. a., on mainitud, et nendes asjades, mida kvalifitseeritakse NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 10. juuli 1940. a. seadluse järgi «Vastutusest halvakvaliteedilise ja mittekomplektilise toodangu väljalaskmise ja kohustuslikest standardidest mittekinnipidamise eest tööstuslike ettevõtete poolt», peab uurimine antama kõige enam kvalifitseeritud uurijaile.

On vaja märkida veel üks kriminaalasjade liik, mille uurimist peavad toimetama uurijad. NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK käskkirjas nr. 67/110, 11. juunist 1940. a., alaealiste poolt toimepandud kuritegude uurimise ja kohtuliku arutamise korra kohta on öeldud: «Alaealiste poolt toimepandud kuritegude eeluurimise toimetamine liidu- ja autonoomsete vabariikide pealinnades, krai ja oblasti keskustes ja teistes suuremates linnades anda kõige enam kvalifitseeritud uurijaile».

Kõiki loeteldud kriminaalasju peavad uurima tingimata uurijad. Peale selle võib ette tulla uurijale ühe või teise kriminaalasja üleandmine, mis ei kuulu tema kompetentsi, kui antud kuriteo erilise iseloomu, rajooni eriliste tingimuste ja rea teiste põhjuste tõttu sel ajal võib olla suur poliitiline tähtsus või see osutuda väga keeruliseks. Sellest räägib otseselt KrPK § 108.

NSV Liidu prokuröri käskkirjaga nr. 42, 16. veebruarist 1945. a., on kategooriliselt soovitatud vabariikide, oblastite ja rajoonide prokuröridele kõrvalekaldumatult kinni pidada seadusega määratud uurimisalluvusest, õigeaegselt ära võtta miilitsaorganitelt ja üle anda uurijatele need asjad, mis kuuluvad viimaste kompetentsi.

Sama käskkirjaga on soovitatud juhul, kui miilitsaorganid uurivad uurija kompetentsi kuuluvaid asju, rangelt kinni pidada KrPK § 109 nõudmistest. Nende nõudmiste täitmine on muidugi kohuslik kõigile uurijaile.

Juhud, mil uurija alluvusse kuuluvaid kriminaalasju võib üle anda miilitsaorganitele

KrPK § 108 näeb ette, et prokuröriil on õigus üle anda uurija kompetentsi kuuluvaid üksikuid kriminaalasju teistele juurdlusorganitele. Seda õigust prokurörid sageli kuritarvitavad, andes üle miilitsale terve hulga kriminaalasju, mille uurimist peab teostama uurija prokuröri vahetu juhtimise all.

Andes suure tähtsuse uurimisalluvusest kinnipidamisele, soovitas NSVL Prokuratuur ringkirjaga nr. 18/26, 2. aprillist 1937. a., kõikidele liidu- ja autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite prokuröridele organiseerida vahetu kontroll seadusega ja kehtivate ringkirjadega sätitud uurimisalluvuse korrast kinnipidamise üle.

Selles ringkirjas on öeldud:

«Paljudes kohtades prokurörid ikkagi veel ei omista vajalikku tähelepanu seadusega kindlaksmääratud uurimisalluvuse eeskirjadest kinnipidamise järelevalvele.

Niisugune olukord on seda enam lubamatu, et rahvauurijate osavõtt nende alluvusse antud kriminaalasjade uurimisest on päris väike ja suur osa nendest asjadest uuritakse miilitsaorganite poolt.

Panen ette kõigile krai- (oblasti-) prokuröridele, autonoomsete ja liiduvabariikide prokuröridele, kus ei ole oblastitesse jaotust, teostada vahetut kontrolli seadusega määratud uurimise alluvuse korra täitmise üle rajooniprokuröride poolt.

Uurija alluvusse kuuluvate kriminaalasjade üleandmine miilitsaorganitele võib toimuda ainult kõige erakorralisematel juhtudel (uurija puudumine, kiirete ja keeruliste uurimistoimingute tarvilikkus jne.).

— Igakuuliste statistiliste aruannete esitamisel krai (obl.) prokuratuuri peavad rajooniprokurörid esitama põhjalikud seletused uurija alluvusse kuuluvate kriminaalasjade miilitsaorganitele üleandmise põhjuste kohta».

Tuleb saavutada nende juhtnööride tingimusteta täitmist, et tulemusena kõik seadusega uurija kompetentsi antud kriminaalasjad uuritaks viimase poolt.

Ainult uurimisalluvuse eeskirjadest rangelt kinni pidades leiab uurija endale õige koha organiseeritud võitluses kuritegevuse vastu.

Territoriaalne alluvus

KrPK § 123 kohaselt peab uurimine kõikides kriminaalasjades teostatama selles rajoonis, kus kuritegu on toime pandud.

Nii on iga uurija kohuseks kõikide kriminaalasjade eeluurimine, mis on toime pandud tema rajoonis ja mille uurimine on seadusega antud uurija kompetentsi.

Kuid mõnel juhul võib uurimise kiirendamise, täiuslikkuse ja sobivuse mõttes, sündmuse tekkimise koha järgi uurimise üle järelevalvet teostava prokuröri loal uurimist teostada ka kuriteo avastamise kohas, samuti ka kannatanu või kuriteo toimepannud isikute elukohas.

Alustades kriminaalasja uurimist ja kindlaks tehes selle käigus, et kuritegu on toime pandud teises rajoonis, peab uurija kaaluma küsimust, kus on otstarbekohasem teostada uurimist ja oma arvamuse ette kandma järelevalvet teostavale prokurörile, kellele on seadusega antud õigus teha erandeid territoriaalse alluvuse üldeeskirjast.

3. Uurimistoimikute ühendamine ja eraldamine

Üldeeskirjad

Üldise korra järgi tuleb iga kuriteo kohta teostada lahutatud ja eraldi uurimine. Uurimistoimikusse peab koondama ja selles peab olema ainult antud kuriteosse puutuvad materjalid.

Mitmesuguste kriminaalasjade ühendamine ühte uurimistoimikusse võib toimuda erandjuhtudel.

KrPK § 117 kohaselt võib ühte uurimistoimikusse koondada ainult järgmised kriminaalasjad:

1) mitme süüaluse süüdistused tingimusel, kui nad on tegutsenud osalistena, pannes toime ühe või mitu kuritegu või

2) kui üks isik või isikute rühm on pannud toime mitu üheleliigilist kuritegu või mitu ühtse sihiga seotud kuritegu.

Niisuguste nõudmistega piirab seadus iga uurimistoimiku sisu ja kindlustab hoolika, täieliku ja igakülgse uurimise.

Vastavalt sellele peab uurija, kui ühe või teise kriminaalasja uurimisel avastati teised kuriteod, mis ei ole mingis seoses uuritava kuriteoga, avastatud kuriteo kohta eraldama materjalid eraldi uurimistoimikusse.

Kriminaalasja eraldamise vormistamine

Materjalide eraldamise eri uurimistoimikusse peab vormistama määrusega, mis on koostatud järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S

..... linnas „.....“ 194. a,
..... oblasti , rajooni prokuratuuri rahvauurija (auaste) (perekonnanimi)
..... , vaatas läbi materjalid, mis kogutud asjas nr. (asja nimetus)
.....
Käesoleva asja eeluurimisel on selgunud asjaolud
(esitada avastatud teise kuriteo sisu), millel ei ole mingit seost uuritava asjaga.

Juhindudes Vene NFSV KrPK § 117

m ä ä r a s:

kõik materjalid avastatud uues kuriteos
..... (asja nimetus)
KrK § tunnuste järgi eraldada eri toimikusse.
Rahvauurija: (allkiri)
(auaste)

Neil juhtudel, kui eraldatud kriminaalasi võetakse uurija menetlusse, võib määruse asja oma menetlusse võtmise kohta ühendada määrusega asja eraldamise kohta. Siinjuures määruse

kirjeldavas osas lisatakse juurde uurija poolt asja oma menetlusse võtmise motiveering ja viide KrPK §-le 110, resolutiivosas aga — mäрге eraldatud asja uurija menetlusse võtmise ja määruse ära kirja rajooniprokurõrile saatmise kohta.

Kriminaalasja ühendamise vormistamine

Omades oma menetluses kriminaalasja konkreetse kuriteo kohta ja avastades, et teistes uurimisorganites on kriminaalasi, mis KrPK § 117 kohaselt kuulub ühendamisele, peab uurija teise kriminaalasja välja nõudma ja ühendama mõlemad asjad.

Ühendamine vormistatakse määrusega, mis on koostatud järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S

..... linnas „.....“ 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauurija (auaste)
perekonnanimi läbi vaadanud
materjalid, mis kogutud asjas nr.
(teise asja nimetus) ja võttes arvesse, et
.....
(kriminaalasja ühendamise tarvilikkuse motiveering) ja juhindudes Vene NFSV
KrPK § 117

m ä ä r a s:

kriminaalasi (teise asja nimetus)
ühendada ühte toimikusse asjaga nr.
.....
(peamise asja nimetus, mis on uurija menetluses).

Rahvauurija: (al'kiri)
(auaste)

4. Erinõuded

Põhieeskirjad

Uurija peab isiklikult koguma kõik kriminaalasjas vajalikud tõendid, kuigi see on seoses väljasõiduga teise rajooni, oblasti. Igal juhul peab sellest korrast kinni pidama kõikide tähtsamate uurimistoimingute teostamisel tõendite kogumise alal. Sel-

lest kinnipidamine kindlustab väärtuslikumate tõendite saamise, arvestades uurija teadlikkust uuritava kriminaalasja kõikidest detailidest.

KrPK § 126 annab uurijale õiguse vajalikul juhul kohustada üksikute uurimistoimingute teostamist teises rajoonis selle rajooni vastaval uurimisorganil.

Tavaliselt peab uurija erinõude korras ühe või teise uurimistoimingu teostamise tegema ülesandeks samuti uurijale.

Erinõude korras võib ülesandeks teha iga uurimistoimingu teostamise. Kuid enne erinõude saatmist peab uurija selle hoolikalt läbi mõtlema ja mitte saatma erinõuet, kui selleks ei ole erilist vajadust.

Erinõude vormistamine

Erinõue ühe või teise uurimistoimingu teostamiseks tuleb vormistada kirjalikult, milles peab olema esitatud kõik vajalikud andmed, mis võimaldaksid arukalt, järelikult ka paremate tulemustega teostada uurimistoimingut.

Igal juhul peab erinõudes, kui sellele ei ole juurde lisatud kogu toimik, olema lühidalt öeldud asja sisu, samuti uurimistoimingu eesmärk ja piirid ning selle täitmise paremad viisid.

Iseäranis, kohustades erinõude korras üle kuulama tunnistajat, peab uurija mitte ainult märkima, missuguseid asjaolusid tuleb tunnistaja ülekuulamisega valgustada, vaid ka formuleerima tähtsamad küsimused, mida peab esitama tunnistajale, kui ta oma seletuses ise ei puuduta neid momente.

Erinõue peab olema koostatud selgelt ja konkreetselt.

Täitmise tähtajad

Erinõude õigeaegne ja hoolikas täitmine on iga uurija kohuseks.

Mõned uurijad venitavad teiste uurijate erinõuete täitmist ja täidavad need formaalselt. Mõned prokurörid annavad ebaõigesti uurijailt saadud erinõuded täitmiseks miilitsaorganeile.

Kõik see toob kaasa lubamatu venitamise nende kriminaalasjade uurimises, mille puhul tekkis erinõude saatmise vajadus.

On iseloomulik, et iga uurija, saatnud erinõude, hakkab pahandama, kui seda ei täideta tähtjaks ja harilikult kaebab kõrgemalseisvasse prokuratuuri, kuni NSVL Prokuratuurini. Samal ajal aga paljud uurijad, saanud täitmiseks kellegi «võõra» erinõude, suhtuvad sellesse samasuguse lubamatu hooletusega.

NSV Liidu prokuröri käskkirjas nr. 226, 4. aprillist 1937. a., on öeldud:

«Paljud uurijad ja prokurörid suhtuvad erinõuetesse kui pealesunnitud võõrasse ja tänamatusse töösse. Nad ei taipa seda suurt kahju, mida nad tekitavad teiste prokuröride ja uurijate erinõuete puuduliku täitmisega.

Vaja on lõpetada niisugused lubamatud nähtused.

Käsin:

Prokuröridel kindlustada erinõuete õigeaegne ja heakvaliteediline täitmine. Nende kiireloomulisuse puhul täita need esmajärjekorras».

NSV Liidu prokuröri käskkirjas nr. 348, 5. aprillist 1938. a., öeldakse:

«NSVL Prokuratuuri saabuval teatel uurijate lubamatust suhtumisest erinõuete täitmisse. Erinõuete täitmise venitamise fakt leiab suuremalt osalt aset oblasti ja vabariikide keskuste uurijate juures.

Samal ajal võib märkida erinõuete põhjendamatuid saatmisi areteerimiseks ja areteeritute etapeerimiseks.

Käsin:

1. Erinõuded tunnistajate ja süüaluste ülekuulamiseks täita 5-päevase tähtja jooksul.

2. Erinõudeid areteerimiseks ja areteeritute etapeerimiseks saata täitmiseks oblasti (krai), autonoomse või liiduvabariigi prokuröri eelneva sanktsiooniga.

3. Panna järelevalvetoimetajate kontroll erinõuete täitmise üle, mis tulevad oblastite, kraide või vabariikide keskuste uurijaile».

Täitmise kontroll

Hiljem teostati NSVL Prokuratuuri poolt kontrolli selle käskkirja täitmise kohta. Selle juures avastati, et paljudes kohtades vastutustundetu suhtumise tulemusena töösse leiab ikkagi aset lubamatu viivitamine erinõuete täitmisega.

Seoses sellega anti 23. veebruaril 1939. a. NSV Liidu prokuröri poolt välja käskkiri nr. 44—5, milles tehti järeldusi erinõuete mitteõigeaegses ja ebarahuldavas täitmises süüdlaste kohta ja pandi ette kõrvalekaldumatult täita ülaltoodud NSV Liidu prokuröri käskkiri nr. 348, 5. aprillist 1938. a. ja panna oblastite, kraide ja vabariikide keskuste järelevalvetoimikutele kontroll erinõuete täitmise üle, mis saavad mitte ainult oblastite, kraide ja vabariikide keskuste uurijaile, vaid ka rajooni- (linna-) prokuröridele ja -uurijaile.

Selle kontrolli teostamiseks peavad erinõudeid saatvad uurijad sellest teatama selle oblasti (krai) järelevalvetoimikule, kelle territooriumil kuulub erinõue täitmisele. Selle teate saamisel on vastav järelevalvetoimik kohustatud jälgima erinõude õigeaegset täitmist.

Täiesti lubamatu on vastutustundetu suhtumine erinõude täitmisel. On vaja meeles pidada, et erinõue on niisama tähtis kui iga kriminaalasi, mis on uurija menetluses. Teiste uurijate ja prokuröride erinõuete täitmine on otseseks teenituskohustuseks, aga mitte uurija armastusväärsuseks.

Erinõuete arvestus

Erinõuete saabumise ja nende täitmise arvestamiseks peab iga rajooni prokuratuuris olema sisse seatud eriline kaust. Selles kaustas, saabumise järjekorras, peavad olema sisse kantud erinõuded saabumise kuupäevaga, märkusega, kellelt ja kust see on saadud, missugused uurimistoimingud tuleb teostada, millal see on täidetud ja kuuluvuse kohaselt ära saadetud.

5. Uuri ja töö organiseerimise meetodid

Üldees kirjad

Üks peamisi uurija töö edukuse tingimusi on töö õige organiseerimine.

Uurija töö õige organiseerimine peab tagama tööpäeva õieti kasutamise, ühes või teises kriminaalasjas, mis on uurija menetluses, vajaliku töö õieti jaotamise ja järjestamise. Ainult töö õige organiseerimine võib kindlustada kindlaksmääratud uurimistähtaegadest kinnipidamise, uurija töö sihikindluse ja vabastamise temale mitteomasest tehnilisest tööst.

Töö organiseerimatus toob harilikult kaasa töö plaanituse, suured vaheajad üksikute kriminaal asjade uurimistoiminguis, viivituse ja kriminaal asjade kuhjumise, üleliigse koormatuse kuu lõpul ja uurija logelemise kuu esimesel poolel. Kõik see kokkuvõetult mõjub negatiivselt uurimise kvaliteedile ja kuritegevuse vastu võitlemise edukusele.

Tehniline teenindamine

Kogu tehnilise töö täitmine peab toimuma prokuratuuri sekretäri poolt uurija ülesandel. Prokuratuuri aparaat peab uurijale kindlustama:

- a) kodanikkude kutsumise ülekuulamisele (kutsete kirjutamine, väljasaatmine ja laialikandmine või telefonogrammid e dasiandmine);
- b) dokumentidest vajalikkude ärakirjade valmistamine;
- c) kriminaaltoimikute õmblemise;
- d) toimikus olevate dokumentide nimestiku koostamine;
- e) uurimisaktide masinal kirjutamine.

Arusaadav, et andes toimiku sekretärile õmblemiseks, peab uurija isiklikult enne uurimisdokumendid panema vajalikkude järjekorda ja toimiku lehed nummerdama.

Prokuratuuri sekretär, masinakirjutaja ja käskjalg peavad teenindama uurijat, tehes tema korraldusel kogu tehnilise töö. Tehnilisest tööst vabanemine tagab uurijale uurimistöös produktiivsuse ja uurimise kvaliteedi parendamise.

Töö arvestus

Uurija töö parema organiseerimise ja talle endakontrolli võimaldamise eesmärgil peab olema maksma pandud niisugused töö kontrollimise ja arvestuse vormid, mis võimaldaksid minimaalse ajakulutusega saada ülevaate toimiku liikumise ja uurimiskäigu kohta igas uurija menetluses olevas kriminaalasjas ja näitaksid, kui produktiivselt edeneb uurija töö.

Kuna harilikult on uurija menetluses üheaegselt mitu kriminaalasja, peab uurija saavutama niisuguse olukorra, et ükski asi ei seisaks liikumatult.

Kuid püüdes kindlustada uurimise katkestamatust kõikides tema menetluses olevates asjades, peab uurija eriti tähtsad asjad eraldama ja toimetama uurimist neis asjades esmajoones ja eriti intensiivselt.

Selle liigi hulka kuuluvad:

- a) kriminaalasjad, mille kohta on määratud eeluurimise lühendatud tähtajad;
- b) antud konkreetsetes olukorras eriti aktuaalsed asjad.

Uurija peab hästi tundma kõiki tema menetluses olevaid kriminaalasju. Ainult siis võib ta määrata uurimisjärjekorra ühtedes või teistes asjades.

Selle kindlustamiseks peab uurija pidama kogu oma töö kohta ülevaatlikku arvestust.

Uheks niisuguseks ülevaatliku arvestuse vormiks on uurija töö igakuise arvestuslehe pidamine. See arvestuse vorm on end praktikas täiel määral õigustanud.

Võib soovitada niisuguse igakuise uurimistöö arvestuslehe pidamiseks järgmist vormi:

ARVESTUSLEHT

....., oblasti rajooni uurija
töö arvestamiseks 194 . a. kuu kohta.

1	2	3	4	5	6	7	8
Järjekorra nr. nr.	Toimiku nr.	Asja algatamise kuupäev	Oma menetluse võtmise või erinõude saabumise kuupäev	Toimiku nimetus	Kvalifikatsioon	Märkused asja liikumise kohta	Millega lõppenud ja millal

Sellele lehele peab uurija iga kuu esimesel päeval kandma kõik tema menetlusse jäänud toimikud, täites lahtrid 1—6.

Uued toimikud ja erinõuded peab lehele kantama nende saabumisel. Iga tööpäeva lõpul peab uurija lahtris 7 märkima kuupäeva nende asjade kohta, milles ta sel päeval teostas uurimistoiminguid või mingisugust teist tööd, näiteks materjalidega tutvumist. Lahtris 8 peab vastavad märkused tehtama uurimise lõpuleviimisel.

Niisuguse arvestuslehe abil võib uurija iga päev näha, misugused toimikud tema menetluses on ning kuidas on asja liikumine igas asjas eraldi — kui tihti toimetatakse igas asjas ühtesid või teisi uurimistoiminguid ning kui pikad on vaheajad iga uurimistoimingu vahel.

Niisuguse vormi järgi peetud arvestusleht ei väljenda siiski uurija töö sisu. Kuid kahtlemata toob ta kasu uurija töö õiges organiseerimises, selle paremas planeerimises ja töö järjekorra määramises üksikutes asjades.

Niisuguse arvestuslehe olemasolul, mille regulaarne täitmine nõuab 3—5 minutit päevas, hoitakse ära niisugused juhud, mil uurija ühe-kahe toimiku uurimisest vaimustatuna täielikult unustab ülejäänud toimikud, mis seisavad liikumata pikemat aega.

Kalendaarne tööplaan

Mitte väiksem tähtsus töö õigel organiseerimisel pole uurija poolt kohuslikus korras koostatud kalendaarsel plaanil.

Paljude uurijate, iseäranis noorte uurijate töö tõsiseks puuduseks on see, et nad paremal juhul planeerivad oma töö ainult homse päeva peale ning absoluutselt ei kujutle, millega nad hakkavad tegelema ja missuguseid uurimistoiminguid võtavad ette järgmiste päevade jooksul. Mõned uurijad määravad oma tööpäeva alustades oma tööplaani ainult käesoleva päeva peale. Arusaadav, et niisugune töö «organiseerimine» toob endaga kaasa ettemääratud uurimistoimingute täitmise nurjumise ning kogu töö desorganiseerimise. Tööpoolet, kui täitmiseks määratud toiming ei ole varem vajalikul määral ette valmistatud, see kas nurjub või teostatakse kiiruga ja halvakvaliteediliselt. Määrates teatavaks päevaks rea tunnistajate ülekuulamise, saates nendele kutsed ning vajalikul määral end ette valmistades nende ülekuulamiseks riskeerib uurija tema poolt väljakutsutavate tunnistajate mitteilumiseaga. Järelikult on uurija töö ülekuulamise ettevalmistamiseks tühja läinud, sest nende tunnistajate väljakutsumisel mõne päeva pärast on uurija sunnitud jällegi kulutama aega ülekuulamise ettevalmistamiseks.

Selle vältimiseks peab olema koostatud ka kalendaarne tööplaan.

Kalendaarne plaan tuleb koostada kriminaalasjades vajalike uurimistoimingute läbiviimise järjekorra arvestamisega. Kalendaarse tööplaani koostamisel peab uurija kasutama ka arvestuslehe sissekandeid, taotledes seda, et eriti intensiivselt uuritaks tähtsamaid asju, kuid samal ajal ka teised asjad ei jääks pikemaks ajaks seisma.

Seda kõike arvestades peab uurija kalendaarsesse plaani sisse kandma need tarvilikud uurimistoimingud, mis on juba varem uurija poolt märgitud igas kriminaalasjas.

Kalendaarset plaani peab pidama iga päev, kusjuures peavad olema sisse kantud kõik teostamisele määratud uurimistoimingud kõikide uurija menetluses olevate kriminaalasjade kohta.

Kalendaarse plaani peab koostama umbes ühe nädala peale ette selle arvestusega, et järgmine päev täidetakse 100%, teine päev 80%, kolmas ja neljas — 60 %, viies ja kuues — 20—40%.

Kõige parem on tegelda kalendaarse plaani koostamisega tööpäeva lõpul. Siis uurija näeb, mis tal on jäänud täitmata möödaläinud päeval ja ta võib need uurimistoimingud üle viia järgmistele päevadele. Samal ajal võib uurija mõnikord avastada, et pärast üksikute uurimistoimingute teostamist on möödunud vajadus nende uurimistoimingute teostamiseks, mis on juba varem sama asja kohta sisse kantud kalendaarsesse plaani. Need uurimistoimingud, mis on muutunud mittevajalikuks, tõmbab uurija maha kalendaarsest plaanist.

Lõpuks peab uurija ka täiendama kalendaarset plaani järgmiste päevade jaoks ühtede või teiste uurimistoimingutega, mille teostamise vajadus ilmnes tööpäeva jooksul ühes või teises kriminaalasjas või seoses tema poolt koostatud plaanidega saabunud uutes kriminaalasjades.

Tavaliselt peab kalendaarne plaan sisaldama kõikide uurimistoimingute loetelu, mis on uurija poolt märgitud uurimisplaanides, mis ta koostas iga tema menetluses oleva kriminaalasja kohta.

Koos uurimistoimingute sissekandmisega kalendaarsesse plaani peab uurija tagama nende täitmist, näiteks kutsete või telefonogrammide väljasaatmisega tunnistajate väljakutsumiseks jne.

Peab soovitama ühtlasi kalendaarsesse plaani sisse kanda uurija kvalifikatsiooni tõstmiseks ja kuritegevuse vältimiseks tehtavat profülaktilist tööd.

Kalendaarset plaani on kõige kohasem pidada väikese kausta näol, kusjuures iga lehekülg peab olema eraldatud kindla kriminaalasja jaoks. Vaevalt osutub tarvilikuks kalendaarse plaani jaoks spetsiaalse vormi väljatöötamine. On ainult tähtis, et sellesse oleksid lühidalt sisse kantud täitmisele määratud uurimistoimingud või mõni muu uurija töö, märkides ühtlasi toimiku numbri ja samuti uurimistoimingu või mõne muu töö teostamise tunni, mis on määratud antud päevaks.

Kalendaarne tööplaan peab olema umbes järgmine:

Homseks päevaks:

12. juuni — kesknädal

- kell 9 — tunnistaja Pastuhhovi ülekuulamine — toimik 43;
kell 10 — ekspertiisi korraldamine — toimik 43;
kell 12 — tunnistaja Sizova ülekuulamine — toimik 38;
kell 13 — asitõendite ülevaatus — toimik 38;
kell 14 — süüdistuse esitamine ja süüaluse Kolotuškini ülekuulamine — toimik 38;
kell 16 — süüalusele Petrovile uurimise lõpuleviimisest teatamine — toimik 40;
kell 20 — ettekanne vabrikus.

Neljandaks päevaks:

15. juuni — laupäev

- kell 8 — õppus miilitsatöötajatega;

kell 12 — tehniline ekspertiis — toimik 43;

kell 20 — tunnistaja Patrikejevi ülekuulamine }
kell 21 — tunnistaja Niko'ajeva ülekuulamine } — toimik 41.

Töö graafik

Ülaltoodud töö organiseerimise vormide asemel võib noortele algajatele uurijatele soovitada oma töö graafiku pidamist spetsiaalse vormi järgi.

See uurija töö organiseerimise vorm oli NSV Liidu prokuröri käskkirjaga sisse seatud kohuslikuna. Arvestades aga

seda, et paljude uurijate jaoks osutus igapäevane niisuguse graafiku pidamine üleliigseks ja tekitas teatavaid raskusi, siis hiljem tühistati niisugune kohusliku graafiku pidamine kõikidele uurijatele.

Arvestades seda, et niisugune graafiku pidamine hõlbustab algajaile uurijaile töö õiget organiseerimist ning samal ajal on heaks enda kontrollimise abinõuks, esitame selle graafiku vormi (vt. lk. 31).

Graafiku esitatud vormis peab iga kuupäeva jaoks määratud koht (lahter 6) olema muidugi laiem, et oleks võimalik sisse kanda uurimistoimingute nimetust, mis on teostatud ühes või teises kriminaalasjas vastaval päeval, või tööd, mis tehtud erinõude täitmise korras.

Kogukuse vältimiseks võib lahtri nr. 6 sisse ömmelda kitsa vihikuna kaheks kokkupandud graafikusse, kusjuures vihiku igal leheküljel peab olema märgitud kolm kuupäeva. Sel viisil on avatud töögraafikus selgesti näha uurija töö kõikides kriminaalasjades nädala kuue tööpäeva kestel.

Niisuguse graafiku pidamine erineb oma lihtsusega ja samal ajal piltlikult peegeldab uurija kogu tööd ning tagab temale enda kontrolli.

Sellise graafiku koostamise kord on järgmine:

Iga kuu esimesel päeval peab uurija joonistama graafiku ülaltoodud vormi järgi vihiku näol.

Valmistanud graafiku, peab uurija sinna sisse kandma kõigi tema menetluses olevate kriminaalasjade ja erinõuete nimestiku, täites lahtrid 1—5.

Iga päev, lõpetades tööpäeva, peab uurija sisse kandma sellesse graafikusse kõik tema poolt sel päeval teostatud uurimistoimingud, vastavalt igale graafikusse sissekantud kriminaalasjale ning erinõudele.

Graafiku täitmine nõuab uurijalt mitte rohkem kui 5—10 minutit, sest kõik sissekanded tuleb teha lühidalt. Graafik võimaldab kohe näha, kui produktiivne on uurija töö ning milline

purija

Alates 1. 194. a.

kuni 1. 194 a.

TÖÖ GRAAFIK

1	2	3	4	5	6																										7	8	9					
Järjekorra nr. nr.	Toimiku nr.	Asja algatamise kuupäev	Menetluse võtmise kuupäev	Toimiku või erinõude nimetus	Uuri ja poolt tehtav töö																										Uurimise lõpuleviimise kuupäev	Mittega lõppes kriminaalasi	Toimiku ärasaatmise kuupäev					
					kuupäevad																																	
					1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31			

on üksikute asjade liikumine. See osutab uurijale kahtlematult abi kogu tema töö planeerimisel.

Märkused, mis uurija teeb iga kuupäeva jaoks määratud lahtrisse, peavad olema umbes järgmise sisuga: «tunnistaja Ivanovi ülekuulamine», «määruse koostamine Petrovi vastutusele võtmiseks süüalusena», «raamatupidamise-eksperdi tege-mine», «Petrovile süüdistuse esitamine», «süüaluse Petrovi ülekuulamine», «väljasõit Zvjagini külasse ja tunnistajate Zimini ja Sinarski ülekuulamine», «väljasõit Akulovo külasse ja tapmiskoha ülevaatamine», «Petrovile uurimise lõpuleviimisest teatamine», «süüdistuskokkuvõtte koostamine», «määruse koostamine kriminaalasja lõpetamise kohta» jm.

Kuu lõpul tuleb graafik anda kantseleisse hoiule. Rajooni prokuratuuri kontrollimisel osutuvad möödunud kuude graafikud suurepäraseks materjaliks uurija töö hindamisel.

Enamkvalifitseeritud uurijad võivad esitatud graafiku vormi kasutada mitte aruandeliste teadete sissekandmiseks, vaid operatiivse kalendaarse kuuplaanina. Niisugusel juhul peab kõik vajalikud uurimistoimingud ühes või teises kriminaalasjas enne sisse kandma vastavate kuupäevade lahtritesse, millal uurija kavatses teostada neid uurimistoiminguid, toimingute täitmisel peab uurija tegema vastava märkuse. Sel korral on graafik nagu uurija töö kuu-kokkuvõtte kalendaarne plaan kõikide tema menetluses olevate asjade kohta. Graafiku vorm võimaldab täiesti ühe või teise kriminaalasja uurimise käigus täiendada plaani järgnevate uurimistoimingutega, mis on määratud hilisematele kuupäevadele.

Plaanilise graafiku pidamine on juba kõrgem aste võrreldes aruandelise graafikuga.

Uurija töötingimused

Uurija töö õigeks organiseerimiseks peab talle looma normaalsed töötingimused.

Peamiselt on see prokuröri ülesanne.

Uurijal tuleb üle kuulata mitmesuguseid isikuid kõige mitmekesisemate küsimuste kohta. Tal tuleb, kui see on hädatarvilik uurimiskäigus, puudutada ühe või teise ülekuulatava isikliku elu intiimseid külgi. See asjaolu nõuab tungivalt, et uurijal oleks vajalikul määral isoleeritud eraldi kabinet vastava sisustusega.

Võimaluse korral peab uurijal olema kabinetis telefoniaparaat või vähemalt paralleeltelefon.

Uurija peab olema varustatud liiklemisvahenditega. Neis rajoonides, kus prokuratuuri kasutada on hobune, peab esimeses järjekorras kindlustama uurijale väljasõidu sündmuskohale või uurimise teostamiseks. Seal, kus prokuratuuri kasutada on jalgratas, peab see samuti esimeses järjekorras olema antud uurijale operatiivtöö jaoks.

Palju raskem on olukord nendes prokuratuurides, kus ei ole senini kasutada mingisuguseid liiklemisvahendeid. Neis rajoonides peavad prokurörid juba varakult rajooni organisatsioonide abil kindlustama uurija kiireid väljasõite sündmuskohale kui ka uurimise teostamiseks kohapeal.

Sündmuskoha või asitõendite nõutava ülevaatus teostamiseks, õige ja kultuurse uurimise läbiviimiseks peab uurija olema varustatud spetsiaalsete tehniliste vahenditega ning samuti uurimistoimiku blankettidega.

6. Uurija kvalifikatsiooni tõstmine

Uurija kui riiklik töötaja

Nõudmised, mida esitatakse meie uurimisaparaadile, üha suurenevad. Käesoleval ajal peab uurija olema oma ala tõeliseks spetsialistiks, et ta mitte ainult sõnades, vaid ka oma töö poolest oleks kõige rohkem kvalifitseeritud töötaja sel alal rajoonis, et ta marksistlikult õieti saaks aru asjaoludest ja kriminaalasjast ja oleks suuteline pidama õiget poliitilist joont oma töös.

Riik on uurijale usaldanud vastutava osa kohtu-prokuratuuri töös. Sotsialistliku seaduslikkuse kaitsmises on temale pandud võitlus kuritegevuse vastu.

Ainult hea, kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistina, oma ala meistrina suudab uurija täita oma ülesandeid vastutava poliitilise ja riikliku töötajana.

Ideelis-poliitilise taseme tõstmine

Uurija seisukoht nõuab temalt süstemaatilist ideelis-poliitilise taseme ja kvalifikatsiooni tõstmist, süstemaatilist ja järjekindlat tööd enda teadmiste täiendamiseks, vaatamata tema haridusele ja töökogemustele. Iga uurija kohuseks on õppida meie partei ajalugu, Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini õpetuse aluseid.

Vaja meeles pidada seltsimees Stalini sõnu selle kohta, et meil on olemas üks teadus, mille õppimine on eranditult igale spetsialistile kohuslik, see on marksistlik-leninlik teadus. Selle teaduse hoolikas ja süstemaatiline õppimine, partei ajaloo õppimine täiendab niivõrd palju teadmisi, et võimaldab orienteeruda kõige keerulisemas olukorras ja suunata õieti oma tööd. See on eriti tähtis prokuratuuri töötajaile.

Koos sellega peab uurija süstemaatiliselt tutvuma partei tähtsamate otsustega, külastama sageli rajooni parteikabinetti ja võtma osa rajoonis korraldatavaist loenguist ja ettekandeist.

Juriidilise kvalifikatsiooni tõstmine

On vaja arvesse võtta direktiivsete organite sagedasi juhatusi kuriteo uurimismeetodite täiustamise kohta. See kohustab iga uurijat alaliselt hoolitsema oma juriidilise ettevalmistuse tõstmise, enda täiendamise ja juriidilise kirjanduse lugemise eest.

Märgatavalt aitab uurijate kvalifikatsiooni tõsta üksikute uurimisasjade ja neis tehtud vigade arutamine.

Enamikus oblastites, kraides ja ANSV-des praktiseerivad järelevalveosakonnad süstemaatiliselt puuduste ja vigade arutamist ja kokkuvõtmist, samuti eeskujulikult teostatud uurimise arutamist mõne liigi konkreetse või terve rühma kriminaalasjade kohta, mille uurimine on teostatud perifeerias. Niisuguste arutuste alusel on NSV Liidu Prokuratuuri ja vabariikide, oblastite ja kraide prokuratuuride poolt antud välja meetoodilisi ja instruktiivseid kirju või uurijate töö ülevaateid, reas kohtades aga — bülletääne, mis moodustavad endist instruktiivsete ja meetoodiliste kirjade omamoodi kogumi. Eriti kasulik on eeskujuliku uurimise populariseerimine mitmesuguste kriminaalasjade kohta.

NSVL Prokuratuuri järelevalveosakonna poolt antakse praegu perioodiliselt välja meetoodilist abiraamatut «Uurimispraktika», milles paremate uurijate kogemuste edasiandmiseks valgustatakse üksikasjaliselt eeskujulikult uuritud asju.

Nende materjalide hoolikas uurimine on iga uurija kohuseks.

Meetoodiliste õpperaamatute uurimine

Uurimise kvaliteet sõltub tunduvalt uurija kvalifikatsioonist. Seepärast peab uurija regulaarselt töötama oma kvalifikatsiooni tõstmiseks, iseäranis hoolikalt uurima neid meetoodilisi käsiraamatuid, mida antakse välja uurijate abistamiseks NSVL Prokuratuuri poolt.

NSV Liidu Prokuratuur, omistades suurt tähtsust niisugusele uurija kvalifikatsiooni tõstmise meetodile, tunnistas 3. juuni 1937. a. ringkirjaga nr. 40/26 vajalikuks, et oblastite (kraide) ja vabariikide prokuratuurid teeksid õppimise abistamiseks järgmist:

- 1) käsiraamatute saatmisel määraksid uurijaile ja prokuröridele kindlaks tähtajad nende õppimise kontrollimiseks, arvestades eraldi igaühe teoreetilist ettevalmistust ja praktilisi kogemusi;
- 2) kindlustaksid reaalse kontrollimise teostamist ja koos sellega organiseeriks vajalikke konsultatsioone käsiraamatus esitatud materjali omandamise abistamiseks;

3) võtaksid õppe-metoodiliste konverentside, nõupidamiste, juriidiliste ringide jt. programmi nende käsiraamatute õppimise;

4) kasutaksid neis käsiraamatuis antud näpunäiteid juhatuste andmisel uurijaile konkreetsetes kriminaalasjades.

See NSVL Prokuratuuri ringkiri kohustab kõiki uurijaid aktiivselt võtma osa metoodiliste käsiraamatute õppimisest. Tuleb soovitada metoodiliste käsiraamatute õppimisel paralleelselt õppida ka kriminaalõiguse, kriminaalprotsessi ja kriminalistika õpikute järgi kriminaalõiguse ja -protsessi vastavaid jagusid, samuti uurimise tehnikat, taktikat ja metoodikat.

Neid NSVL Prokuratuuri juhatusi pole viimase ajani kohtadel täielikult täidetud, mispärast need hiljem kinnitati instruksiooni näol järelevalvetoimkondade töö kohta sõjaaja tingimustes.

NSVL Prokuratuuri metoodiliste abinõude ja käsiraamatute hoolikas õppimine soodustab uurija silmaringi laiendamist ja teadmiste täiendamist.

Metoodiliste abinõude uurimine ei tohi väljenduda ainult järjekordse käsiraamatuga tutvumisega. Niisugune «õppimine» ei too kasu. Metoodilise käsiraamatu tõsisel õppimisel peab seda konspektierima, hoolikalt läbi mõtlema käsiraamatus toodud materjalid, neid ühendama oma praktilise tegevusega vastava laadiga konkreetsetes kriminaalasjades.

Juriidilised õpperingid

Soovitav on organiseerida igas rajoonis juriidiline õppering, millest on vaja osa võtma tõmmata mitte ainult abiprokuröre, uurijaid ja prokuratuuri sekretäri, vaid ka miilitsaorganite uurimiselal töötajaid ning mõnel juhul ka kohtutöötajaid. Juriidilise õpperingi juhtimise peab prokurör võtma enda peale. Selle õpperingi tööst peab uurija kõige aktiivsemalt osa võtma.

Selles õpperingis tuleb esmajoones õppida kriminaalõiguse, kriminaalprotsessi ja kriminalistika põhiküsimusi, samuti kõiki NSVL Prokuratuuri poolt väljaantud metoodilisi käsiraamatuid. Edaspidi on vaja selles õpperingis õppida ka muud juriidilist

kirjandust, selle hulgas ka juriidiliste ajakirjade väärtuslikumaid artikleid, samuti arutada läbi mõnede konkreetsete kriminaal-asjadega seotud juriidilist praktikat.

Õpperingi õppused tuleb korraldada regulaarselt mitte harvem kui üks kord nädalas; seades sisse niisuguse korra, et igaks järjekordseks õppuseks valmistaksid end ette kõik õpperingist osavõtjad, mida võib tagada nõudega, et igaüks koostaks konspekti põhilise kirjanduse kohta. Suuremates linnades võib seda laadi juriidilisi õpperinge moodustada ainult uurijate jaoks.

Kultuurilise taseme tõstmine

Paljudel meie uurijatel on tehniline kirjaoskus ja üldine kultuuriline arenemine mitte küllaldaselt kõrgel tasemel. N need uurijad peavad hoolitsema alaliste õpingute organiseerimise eest oma üldhariduse tõstmiseks.

Uurija peab süstemaatiliselt lugema ilukirjandust, peab hästi tundma vene ja välismaa kirjanduse klassikalisi teoseid.

Lugemisega peab kaasnema teostes esinevate tüüpide psühholoogia uurimine, kirjandusliikude teoste stiili ja sõnastuse uurimine.

Uurija peab sagedasti külastama rajooni raamatukogu.

Õma töörohkuse peale vaatamata peab uurija alati leidma aega ilukirjanduse lugemiseks.

Seaduste ja direktiivide tundmine

Uurijail on kohuslik täpselt tunda kõiki nõukogude seadusi ja valitsuse määrusi.

Ühtlasi peab uurija tundma kõiki NSVL Prokuratuuri, vabariigi, oblasti (krai, ANSV) prokuratuuri poolt väljaantavaid juhtivaid direktiive, käskkirju, instruksioone ja juhatusi.

Uurija kvalifikatsiooni tõstmise tõsisemaks takistuseks on asjaolu, et paljud prokurörid ei leia olevat tarviliku uurijat tutvustada NSVL Prokuratuuri, samuti vabariikide, kraide ja

oblastite prokuratuuride käskkirjade ja instruksioonidega, isegi niisugustega, mis otseselt puutuvad uurijate töösse.

Oma ajal soovitati NSVL Prokuratuuri käskkirjaga kõikidele prokuröridele: 1) viivitamata tutvustada kõiki uurijaid kõikide NSVL Prokuratuuri käskkirjade ja instruksioonidega ja 2) edaspidi anda igale uurijale allkirja vastu tutvumiseks kõik NSVL Prokuratuuri poolt väljaantavad käskkirjad ja instruksioonid.

See NSVL Prokuratuuri juhatus käib arusaadavalt täiel määral ka nende käskkirjade kohta, mis antakse välja vabariikide, kraide ja oblastite prokuratuuriorganite poolt. Iga rajooniprokurör peab sisse seadma niisuguse korra, et kõik rajooniprokuratuuri sissetulnud kõrgemate prokuratuuride käskkirjad ja instruksioonid antakse ilmtingimata uurijale läbilugemiseks ja ömmeldakse vastava se kaustasse alles siis, kui neil on prokuröri ja uurija allkiri läbilugemise kohta. Need käskkirjad ja instruksioonid peab hoitama prokuratuuri sekretäri juures nii, et tarviduse korral saab neid alati kasutada.

Rajooni prokuratuuri sissetulnud meetodilised käsiraamatud ja muu juriidiline kirjandus, siin hulgas ka perioodilised ajakirjad, peab tingimata antama uurijale tutvumiseks ja edaspidiseks läbitöötamiseks.

7. Kuritegude ärahoidmine

Riiklikult asjasse suhtumise nõue

Uurija ülesanded ei piirdu ainult kuriteo avastamisega, konkreetsetes kuriteos süüdlaste paljastamisega ja nende kriminaalvastutusele võtmisega. Ta peab kindlustama süüdlase kuritegelike tegudega riigile tekitatud kahju tasumise ja samuti võtma tarvitusele kõik vajalikud abinõud kuriteo soodustamise põhjuste kõrvaldamiseks, et edaspidi ära hoida sellise kuriteo kordamist. Need nõudmised käivad eriti sotsialistliku omandi varguse ja igasuguste raiskamiste kohta.

Kuid mitte ainult seda liiki kriminaalasjade juures ei pea uurija teostama profülaktilist tööd kuritegude ärahoidmiseks.

Ametialaste, ohutustehnika eeskirjade rikkumise, tööstuses ette-
tulnud õnnetuste, halvakvaliteedilise toodangu väljalaskmise,
valemõõtmise ja -kaalumisega ostja petmise ja rea teiste kuri-
tegude uurimisel peab uurija avastama kõik puudused, seadusest
ja kehtivaist eeskirjadest kõrvalekaldumised, mis võimaldasid või
hõlbustasid antud kuriteo kordasaatmist. Seejuures peab uurija
võtma tarvitusele kõik abinõud selliste kõrvalekaldumiste ja
üleastumiste eemaldamiseks.

Kuritegevuse dünaamika tundmaõppimine

Viies läbi profülaktilist tööd konkreetsetes kriminaalasjades
ei tohi uurija unustada kogu oma tööd tervikuna, samuti kõiki
kuritegusid, mis on toime pandud tähtsamais tööstusettevõtetes,
rajooni suuremais kolhoosides ja sovhoosides ning lõpuks kogu
rajoonis üldse. Kõik need andmed on vaja ühtlustada ja uurida.
Sellise töö alusel peab uurija tegema vastavad järeldused ja
ette võtma tarvilikud abinõud, et likvideerida olemasolevaid
defekte, eeskirjadest kõrvalekaldumisi, seaduste rikkumisi, mis
hõlbustavad ja soodustavad kuriteo kordasaatmist.

Uurija peab olema kuritegevuse vastu võitlemises aktiivseks
organisaatoriks. Seepärast peab ta tundma oma rajooni kuri-
tegevuse dünaamikat. Prokurör koos uurijaga peab saavutama
niisuguse olukorra, et rajoonis ei jääks ükski kuritegu avasta-
mata.

Uurija peab olema oma rajooni eluga tuttav ja tundma selle
huve, oma sihikindlalt suunatud tööga osutama võimalikult
suurt abi rajooni organisatsioonidele nende ees seisvate riiklike
ülsannete täitmisel.

Seaduste selgitamine ja rajooni organisat- sioonide abistamine

Olles kvalifitseeritud töötaja, jurist, peab uurija vahetult osa
võtma organiseeritud võitlusest kuritegevuse vastu, tutvustades
laiadele hulkadele seadusi ja neid tarvilikul määral selgitama.

Prokurör peab soodustama uurija ettekannete korraldamist sotsialistliku seaduslikkuse kohta ja kuritegevuse vastu võitlemise alal tööliste ja kolhoosnike koosolekuil.

Uurija peab esinema ettekannetega ka rajooni organisatsioonide koosolekuil üksikute kuriteoliikide seisukorra ja dünaamika küsimuses, rääkima ühe või teise organisatsiooni töö ebanormaalsusest ja defektidest, mis soodustasid kuritegude kordasaatmist.

Sihikindla, hästi korraldatud uurimistöö tulemusena, aktiivse osavõtuga rajooni elust ja rajooni juhtkonna abistamisega rajooni ees seisvate ülesannete täitmisel suudab uurija võita endale tarviliku autoriteedi oma rajoonis.

Ainult kõigist ülalesitatud nõudmistest kinnipidamisel võib uurija organiseerida oma uurimistööd nõutaval viisil.

8. Kriminaaltoimiku vormistamine

Uurimisdokumentide vormistamine

Erilist tähelepanu peab uurija pöörama uurimisdokumentide vormistamisele. Iga uurimisdokument peab olema uurija poolt koostatud kirjaoskuslikult, korralikult, selgesti loetavalt, ilma parandusteta, selgelt ja lihtsalt väljendatult ning vormistatud kooskõlas Kriminaalprotsessi koodeksi nõudmistega.

Uurimisdokumendid peavad üldreeglina olema kirjutatud tindiga või kirjutusmasinal. Erand-juhtudel on lubatud koostada uurimisdokumente keemilise pliiatsiga.

Kõik uurimisdokumendis olevad parandused peavad olema märgitud lehekülje või dokumendi lõpus ja kinnitatud uurija, samuti ka teiste dokumendi koostamisest osavõtjate allkirjadega.

Kõik uurimisdokumendis leiduvad tühjad reakohad peavad olema läbi kriipsutatud.

Iga uurimisdokument peab olema alla kirjutatud uurija ja teiste isikute poolt, kes võtsid osa selle uurimistoimingu teostamisest.

Kõik need nõudmised on kohuslikud.

Uurimisdokumentide lohakas vormistamine on uurija töös tõsiseks puuduseks: andmete puudumine dokumendi koostamise aja ja koha kohta, uurija ja ülekuulitava allkirjade puudumine ülekuulamisprotokollides, paranduste esinemine ilma märkuseta uurimisaktides, uurimisaktide kirjutamine pliiatsiga, kinnitamata või mitteõieti kinnitatud (ilma pitserita ja allkirjata) dokumentide ära kirjade lisamine toimikusse, dokumentide lohakas koostamine, mille tagajärjel need on raskesti loetavad, ja teised sellised puudused dokumentatsioonis põhjustavad uurija töös halbu näitajaid.

Uurimismenetluse vormistamine

Paljud uurijad ei pööra tarvilikku tähelepanu uurimisasja vormistamisele, tehes selles mitmesuguseid vigu. Põhiliseks puuduseks nende hulgas on toimiku koormamine täiesti mittetarvilikkude materjalidega (iseäranis ametialastes ja majanduslikkudes kuritegudes). Selle tõttu kriminaaltoimik sagedasti ei peegelda uuritava kuriteo sisu, vaid uurija poolt tehtud kogu tööd, mis sagedasti osutub kasutuks ja mittetarvilikuks.

Kui uurija hoolega ei tutvune kõikide dokumentidega, mis satuvad ta kätte, siis ta väga tihti õmbleb need dokumendid mehaaniliselt toimikusse. Selle tagajärjel toimik paisub, selles on väga raske leida vajalikke dokumente toimikusse õmmeldud mittetarvilike paberite hulgast.

Tihti tuleb see sellest, et uurija rikub protsessuaalset korda dokumentide toimikusse liitmisel.

Tõsiseks puuduseks on ka toimiku lohakas väline vormistamine. Toimiku säilimiseks on vajalik, et kõik dokumendid oleksid korralikult õmmeldud toimikusse ja kasutatud häid ja korralikke kaasi.

Igasse toimikusse peab kohuslikult olema õmmeldud toimikus leiduvate dokumentide nimestik.

Kõik dokumendid peavad reeglipäraselt olema sisse õmmel-

dud kronoloogilises järjekorras, s. t. nende sissetulemise või uurimistoimingute teostamise järjekorras.

Ainult suuremates kriminaalasjades, kus kuritegu jaguneb mitmeks episoodiks, on erandina lubatud paberite õmblemine mitte kronoloogilises järjekorras, vaid rühmitades neid episoodide järgi.

Kui toimik sisaldab üle 300 lehe, siis tuleb see jagada mitmeks köiteks niisuguse arvestusega, et iga köide ei sisaldaks üle 200—300 lehe. Iga toimiku köide peab olema nummerdatud ja peale selle võimalust mööda läbi nõõritud ja varustatud lakkpitsatiga.

Dokumente, mis on asja juurde lisatud asitõenditena, ei tohi mingil juhul õmmelda toimikusse nagu teisi dokumente. Need peavad olema pandud vastavasse ümbrikku, mida on kõige parem õmmelda toimiku lõppu.

Toimiku kaanel peab selgesti loetavalt olema kirjutatud kriminaalasja nimetus ja number, samuti uurimise alustamise ja lõpetamise kuupäev, uurija perekonnanimi ja järelevalvet teostava prokuröri perekonnanimi.

Uurija käes olevad asitõendid, mis kuuluvad ärasaatmisele koos toimikuga, peavad olema hoolikalt pakitud ja pitseeritud. Iga paki peal peab olema sisu loetelu ja samuti uurimisasja nimetus ja number.

9. Töö arvestus ja uurija aruandlus

Üldeskirjad

Uurimise õige organiseerimine ei ole mõeldav ilma kogu uurimistöö arvulise ja kvalitatiivse arvestuseta, siia hulka arvates ka uurija profülaktilist tööd kuritegude ärahoidmiseks.

Igas prokuratuuris peab olema sisse seatud niisugune uurimistöö arvestus, mis võimaldaks kiiresti näha, missuguse iseloomuga kriminaalasju uurija uuris, eriti seda, kas kõik enam-vähem keerulised ja ühiskondliku tähtsusega kriminaalasjad on uurija

Registri pidamine ei tühista arvestuslehe ja graafiku pidamist, millest räägiti eespool.

Uurimisasjade registrit peab pidama igas rajooni prokuratuuris sekretär, kelle kaudu antakse uurijale üle kõik temale uurimiseks saadetud materjalid.

Kuna uurija ise ei pea mitte mingisuguseid ettevalmistavaid kontrollimisi tegema, siis kõikide temale uurimiseks üleantavate materjalide kohta, välja arvatud muidugi erinõuded, peab alustatama uurimistoimikud.

Võttes kriminaalasja oma menetlusse on uurija kohustatud andma selle sekretärile registreerimiseks, kes omakorda peab asja registreerima kaardile, sisse kandma uurimisasjade registrisse ja samal ajal ka sisse seadma järelevalve-toimiku.

Kriminaalasja liikumise tähtsamate etappide kohta peab sekretär tegema märkuse registrisse nende tähtsamate uurimisaktide ära kirjade alusel, mis antud talle õmblemiseks järelevalvetoimikusse.

Mõnedes rajooni prokuratuurides registreeritakse uurimisasjad alles siis, kui uurija lõpetab kriminaalasja uurimise või annab toimiku üle kohtusse saatmiseks või arhiivis hoidmiseks. See on suur viga. Kõik uurimisasjad peab registreeritama nii kaartidele kui ka registrisse samal päeval, kui uurija teeb määruse asja oma menetlusse võtmise kohta. Uurija peab aga määruse asja oma menetlusse võtmise kohta tegema reeglipäraselt mitte hiljem kui järgmisel päeval peale materjalide üleandmist temale — prokuröri ettepanekuga teostada eeluurimine või kriminaalasja algatamise määruse saamist.

Igale uurimisasjale peab panema järjekorra numbri registri järgi.

Kriminaalasjade arvestus süüdistuses NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. detsembri 1941. a. seadluse järgi

Peale üldise registri uurimisasjade arvestamiseks peab uurija, töötades sõjatööstuse ettevõttest deserteerimise kriminaalasja-

dega (NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 26. detsembrist 1941. a.), vastavalt NSVL Prokuratuuri instruksioonile sisse seadma erilise lauaregistri ettevõttest deserteerimise asjade kohta. Seda erilist lauaregistrit peab uurija pidama isiklikult järgmise vormi kohaselt:

Järjekorra nr.	Desertööri perekonna-, ees- ja isanimi ja sünniaasta	Töökoht, kus toimus deserteerimine ja desertööri elukutse	Materjali saabumise kuupäev prokuratuuri ja kust see saabus	Menetluse võtmise kuupäev	Tagaotsitavaks kuulutamise ja menetluse peatamise kuupäev	Tagaotsimise tulemus ja areteerimise kuupäev	Millal ja kuidas asi otsustatud	Erilised märkused asja täiendavale uurimisele saatmise, uurimise uuen- damise jne. kohta
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Järelevalvetoimikud

Üheks prokuröri järelevalve teostamise ja uurija töö kvaliteedi arvestuse abinõuks on järelevalvetoimikud.

Järelevalvetoimikud uurija menetluses olevate asjade kohta peab sisse seata sama päeval, kui uurija koostab määruse kriminaalasja oma menetluse võtmise kohta.

Järelevalvetoimik peab reeglipäraselt sisaldama järgmiste dokumentide ära kirju:

- a) määrus kriminaalasja algatamise kohta;
- b) määrus kriminaalasja uurija menetluse võtmise kohta sel juhul, kui määrus kriminaalasja algatamise kohta on koostatud prokuröri poolt;
- c) määrus süüaluse vastutusele võtmise kohta;
- d) määrus tõkkeabinõu valimise kohta;

e) protokoll süüalusele uurimise lõpuleviimisest teatamise kohta;

f) süüdistuskokkuvõte või määrus kriminaalasja lõpetamise kohta;

g) kohtuotsus.

Peale nende peab järelevalvetoimikusse panema veel järgmised dokumendid:

a) plaan, mille järgi uurija teostas uurimist (pannakse järelevalvetoimikusse peale uurimise lõpuleviimist);

b) rajooniprokuröri määruste ära kirjad süüaluse või teiste asjast osavõtivate isikute (kannatanute, ekspertide, tunnistajate) kaebuste peale uurija ebaõige tegevuse kohta;

c) prokuröri poolt uurijale konkreetse kriminaalasja kohta antud kirjalikud juhatused, mis peavad olema varustatud tingimata kuupäevaga;

d) ära kiri süüdistuskokkuvõttest, kui uurija poolt varem koostatud süüdistuskokkuvõte koostati uuesti prokuröri poolt;

e) muud dokumendid, mis peegeldavad uurimise peamisi momente ja prokuröri järelevalvet;

f) prokuröri poolt antud kriminaalasja kohta esitatud protestide ja kõrgemalseisvate kohtuinstantside määruste ära kirjad.

Et järelevalvetoimik vastaks oma ülesandele, siis tuleb seda pidada järgmise korra kohaselt.

1) järelevalvetoimiku peab sisse seadma prokuratuuri sekretär üheaegselt uurija poolt menetlusse võetud uurimisasja registreerimisega ja andma selle viivitamatult edasi prokuröridele;

2) järelevalvetoimik peab asuma isiklikult prokuröri juures kuni asja kohtuliku lahendamiseni ja järelevalvetoimikusse kohtuotsuse lisamiseni või uurija määruse ära kirja lisamiseni kriminaalasja lõpetamise või alluvuse järgi edasisaatmise kohta; alles peale seda võib prokurör anda järelevalvetoimiku arhiivi;

3) uurija peab õigeaegselt, s. o. reeglipäraselt dokumentide koostamise päeval, andma sekretärile kõik dokumendid, mis kuuluvad järelevalvetoimikusse õmblemisele; sekretär on kohustatud tegema nendest ärakirjad ja panema need järelevalvetoimikusse;

4) prokurör peab perioodiliselt, mitte harvem kui üks kord nädalas, läbi vaatama kõik tema juures olevad järelevalvetoimikud, kuid vajaduse korral ka kõik uurija menetluses olevad uurimisasjad ja andma tarbe korral juhatusi edaspidise uurimise suunamise kohta ja fikseerima oma juhatused toimikus ja järelevalvetoimikus.

NSVL Prokuratuur nõuab, et kõik prokuröri juhatused uurijale uurimise sisu ja suuna kohta (üksikute uurimistoiimingute teostamise kohta jne.) peavad olema antud kirjalikult.

Lubamatu on ka prokuröri poolt uurija toimingute suulise tühistamise praktika. Selle küsimuse puhul osutas NSVL Prokuratuur, et juhul, kui prokurör ei nõustu uurija ühe või teise toiminguga või määrusega, ta võib selle tühistada ainult motiveeritud määrusega, mis lisatakse toimiku juurde. Selle määruse ärakirja peab prokurör tingimata lisama järelevalvetoimikusse.

Kirjalikkude juhatusete nõudmine prokuröritl kõigi uurimisküsimuste kohta pole seletatav mitte ainult prokuröri poolt teostatava uurimistöö järelevalve kontrollimise vajadusega, vaid peamiselt just sellega, et prokuröri põhimõttelised juhatused on protsessuaalaktid, mis suunavad uurimiskäiku ja mõjutavad selle tulemust. Seepärast peavadki need protsessuaalaktid olema nõutavalt vormistatud.

Ainult kõikidest ülaltoodud tingimustest kinnipidamisel tagavad järelevalvetoimikud uurija töö kvalitatiivset arvestust.

Uurimise kvaliteedi ja uurimist juhtiva prokuröri töö kontrolli parendamiseks võib soovitada keerulisemates uurimisasjades, mis nõuavad prokuröritl hoolikat juhtimist, panna järelevalvetoimikusse eriline «kontroll-leht» järgmise vormiga:

KONTROLL-LEHT

- kriminaalasja
- järelevalvetoimiku nr. kohta.
- Uurimist teostas
1. Märkused uurija ettekannete kohta kriminaalasja puhul
 2. Märkused toimikuga isiklikult tutvunemise kohta
 3. Märkused uurimistoiminguid osavõtmise kohta, missugustest nimelt ja nende hinne
 4. Missugused juhatused on antud uurijale
 5. Missugused juhatused on antud uurimise täiendamiseks aresti sanktsioneerimisel
 6. Avastatud puudused uurimises:
 - a) uurimise staadiumis
 - b) süüdistuskokkuvõtte kinnitamisel
 - c) kohtus asja arutamisel

Prokurör, tutvudes kriminaalasjaga uurimise protsessis ja kontrollides üksikuid uurimistoiminguid või tutvunedes asjaga peale seda, kui uurimine on lõpule viidud, peab täitma kontroll-lehe üksikud read.

Niisuguse kontroll-lehe läbivaatamine näitab kohe, mis-sugusel määral prokurör juhtis uurimist. See kahtlematult distsiplineerib prokuröri ennast tema töös uurimise juhtimisel. Peale selle võib prokurör edukalt kasutada kontroll-lehe andmeid ja järelevalvetoimiku materjale järelduste tegemiseks uurija töö kohta ja tema vigade parandamiseks. Samuti võib ka uurija näha järelevalvetoimikute materjalide järgi oma töö tulemusi ja töös tehtud vigu.

Vahialuste arvestus

Rääkides arvestuse sisseseadmisest uurimistöo kohta on vajalik märkida ühe tõsisema puudusena paljudes rajoonide prokuratuurides vahialuste arvestuse puudumist.

Vastavalt NSVL Prokuratuuri ringkirjale nr. 2/26, 10. jaanuarist 1938. a., peab nii oblastite (kraide) kui ka rajoonide prokuratuurides olema sisse seatud spetsiaalsed raamatud vahialuste arvestamiseks järgmise vormi kohaselt:

Järjekorranr.	Vahialuse perekonna-, ees- ja isanimi	Millal ja kelle poolt vahi alla võetud	Esitatud süüdistuse lühike sisu ja missuguse KrK § järgi	Märkused pikendamise, ümberarvestamise või vabastamise kohta

Uuriija on kohustatud jälgima seda, et iga tema poolt vahi alla võetud kodanik registreeritaks vahialuste registreerimise raamatusse, mida peetakse prokuratuuri sekretäri või isiklikult prokurööri poolt.

Asitõendite arvestus

Lõpuks peab uurija samuti kontrollima, et prokuratuuri sekretär õigeaegselt kannaks sisse erilisse asitõendite raamatusse kõik uurimisasjade juurde kuuluvad asitõendid, väärtasjad ja muud äravõetud esemed.

Asitõendite arvestuse raamat prokuratuuriorganites peab, vastavalt NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK poolt kinnitatud instruksioonile, olema sisse seatud järgmise vormi kohaselt:

PROKURATUURIORGANITE ASITÕENDITE ARVESTAMISE RAAMAT

Järjekorra nr.	Kriminaalasja nr.	Kriminaalasja nimetus ja KrK §	Asitõendite või väärtesemete nimetus ja arv	Millal saabusid, kust, kellelt ära võetud, missuguse dokumendi alusel sisse kirjutatud	Faktilise hoiu koht ja kes on vastutav alalhoidmise eest	Märkus väljaandmise või ärasaatmise kohta, näidates — kellele, kuhu, kuupäev, kviitungi number	Märkus kriminaal- ja saatmise kohta (kuhu, millal, mis numbril all)

Peatatud kriminaalasjade arvestus

Kõik uurija poolt peatatud kriminaalasjad peab sekretäri poolt sisse kantama spetsiaalsesse peatatud kriminaalasjade arvestamise raamatusse. Selle raamatu pidamise kord on esitatud allpool (lk. 239). Uurija on kohustatud kontrollima kõikide peatatud kriminaalasjade õigeaegset arvestamist sekretäri poolt.

Peatatud kriminaalasjade arvestust süüdistuses NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. detsembri 1941. a. seadluse järgi peab pidama vastavalt NSVL Prokuratuuri instruksioonile erilises raamatus.

Kuritegude ärahoidmiseks tehtud profülaktilise töö ja uurija kvalifikatsiooni tõstmise töö arvestus

Uurija peab pidama arvestust kogu oma profülaktilise töö kohta, mis tehtud kuritegude ärahoidmiseks, samuti ka kvalifikatsiooni tõstmise kohta.

Otstarbekohasem on selle jaoks pidada erilisi vihikuid, kuhu sisse kanda üksikud tööd nende täitmise puhul.

Kuritegude ärahoidmiseks tehtava profülaktilise töö arvestamisel on vajalik märkida, millal ja mida nimelt on ette võetud uurija poolt, missuguse kriminaalasjaga seoses, missuguste andmete alusel ja missugust sihti taotlesid uurija poolt tarvitusele võetud abinõud.

Neid abinõusid, mis on suunatud niisuguste põhjuste kõrvaldamiseks, mis põhjustavad kuritegusid või soodustavad nende toimepanemist, võib uurija, nagu ülalpool öeldud, kasutada seoses konkreetse kriminaalasjaga või terve rea kriminaaljade uurimise analüüsi alusel.

Tuleb arvesse võtta samuti uurija niisugust profülaktilist tööd kuritegude ärahoidmiseks, nagu näiteks tema esinemised, korraldatud õppused, tema poolt kirjutatud ja ajalehtedes avaldatud artiklid jne.

Uurija kvalifikatsiooni tõstmise töö arvestus peab eelkõige väljenduma temale oblasti (krai, ANSV) prokuratuuri poolt väljaantud õpingute arvestuslehes, kuhu märgitakse uurija poolt ühe või teise käsiraamatu või teema kohta antud arvestused.

Uurija aruandlus

Ex bibl. univ. Tart.

Uurija on kohustatud iga tema menetluses oleva kriminaalasja kohta saatma oblasti (krai, ANSV) prokuratuuri jälitusosakonna ülemale järgmised andmed:

a) teadaande uurimise alustamise kohta — allpool toodud vormi kohaselt (vaata lk. 65); see teadaanne peab olema saadetud kriminaalasja uurija menetlusse võtmise päeval;

b) õienduse uurimise lõpuleviimise ja kahju tasumise kohta — allpool toodud vormi kohaselt (vaata lk. 233—234); need õiendused tuleb saata uurija poolt süüdistuskokkuvõtte allakirjutamise päeval või kriminaalasja lõpetamise või peatamise määruse allakirjutamise päeval.

Peale selle juhul, kui tõkkeabinõuna valitakse vahi all pida-

mine, on uurija kohustatud saatma oblasti (krai, ANSV) prokuratuuri ettekande areteerimise kohta järgmise vormi kohaselt:

..... oblasti, krai, vabariigi

Prokurörile

..... rajooni uurijalt

Ettekanne

Vastavalt KrPK § teatan, et
194..... a., KrPK § alusel on vahi alla võetud kod.
....., kes on kriminaalvastutusele
võetud asjas nr.
süüdistatuna kuriteos, mis on ette nähtud KrK §

Uurija:

(auste)

„ “ 194 . a.

See ettekanne tuleb välja saata tõkkeabinõu valimise päeval.

Spetsiaalset aruandlust uurija töö kohta ei ole kindlaks määratud. Uurija töö peab peegelduma rajooni prokuratuuri aruandluses, eelkõige statistilises aruandes vorm nr. 1 järgi. See pärast peab uurija iga kuu esimesel—teisel päeval kontrollima prokuratuuri sekretäri poolt koostatud igakuulist statistilist aruannet selles suhtes, kas tema töö on õieti märgitud. Statistilisse aruandesse sissekantavad andmed peavad ühtima nende andmetega, mida uurija kuu jooksul saatis oblasti (krai, ANSV) prokuratuuri uurimise alustamise teadaannete näol, samuti uurimise lõpuleviimise õienduste ja ettekannete näol vahi alla võtmise kohta.

Alati, kui alustatakse või viiakse uurimine lõpule neis kriminaalasjades, mis pakuvad huvi kuriteo toimepanemise või uurimismeetodi uute vormide seisukohalt, peab uurija koos prokuröriga saatma kõrgemalseisvale prokurörile üksikasjalise eriettekanne või ülevaate.

Mõnedes oblastite, kraide ja ANSV prokuratuurides on kehtestatud kord, et uurija peab esitama oblasti (krai, ANSV) järelevalve osakonna ülemale kuuaruande tehtud töö kohta.

Niisugune kord on otstarbekohane, kuid ainult sel tingimusel, kui aruandes figureerivad mitte ainult arvulised näitajad, mis on teada juba statistilise aruande kaudu, samuti mitte ka uurija poolt alustatud ja lõpuleviidud kriminaalasjade loetelu, mis on teada uurija poolt saadetud uurimise alustamise ja lõpuleviimise teadaannete kaudu.

Uurija kuuaruanne peab olema nende materjalide ja andmete täiendamiseks, mis on juba jälitusosakonnas. Seepärast peab uurija kuuaruandes olema valgustatud ainult järgmised tööd:

a) loov uurimistöö, s. o. õnnestunud ja huvitavate uurimis-meetodite põhjalik kirjeldamine, mida uurija kasutas aruandekuu jooksul kriminaalasjade uurimisel;

b) profülaktiline töö kuritegude ärahoidmiseks, mis uurija tegi kas üksikuis kriminaalasjades või kriminaalasjade liigi analüüsi alusel;

c) uurija töö oma poliitilise ja kultuurilise taseme, samuti juriidilise kvalifikatsiooni tõstmiseks.

Niisugune uurija aruanne-ettekanne võimaldab jälitusosakonnal paremini tundma õppida iga uurijat ja osutada vajalikku abi seda vajavaile uurijaile.

II. UURIMISASJA TEKIMINE JA EELUURIMISE MENETLUSE PÕHITINGIMUSED

1. Kriminaalasja algatamine ja menetlusse võtmine

Kriminaalasja algatamise poliitiline tähtsus

Kriminaalasja algatamine on nõukogude kriminaalprotsessi esimene staadium, mil on suur poliitiline ja protsessuaalne tähtsus.

Prokuratuuriorganite tähtsamaks ülesandeks on kuritegevuse vastu võitlemise organiseerimine ja esmajoones niisuguse kuritegevuse vastu, mis õõnestab Nõukogude riigi võimsust.

Seejärel on iga prokuröri ja uurija kohuseks tarvilikul määral valvsuse ja initsiatiivi avaldamine, mis kõigepealt peab väljenduma kriminaalasjade kõrvalekaldumatus ja õigeaegses algatamises vajalikkudel juhtudel, kiire, täieliku ja igakülgse uurimise organiseerimises, kõikide süüdlaste kriminaalvastutusele võtmises, riigile tekitatud kahju tasumiseks abinõude tarvitusele võtmises ja põhjuste kõrvaldamises, mis soodustavad ühe või teise kuriteo kordasaatmist.

Õigeaegne ja põhjendatud kriminaalasja algatamine osutub üheks peamiseks teguriks kuritegevuse vastu edukas võitlemises, Nõukogude riigi võimsuse tugevdamises, töötajate juures lugupidamise loomises Nõukogude seaduste vastu, veendumise loomises, et igas kuriteos süüdlased karistatakse, et prokuratuuriorganid ja kohus kindlalt ja otsustavalt kaitsevad Nõukogude riigi ja iga töötaja huve.

Kriminaalasja algatamise küsimuse lahendamisse peavad prokurör ja uurija suhtuma kui vastutavad riiklikud töötajad.

Vastutustundetu, kergemeelne suhtumine kriminaalasja algatamisesse toob kaasa tihti põhjendamata asja algatamise, mis omakorda toob endaga kaasa negatiivsed ja poliitiliselt kahjulikud tagajärjed ning diskrediteerib prokuratuuri ja kohtuorganite tööd.

Kriminaalasja algatamise protsessuaalne tähtsus

Mitte väike ei ole ka kriminaalasja algatamise protsessuaalne tähtsus. Ainult kriminaalasja algatamise momendist alates kerkivad üles uurija ja teiste uurimiskäiguga haaratud kodanike (tunnistajate, ekspertide, manukate, süüaluste ja teiste) õigused ja kohustused, mis on ette nähtud Kriminaalprotsessi koodeksis.

Tuleb kindlalt omaks võtta, et enne kriminaalasja algatamist ei tohi teostada mingisuguseid uurimistoiminguid, nagu ülekuulamised, vaatlused, läbiotsimised jne. Selles seisnebki kriminaalasja algatamise protsessuaalne tähtsus.

Organid, kes algatavad kriminaalasju

Vastavalt KrPK § 96 on seaduslikkudeks organiteks, kellel on õigus kriminaalasja algatada, prokurör, uurija, teised juurdlusorganid ja kohus.

Omavalitsuse (1934. a. aprillis) esimene Üleliiduline kohtu- ja prokuratuuri töötajate nõupidamine, pühendades erilist tähelepanu kriminaalasjade algatamise küsimusele, võttis vastu alljärgneva otsuse:

«Põhjendamatust kriminaalasjade algatamisest hoidumise ja selle üle kontrolli tugevdamise sihiga kindlaks määrata, et kriminaalasja algatamist ja eeluurimise alustamist võib teostada ainult vastava uurimisorgani motiveeritud määruse alusel, mis on kinnitatud prokuröri poolt».

Arvestades seda, et põhjendamatu kriminaalasja algatamine osutub täiesti lubamatuks, piiras NSV Liidu prokurör oma ringkirjaga 13. augustist 1934. a. uurija ja teiste juurdlusorganite õigust kriminaalasjade iseseisva algatamise alal, pannes selle tähtsa protsessuaalse toimingu prokuröri kontrolli alla, kes esmajärjekorras kannab vastutust põhjendamatu kriminaalasja algatamise eest.

Selles ringkirjas on öeldud:

«... Teen ettepaneku, et edaspidi kuni seadusandlikus korras muutmiseni, määrata kindlaks, et kriminaalasja algatamine ja eeluurimise alustamine võib aset leida ainult vastava uurimisorgani motiveeritud määruse alusel, mis on kinnitatud prokuröri poolt. See asjaolu ei kõrvalda sugugi kohtuniku (kohtu) seaduslikku õigust kriminaaljälituse algatamiseks vastavalt Vene NFSV KrPK § 91 ja teiste liiduvabariikide KrPK vastavate paragrahvide järgi».

Alused ja ajendid

Kriminaalasja algatamise küsimus on reguleeritud KrPK § 91—96.

Kriminaalasja algatamiseks peavad olema vastavad ajendid ja alused.

Seaduse kohaselt võivad kriminaalasja algatamise ajendiks olla:

1) kodanike ja mitmesuguste ühingute ja organisatsioonide avaldused;

2) valitsusasutiste ja ametiisikute teadaanded;

3) süütunnistusele ilmumine;

4) prokuröri ettepanek;

5) prokuratuuriorganite, juurdlusorganite ja kohtu vahetu äranägemine, s. o. prokuröri, uurija või mõne teise juurdlusorgani töötaja või kohtu poolt kuriteo faktide avastamine.

Kuid ainult ajendist üksi on vähe kriminaalasja algatamiseks. Selleks on mõnikord vähe ka niisugusest ajendist, nagu süütunnistusele ilmumine.

Kriminaalasja algatamiseks on vajalikud mitte ainult ajendid, vaid ka alused, s. o. kuriteo tunnuste olemasolu. On vajalik, et avaldus, teade või mõni muu materjal, mis on kriminaalasja algatamise ajendiks, sisaldaks endas ka kindlad andmed kuriteo tunnuste kohta.

Uurijal on kriminaalasjade algatamisel tarvis tähele panna, et algmaterjalid või teatud faktid sisaldaksid niisuguse kuriteo tundemärke, milles on eeluurimine vajalik.

Uurija toimingud kriminaalasja algatamisel

Saanud teateid ühe või teise juhtumi kohta, samuti ka materjale, mis osutavad üksikuile kuritegelikele tegudele, peab uurija täie tõsidusega suhtuma kriminaalasja algatamise võimalikkuse ja vajaduse küsimusesse.

Lahendades küsimust, kas on vajalik olemasolevate materjalide alusel algatada kriminaalasja, peab uurija kõigepealt endale selgeks tegema, kas on alust kriminaalasja algatamiseks, s. o. kas antud materjalis kirjeldatud sündmused või tegevused sisaldavad kuriteo tunnuseid. Selle küsimuse jaataval lahendamisel peab uurija algatama kriminaalasja, esitama määruse kriminaalasja algatamise kohta järelevalvet teostavale prokurörile ja alles peale määruse kinnitamist prokuröri poolt asuma eeluurimisele. Kuid kriminaalasja algatamise küsimuse eitava lahendamise juhul peab uurija koostama põhistatud määruse kriminaalasja algatamisest keeldumise kohta või tõstma küsimuse vajaliku kontrollimise teostamiseks või materjali täiendamiseks.

Neil juhtudel, kui olukordade keerulisuse tõttu uurija kahtleb kriminaalasja algatamise vajaduses, võib ta pöörduda järelevalvet teostava prokuröri poole vajalike juhataste saamiseks.

Algmaterjalide eelkontroll

Algmaterjalide eelkontroll või täiendamine selleks, et selgitada, kas antud materjal või üks või teine fakt sisaldab viidet

kuriteo tunnuste olemasolule, mis nõuavad kriminaalseaduse kohaldamist, peab reeglipäraselt teostatama prokuröri või tema abi poolt üldjärelvalve korras. Kuid see ei kõrvalda veel võimalust, et uurija ise teostab seda eelkontrolli, kuid ainult neil juhtudel, kui ta seda teeb omal initsiatiivil ja nende materjalide ja signaalide järgi, mis saabuvad vahetult temale.

Pole õige panna uurijale niisuguste algmaterjalide eelkontrollimist ja täiendamist, mis saabusid prokuröri või tema abi kätte, ja see näitab seda, et prokurör ei mõista uurija ülesandeid.

Algmaterjalide eelkontrolli ja täiendamist ei või toimetada ühtede või teiste uurimistoimingute teostamisega; kontroll peab olema piiratud ainult kuriteo koosseisu tunnuste kindlakstegevamisega antud juhul, kuid mingil juhul ei tohi puudutada küsimust, kas see kuritegu on tõestatud, samuti isikuid, kes on süüdlased selle kordasaatmises, sest see peab kindlaks tehtama alles eeluurimise tulemusena.

Mõnikord nimetatakse prokuratuuriorganite poolt teostatavat eelkontrolli «uurimiseelseks kontrollimiseks», kusjuures vahel seda teostatakse uurimistoimingute abil; kuna niisugused «uurimiseelsed kontrollimised» on ebaseaduslikud ja osutuvad ainult uurimise halvaks surrogaadiks, siis on need NSV Liidu prokuröri poolt kategooriliselt keelatud. Seepärast tuleb tarvitamisest kõrvaldada termin «uurimiseelne kontrollimine».

Vajalikkudel juhtudel, iseäranis ametialaste ja majanduslike kuritegude puhul, on prokurör kohustatud täiendama ja kontrollima algmaterjale ja alles peale seda otsustama, kas on vaja algetada kriminaalasja. Üksikuil juhtudel võib niisugust algmaterjalide täiendamist teostada ka uurija, kui ta ise puutus kokku mõne faktiga või kui temale vahetult saabusid materjalid, mis sisaldasid teatud viidet kuriteo tunnuste olemasolule, mis vajavad eeluurimist.

Arvestades seda, et kriminaalasja algatamisse tuleb suhtuda eriti hoolikalt, tuleb teha ka teine järeldus: prokurör ei tohi min-

gil juhul edasi anda uurijale või teistele juurdlusorganitele neid materjale, mis ei sisalda viiteid konkreetsete kuritegude kohta.

Nii näiteks saanud akti, mis sisaldab tarbijatekooperatiivi kaupluse puudujääke ja leides, et akt ei vasta nõuetele, pole küllalt konkreetne ja sisaldab hulga vastuolusid, et aktile ei ole lisandatud materiaalselt vastutavate isikute seletusi, on prokurör kohustatud nõudma rajooni tarbijatekooperatiivi käest täiendavaid revideerimismaterjale, mis peavad kõrvaldama vastuolud ja ebatäiuslikkuse. Koos sellega peab prokurör võtma tarvitusele vastavad abinõud materiaalselt vastutavalt isikuilt seletuste saamiseks nende juures tekkinud puudujääkide kohta.

Saanud teada mõnelt asutiselt puudujäägi kohta kas laos või müügipunktis (kaupluses, kioskis) ja leides, et see teade ei sisalda veel vajalikke andmeid kriminaalasja algatamiseks, on prokurör kohustatud välja nõudma selle müügipunkti revideerimise või inventeerimise akti, samuti ka muid materjale, mis lubaksid kuriteo olemasolu kindlaks teha ja järelikult oleksid aluseks kriminaalasja algatamisele.

Saanud teada ajalehe artikli kaudu halvakvaliteedilise toodangu väljalaskmisest tööstusest, peab prokurör käitiseist välja nõudma dokumendid (faktuurid, saatelehed, arved, reklamatsioonid), mis kinnitavad halvakvaliteedilise toodangu väljalaskmise fakti, ja alles siis peab otsustama küsimuse, kas saadud materjalid annavad alust kriminaalasja algatamiseks.

Saanud teada selle kohta, et haiglas ravil olnud haige suri ebaõige ravimise tagajärjel, on prokurör kohustatud välja nõudma surnu haiguslehe ja lahkamisakti ning nende dokumentide alusel nõudma spetsialisti arvamust. Kriminaalasja algatada antud juhul võib ainult siis, kui on spetsialisti arvamus selle kohta, et haiget raviti ebaõigelt. Arusaadav, kui küsimus on selge juba algmaterjalide järgi, siis võib seda otsustada ka ilma spetsialisti arvamusega.

Kriminaalasja algatamise küsimuse lahendamisel kaubandusorganisatsioonides tekkinud puudujääkide kohta peab prokurör

alati meeles pidama NSVL RKN-i määrust 9. oktoobrist 1936. a., mis ütleb: «Väikese puudujäägi korral, mis on tekkinud teatava töötaja juures esmakordselt ja seejuures tema vilumatuse, vae-arvestuse või mõne muu tema tegevuse tõttu, mis ei sisalda kriminaalkuriteo tunnuseid, võib süüdlasele kaubandusliku ettevõtte administratsiooni poolt määrata distsiplinaar-karistuse, kusjuures ettevõttele tekitatud kahju tasumine sünnib üldtsiviilkorras».

Eelkontrolli meetodid

Algmaterjalide eelkontrollimise meetodid võivad olla väga mitmesugused.

Näiteks uurija sai teada, et kaubandusorganisatsiooni baasis, kus on tekkinud ülejäägid valekaalumise, vae-arvestamise või mõnel teisel viisil nende kaubanduspunktide esindajate petmise teel, kes saavad kaupa sellest baasist, samuti kuritegelike side-mete teel baasi juhataja ja kaupluste üksikute esindajate vahel, kõrvaldatakse toiduained.

Asudes eelkontrollimisele ei kasutanud uurija käesoleval juhul harilikult tarvitavat meetodit ega määranud ootamatut revideerimist. Ta ootas kuni päevani, mil anti laost välja suurel hulgal toiduaineid ja tööpäeva lõpul korraldas baasis olemasolevate toiduainete jääkide arvutamise, kusjuures baasi juhatajat informeeriti sellest uurija korraldusel pool tundi enne revideerimist. Uurija arvestus osutus õigeks. Tegelikkuude jääkide arvutamise tulemusena, mis toimetati harilikul viisil, ja nende andmete kõrvutamisel raamatu sissekannetega ei avastatud mingeid ülejääke ega puudujääke. Peale seda, kui see oli fikseeritud aktiga, vaatas komisjon uurija ettepanekul hoolikalt läbi baasi ruumid ja avastas suurel hulgal toiduaineid, mis olid varjatud inventeerimise eest. Need toiduained osutusid ülejäägiks baasi juhataja kuritegeliku tegevuse tagajärjel ja olid viimase poolt peidetud baasi ruumidesse siis, kui baasi juhataja sai teada eel-olevast revisjonist ja tal ei olnud enam aega ülejääkide välja-

viimiseks baasist. Käesoleval juhul selliselt organiseeritud eelkontroll võimaldas samal päeval algatada kriminaalasja ja asuda eeluurimisele, mis lõpuks paljastas suure kõrvaldamise ja varguse.

Kontrollimine või algmaterjalide täiendamine peab teostatama ühe-kahe päeva jooksul.

Tuleb kindlalt omaks võtta, et kriminaalasja algatamise küsimuse lahendamiseks on vaja saada ainult niisuguseid andmeid, mis lubaksid õieti otsustada kuriteo tunnuste olemasolu üle, mis nõuavad eeluurimist. Tõendite kogumine kuulub aga juba eeluurimise ülesandesse.

Kuid kahjuks esineb veelgi juhtumeid, kus prokurör ei tutvune küllaldaselt määral algmaterjalidega, ei kontrolli ega täienda neid vajalikkudel juhtudel ja selle asemel, et koostada motiveeritud määrus kriminaalasja algatamise kohta, annab materjali üle uurijale trafaretse resolutsiooniga: «Uurimiseks».

NSV Liidu prokurör soovitas korduvalt: «Mitte lubada mehaaniliselt uurijale üle anda saadud materjale trafaretse resolutsiooniga «uurimiseks»».

Prokurör võib uurijale üle anda materjale ainult siis, kui saadud või täiendatud materjal sisaldab küllalt selgeid viiteid kuriteo konkreetsetele faktidele. Sel juhul algatab prokurör ise kriminaalasja motiveeritud määrusega ja annab üle uurijale uurimiseks, või oma kirjaliku korraldusega (KrPK § 91 punkt 4) paneb uurijale ette alustada kriminaalasi ja asuda eeluurimisele.

Kriminaalasja põhjendamatu algatamise lubamatus

Põhjendamatu kriminaalasja algatamine toob kaasa ilmaaegse, mitte kellelegi vajaliku inimeste tülitamise, kodanikkude õiguste rikkumise ja kitsendamise, uurija aja asjatu raiskamise, rääkimata veel kasutust raha kulutamisest.

Signaaliks, mis tõendab põhjendamatu kriminaalasja algatamist, on eeluurimise staadiumis lõpetatud kriminaalasjade hulk.

Muidugi on ekslik teha mingisuguseid järeldusi ainult ühe statistilise näitaja järgi. Järeldust põhjendamatult algatatud kriminaalasjade kohta võib teha ainult kõikide lõpetatud kriminaalasjade tundmaõppimise teel, mis asuvad teatud uurija juures või teatud rajoonis.

Vaja saavutada eeluurimise staadiumis lõpetatud kriminaalasjade protsendi maksimaalset vähendamist, pöörates suuremat tähelepanu kriminaalasjade põhjendamatult algatamisest hoidumisele ja uurimise kvaliteedi tõstmisele. Kuid ei saa püstitada ülesannet, et uurijal ei oleks ühtki lõpetatud kriminaalasja. Üksikud kriminaalasjad võisid olla algatatud õieti, nende kohta võidi teostada põhjalik uurimine, mis kutsuski esile kriminaalasja lõpetamise vajaduse. Siia kuuluvad osaliselt kriminaalasjad endatapmiste kohta, eriti neil juhtudel, kui kriminaalasja algatamise momendil oli alust oletada mõrva või endatapmisele viimist, mis on ette nähtud Vene NFSV KrK §-s 141.

Prokuröri poolt põhjendamatult algatatud kriminaalasi ei võta vastutust ka uurijalt sel juhul, kui ta võttis niisuguse asja oma menetlusse ja asus uurimist teostama ega kaevanud kõrgemalseisvale prokurörile prokuröri ebaõige kriminaalasja algatamise peale.

Kriminaalasja algatamist kõrvaldavad tingimused

Lahendades kriminaalasja algatamise küsimust on vaja meelles pidada, et Vene NFSV KrPK § 4 ja Vene NFSV KrK § 6 märkuse alusel ei või kriminaalasja algatada järgmistel juhtudel:

- 1) süüaluse surma korral;
- 2) süüaluse leppimise korral kannatanuga asjus, mis algatatakse ainult kannatanu kaebusel;
- 3) kaebuse puudumise korral kuriteoasjus, mis algatatakse ainult kannatanu kaebusel;
- 4) aegumise korral;

5) süüalusele omistatud tegudes kuriteo koosseisu puudumise korral;

6) amnestia-akti korral, kui see kõrvaldab süüaluse poolt toimendatud teo karistatavuse;

7) kuriteo fakti väikese tähtsuse ja kahjulike tagajärgede puudumise korral.

Protsessuaalne vormistamine

Kriminaalasja algatamise protsessuaalne vormistamine prokuröri või uurija poolt peab toimuma erilise motiveeritud määruse koostamisega:

MÄÄRUS

kriminaalasja algatamise kohta

..... linnas „.....“ 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokurör (perekonnanimi), tutvunedes mater-
jalidega, mis koosnevad
..... ja mis on saabunud 194 . a.
ning võttes arvesse, et materjalidest nähtub
..... (algmaterjali sisu ja konkreetse
kuriteo tunnused), Vene NFSV KrK § 91 ja 96 punkt 2 alusel

m ä ä r a s :

ülaltoodud materjalide alusel algatada kriminaalasi
.....
KrK § tunnustel ja vastavalt KrPK §
..... uurimine teha ülesandeks (uurija nimi)
Prokurör (allkiri)
(auaste)

See tüüpiline vorm on määratud prokuröridele, sest peamiselt tema peab lahendama kriminaalasja algatamise küsimuse.

Kui kriminaalasi algatatakse vahetult uurija poolt, siis tuleb soovitada kriminaalasja algatamise määrus ühendada üheks dokumendiks uurija poolt asja oma menetlusse võtmise määru-
sega.

Niisugune ühendatud määrus tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S

kriminaalasja algatamise ja oma menetlusse võtmise kohta

linnas „ „ 194 . a.
oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauuriija (perekonnanimi),
tutvunenud materjalidega, mis koosnevad
ja mis on saabunud 194 . a.
ning võttes arvesse, et materjalidest nähtub
.
. (algmaterjali sisu ja konkreetse kuriteo tunnused),
Vene NFSV KrK § 91, '96 punkt 3 ja § 110 alusel

m ä ä r a s :

üla'toodud materjalide alusel algatada kriminaalasi
KrK § tunnustel, asi võtta oma menetlusse ja asuda
eeluurimisele.

Rahvauuriija (allkiri)
(auste)

Kriminaalasja menetlusse võtmine

Neil juhtudel, kui algmaterjal oli antud üle uurijale prokuröri määrusega kriminaalasja algatamise kohta, peab uurija enne eeluurimisele asumist koostama määruse kriminaalasja oma menetlusse võtmise kohta. See määrus on eeluurimise esimene akt.

Samasugune nõue esitatakse uurijale siis, kui ta saab endale kriminaalasja edaspidiseks uurimiseks, mis on juba algatatud mõne teise uurija või juurdlusorgani poolt.

Ei tohi segada kriminaalasja algatamise määrust kriminaalasja oma menetlusse võtmise määrusega. Vaja meeles pidada, et kriminaalasja algatamise määrust võib koostada ainult üks kord ja seejuures enne eeluurimist. Kuid kriminaalasja oma menetlusse võtmise määrus koostatakse iga kord, kui kriminaalasi antakse üle ühelt uurimisorganilt teisele ja isegi ühelt uurijalt teisele.

Kriminaalasja oma menetlusse võtmise määrus tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauuriija (perekonnanimi),
tutvunenud materjalidega, mis koosnevad
ja mis on saabunud (näidata, kellelt saabunud)
ning arvesse võttes
(uuriija poolt kriminaalasja oma menetlusse võtmise motiveerimine), Vene NFSV
KrPK § 110 alusel

m ä ä r a s:

kriminaalasi nr. (asja nimetus)
võtta oma menetlusse ja asuda eeluurimisele.

Rahvauuriija (allkiri)
(auaste)

Võtnud kriminaalasja oma menetlusse, peab uuriija saatma kõrgemalseisva prokuratuuri järelevalveosakonda teadaande järgmise vormi kohaselt:

TEADAANNE UURIMISE ALUSTAMISEST

Täna «.....» 194 . a. minu
(amet, perekonnanimi) poolt on võetud oma menetlusse kriminaalasi
..... (sisu kirjeldus)
KrK § tunnuste järele.

Materjal saabus prokuratuuri «.....» 194 . a.
Kriminaalasi on algatatud «.....» 194 . a.
(kelle poolt)
..... (missuguste materjalide alusel, kelle
initsiatiivil).

Kriminaalasjas on areteeritud

Toimik on registreeritud nr. all ja esialgsete andmete järgi uurimine
viiakse lõpule «.....» 194 . a.

Rahvauuriija (allkiri)
(auaste)

Kriminaalasja algatamisest keeldumine

Sel juhul, kui prokurör või uurija, tutvunenud nendele saabunud materjalidega, tuleb järeldusele, et kriminaalasja algatamiseks ei ole alust, peab ta vastavalt KrPK § 95 keelduma kriminaalasja algatamisest ja eeluurimisest. Keeldumine vormistatakse motiveeritud määrusega alltoodud vormi kohaselt ja teatatakse sellest asjast huvitatud isikutele või organisatsioonidele.

MÄÄRUS

kriminaalasja algatamisest keeldumise kohta.

..... linnas « . . . » 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokurör (perekonnanimi), tutvunud mater-
jalidega, mis koosnevad
ja mis on saabunud
ning võttes arvesse, et
.....
(kirje/dada kriminaalasja algatamisest keeldumise alust ja analüüsida lühidalt materjale), Vene NFSV KrPK § 95 alusel

m ä ä r a s:

alltoodu alusel kriminaalasja algatamisest keelduda, millest teatada

Prokurör (allkiri)
(auaste)

Kriminaalasjade üksikute liikide algatamise eriline kord

On vajalik eriliselt peatuda kriminaalasjade üksikute liikide juures, mille algatamise kohta on kindlaks määratud eriline kord.

Eelkontroll ja algmaterjalide täiendamine nendes asjades peab teostatama ainult prokuröri või tema abi, aga mitte uurija poolt.

Selle liigi hulka kuuluvad järgmised kriminaalasjad:

a) kriminaalasjad küla-aktiivi hulka kuuluvate töötajate süüdistuses, ja nimelt: kolhooside juhatuste esimeeste ja liikmete, brigadiiride, kaubafarmide juhatajate, kolhooside revisjonikomisjonide esimeeste ja samuti külanõukogude esimeeste ja liikmete süüdistused ametialastes kuritegudes.

Kõik seda liiki saabunud, täiendatud ja kontrollitud materjalid, kui nende alusel on vaja algatada kriminaalasja, peab rajooni prokurör saatma koos oma määrusega kriminaalasja algatamise kohta oblasti-, krai- või ANSV prokurörile kriminaalasja algatamise määruse kinnitamiseks.

Urija võib niisuguse kriminaalasja võtta oma menetlusse ainult siis, kui kriminaalasja algatamise määrus on kinnitatud oblasti- (krai-, ANSV) prokuröri poolt.

b) Kriminaalasjad süüdistuses NSVL Ülemnõukogu Preisiidiumi 10. juuli 1940. a. seadluse järgi «Vastutusest halvakvaliteedilise ja mittekomplektilise toodangu väljalaskmise ja tööstusettevõtete poolt kohustuslikkudest standardidest mitte-kinnipidamise eest» (Vene NFSV KrK § 128-a).

NSV Liidu prokuröri ja NSVL Kohtu RK käskkirjaga nr. 80/129, 13. juulist 1940. a., on kehtestatud järgmine kord seda liiki kriminaalasjade algatamisel:

«Kriminaalasjade algatamiseks tööstusettevõtete direktorite, peainseneride ja tehnilise kontrolli osakondade ülemate vastu annavad sanktsiooni:

- 1) rajooni alluvusega ettevõtetes — rajooniprokurör;
- 2) oblasti (krai) alluvusega ettevõtetes — oblasti- (krai-) prokurör;
- 3) vabariikliku alluvusega ettevõtetes — vabariigi prokurör;
- 4) üleliidulise alluvusega ettevõtetes — NSV Liidu prokurör;
- 5) raudtee ja veetranspordi ettevõtetes — vastav raudtee või veetranspordi peaprokurör».

Eriline kord kriminaalasjade algatamisel ja uurimisel süüdistuses NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. detsembri 1941. a. seadluse järgi

NSVL Prokuratuuri instruksiooniga nr. 1/152, 6. juulist 1944. a., on kehtestatud eriline kord kriminaalasjade algatamisel süüdistuses NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. detsembri 1941. a. seadluse järgi.

Selle instruksiooni kohaselt peab prokurör, saanud ettevõtte direktorilt materjali deserteerimise kohta ja leides selles küllalt alust kriminaalasja algatamiseks (vajalikkude dokumentide olemasolul, mis tõendavad deserteerimise fakti), viivitamatult üle andma selle materjali uurijale oma kirjaliku resolutsiooniga eeluurimise teostamise kohta.

Uurija, saanud niisuguse materjali, peab registreerima selle erilisse lauaregistrisse, mida peetakse ainult seda liiki kriminaalasjade kohta, ja alustama uurimist vastavalt ülaltähendatud instruksiooni nõuetele.

Vaja eriliselt märkida seda, et kriminaalasjade algatamise, asja oma menetlusse võtmise, süüdistuse esitamise, dokumentide toimiku juurde liitmise, KrPK § 206 täitmise kohta määruse koostamist ja lõpuks ka süüdistuskokkuvõtte koostamist seda liiki kriminaalasjade puhul ei nõuta.

Viies lõpule niisuguse kriminaalasja uurimise peab uurija asja sõjatribunali saatmisel koostama määruse (vaata peatükk «Süüdistuskokkuvõtte»). Kõigil muudel juhtudel peab uurija koostama kas määruse kriminaalasja lõpetamise või peatamise kohta (vaata käesoleva käsiraamatu IV osa 9. ja 10. peatükk).

Kriminaalasjad era- ja era-avalikus süüdistuses

Teistsugune kord on kindlaks määratud kriminaalasjade algatamisel era- ja era-avalikus süüdistuses.

Erasüüdistuse kriminaalasjade hulka kuuluvad KrPK § 10 kohaselt kuriteod, mis on ette nähtud KrK § 143 2. lõikes (kerge kehavigastus, mis ei tekitanud tervisriket), § 146 1. lõikes (löömine, peksmine või muud vägivallateod), § 159 (suuline, kirjalik või teoga solvamine), § 160 (solvamine trükitooteis või kujutistes) ja § 161 (laim).

Kriminaalasju erasüüdistuses ei tohi alustada muidu kui kannatanu kaebusel ja need kuuluvad lõpetamisele kannatanu leppimisel süüalusega. Kui prokuratuur tunnistab vajalikuks astuda asjasse avaliku huvi kaitsmise otstarbel, siis ei kuulu asi lõpetamisele kannatanu ja süüaluse leppimise korral.

Era-avaliku süüdistuse kriminaalasjade hulka kuuluvad KrPK § 11 kohaselt kuriteod, mis on ette nähtud KrK § 153 1. lõikes (vägistamine), § 177 (plagiaat) ja § 178 (kauba-, vabriku- või käsitöömärgi, joonise ja võõra firma või nimetuse kasutamine).

2. Eeluurimise üldpõhimõtted

Üldalused

Eeluurimise staadiumis peab uurija välja selgitama kõik kuriteo asjaolud, koguma ja kontrollima kõik vajalikud tõendid, välja selgitama kõik kuriteost osavõtnud isikud, võtma kõik süüdlased kriminaalvastutusele ja tarvitusele võtma abinõud põhjuste kõrvaldamiseks, mis soodustasid või tegid võimalikuks kuriteo kordasaatmise.

Uurija peamiseks ülesandeks on tõe avastamine, süüdlaste väljaselgitamine ja paljastamine.

Omal ajal sm. Võšinski, astudes üles uurijate õppemetoodilisel konverentsil (1936. a.), ütles, et mõnedel prokuröridel ja uurijatel on hädaohtlik kalduvus lõpetada ükskõik mis hinna eest uurimine süüdistuskokkuvõttega.

«Meie seltsimeeste psühholoogia on niisugune, et kriminaalasja väärtus määratakse kindlaks süüdistavate järeldustega. Vaja teha lõpp sellele arusaamisele ja eelarvamusele. Uurimist on vaja

korraldada nii, et pääseks võidule tõde, aga mitte iga hinna eest süüdistus. Tsaariaegseid prokuröre hinnati selle järgi, kuipalju nad kinnitasid süüdistusakte. Meile see ei sobi. Teie olete sotsialistliku riigi, sotsialismi suure maa prokurörid, kus uurimise objektiivsus ja tõde on üle kõige».

Neid nõudmisi võib täita ainult siis, kui täielikult peetakse kinni eeluurimise üldpõhimõttest: objektiivsusest, igakülgsusest, täiuslikkusest, kiirusest ja aktiivsusest.

Uurimise objektiivsus ja igakülgsus

Eeluurimise objektiivsus ja igakülgsus peab väljenduma süüalust süüdistavate kui ka teda kaitsvate asjaolude väljaselgitamises ja uurimises, samuti ka kõikide asjaolude väljaselgitamises, mis kas raskendavad või kergendavad tema vastutuse iseloomu ja määra. See nõue on kindlaks määratud seadusega (KrPK § 114 ja 112). Eeluurimise igakülgsusest kinnipidamisel on vaja hoolikalt uurida kõiki võimalikke versioone. Sellest põhimõttest kinnipidamine tähendab, et uurija eeluurimist toimetades peab üheaegselt täitma süüdistaja ja kaitsja funktsioone. Ainult täieliku objektiivsuse ja igakülgsuse säilitamisel võib anda täiesti väärtusliku materjali kohtule arutamiseks ja saab tagada tõe avastamist.

Kuni tänase päevani mõnede uurijate juures esinev süüdistav hoiak eeluurimisel on nõukogude kriminaalprotsessi põhimõtete jäme rikkumine. See hoiak toob tõsist kahju ja tihti põhjustab süütute inimeste kriminaalvastutusele võtmist ja kohtu alla andmist. Tihti seisneb eeluurimise põhiprintsiipide rikkumine selles, et uurija ei pööra mingit tähelepanu süüaluste seletustele, eriti niisugustele, mille tõestumine kõigutab esitatud süüdistust. Veel sagedamini koguvad uurijad tõendeid, mis ühel või teisel määral raskendavad süüaluse süüd, jättes aga välja selgitamata ja kontrollimata tema süüd kergendavaid asjaolusid. Need uurijad arvavad ekslikult, et süüd kergendavate asjaolude kogumine kuulub advokaatide ülesannete hulka asja kohtuliku uurimise

staadiumis. Niisugune ebaõige vaade viib kõige sagedamini tegelikkude asjaolude moonutamisele ja tumestamisele ning ebaõigetele järeldustele süü küsimuses ja süüdistuse kvalifikatsiooni küsimuses.

Objektiivsuse ja mitmekülsuse säilitamine eeluurimisel tähendab seda, et ei tohi lubada süüdistavat hoiakut, eelarvamusi ja ühekülsust, süüaluse õiguse rikkumist kaitsele, mida garanteerib Stalinlik Konstitutsioon.

Eeluurimise igakülsuse põhimõtte rikkumine väljendub paljudel juhtudel selles, et uurija rahuldub uurimisel ainult ühe versiooniga ja jätab tähele panemata tõendid, mis kinnitavad või lükkavad ümber teised võimalikud versioonid.

Niisugune eeluurimise põhimõtte rikkumine, olles tihedalt läbi põimitud eelarvamuste ja ühekülsusega, viib kõige negatiivsemate tulemusteni.

Uurimise täielikkus

Uurimise täielikkus seisneb eeluurimise juhtimises asja kõige täielikuma ja igakülgsema läbivaatamise suunas ja kõikide asjas tähtsust omavate asjaolude uurimises, millest otsest räägib KrPK § 112.

Uurimise ulatuse määramine kuulub uurimist teostavale uurijale.

Uurimist võib tunnistada täielikuks ainult neil tingimustel, kui on välja selgitatud ja läbi uuritud kõik kriminaalasjas ette tulevad asjaolud, lahendatud ja eemaldatud kõik kahtlused ja vastuolud, välja selgitatud kogu toimepandud kuriteo sisu ja iga süüaluse osa selles kuriteos.

Uurimise täielikkus, muidugi, sõltub iga kord konkreetse kriminaalasja ühtedest või teistest asjaoludest. Kuid võib öelda, et uurimine ei olnud täielik, kui ta ei suuda vastata tuntud rooma seitsmeliikmelise vormeli küsimustele: mis, kes, kus, millal, miks, kuidas, millega.

1. **Mis** — s. o. nimelt missugune kuritegu on toime pandud. Selle küsimuse täielik ja hoolikas uurimine on vajalik mitte ainult kuriteo koosseisu, õige kvalifitseerimise ja kuriteo sotsiaalse ohtlikkuse kindlaksmääramisel, vaid ka küsimuse lahendamisel, kas antud juhul on üldse olemas kuritegu.

Praktikas ettetulnud kriminaalasja lõpetamised kohtu poolt või süüaluste õigeksmõismised kuriteo koosseisu puudumise tõttu on uurimise täielikkuse põhimõtte rikkumise ja selle esimese, tähtsama küsimuse väljaselgitamise ignoreerimise tagajärjeks.

2. **Kes** — s. o. kes pani toime kuriteo. Uurimise täielikkuse seisukohalt tähendab selle küsimuse lahendamine mitte ainult kõikide kuritegu toimepannud isikute väljaselgitamist ja iga üksiku osavõtu suurust, vaid ka nende isiksuse hoolikat uurimist, mis lubab hiljem palju õigemalt lahendada rea küsimusi.

Kõige enam esinevaks veaks uurimispraktika selles osas on süüaluste isiksuse mitteküllaldane väljaselgitamine, samuti iga süüaluse osavõtu ulatuse selgitamine rühma kriminaalasjas.

3. **Kus** — s. o. kus kohal on kuritegu toime pandud. Selle küsimuse väljaselgitamisel on oluline tähtsus igas kriminaalasjas ja koos teiste küsimuste selgitamisega annab täieliku ülevaate toimepandud kuriteost.

Selle küsimuse lahendamisel on suur tähtsus ka uurimisalluvuse ja kohtualluvuse kindlaksmääramisel.

4. **Millal** — s. o. kuriteo toimepanemise aeg. Igas kriminaalasjas on vaja täpselt määrata kuriteo toimepanemise aeg. Mõnedes asjades on tähtis kindlaks määrata kuriteo toimepanemise päev, tund ja isegi minutid, teistes aja perioodid, mis tihti haaravad nädalaid, kuid ja isegi aastaid.

Mõnikord toob uurimise ebatäielikkus, kui ei ole välja selgitatud seda küsimust, kaasa kriminaalasja täiendavale uurimisele saatmise ja isegi süüaluste õigeksmõistmise. Vaja meele pidada, et kuriteo toimepanemise täpse koha ja aja kindlakstegemine on vajalik selleks, et õieti hinnata süüaluse poolt esita-

tud alibit, s. o. tema asumist kuriteo toimepanemise momendil hoopis teises kohas.

5. **Miks** — s. o. mis sihil, missugustel motiividel on kuritegu toime pandud. On täiesti arusaadav selle küsimuse hoolika uurimise tähtsus. Motiivist sõltub tihti toimepandud kuriteo iseloomu, kvalifikatsiooni ja süüaluste vastutavuse määra kindlakstegemine.

Vaatamata sellele esineb uurimispraktikas siiski juhtumeid, kus uurija viib uurimise lõpule motiive ja kuriteo eesmärki vajalikul määral kindlaks tegemata. Arusaadav, et see on uurimise täielikkuse põhimõtte jäme rikkumine.

6. **Kuidas** — s. o. mil viisil on kuritegu toime pandud. Selle küsimuse lahendamine seisneb kõikide kriminaalasjas tähtsust omavate asjaolude väljaselgitamises, üldise olukorra ja kuriteo toimepaneku faktiliste andmete kindlaksmääramises. Siia kuuluvad asjaolud mitte ainult perioodil kuriteo ettevalmistamisest kuni selle täideviimiseni, vaid ka need asjaolud, mis on seotud täideviidud kuriteo jälgede varjamisega.

Igal konkreetsel kuriteol on kuriteo täideviimisel erinevaid asjaolusid. Igal juhul tuleb selle küsimuse selgitamist lugeda täielikuks ainult sel tingimusel, kui on välja selgitatud toimepandud kuriteo täielik olemus, samuti kõik faktilised asjaolud, mis võimaldavad saada kindla otsuse juhtunu kohta.

7. **Millega** — s. o. missuguste abinõudega või vahenditega oli kuritegu toime pandud. Selle küsimuse põhjalikul lahendamisel on oluline tähtsus asjas ja sageli kergendab süüdlaste avastamist ning paljudel juhtudel ka toimepandud kuriteo õiget kvalifitseerimist.

Et garanteerida uurimise suuremat täielikkust ja igakülgust, rõhutab seadus (KrPK § 112), et uurija ei või keelduda süüaluse või kannatanu taotlusel tunnistajate ja ekspertide ülekuulamisest või muude tõendite kogumisest, kui asjaoludel, mille kindlakstegemist taotellakse, võib asja suhtes olla tähtsust.

Uurimise kiirus

Tagades eeluurimise põhiprintsiipidest — täielikkusest ja igakülsusest — kinnipidamist peab uurija äärmiselt kokkuhoidlik olema ajaga, arvestades uurimise kiireloomulisust. Igasuguste täiendavate uurimistoimingute teostamine asjas juba kindlaks-tehtud asjaolude kinnitamiseks on täiesti ülearune, mittetarvilik ja mõnel juhul isegi kahjulik, sest see venitab uurimist ja rikub uurimise viivitamatuse põhimõtet.

Uurimise viivitamatuse põhimõttel on erakordselt suur tähtsus. Ainult kiire uurimisega võib saada täielikke ja usaldatavaid tõendeid, samuti on kohtuliku asja arutamise moment seega lähendatud kuriteo toimepanemise momendile, mis soodustab kuritegevuse vastu võitlemise edukust.

Sellest tulebki uurimistähtaegade lühendamise nõue ja tingimatu kinnipidamine kindlaksmääratud tähtaegadest.

Tunduval määral oleneb sellest uurimis põhimõttest kinnipidamine uurija kogu töö õigest organiseerimisest ja osaliselt ka uurimise pidevusest.

Uurimise aktiivsus

Säilitades uurimisel objektiivsust ja igakülsust peab uurija alati meele pidama, et tema esimeseks kohuseks on aktiivse ja otsustava võitluse organiseerimine ja läbiviimine klassivaenlase ja tema agentuuri vastu, kuritegevuse vastu võitlemine kõikides tema liikides ja vormides. Uurija on peamine kuu eeluurimises.

Seepärast peab iga uurija hästi mõistma, et tema otseseks ülesandeks on kuritegude avastamine, uurimine ja ärahoidmine, kõikide süüdlaste paljastamine ja kriminaalvastutusele võtmine, kuriteoga tekitatud kahju tasumise kindlustamine ja kahjulikkude tagajärgede kõrvaldamine. Aktiivne ja algatusvõimeline uurimine on tingimuseks, et uurimine oleks objektiivne, igakülgne, täielik ja kiire.

Kõik see seab uurijale nõudmise, et ta oma praktilises töös ilmutaks maksimumi klassilist valvsust, leppimatust ja leidlikkust kuritegude avastamisel ja kuriteo toimepannud isikute paljastamisel ja jälitamisel.

Uurija peab eeluurimise ajal tähelepanelikult uurima kõiki võimalikke kuriteo versioone, fakte ja asjaolusid, mitte langedes süüaluse või kannatanu mõju alla. Hoolikalt tähele pannes süüaluste ja kannatanute argumente ja nende hoolika uurimise ja kontrollimisega, sealjuures täielikult kinni pidades uurimise objektiivsuse, igakülgse, täielikkuse ja kiiruse põhimõttest, peab uurija säilitama initsiatiivi oma käes.

Uurimise salajasus

Kinni pidades eeluurimise kõikidest põhiprintsiipidest peab uurija samal ajal kindlustama eeluurimise salajasuse, s.o. uurimismaterjalide mitteavaldamise. See nõue ei tähenda uurija kogu tööle kabinetliku ja suletud iseloomu andmist. Oma tööprotsessis peab uurija olema liikuv, reageerima ühiskondlikele signaalidele ja paljudel juhtudel tuginema ühiskondlikele organisatsioonidele ja töötama nende osavõtul. Samal ajal pole uurijal õigust avaldada tema poolt kogutud uurimismaterjale, sest et see võib negatiivselt mõjuda uurimise edaspidisele käigule kuriteo avastamisel ja süüdlaste paljastamisel.

Uurija peab täiel määral kindlustama eeluurimise salajasuse, kuna see on üks peamisi uurimise edukuse ja kuritegevuse vastu organiseeritud võitluse tingimusi.

Eeluurimise andmete avaldamist, samuti revisjonide materjalide avaldamist ilma prokuröri, uurija või juurdlust või revisjoni teostava isiku loata karistatakse kriminaalkorras (Vene NFSV KrK § 96).

Uurimise edukus

Uurija on poliitiline, riiklik töötaja. Ta peab saavutama niisuguse olukorra, et rajoonis ei jääks mitte ükski kuritegu avasta-

mata, ta peab kohtule andma küllalt täieliku ja väärtusliku materjali. Eeluurimise kvaliteedist tunduval määral sõltub kohtu töö kvaliteet, ja järelikult ka kuritegevuse vastu organiseeritud võitluse seisukord.

Hästi ja kiiresti teostatud uurimine suurendab kindlasti kohtuliku asja arutamise kasvatuslikku tähtsust, tagab kohtuotsuse õigsuse, kriminaalasja kiire lõpliku lahendamise ja kohtuprotsessi efektiivsuse.

Rääkides karistuse hoiatavast tähtsusest ütles Lenin: «Ammu on teada, et karistuse hoiatav tähtsus ei olene mitte selle karmusest, vaid paratamatusest. Tähtis ei ole mitte see, et kuriteo eest määratakse raske karistus, vaid see, et mitte ükski kuritegu ei jääks avastamata.»

Kohtu poolt selle tähtsa ülesande täitmine — veendumuse loomine, et iga kuritegu avastatakse, süüdlased leitakse, paljastatakse ja karistatakse — oleneb suurel määral just eeluurimisest, eeluurimise põhiprintsiipidest kinnipidamisest.

Uurimise efektiivsuse huvides peab uurija võtma tarvitusele kõik võimalikud ja hädatarvilikud abinõud tema poolt uuritavates kriminaalasjades, et kõrvaldada need põhjused, mis soodustavad ja tegid võimalikuks kuriteo toimepanemise.

Uurimise objektiivsus, igakülgsus, täielikkus, kiirus, initsiatiivsus ja aktiivsus on väärtusliku ja heakvaliteedilise eeluurimise tingimusteks. Seepärast on eeluurimise kõikidest nendest põhiprintsiipidest kinnipidamine iga uurija kohus.

3. Eeluurimise tähtajad

Uurimise tähtaegade tähtsus

Kuritegevuse vastu võitlemise edukuse üheks peamiseks tingimuseks ja väärtusliku eeluurimise tingimatuks elemendiks on uurimise lühike tähtaeg.

Uurimise tähtaegade maksimaalsel lühendamisel on suur tähtsus ka usaldusväärsete ja täielikkude tõendite kogumisel.

Seepärast on iga uurija tähtsamaks ülesandeks seadusega ja NSV Liidu prokuröri spetsiaalsete juhatustega kindlaksmääratud uurimistähtaegadest kinnipidamine.

KrPK poolt kehtestatud eeluurimise tähtajad

Seadus määrab uurija alluvusse kuuluvate kriminaalasjade uurimise ülemmääraks 2 kuud ja miilitsaorganite alluvusse kuuluvate kriminaalasjade uurimise ülemmääraks 1 kuu (KrPK § 105 ja 116).

Üleliidulise kohtu ja prokuratuuri töötajate nõupidamise otsustega ja NSV Liidu prokuröri ringkirjalise kirjaga 13. augustist 1934. a. pöörati kõikide prokuröride ja uurijate tähelepanu lühikeste uurimistähtaegade erilisele tähtsusele.

Selles kirjas öeldakse:

«Eeluurimise üheks peamiseks puuduseks siia-ajani on tema liigne pikalevenimine. Selle tõttu paljud asjad kaotavad oma aktuaalsuse ja äärmiselt raske on parandada uurimise vigu, kui asi saadetakse täiendavale uurimisele. Sellest on tingitud ka tõkkeabinõuna vahi all pidamise liiga pikad tähtajad.

Kohustades juurdlusorganeid ja prokuratuure saavutama uurimises lühikesi tähtaegu, mis ei ületa reeglipäraselt 10—20 päeva ja ainult eriti keerulistes asjades mitte üle 1 kuu, soovitan juba praegu samade tähtaegadega viia lõpule uurimine kõikides nendes asjades, kus süüdlased on vahi all. Uurimise tähtaja pikendamine on lubatav ainult prokuröri põhistatud määrusega, mis lisatakse toimiku juurde».

See ringkiri muidugi ei tühistanud mainitud seadust. Ta seadis ainult ülesande kiiremaks uurimiseks, mis tagab uurimise kõrgema kvaliteedi ja edukuse.

NSV Liidu prokuröri käskkirjas nr. 121, 17. maist 1944. a., «Mõnede kriminaalasjade liikide uurimise lühendatud tähtaegadest» on öeldud, et kõiki liiki kriminaalasjades, mille uurimisel ei ole lühendatud tähtaegu kindlaks määratud, peab uurimine lõpule

viidama võimalikult lühemate tähtaegadega, kuid igal juhul tähtaegade piirides, mis määratud KrPK poolt. Edasi on käskkirjas alla kriipsutatud, et käskkirjas ettenähtud abinõude läbiviimisel peavad prokurörid ja uurijad tõstma uurimise kvaliteeti.

Kriminaalasjade üksikute liikide uurimise lühendatud tähtajad

Mõnede kriminaalasjade liikide jaoks on seadusega ja NSVL Prokuratuuri spetsiaalsete juhatustega kindlaks määratud lühendatud uurimistähtajad:

1) NSVL KTK ja RKN-i määrusega 1. detsembrist 1934. a. on kindlaks määratud 10-päevane uurimistähtaeg nõukogude võimu töotajate vastu sihitud terroristlikkude organisatsioonide ja terroristlikkude aktide asjades.

See seadus on sisse võetud KrPK § 466.

2) NSVL RKN-i määrusega 16. veebruarist 1933. a. on kindlaks määratud 20-päevane tähtaeg riiklikus kaubanduses ja kooperaatiivides toimepandud varguste ja raiskamiste asjade läbivaatamiseks kohtus, arvates siia hulka ka uurimiseks vajaliku aja.

3) NSV Liidu prokuröri käskkirjaga nr. 121, 17. maist 1944. a., on tühistatud kõik varem väljaantud käskkirjad ja juhatused territoriaalsete prokuratuuride poolt teostatavate uurimiste lühendatud tähtaegade kohta ja kindlaks määratud lühendatud tähtajad järgmiste kriminaalasjade kohta:

a) vargused ja raiskamised kaubanduslikes organisatsioonides, kolhoosides ja soyhoosides, toidu- ja tööstuskaupade raiskamised ja kaartidega kuritarvitamised, valemõõtmise ja valekaalumise teel ostja petmise ja spekulatsiooni asjad — 15 päeva;

b) riikliku reservi materiaalsete väärtuste broneerimiskorra rikkumise asjad — 10 päeva;

c) küla-aktiivi ametialased kuriteod, mis seotud majanduspoliitiliste kampaaniate läbiviimisega — 7 päeva;

d) alaealiste kuriteod — 10 päeva;

e) Punaarmeesse kutsumisest kõrvalehoidumise, sõjaväe arvelevõtmise eeskirjade rikkumise, Punaarmee deserteerimise ja töökohustuse täitmisest kõrvalehoidumise (Vene NFSV KrK § 59⁶ ja teiste liiduvabariikide KrK vastavad paragrahvid) asjad — 5 päeva;

f) sõjaväelaste perekondade õiguste rikkumise ja nendesse kuritegelik-bürokraatliku suhtumise asjad — 7 päeva.

Sellesama käskkirjaga on kindlaks määratud kontrolli teostamise kord uurijate poolt lühendatud tähtaegadest kinnipidamise üle.

Kõik uurijad, kui nad erilistel asjaoludel ei suuda üksikute kriminaalasjade uurimist lõpule viia lühendatud tähtaja jooksul, on kohustatud õigeaegselt, enne tähtaja lõppemist esitama oblasti- (krai-) prokurörile seletuse uurimise viivitamise põhjuste kohta ja märkima ühtlasi, kui palju aega läheb veel uurimise lõpuleviimiseks.

Oblastite (kraide) prokuröride peale on pandud erilise kontrolli teostamine seda liiki kriminaalasjade uurimise lühendatud tähtaegadest kinnipidamise üle.

Lõpuks, sellesama käskkirjaga on vabariikide, oblastite ja rajoonide prokuröridele keelatud iseseisvalt lühendada tähtaegu üht või teist liiki kriminaalasjade uurimisel.

Kuid üksikuis, enam aktuaalseis kriminaalasjades võivad vabariikide, oblastite ja rajoonide prokurörid määrata lühendatud uurimistähtaegu, millest kinnipidamine on uurijatele kohuslik.

Uurimistähtaegade arvutus

Uurimistähtaega tuleb arvutada kriminaalasja algatamise momendist, aga mitte uurija poolt asja oma menetlusse võtmise momendist kuni uurija poolt süüdistuskokkuvõtte või kriminaalasja lõpetamise määruse koostamiseni ja allakirjutamiseni.

Niimoodi tuleb uurimistähtaegu arvutada älati. Näiteks uurijale kriminaalasja saabumine teiselt juurdlusorganilt alluvuse korras või kohtust täiendavale uurimisele saadetud kriminaalasja

uurimistähtaega ei tule arvutada mitte asja saabumise momendist uurijale, vaid asja algatamise momendist. Samuti asja lõpuleviimist loetakse täiendava uurimise järele koostatud süüdistuskokkuvõtte või kriminaalasja lõpetamise määruse koostamise momendist.

Uurimise tähtaeg katkeb ainult asja peatamise korral — kriminaalasja peatamise määruse allakirjutamise momendist kuni menetluse uuendamise momendini.

Uurimistähtaegade pikendamine

Kui ei ole võimalik kriminaalasja uurimist lõpule viia seaduses määratud tähtaja jooksul, siis peab uurija vastavalt NSVL Prokuratuuri ringkirja nr. 18/26, 2. aprillist 1937. a., nõuetele õigeaegselt algatama taotlust uurimistähtaja pikendamise kohta. Uurimistähtaja pikendamise õigus ühe kuu võrra üle seadusega määratud kahekuulise tähtaja kuulub oblasti-, krai- ja ANSV prokurörile. Edaspidine uurimise tähtaja pikendamine on lubatud ainult liiduvabariigi prokuröri poolt.

Kontroll õigeaegse eeluurimise tähtaja pikendamise taotluse ja selle põhjendatuse üle on pandud uurimise üle järelevalvet teostavale prokurörile.

NSV Liidu prokuröri ringkirjaga nr. 18/26, 2. aprillist 1937. a., on kindlaks määratud järgmine kord eeluurimise tähtaja ja süüaluste vahi all pidamise pikendamiseks:

«1. Taotlust algatama peab see uurija, kelle menetluses on kriminaalasi, mille kohta taotlus esitatakse. Taotluse tekstis peavad olema esitatud järgmised andmed:

- a) süüalusele esitatud süüdistuse sisu;
- b) peamised tõendid, millele tugineb süüdistus;
- c) uurimise seisukord taotluse esitamise momendil ja uurimise pikalevenimise põhjustel;
- d) uurimistoimingud, mis on hädavajalikud asjas.

Märkus: Taotlus saadetakse kahes eksemplaris. Taotluse esitamisel vahi all pidamise pikendamiseks peavad peale selle

olema märgitud need motiivid, mille alusel uurija arvates tõkkeabinõu ei või muuta.

2. Punktis 1 toodud taotlus esitatakse mitte hiljem kui 7 päeva enne uurimise tähtaja lõppemist rahvauurijate ja rajooni (linna) teiste juurdlusorganite poolt krai- (oblasti-) prokurörile rajooniprokuröri kaudu, kes taotluse tekstile kirjutab oma nõusoleku või mitte-nõusoleku.

Vanem-uurija esitab taotluse krai- (oblasti-) prokurörile vahetult.

3. Taotlused uurimistähtaja ja vahi all pidamise pikendamise kohta võetakse arvele jäliitusosakondades ja viimaste arvamustega kantakse ette krai- (oblasti-) prokurörile niisuguse arvestusega, et taotluse otsustamine viimase poolt saaks toimuda mitte hiljem kui 24 tunni jooksul taotluse saabumisest krai (oblasti) prokuratuuri.

4. Kui krai- (oblasti-) prokurör tunnistab taotluse pikendamise kohta põhjendatuks, siis annab ta taotluse tekstile pealekirjutamisega pikenduse üheks kuuks.

Taotluse algeksemplar saadetakse viivitamatult uurimisorganile, kes algatas taotluse, ära kiri aga jäetakse jäliitusosakonda ja võetakse erilise kontrolli alla.

5. Kui krai- (oblasti-) prokurör tunnistab taotluse põhjendatuks, siis paneb ta uurimisorganile viivitamatult ette viia uurimine lõpule või vabastada süüalune vahi alt, ühtlasi konkreetsetel näidates, missugusel teel tuleb asi lõpule viia või missugune tõkkeabinõu tuleb valida süüaluse kohta.

6. Kui aga pikendamise tähtaeg palutakse üle punktis 4 tähendatud määra ja prokurör leiab taotluse olevat küllalt põhjendatu, siis ta saadab taotluse vabariigi prokuratuuri koos oma kirjaliku esildusega taotluse rahuldamise kohta.

7. Vabariigi prokuratuuri saabunud taotlused vaadatakse läbi käesoleva ringkirja punktis 3, 4 ja 5 näidatud korras.

8. Arvesse võttes, et ikkagi veel leiab aset kriminaalasjade pikalevenitamine, peavad liiduvabariikide prokurörid kõikidel juh-

tudel, kus uurimine ületas 3 kuud, kandma ette sellest NSV Liidu prokurörile ja teatama abinõudest, mis on tarvitusele võetud viivitamises süüdlaste suhtes».

NSV Liidu prokuröri käskkirjas nr. 121, 17. maist 1944. a., öeldakse:

«5. Kui ei ole võimalik juurdlust lõpule viia seaduses kindlaks-määratud tähtaja jooksul, peavad uurijad kõrvalekaldumatult täitma Vene NFSV KrPK § 116 ja teiste liiduvabariikide KrPK vastavate paragrahvide nõudeid, õigeaegselt algatades taotlust vastava prokuröri ees uurimistähtaja pikendamiseks».

Uurimistähtaja pikendamise taotluse vormistamine

Taotlus uurimistähtaja pikendamiseks (samuti ka vahi all pida-mise taotlus, millest räägime allpool) peab omama erilise mää-ruse vormi, mis on koostatud selle uurija poolt, kelle menetluses on tähtaja pikendamist vajav kriminaalasi.

Määrus koostatakse järgmise vormi kohaselt:

MÄÄRUS

..... linnas «. . .» 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri uurija (perekonnanimi),
vaadanud läbi materjalid, mis kogutud asjas nr.
..... (asja nimetus)

l e i d i s:

Kod. (süüaluse perekonna-, ees- ja isanimi),
vastu on esitatud süüdistus (esitatud süüdistuse sisu),
mis põhineb järgmistel peamistel tõenditel
(peamiste tõendite loetelu). Uurimise tähtaeg on lõppenud, kuid
.....
(asja seisukorra kirjeldus, uurimise viivitamise põhjused, uurimistoimingute loetelu, mis on vaja teostada asjas).

Seoses sellega on vajalik uurimise lõpuleviimiseks
(näidata tähtaeg, mille jooksul loodetakse uurimine lõpule viia).

m ä ä r a s:

algatada taotlus oblasti- (krai-, vabariigi) prokuröri ees uurimistähtaja piken-
damiseks
(asja nimetus) kuni, tähtaeg).
Rahvauuriija (allkiri)
(auate)

Kontroll uurimistähtaegade üle

Uurimistähtaegadest kinnipidamine sõltub uurija osavusest organiseerida õieti oma tööd, sest ainult sellel tingimusel läheb asja uurimine plaanikohaselt ja kindlaksmääratud järjekorras, olenevalt tema keerulisusest ja ühiskondlik-poliitilisest tähtsusest.

Iga uurija peab hoidma oma erilise kontrolli all menetluses olevad kriminaalasjad, mille jaoks on määratud lühendatud uurimistähtjad. Nende asjade uurimist peab teostama väljaspool järjekorda. Erilise kontrolli all peab hoidma samuti kõik kriminaalasjad uurimistähtajaga üle kahe kuu.

Kõik need kriminaalasjad peavad olema erilise kontrolli all ka järelevalvet teostaval prokuröril, kelle ülesandeks on vajalikul määral uurijale abi osutamine ja abinõude tarvitusele võtmine seda liiki asjade uurimise võimalikult kiireks lõpuleviimiseks.

Uurimistähtaegadest kinnipidamine on kõikidele uurijatele ja prokuröridele esitatavaks üheks tõsisemaks nõudeks.

Selle nõude täitmine sõltub teatud määral kontrolli korraldamisest, mille peale juhiti tähelepanu NSV Liidu prokuröri käskkirjaga nr. 185, 15. jaanuarist 1939. a.

Selles käskkirjas öeldakse:

«Vaatomata minu mitmekordsetele juhatustele seadusega määratud uurimistähtaegadest kinnipidamise kohta, uuritakse kuni siia ajani reas vabariikides, oblastites ja kraides suur osa kriminaalasju üle kahe kuulise tähtajaga, kusjuures uurijad ja

prokurörid ei küsi nende asjade uurimise tähtaja pikendamiseks luba kõrgemalseisvalt prokurörit, millega jämedalt rikuvad Vene NFSV KrPK § 116 ja teiste liiduvabariikide KrPK vastavaid paragrahve.

Eriti lubamatu on nende kriminaalasjade pikalevenitamine, milles süüaluseid peetakse vahi all.

Vabariikide, kraide ja oblastite prokurörid ei pea küllaldast võitlust uurimise lõpuleviimise eest seadusega määratud tähtaegade jooksul».

Käskkirjas on ette pandud:

«3. Vabariikide, kraide ja oblastite prokuröridel võtta erilise kontrolli alla kõik kriminaalasjad, mille uurimine kestab üle kahe kuu, võttes abinõud tarvitusele nende asjade uurimise kõige kiiremaks lõpuleviimiseks ja märkides täpsed tähtajad selleks».

Edasi oli sama käskkirjaga korraldatud kontroll uurimistähtaegade üle liiduvabariikide prokuröride poolt:

«Kraide ja oblastite prokuröridel esitada liiduvabariikide prokuröridele igakuulised kriminaalasjade nimestikud, mille uurimine kestab üle kolme kuu, näidates ühtlasi uurimise pikalevenimise põhjused».

Arvestades eeluurimise tähtaegadest kinnipidamise kontrolli erilist tähtsust, kriipsutati NSV Liidu prokuröri käskkirjas nr. 121, 17. maist 1944. a., veel kord alla täpse kontrolli vajadust uurimistähtaegade üle.

Selles käskkirjas öeldakse:

«6. Vabariikide ja oblastite prokuröridel organiseerida täpne kontroll käesoleva käskkirja täitmise üle, võttes süüdlased karmile vastutusele eeluurimise tähtaegade rikkumise pärast mitteõigustatud põhjustel, samuti KrPK § 116 rikkumise pärast.

Ergutada ja kiita neid uurijaid ja prokuröre, kes saavutavad uurimistähtaegade tunduva lühendamise, sealjuures säilitades uurimise head kvaliteeti».

4. Uurimisplaan

Planeerimise tähtsus

Uurimisplaani koostamise vajalikkuse kohta on antud küllaldaselt juhatusi, kuid praktika näitab siiski, et seda tähtsat nõuet ei täideta kuni seniajani kaugeltki mitte kõikide uurijate poolt.

Iga kriminaalasja uurimise õige planeerimine tagab eeluurimise kõikidest põhiprintsiipidest kinnipidamist ja järelikut ka uurimise kvaliteeti.

Just planeerimisega saavutatakse uurimise objektiivsus, igakülsus, täielikkus, kiirus, aktiivsus ja selle tulemusena ka selle edukus.

Uurimise planeerimine kindlustab ühtlasi uurimise vajalikkude võtete kasutamist, määrab raamid, uurimise piirid ja samal ajal kergendab kogu uurimist ja organiseerib uurija tööd. Uurimisplaani nõuab uurijalt järelemõtlikku töösse suhtumist ja soodustab lõpuks uurimise sihikindlust ja tempo kiirendamist ning kvaliteedi tõstmist. Ainult plaanikindla uurimisega võib saavutada tähtsamate tõendite õigeaegset kinnitamist, saab vältida mittevajalikke uurimistoiminguid ja toimiku koormamist tarbetute materjalidega. Noortelt algajailt uurijailt tuleb nõuda uurimisplaani koostamist iga kriminaalasja kohta ja tingimata kirjalikku uurimisplaani. Rohkem vilunud uurijailt tuleb kirjaliku uurimisplaani koostamist nõuda ainult raskemate ja keerulisemate kriminaalasjade kohta.

Täiesti valel teel on need uurijad, kes arvavad, et kirjaliku uurimisplaani koostamine on asjatu ajakaotus. Kokku hoides minuteid või tunde uurimisplaani koostamise arvel, kaotavad need uurijad päevi, nädalaid ja kuid plaanitu uurimise tulemusena, rääkimata veel sellest, et plaanitult teostatud uurimise kvaliteet on erakordselt madal.

Uurimise planeerimine on uurija loominguiline töö, mis põhjeneb olukordade tundmaõppimisel, materjalide analüüsil ja tähelepanelikkusel.

Planeerimise tingimused

Uurimise planeerimine (plaani koostamine) võib muutuda täielikult tarbetuks formaalsuseks ega anna mingeid tulemusi, kui selle juures ei peeta kinni reast tingimustest.

Et õieti planeerida uurimist, peab uurija hästi orienteeruma toimepandud kuriteo olukorras, õieti hindama kuriteo tähtsust ja selle poliitilist olemust.

Peale selle, et õieti planeerida ja teostada uurimist, peab uurija teadma, missugused kuriteo elemendid vaja kindlaks teha ja kuidas neid on paremini võimalik kindlaks teha.

Esimeseks momendiks — uurimise eseme kindlaksmääramiseks — on vajalik omada teadmisi kriminaalõiguse alal. Uurimisviiside kindlaksmääramisel on vaja tunda kriminaalprotsessi, protsessuaalseid vorme, uurimise tehnilisi ja taktikalisi võtteid, kuriteo toimepanemise ja avastamise vorme ja meetodeid, osata kasutada hüpoteese ja versioone ning omada küllalt laialdast silmaringi.

Kõik see nõuab uurijalt suurt vaimset tööd iga kriminaalasja uurimisplaani koostamisel.

Planeerimise põhimõtted

Ühtset tüüpilist skeemi, mis oleks kohane iga kriminaalasja uurimiseks, ei ole ega võigi olla. Nagu elus ei juhtu kahte täiesti identset kriminaalasja, nii ei saa olla ka ühtset uurimisplaani, mis sobiks mitme kriminaalasja uurimiseks.

Siit tuleneb planeerimise esimene põhimõte: uurimisplaani peab olema iga kriminaalasja kohta individuaalne, arvestades selle kõiki asjaolusid.

Uurimisplaani ei või olla mingisugune hangunud muutmata skeem, millesse surutakse sisse ükskõik milline kriminaalasi. Ta peab olema dünaamiline. Plaanis märgitud toimingute täitmisel ja uurimise käigus peab plaani täiendama ja muutma vastavalt uurimiskäigus tekkinud versioonide igakülgselt uurimisele.

Partei XVI kongressil seltsimees Stalin, rääkides oma ettekandes plaani tähtsusest, ütles: «Ainult bürokraadid võivad mõelda, et plaaniline töö lõpeb plaani koostamisega. Plaani koostamine on alles planeerimise algus. Tegelik plaanikindel juhtimine algab alles peale plaani koostamist, peale kontrollimist koha-peal, plaani täitmise, parandamise ja täpsustamise käigus.»

Siit tuleneb planeerimise teine põhimõte: uurimisplaani ei või olla muutumatu. Esialgse uurimisplaani koostamine ei ole midagi muud kui planeerimise algus. Edaspidi uurimiskäigus, olenevalt teostatud uurimistoiminguist ja kogutud materjalidest, tuleb uurimisplaanis teha parandusi, täiendusi ja muudatusi.

Planeerimine peab tagama uurimise kõrget kvaliteeti, kuid see tähendab ühtlasi uurimise kõikidest põhiprintsiipidest kinnipidamist.

Järelikult seisneb uurimise planeerimise kolmas põhimõte iga konkreetse kriminaalasja uurimisel objektiivsusest, igakülg-susest, täielikkusest, kiirusest, initsiatiivsusest ja aktiivsusest täpses kinnipidamises.

Uurimisplaani sisu

Uurimisplaani moodustab endast kõikide küsimuste esialgset ülesmärkimist, mis tulevad selgitamisele, ja nende uurimistoi-mingute ülesmärkimist, mis vajalikud nende küsimuste selgita-miseks. Ülesmärkimine peab tuginema olemasolevate mater-jalide hoolsale uurimisele ja analüüsile, iga tarviliku uurimistoi-mingu esialgsele läbimõtlemisele selle eesmärgi, taktika, järje-korra ja teostamise tähtaja seisukohalt.

Plaanis peab olema ette nähtud uuritava kuriteo kõik või-malikud versioonid ja motiivid.

Kui uurija leiab, et esialgsed materjalid ei anna võimalust kõikide võimalikkude versioonide ettenägemiseks, peab ta esi-algselt koostatud plaani järgi läbi viima vajalikud esialgsed uurimistoi-mingud ja koguma tarvilikud materjalid ja peale seda täiendama uurimisplaani vajalikul määral.

Uurimisplaani peab sisaldama:

1) hästi läbimõeldud ja täpselt viimisteldud küsimused, mis kuuluvad selgitamisele;

need küsimused peavad küllaldaselt kindlaks määrama uurimise suuna; plaanis ei tohi olla mittetarvilikke küsimusi;

2) hästi läbimõeldud ja detailselt läbitöötatud uurimistoimingud, mis on vaja teostada märgitud küsimuste selgitamiseks;

üht ja sama küsimust võib lahendada mitmesugusel viisil, mitmesuguste uurimistoimingutega; uurija ülesandeks on küsimuse lahendamiseks üles seada siisugune uurimistoiming, mis tagab võimalikult selgema, usaldusväärsema ja kiirema küsimuse lahendamise;

3) täpselt kindlaksmääratud tähtajad märgitud uurimistoimingute teostamiseks;

määra kindlaks uurimistoimingute teostamise tähtaja, peab uurija enne läbi mõtlema nende järjekorra, sest sagedasti on sel suur tähtsus usaldusväärsete tõendite saamisel;

4) märkused toimingute täitmise kohta;

see plaaniosa kergendab enda kontrolli.

Võib soovitada uurimisplaani koostamiseks järgmist vormi:

UURIMISPLAAN

kriminaalasja nr. kohta
.....

Järjekorra nr.	Lahendamisele kuuluvad küsimused (mis vaja teha)	Missugused uurimistoimingud teostada (missugusel teel välja selgitada)	Uurimistoimingute teostamise tähtajad	Täitmise kuupäev

Prokuröri osavõtt

Kontrolli teostamine tähtsamate kriminaalasjade uurimisplaani koostamise üle on prokuröri kohustuseks, kes teostab järelevalvet uurimise üle.

Uurimise protsessis peab prokurör kontrollima, missugusel määral täidetakse uurija poolt plaani, missugused muudatused on tehtud plaanis ja kas plaan kindlustab uurimise edukust. Vajaduse korral peab prokurör abistama uurijat plaani täiendamisel ja parandamisel, et selle täitmine tagaks uurimise head kvaliteeti, objektiivsust, täielikkust, kiirust ja poliitilist sihikindlust.

Nagu öeldud juba ülalpool, pärast uurimise lõpuleviimist lisatakse uurimisplaani järelevalve-toimiku juurde.

III. TÕENDITE KOGUMINE

1. Tunnistajate ülekuulamine

Ülekuulamise tähtsus

Seletused, eriti tunnistajate seletused on kõige rohkem esinevaks tõendite liigiks.

Suuremas osas kriminaalasjades on peamiseks tõendite liigiks tunnistajate seletused. Seepärast on täiesti loomulik see eriline tähtsus, mis on tunnistajate seletustel ja järelikult ka seda liiki tõendite heal ja oskuslikul kogumisel uurija poolt.

Täiesti ekslik ja kahjulik on mõne uurija juures esinev vaade ülekuulamisele kui tähtsusetule, kergele asjale, mis võib võtta ainult mõne minuti aega.

Ülekuulamine on tõsine ja vastutusrikas uurimistoiming. Selleks, et hästi ja õieti teostada ülekuulamist, on vähe Kriminaalprotsessi koodeksi ja ülekuulamise taktika tundmisest. Selleks on vaja vilumust, tunnistajate seletuste psühholoogia tundmist ja suuri kogemusi.

Seletuste hindamine

Iga tunnistaja seletuse tähtsus oleneb tema tõendavast võimest. Tunnistaja seletuse hindamist eeluurimise staadiumis teostab uurija, kõikide tõendite lõplik hindamine, nende hulgas ka tunnistajate seletuste tähtsuse hindamine kuulub kohtule.

Uurija peab hindama tunnistaja seletust nii ülekuulamise ajal tema käsutuses olevate materjalide alusel ja ülekuulavat hoolikalt silmas pidades kui ka kogu edaspidise uurimise käigus.

Tuleb arvestada seda, et üks tunnistaja ühel või teisel kaalutlusel võib valetada, s. o. sihilikult, varem järelemõeldult anda ebaõigeid seletusi; teine aga võib eksida ja selle tulemusena anda ebaõigeid seletusi, kuigi ta ei soovinud viia uurijat eksitusse; kolmas võib jätta ütlemata kõige olulisema, kui uurija seda temalt otseselt ei küsi. Niisugune tunnistaja kõige sagedamini samuti ei soovi petta uurijat ja tema eest midagi varjata. Harilikult ta lihtsalt ei tea, kas üks või teine fakt või sündmus on tähtis uurijale.

Cesare Beccaria oma tuntud raamatus «Kuritegudest ja karistustest» kirjutas juba 1764. a. tunnistajate seletuste usaldusväärsusest: «Usaldusväärsuse tõeliseks mõõdupuuks ei ole midagi muud kui inimese huvi rääkida või mitte rääkida tõtt Tunnistaja usaldusväärsus väheneb olenevalt tema vaenulikkusest, sõbralikkusest või mõnest muust suhtumisest süüalusesse... Tunnistaja usaldusväärsus võib väheneda samasugusel viisil, kui ta on mingisuguse era-ühingu liige, kelle kombed ja pruugid on vähetuntud või erinevad üldiselt omaks-võetuist. Niisugune inimene on mitte ainult iseenda, vaid ka võõraste kirgede mõju all».

See Cesare Beccaria väljendus on väga sügav ja puudutab tunnistajate seletuste õigsuse ja usaldusväärsuse küsimust.

Uurimispraktika tunneb palju teadlikult valetunnistuse andmise juhtumeid, mis sihilikult anti tunnistajate poolt vaenulike või, vastupidi, sõbralike ja eriti ligidaste suhete tõttu süüalusega või kannatanuga. Niisugust tunnistajat harilikult mõjutab kättemaksuiha oma vaenlase vastu või jälle haledustunne oma ligidase inimese vastu, mis viibki meelega valetunnistuse andmisele, et päästa teda hädast. Üksikutel juhtudel on niisugune teadlik valetunnistuse andmine tingitud tunnistaja äraostmisest.

Tunnistaja hoolika ülekuulamise teel, seletuse hilisema analüüsi ja kontrollimisega eraldab vilunud uurija kergesti valelõest ja paljastab valetunnistaja.

Tuleb arvesse võtta, et iga tunnistaja seletus on kolme peamise protsessi tulemus:

- 1) ühe või teise sündmuse või fakti tajumine;
- 2) selle meeldetuletamine;
- 3) selle taastamine oma seletustes.

Tuntud vene jurist Koni kirjutas selle küsimuse kohta: «Tunnistaja seletus, mis antud isegi tema usaldusväärsuse kindlustamiseks suunatud tingimustel osutub sagedasti ebausaldusväärseks. Kõige puhtsüdamlikum seletus, mis antud otsese sooviga rääkida kogu tõtt, põhineb mälu pingutusel, mis annab edasi seda, mille peale omal ajal tunnistaja pööras tähelepanu. Kuid tähelepanu on tajumiseks väga ebatäielik abinõu, mälu aga aja möödudes moonutab tähelepanuga meelde jäänud kujusid ja annab neile sagedasti pleekinud kuju. See mälu omamoodi «kui-vamine» ja «tühjaks jooksmine» kutsub esile ebateadlikult lünkade täitmise ja vähehaaval poeb nähtu ja kuuldu edasiandmisesse sisse väljamõeldis ja endapete. Sel kombel on peaaegu iga tunnistaja seletuse sisemuses omamoodi kasvaja, mis mürgitab pisi-tasa kogu seletuse organismi, mitte ainult vastu tahet, vaid ka tunnistaja enda teadmata».

Tunnistaja seletuse usaldusväärsuse määr sõltub antud tunnistaja individuaalseist võimeist, tunnistaja seisukorrast tajumise momendil, möödunud ajast sündmuse momendist kuni ülekuulamise momendini ja uuritava sündmuse kohta hilisemate mõttevahetuste mõjust.

Enamasti väiksem usaldusväärsus on laste, vanainimeste ja samuti nende isikute seletustel, kes kannatavad närvi- või mõne muu haiguse all. Niisuguste tunnistajate seletused on harilikult mitte-täisväärtuslikud. Isikuid, kes kannatavad psüühiliste haiguste all, ei või üldse üle kuulata tunnistajana, sest nende seletused on ebausaldusväärsed.

KrPK § 61 kohaselt isikuid, kes kehaliste ja vaimsete puuduste tõttu ei ole võimelised õigesti tajuma asja suhtes tähtsust omavaid nähtusi ega nende kohta andma õigeid seletusi, ei või

välja kutsuda ega üle kuulata. Küsimuse lahendamiseks, kas isik on võimeline olema tunnistajaks, võidakse kutsuda eksperti.

Ülaltoodud momendid nõuavad, et uurija suhtuks kriitiliselt iga tunnistaja (eriti kannatanu) seletustesse ja hoolikalt kontrolliks neid.

Ülekuulamise ettevalmistamine

Et õieti teostada ülekuulamist, selleks peab uurija ette valmistuma ülekuulamiseks, hoolikalt uurima asja materjale, mille alusel ta hakkab ülekuulamist toimetama, samuti, olenevalt asja iseloomust ja ülekuulamise tõsidusest, võimalust mööda koguma andmeid ülekuulatava kohta ja üles märkima ülekuulamise plaani. Valmistudes ette raskemateks ja keerulisemateks ülekuulamiseks tuleb koostada kirjalik ülekuulamise plaan.

Ülekuulamise plaani võib koostada järgmise vormi kohaselt:

Järje nr.	Selgitamist vajavad asjaolud	Toimikus olevad andmed	Küsimuste formuleerimine

Uurija peab varakult kindlaks määrama, keda on vajalik tunnistajana üle kuulata, mõeldes läbi ühe või teise tunnistaja ülekuulamise järjekorra, sest väga tihti oleneb tunnistajate ülekuulamise järjekorrast usaldusväärsete ja täielikkude seletuste saamine ja seega ka kogu uurimise edukus.

Tunnistajate ülekuulamiseks vajaliku ettevalmistuse puudumine põhjustab harilikult seda, et asjas kuulatakse üle mitte neid, keda oleks pidanud üle kuulama, väljakutsutud tunnistajailt ei küsita seda, mida oleks pidanud küsima, ega kuulata üle kõige tähtsamate küsimuste kohta. Selle tulemusena koorma-

takse toimik üle tunnistajate täiesti tarbetute seletustega ja samal ajal jäävad saamata erakordselt vajalikud ja väärtuslikud tõendid.

Tunnistaja õigused ja kohustused

Uuriija peab õigesti teostama ja vormistama iga ülekuulamise, sealjuures garanteerima ülekuulatavale kõik seadusega temale antud õigused.

Seaduse kohaselt tunnistajal, keda kuulatakse üle eeluurimise staadiumis, on järgmised õigused:

1) tutvudes ülekuulamise lõpul uurija poolt koostatud protokolliga nõuda selle täiendamist ja parandamist kooskõlas tema poolt antud seletusega (KrPK § 168);

2) tumm, kurt või seesugune isik, kelle keelt uurija ei oska, samuti kui uurimist toimetatakse temale mitte arusaadavas keeles, võib omada tõlki (KrPK § 167);

3) tasu nõuda ilmunisega seoses olevate kulude ja tavalisest tegevusest eemaldamise eest (KrPK § 65);

4) esitada kaebusi uurija toimetuste peale, mis rikuvad või kitsendavad tunnistaja õigusi (KrPK § 212);

5) mitte vastata uurija küsimustele, kui need ei käi faktide kohta, mis antud asjas on vaja kindlaks teha, või süüaluse isiku iseloomustamise kohta (KrPK § 166);

6) omakäeliselt kirjutada seletusi (KrPK § 168).

Tuleb märkida uurijate töös sagedasti esinevat puudust, mis väljendub KrPK § 139 2. lõike ja § 168 ebaõiges kohaldamises, mis annavad ülekuulatavale õiguse kirjutada seletusi omakäeliselt.

Paljud uurijad, soovides kõrvale hoiduda oma kohustustest, teevad ise ülekuulatavale ettepaneku kirjutada kõik, mis tal on asjas teada, ja mõnikord isegi annavad temale tühja ülekuulamisprotokolli blanketi, käskides esitada järgmisel päeval oma seletuse.

Niisugune praktika põhjustab paratamatult seletuse koor-
mamist tühiste pisi-asjadega, millel ei ole midagi ühist asja fak-
tidega ja samuti sisuliselt puuduliku seletuse saamist, mis
mõnikord toob kaasa sihiliku faktide moonutamise ülekuulatavale
vajalikus suunas.

NSVL Prokuratuuri ringkirjas nr. 50—26, 25. juulist 1937,
anti juhatusi niisuguse Kriminaalprotsessi koodeksit rikkuva
praktika lõpetamiseks. Omakäeliselt lubatakse ülekuulataval kir-
jutada seletust ainult siis, kui ta ise avaldab soovi kasutada
seadusega temale võimaldatud õigust, kusjuures ka sel juhul
uuriija on kohustatud:

a) tunnistaja või süüaluse enne üksikasjaliselt suuliselt üle
kuulama;

b) nõudma omakäeliselt kirjutatud seletuse andmist uuriija
kabinetis kohe peale suulist ülekuulamist;

c) kontrollima seda, et protokollis oleks tehtud märkus üle-
kuulatava poolt omakäeliselt kirjutatud seletuse kohta ja et proto-
koll oleks tingimata alla kirjutatud ülekuulatava ja uuriija poolt.

Kannatanu, kes eeluurimise staadiumis esineb tunnistajana,
kasutab kõiki neid õigusi, mis on antud seadusega tunnistajale.

Peale selle on kannatanul veel järgmised õigused:

1) taotleda tunnistajate ja ekspertide ülekuulamist või teiste
tõendite kogumist, mil on asja suhtes tähtsust (KrPK § 112);

2) esitada tsiviilhagi juhul, kui kuriteoga on temale tekitatud
kahju ja taotleda abinõude tarvitamisele võtmist uuriija poolt
hagi kindustamiseks (KrPK § 119—121).

Iga uuriija otseseks kohustuseks on tunnistajate ja kannata-
nute kõikide õiguste kindlustamine.

Tunnistajaks kutsutu peab ilmuma uuriija kutse peale, aval-
dama kõik, mis tal on asja kohta teada ja andma vastuseid
uuriija poolt esitatud küsimuste peale.

Kui tunnistaja keeldub seletuse andmisest uuriijale, siis peab
viimane koostama selle kohta protokoll ja saatma selle lähemale
rahvakohtule (KrPK § 60).

Kui tunnistaja jääb ilmutata mõjuva põhjusega, siis võib uurija rakendada mitteilmunu suhtes sundtoomist ning peab samal ajal koostama protokollu ja saatma selle lähemale rahvakõhtule (KrPK § 62).

Kui kindlaks tehakse teadvalt valetunnistuse andmise fakt, siis peab uurija alkatama iseseisva kriminaalasja Vene NFSV KrK § 95 tunnuste järgi.

Ülekuulamine

Tunnistajat üle kuulates peab uurija täitma kõiki KrPK § 162—167 nõudeid.

Seadus määrab kindlaks järgmised protsessuaal-eeskirjad tunnistaja ülekuulamiseks:

1) tunnistajaid võib üle kuulata uurimise teostamise kohal või tunnistaja elukohas;

2) tunnistajaid peab üle kuulatama eraldi ja lahus teistest tunnistajatest;

3) uurija peab tarvitusele võtma abinõud, et ühes ning samas asjas ülekuulatavad tunnistajad ei saaks ülekuulamise lõpuni olla üksteisega ühenduses;

4) enne ülekuulamist peab uurija: a) tegema kindlaks tunnistaja isiku samasuse; b) tema vahekorra pooltega; c) hoiatama vastutuse eest seletuste andmisest keeldumise kohta ja valetunnistuse andmise eest; d) võtma allkirja tunnistaja hoiatamise kohta seletuste andmisest keeldumise ja valetunnistuse andmise eest;

5) tunnistaja ülekuulamine peab algama ettepanekuga seletada kõik, mis ta asjast teab, ja alles pärast seda esitatakse tunnistajale küsimusi;

6) tunnistajat võib üle kuulata ainult faktide suhtes, mis antud asjas on tarvis kindlaks teha, ja süüaluse isiku iseloomustamiseks.

Ülalpool juba rääkisime sellest, et tumma, kurdi või isiku ülekuulamiseks, kes ei oska uurijale arusaadavat keelt, peab uurija

juurde kutsuma tõlgi või isiku, kes saab aru tumma ja kurdi märkidest.

Ülekuulamist kui vastutusrikast uurimistoimingut peab teostatama ainult seadusega volitatud isiku poolt, s. t. uurija, prokurööri või Sise RK ja RJRK¹ organite vastava operatiivtöötaja poolt.

Uurija ei või volitada üle kuulama seadusega mittevolitatud isikut.

NSV Liidu prokurööri ja NSVL Kohtu RK instruksioonis nr. 49/I—A—21, 28. veebruarist 1939. a., öeldakse kriminaal-asjade uurimise ja kohtus läbivaatamise kohta raiskamiste ja varguste asjades tarbijatekooperatiivides ja riiklikus kaubandussüsteemis: «Uurimisorganitele on keelatud kasutada tarbijatekooperatiivide abi tunnistajate või revisjoni läbiviivate isikute seletuste saamiseks, kõigil niisugustel juhtudel peab neid isikuid üle kuulatama uurimisorganite poolt».

Kaugeltki mitte alati ei tee uurijad tarvilikul määral kindlaks ülekuulatava tunnistaja isikut. Tunnistajate isiku samasuse kindlakstegemine peab toimuma reeglipäraselt passi või teiste tunnistaja isiklikkude dokumentide kontrollimise teel.

Kuni-siia ajani, ehkki harva, esineb tunnistajate ülekuulamine eranditult küsimuste esitamise ja nendele vastuste saamise teel. See ülekuulamise kord on vastuolus KrPK § 165 nõuetega ja toob harilikult kaasa tunnistajate vähe-usaldusväärsete ja järelikult ka mitte täisväärtuslike seletuste saamise.

Praktikas esineb juhtumeid, et uurija kuulab üle tunnistajat, kes ei oska vene keelt, tema emakeeles ja koostab ülekuulamisprotokolli vene keeles, pidades tarbetuks tõlgi juurdekutsumist. Niisugune praktika on jäme tunnistaja õiguste rikkumine. Neil juhtudel on tõlgi juurdekutsumine kohuslik, kusjuures tõlgi ülesandeks on ülekuulatavale tema seletuste tõlkimine, mis kirjutatud uurija poolt protokollis.

¹ Siseministeeriumi ja Riikliku Julgeolekuministeeriumi.

Ülekuulamise taktika

Ülekuulamist teostades peab uurija looma normaalsed suhted ülekuulatava tunnistajaga, võitma endale tema usalduse ja lugupidamise. Ülekuulamist tuleb alati teostada viisakalt, pehmelt, ühetasaselt, kuid samal ajal ka visalt. Ainult negatiivsetele tulemustele viivad mõnede uurijate katsed «püüda» tunnistajat kogemata suust lipsanud sõnast. Niisuguse ülekuulamise meetodi tulemusena tekivad täiesti kahjulikud ja mittetarvilikud vaidlused uurija ja tunnistaja vahel. Kõik see muidugi ärritab tunnistajat uurija vastu, tunnistaja sulgub endasse ja uurija selle tõttu kaotab sageli võimaluse väärtusliku seletuse saamiseks. Tunnistaja ülekuulamise edukuse ja täisväärtusliku seletuse saamise üheks peamiseks tingimuseks on eraldatud ülekuulamine. Ainult sel tingimusel saab uurija oma tähelepanu koondada ja miski ei saa tunnistaja tähelepanu kõrvale juhtida.

Paljudel uurijatel on üheks tõsiseks puuduseks liigne kiirustamine ülekuulamisel, mis on seletatav selle uurimistoimingu alahindamisega ja püüdega kuulata üle võimalikult palju tunnistajaid, mitte hoolitsedes ülekuulamise teel saadud tõendite väärtuslikkuse eest. Niisugune praktika põhjustab tihti ühe või teise tunnistaja uuesti ülekuulamist mitu korda. Ülekuulamist peab toimetama kiirustamata. Reeglipäraselt ei tohi uurija katkestada tunnistaja juttu, kuna see võib tunnistajat ainult eksitusse viia ja põhjustab seega negatiivseid tagajärgi.

Enam usaldusväärsete ja õigete seletuste saamiseks ei tule tunnistajale esitada suunavaid küsimusi, s. o. küsimusi, mis otseselt või kaudselt ütleavad ette vastuse. Näiteks: «Inimene, keda Teie nägite, kandis halli ülikonda?» või «kas seal oli 5—6 inimest?» Muidugi ei kõrvalda see nõue võimalust, mõnedel juhtudel ka vajadust, et uurija annab ülekuulatavale tarvilikke selgitusi ja toimetab ülekuulamist tunnistajale arusaadavate väljendustega, arvestades ülekuulatava kultuurilist taset.

Uurija peab eelkõige püüdma selle poole, et antav seletus vastaks tõelikkusele. Ta peab oskama eraldada ühtede või teiste

seletuste valelikkust või ekslikkust, läbimõeldud ja põhjendatud küsimuste esitamisega saada õigeid seletusi. Uurija ei tohi muuta protokollijaks, kes fikseerib kõik, mis ülekuulatatav talle räägib, vaid kriitiliselt suhtuma seletustesse.

Tunnistaja ülekuulamise taktika sõltub asja iseloomust, tunnistaja suhtumisest uuritavasse faktisse ja lõpuks tunnistaja isikust. Selle tõttu tunnistaja ülekuulamise taktika küsimused kuuluvad meetodiliselt peensuseni läbitöötamisele.

Vene ökonomist Ivan Posoškov oma raamatus «Vaesusest ja rikkusest», mis kirjutatud 1724. a., avaldas huvitavaid ja õigeid mõtteid ülekuulamise teostamise kohta. Et paljastada ühe või teise tunnistaja seletuse valelikkust, soovitas Posoškov seda tunnistajat üle kuulata kõikide asjaolude kohta kuni kõige väiksemate detailideni, tuues näiteks järgmise küsimuste loetelu, mis vaja esitada tunnistajale: kas see oli ammu, kas kõik tema seltsimehed olid seal, kelle peale ta vihjab, enne või pärast teda või tulid kõik koos, kust nad tulid, kus läksid lahku, mis nendega juhtus ja millega lõppes, mis kellaajal, päeval või öösel, mis-suguses majas või hoovis või mõnes muus kohas; kui see oli majas, siis kus kohas: esikus või ukse juures või ahju juures või laua taga, kas nad istusid või seisis, kas oli see vara või hilja, kas siis oli hea või halb ilm, kuidas nad laiali läksid peale seda juhtumit, kes neist varem läks, kes jäi kohale või läksid kõik koos ja mitmekesi nad olid, kas ta kõiki neist tunneb või ei tunne kedagi.

Andes niisuguse näitliku loetelu kirjutab Posoškov: «Ja-kuidas kellelegi jumal on mõistust andnud, nii peenelt tuleb tunnistajaid üle kuulata ja kogu katkendlik jutt üles kirjutada, mida keegi ka ei räägiks, sellepärast, et mõõtnatult palju esineb vale-tunnistusi, kuid kavalalt esitatud küsimustele on tal raske valet vastata».

See Posoškovi huvitav väljendus ei ole vananenud kuni tänase päevani üksikute tunnistajate ja samuti süüaluste ülekuulamise taktika seisukohalt.

Toimetades ühes või teises asjas ülekuulamist peab uurija püüdma saada vastuseid kõikidele nendele küsimustele, mille lahendamine asja suhtes omab sisulist tähtsust.

Peale selle peab uurija alati välja selgitama tunnistaja seletuste allika, s. o. kust tunnistajale on teada üks või teine fakt. Ainult sel kombel saab uurija otsustada tunnistaja ühe või teise seletuse usaldusväärsuse üle ja järelikult anda ka tunnistaja seletusele õige hinde.

Et edukalt toimetada tunnistaja ülekuulamist, peab uurija tundma õppima inimeste psühholoogiat, mis annab võimaluse mõista antud tunnistaja psühholoogiat ja seda arvestades luua ülekuulamise taktika. Uurija ei tohi mitte kunagi unustada, et ühe või teise kodaniku kutsumine uurija juurde ülekuulamiseks, kuigi tunnistajana, on ebaharilikuks sündmuseks antud kodaniku elus.

Tunnistaja ülekuulamisel peab uurija olema viisakas, tähelepanelik, tõsine ja objektiivne.

1936. aastal, esinedes NSV Liidu prokuröri juures oleva Metoodilise Nõukogu ühel istungil ütles sm. Võšinski ülekuulamiste ja vastastamiste metoodika küsimuste kohta järgmist:

«Meile ei ole tähtis mitte kohut mõista inimese üle, vaid vaenlase üle, tõtt jalule seada. Uurija, kes varustatud ekslikkude meetoditega, kes ei saa aru oma ülesandeist, omades süüdistavat hoiakut — on halb uurija.»

Ülekuulamist teostades peab uurija kinni pidama seaduse nõuetest ja kindlustama ülekuulamise täieliku objektiivsuse.

Protsessuaalne vormistamine

Erakordselt suur tähtsus on ülekuulamise protsessuaalsel vormistamisel. Kuni tänase päevani koostatakse paljude kriminaalasjade ülekuulamis-protokollid väga hooletult: nad ei sisalda märget, kelle poolt see on koostatud, protokollis tekstis esineb õiendamata kaapeid, läbitõmbamisi, parandusi jne.

Niisugune lohakus ja ebakultuursus uurimisdokumentide, selle hulgas ka ülekuulamis-protokollide, koostamisel peab otsustavalt välja juuritama.

Ülekuulamis-protokolli sissejuhatav ja ankeetosa peab olema täidetud hoolikalt ja purgiva täielikkusega. Näiteks täiesti lubamatu on küsimusele «haridus» vastata: «keskmine», või «3 klassi», või «kõrgem» jne., sest niisugused lühikesed vastused ei too mingit kasu. Küsimusele ülekuulatava hariduse kohta peab uurija selgitama ja protokollki kirjutama, missuguse õppeasutise, kui suures ulatuses, millal ja kus ülekuulatav lõpetas. Samasugust tähelepanelikkust peab osutama ankeedi teiste küsimuste täitmisel, mis esitatakse uurija poolt ülekuulamisel, eriti küsimusele sotsiaalse päritolu kohta.

Täiesti lubamatud on ükskõik missugused kustutamised ja parandused ülekuulamis-protokollis. Ülekuulamis-protokolli paranduste tegemise vajadusel peab uurija kõik läbikriipsutused ja parandused ära märkima protokollki lõpus enne ülekuulatava ja uurija poolt allakirjutamist. Samuti lubamatu on jätta ülekuulamis-protokolli täitmata, tühje ridu; need read tuleb kindlasti uurija poolt läbi kriipsutada enne protokollki allakirjutamist.

Tuleb peatuda veel kirjaoskamatute tunnistajate, kannatanute ja süüaluste seletuste vormistamise küsimustel.

Selles küsimuses kehtib praegu kõige mitmesugusem praktika: mõned uurijad lasevad kirjaoskamatut ülekuulatavat peale temale seletuse ettelugemist vajutada oma seletuse alla sõrmejälgl, teised lasevad kirjaoskamatut joonistada riste või teisi tingimärke, kolmandad kutsuvad juurde manuka ja lasevad teda alla kirjutada, formuleerides — «kirjaoskamatu eest tema isiklikul palvel kirjutasin alla» või lihtsalt märgivad, et ülekuulatav on kirjaoskamatu ja kinnitavad protokollki ainult oma allkirjaga.

NSVL Prokuratuur märkis, et uurija ei tohi nõuda kirjaoskamatul tema seletuste alla sõrmejälje tegemist, seda enam, et mitte mingisugust õiguslikku tähendust sel sõrmejäljel niisugustel juhtudel ei ole. Kuid uurimispraktikast niisuguse sele-

tuste kinnitamise meetodi kaotamine administratiivse keelamise teel ei oleks õige; seda meetodit tuleb vaadata kui tava, mis kaob koos kirjaoskamatusse likvideerimisega.

Lubamatu on allkirja asendamine ristikeste või teiste tingmärkide joonistamisega.

Reeglipäraselt tuleb kirjaoskamatu ülekuulamise protokoll lugeda ülekuulatavale ette manuka juuresolekul ja manuka poolt alla kirjutada, kes kirjaoskamatu ülekuulatava palvel tõendab tema seletuste õieti üleskirjutust. Sel juhul peab protokollis olema märgitud, et ülekuulatav on kirjaoskamatu. Uuriija peab erilise hoolikuse ja kohusetruudusega suhtuma kirjaoskamatu ülekuulamise protokoll koostamisse, võttes arvesse, et ülekuulajal lasub suur vastutus üleskirjutuse täpsuse eest, mida ülekuulatav oma kirjaoskamatusse tõttu ei saa kontrollida ja täpsustada.

Uuriija poolt koostatud tunnistaja ülekuulamise protokollis peavad seletused olema kirjutatud nii, nagu nad olid öeldud tunnistaja poolt ja võimalust mööda — eriti olulistes kohtades — isegi sõna-sõnalt, kuid igal juhul ilma ilustusteta, kunstlike ja kahemõtteliste formuleeringuteta, et ülekuulatavale ei suruta peale uurija arvamist või muljet, et ülekuulamis-protokollis tingimata oleksid märgitud ülekuulatava seletuste allikad.

Seadus esitab sellele uurimisdokumendile järgmised nõuded:

1) tunnistaja seletused tuleb kirjutada esimeses isikus ja võimalikult sõna-sõnalt;

2) tunnistajale esitatud küsimused ja neile saadud vastused kantakse protokollis, tarbe korral täht-täheleht;

3) tõlgi osavõtu korral ülekuulamisest peab tegema selle kohta märke protokollis ja protokoll kirjutatakse alla ka tõlgi poolt;

4) ülekuulamise lõpul loetakse protokoll ette tunnistajale;

5) tunnistaja nõudmisel peab protokollis tegema täiendusi ja parandusi;

6) tunnistaja palve korral peab talle võimaldama omakäeliselt seletust kirjutada, mis tuleb eraldi protokollis märkida;

7) ülekuulamis-protokollile peab alla kirjutama tunnistaja ja uurija.

Kõik need nõuded on ette nähtud KrPK § 165, 167 ja 168.

Paljud uurijad lõpetavad ülekuulamis-protokolli trafaretse fraasiga: «Rohkem käesolevas asjas seletada ei ole». Vaevalt võib õigeks lugeda niisugust formuleeringut, seda enam, et väga sagedasti kuulatakse seesama tunnistaja mõne aja möödudes jälle üle ja ta annab täiendavaid seletusi.

Ülekuulamis-protokolli kirjutatakse ainult see, mida rääkis tunnistaja. Peale protokolli ettelugemist tunnistajale tuleb protokolli märkida veel kaks momenti, ja nimelt:

1) et tunnistaja seletused on protokolli üles kirjutatud õieti ja

2) et protokoll on ette loetud tunnistajale või tema enda poolt läbi loetud.

Sel korral, kui protokoll loetakse ette tunnistajale, on kõige otstarbekohasem ülekuulamis-protokoll lõpetada järgmise fraasiga: «Protokoll ette loetud. Kirjutatud õieti».

Seletuste kontrollimine

Võttes tunnistajalt seletuse peab uurija hoolikalt seda kontrollima, sest ilma selleta ta ei suuda seda õieti hinnata.

Tunnistaja seletuse kontrollimist tuleb teostada selle kõrvaltamise teel teiste kogutud tõenditega ja samuti uurimisega kindlakstehtud asjaoludega. Peale selle tuleb tunnistaja seletusi kontrollida mõnikord täiendavate uurimistoimingutega, sealhulgas ka teiste tunnistajate ülekuulamisega ja, kui see on võimalik ning otstarbekohane, siis ka uurimiseksperimenti teel.

Ainult sellel tingimusel võib saavutada eeluurimise peamistest põhiprintsiipidest, nagu objektiivsusest, igakülgsusest ja täielikkusest kinnipidamist.

Tunnistaja tegevuse selgitamine Isamaasõja perioodil

Et paremini tundma õppida tunnistaja isikut ja õigemini otsustada tema poolt antud seletuste usaldusväärsuse üle, peab uurija selgitama, kus tunnistaja elas ja millega ta tegeles Isamaasõja perioodil. Eriti hoolikalt tuleb selgitada neid küsimusi sel juhul, kui on kindlaks tehtud, et tunnistaja elas fašistlike anastajate poolt ajutiselt okupeeritud territooriumil.

2. Vastastamine

Mõiste ja tähtsus

Vastastamine on ette nähtud KrPK § 137 ja 163. Vastastamine kui ülekuulamise üks teisend on iseendast tõsine uurimistoiming, mil on otsustav tähtsus tõe selgitamisel kahe tunnistaja või süüaluse seletustes esinevate vastuolude puhul, samuti nende faktide eitamise korral süüaluse poolt, mis on kindlaks tehtud tunnistajate või teiste süüaluste seletustega.

Õieti teostatud vastastamine võimaldab enam usaldusväärsete tõendite saamist.

Peamised vead

Uurimispraktikas kasutatakse seda tõe avastamise suurepärast abinõu siiski harva, kusjuures mõnikord vastastatakse valesti ja selle tagajärjel ei too see mingit kasu asjale. See on seletatav sellega, et paljud uurijad ei oska vastastada ja samuti puudub vajalik abi ja juhtimine järelevalvet teostava prokuröri poolt.

Kõige sagedamini vastastab uurija ülekuulatud tunnistajate või süüaluste seletustes esinevate lahkuminekute puhul, kusjuures ta küsib igalt ülekuulatavalt, kas ta kinnitab tema poolt varem antud seletusi. Harilikult nad ka kinnitavad, s. o. jäävad oma

enne antud seletuste juurde; uurija märgib selle protokollis ja arvab, et ta on kõik teinud tõe avastamiseks.

Niisugune formaalne vastastamine on täiesti kasutu ja raiskab ainult asjata aega.

Mõnede uurijate abitust vastastamisel ja selle vormistamisel võib illustreerida järgmise asetleitud fakti abil.

Keegi uurijatest, tõi küll, alles algaja töötaja, vormistas vastastamist järgmiselt: protokollis vasemale veerule ta märkis üles küsimused, mida ei esitanud mitte uurija, vaid üks vastastamisele kutsutuist, protokollis paremale veerule kirjutas ta küsimustele saadud vastused, mida andis teine vastastamisele kutsutuist. Niisuguse vastastamisega osutus, et üks vastastamisele kutsutuist kuulas üle, uurija aga «oli selle juures» ja ainult protokollis. Kui niisugust lubamatut vastastamist võib vabandada algajale uurijale, siis eeluurimise üle järelevalvet teostavale prokurörile ei saa andestada niisuguste moonutuste lubamist, kuna ta ei reageerinud millegagi sellele ega parandanud õigeaegselt uurija poolt tehtud vigu. Vastastada võib alles peale isikute eraldi ülekuulamist, kes siis hiljem kutsutakse vastastamisele.

• P e a m i s e d e e s k i r j a d

Uurija, määrates uurimisplaanis vastastamise, peab varakult endale selgitama selle eeluurimise toimingu eesmärgi ja samuti täpselt üles märkima, mis teel ja missuguste ülekuulatavaile esitatud küsimuste abil võib lahendada nende seletustes esinevaid vastuolusid.

Igal konkreetsel juhul peab vastastamisel märkima seletuste täpsustamiseks vajalike küsimuste ringi, et selgitada kõiki detaile ja asjaolusid sündmuse kohta, millest räägivad tunnistajad. Ükskõik missuguse ülekuulatava poolt tema endiste seletuste kinnitamisel vastastamisel peab uurija täpsustama antud sündmuse kõiki asjaolusid kuni peensusteni, mis võiksid tõendada nende

seletuste õigsust. Lõpuks, vahel on vastastamisel lubatud ka ülekuulataivate vastastikused küsimused.

Iga uurija peab hästi tundma vastastamise taktikat, kasutades sealjuures ka psühholoogilisi momente. Ainult neil tingimustel annab vastastamine vajalikke tulemusi.

Mõnikord esineb vajadus vastastada korraga 3—4 tunnistajat või süüalust. Kuid selliseid üheaegseid vastastamisi ei saa soovitada, sest enamasti ei ole sel selle keerulisuse tõttu häid tagajärgi. Tunduvalt parem on niisugustel juhtudel vastastada 2—3 korda ja iga kord üle kuulata mitte üle kahe tunnistaja või süüaluse.

Raskemates ja keerulisemates asjades, kui prokurör loeb vajalikuks kontrollida tunnistajate või süüaluste seletusi ja sel eesmärgil teeb uurijale ettepaneku vastastamise teostamiseks, või kui uurija teeb seda enda initsiatiivil, on vastastamise juures vajalik prokuröri osavõtt. Olles ülekuulamise teisend, on vastastamise kohta kehtivad needsamad protsessuaaleeskirjad mis tunnistajate ja süüaluste ülekuulamise kohta.

V o r m i s t a m i n e

Kõige otstarbekohasem on vormistada vastastamise protokoll kahel veerul. Ühele veerule kirjutatakse ühele ülekuulatavale esitatud küsimused ja tema vastused, teisele veerule — teisele ülekuulatavale esitatud küsimused ja vastused. Kogu protokoll tuleb koostada nii, et oleks näha, missugune küsimus ja kellele nimelt on esitatud varem, missugune küsimus ja kellele hiljem.

Vastastamise protokoll on kõige otstarbekohasem koostada järgmise vormi kohaselt:

VASTASTAMISE PROTOKOLL

.....	linnas		194 . a.
.....	oblasti (krai)		rajooni
prokuratuuri rahvauurija			(perekonnanimi)
Vene NFSV KrPK § 137 ja 163 põhjal			

(märkida kus) vastastas tunnistaja (süüaluse)
ja tunnistaja (süüaluse)
kes andsid järgmised seletused:

Perekonna-, ees- ja isanimi	Perekonna-, ees- ja isanimi

Ülekuulatavate allkirjad	
Rahvauuriia	(allkiri)
(auste)	

Kui vastastamisel kuulatakse üle tunnistajaid, siis tuleb protokolli teha märge valetunnistuse andmise eest hoiatamise kohta.

3. Vaatlus

Mõiste ja tähtsus

Eeluurimise staadiumis teostatud vaatlus on vastutusrikas uurimistoiming, mis, teostatud ja vormistatud Kriminaalprotsessi koodeksi nõuete kohaselt, annab tulemusena asjas tähtsa tõendi — vastava vaatlusprotokolli. Uurimis-vaatlust võivad teostada ainult uurija, prokurör või Sise RK ja RJRK¹ vastutavad töötajad, nende hulgas ka miilitsa operatiivtöötajad.

Nõutavalt vormistatud vaatlusprotokoll on kõige objektiivsem tõend. Seda saab saavutada seadusega määratud erilisest korrast kinnipidamisega vaatlusel ja selle vormistamisel. Vaatluse väärtuslikkus seisneb selles, et ta võimaldab tundma õppida kuriteo olukorda ja avastada asi- ja kirjalikke tõendeid. Samal ajal on vaatluse tulemusel suur tähtsus asjas olevate teiste tõendite kontrollimise abinõuna.

¹ Siseministeeriumi ja Riikliku Julgeoleku Ministeeriumi.

Vaatluse eriliigid

Uurimis-vaatlust toimetatakse paljudel juhtudel. Siia hulka kuuluvad kõigepealt: 1) sündmuskoha vaatlus; 2) laiba vaatlus, mis mõnedel juhtudel ei ole seotud tapmise, endatapmise ja õnnetuskoha vaatlusega; 3) jälgede ja plekkide vaatlus, mis samuti üksikuil juhtudel ei ole seotud sündmuskoha vaatlusega; 4) asitõendite vaatlus; 5) dokumentide vaatlus.

Igal üksikul vaatlusliigil on iseärasusi, millel on vaja peatuda eraldi.

Manukate juuresolek

Vaatlusele peab uurija alati kutsuma juurde manukaid. Sagedasti tehakse uurijate poolt selles osas kaks põhilist viga:

1) manukaid üldse ei kutsuta juurde või kutsutakse ainult üks manukas või manukadena kutsutakse miilitsa töötajaid;

2) manukaid kutsutakse juurde, kuid neid kasutatakse valesti, s. o. faktiliselt nad ei viibi vaatluse juures, ei veendu vaatlust teostava uurija poolt ühtede või teiste jälgede, märkide, erilisuste ja esemete avastamises, vaid ainult viibivad samas ruumis, kus teostatakse vaatlust. Nende osavõtt seisneb ainult protokollil allakirjutamises, mille tõelisusele vastavust nad faktiliselt ei kontrolli.

Vastavalt seadusele (Vene NFSV KrPK § 74) peab manukadena kutsuma kõrvalisi isikuid, kes ei ole asjaosalistega suguluses. Ei tule kutsuda manukateks prokuratuuri või uurimisalal töötajaid, kuigi nad ei toimeta selles asjas operatiivseid uurimis-toiminguid.

Manukaid peab olema mitte vähem kui kaks. Reeglipäraselt üle kahe manuka juurdekutsumist ei soovitata. Inimeste suur hulk, kes võtavad osa vaatlusest või on kas või ainult selle juures, võib anda negatiivseid tulemusi, sest eriti sündmuskoha ja jälgede avastamise koha vaatlusel võivad nad hävitada kuriteo kordasaatnud isiku jälgi või võivad ise jätta uusi jälgi, mis võivad viia uurija valele teele.

Manukad peavad vaatluse juures olema, kusjuures uurija peab juhtima nende tähelepanu ühtedele või teistele tema poolt avastatud jälgedele või märkidele, esemetele või teistele erilisustele. Samal ajal võivad manukad juhtida uurija tähelepanu ühtedele või teistele jälgedele ja esemetele, iseloomulikkudele märkidele ja erilisustele, mis näivad nende olulistena.

Ainult nendest reeglitest kinnipidamisel vaatlusel võib saavutada vaatluse enda kui ka koostatud protokollis suuremat objektiivsust ja samal ajal võivad manukad täiesti heauskselt ja teadlikult kinnitada oma allkirjadega protokollis kirjutatut.

Tuleb arvesse võtta, et vaatlusprotokoll on asjas tõendiks ja kui kohtul tekib mingisugune kahtlus selle kohta, kas protokollis on õieti väljendatud see, mis avastati, siis on kerge seda kontrollida, kuulates kohtuistungil tunnistajana üle isikuid, kes võtsid osa vaatlusest manukaina.

Kui aga manukaid kasutati vaatluse läbiviimisel valesti, siis loomulikult nad kohtusse kutsumise korral ei saa anda seletusi vaatlusprotokollis kohta, mis ja kuidas mingisugune ese oli vaatlusel avastatud. Sellisel juhul on kohus sunnitud mitte arvestama vaatlusprotokollis kui tõendit, kuna see on koostatud KrPK nõuete rikkumisega.

A. Sündmuskoha vaatlus

K o h u s l i k u d v a a t l u s e d

Sündmuskoha vaatlus on kõikidel kuriteo juhtudel kohuslik, kui kuriteoga on jäetud kohale materjalseid jälgi.

Uurija väljasõit sündmuskohale vaatluse toimetamiseks on vajalik alati tapmist, bandiitlike kallaletungide juhtudel, suurtel ja tõsisematel õnnetusjuhtudel tööstuses, suurte tulekahjude korral, eriti kui need on seotud inimohvritega, enesetapmistega ja suuremate varguste korral, eriti kui need on toime pandud sissemurdmise teel, ning rea teiste kuritegude korral.

Sündmuskoha vaatlus on tähtis uurimistoiming, mille tulemusest paljudel juhtudel sõltub asja edaspidine uurimine. Sündmuskoha vaatlus, kui see on teostatud hoolikalt, taktikaliselt õieti ja tehniliste vahendite kasutamisega, annab alati vajalikke resultate ja kergendab tunduvalt edaspidist tööd kuriteo uurimisel ja avastamisel.

Uuri ja osa

Tuleb märkida, et seniajani sõidavad uurijad harva sündmuskohale. Harilikult sõidab sündmuskohale rajoonivolinik või mõni teine miilitsa töötaja. Omades mitteküllaldast kvalifikatsiooni ei suuda ta sageli nõutavalt toimetada sündmuskoha vaatlust, avastada ja kinnitada säilinud kuriteo jälgi, mille järgi mõnikord võiks kohe kohapeal avastada kuritegu ja kindlaks teha kurjategija.

Mõned miilitsaorganite töötajad arvavad ekslikult, et laiba avastamisel (ka äkilise surma korral) peab sündmuskohale tingimata sõitma uurija, miilitsa töötajad aga vabanevad sellest kohustusest.

See seisukoht pole õige ja on vastuolus seadusega. Kõikidel juhtudel peab viivitamata peale teate saamist sündmuskohale sõitma vastav miilitsa töötaja.

See on eriti tähtis sellepärast, et sagedasti tekib sündmuskoha vaatlusel kiire vajadus operatiivse tagaotsimise teostamiseks, mis on alati tagatud, kui on kohal vastav miilitsa töötaja.

Tunduvalt sagedamini püüavad uurijad vabaneda sündmuskoha vaatlusest, jättes selle miilitsaorganite teha. Niisugune praktika on täiesti lubamatu.

Kõikidel kuriteo avastamise juhtudel, kui on kohale jäetud materjalseid jälgi ja kui vastavalt KrPK § 108 nõuetele peab teostama eeluurimist, on uurija kohustatud viivitamata sõitma sündmuskohale vaatluse teostamiseks.

Sellesarnase kuriteo avastamisel on miilitsa töötaja kohustatud sellest kiiresti teatama uurijale ja kuni tema saabumiseni võtma ainult tarvitusele abinõud sündmuskoha kaitsmiseks võimalikkude olukorra muudatuste eest. Uurija on aga kohustatud sõitma kohale ja isiklikult teostama vaatlust.

Eriti tähtsate juhtumite korral peab kohale sõitma ka prokurör. Kuid üheaegselt mitme prokuratuuri-uurimisala töötaja väljasõidul sündmuskohale ei tohi ühegi töötaja tegevus olla sihitu, vastutustundetu ja kooskõlastamatu teistega. Niisugustel juhtudel, kui sündmuskohale sõidab mitu prokuratuuri töötajat, peab juhtiv osa jääma uurijale.

Prokuratuuri uurija kui kõige enam kvalifitseeritud uurimisala töötaja oblastis peab isiklikult teostama sündmuskoha vaatlust, koostama protokollu je hiljem teostama eluurimist.

Uurimise üle järelevalvet teostav prokurör peab sündmuskohale välja sõites oma töö korraldama kontaktis uurijaga, mitte piirama uurija iseseisvust vaatluse teostamisel.

Eksperti osavõtt

Sündmuskohale sõites peab uurija vajaduse korral endaga kaasa kutsuma vastava asjatundjana eksperti. Niisugusteks spetsialistideks, kes on äärmiselt vajalikud sündmuskohal vaatlusel tekkivate küsimuste lahendamiseks, on tulekaitse inspektor süütamiste ja suurte tulekahjude asjades, vastav insener-spetsialist õnnetuste asjades tööstuses, kohtu-meditiiniline arst tapmise asjades ja auto-inspektor autoõnnetuse asjades jne.

Vaatluse eesmärgid

Sündmuskoha vaatlusel on järgmised tähtsamad eesmärgid:

- 1) saada selge kujutus kuriteo toimepanemise asjaoludest ja kogu olukorrast;
- 2) avastada, kindlustada ja säilitada asitõendid ja kuriteo jäljed;

3) selle alusel luua selge ülevaade kuriteost ja kuriteo toimepanemise viisidest;

4) kindlaks teha kuriteo toimepannud isikud, real juhtudel ka kuriteo toimepanemise motiivid.

Tehnilised vahendid

Urija peab vaatlust teostades olema varustatud vajalike tehniliste vahenditega, mis tagavad vaatluse edukuse. Tihti on vaatlus seotud vaevanõudva tööga, et avastada ja säilitada jälgi või mitmesuguseid esemeid, mis võivad olla asitõenditeks.

Urija töös on tervel real toiminguil puhttehniline iseloom. Siia hulka kuuluvad kõik vaatluse liigid (sündmuskoha, laiba ja muud vaatlused), asitõendite kogumine, nende ettevalmistamine läbiuurimiseks ja lõpuks nende säilitamine muutumatul kujul kuni kohtuni.

Nende toimingute praktilist teostamist takistab sageli spetsiaalsete vahendite ja instrumentide puudumine. Ei saa teha küllalt täpset ümbruse plaani, kui ei omata viseerjoonlauda ja kompassi, ei saa võtta värvitu sõrmejälje jäljendit, kui ei omata tolmutamiseks spetsiaalset pulbrit ja kleepuvat filmi või fotopaberit, ei saa teha kuriteo kohal avastatud jalajälje, transpordivahendi ja sissemurdmiseseme jälje jäljendit, kui puudub fotoaparaat, kips või plastiliin.

Kuid loobuda lisamast kriminaaltoimiku juurde niisuguseid tähtsaid asitõendeid, nagu kuriteo koha plaan ja sõrmejäljend jne., tähendab teadlikult halvendada uurimise kvaliteeti, võib-olla ka nurja ajada kogu uurimise.

Et anda uurijaile võimalust laialdasemalt kasutada kuritegevuse vastu võitlemises kriminaaltehnika meetodeid, valmistati NSVL Prokuratuuri poolt spetsiaalne uurimis-sumadan, mis sisaldab kõige hädavajalikumaid tehnilisi vahendeid rea uurimistõimingute ja kõigepealt sündmuskoha vaatluse teostamiseks. Niisuguste uurimis-sumadanidega varustati suurem osa Nõukogude Liidu uurijaid.

Paljudes kohtades on uurimis-sumadanid säilinud tänase päevani, kuid uurijad ei kasuta neid üldse või kasutavad kaugeltki mitte kõikidel tarvilikkudel juhtudel.

Iga uurija peab seadma endale ülesandeks, kui mitte kohe, siis vähemalt pikkamööda muretseda endale hädavajalikud tehnilised vahendid, mida kõige otstarbekohasem on jagada nelja peamisse ossa: 1) fotoabinõud, 2) plaani koostamise vahendid, 3) jälgede ja asitõendite vahendid, 4) abiesemed ja instrumendid.

Iga prokurör osutab alati uurijale abi vajalike tehniliste vahendite muretsemisel.

Fotoabinõud

Fotoabinõud peavad sisaldama järgmisi aparate ja materjale:

1) Fotoaparaat. Kõige enam rahuldab uurimistöö nõudeid «Fotokor nr. 1», plaadi suurusega 9×12 sm, valgusjõuga 1:4,5 ja tulipunkti kaugusega 13,5 sm.

2) Metallkassetid, mida kasutatakse fotografeerimisel plaatidega.

3) Statiiv — fotoaparaadi kohalhoidmiseks pildistamisel. Kõige rohkem sobib statiiv FED, mis käppade või kruvi abil kinnitatakse mingisuguse liikumatu eseme külge ja pärast seda kruvitakse selle külge fotoaparaat.

4) Kollafilter, mida kasutatakse fotografeeritava objekti kontrastsema kujutuse saamiseks.

5) Karp magneesiumipulbriga objekti valgustamiseks pildistamisel puuduliku päevavalguse või elektervalgustuse juures.

6) Mastaabiline paberjoonlaud, mida kasutatakse jälgede, üksikute esemete ja nende osade fotografeerimisel täpsete mõõtude märkimiseks ülesvõttel.

Kõik need tehnilised abinõud on hädavajalikud sündmuskoha, laiba ja avastatud jälgede pildistamisel.

Negatiivide ilmutamiseks ja piltide saamiseks tuleb sisse seada väike fotolaboratoorium, kus kõige tarvilikumateks abinõudeks on vannikesed, punase klaasiga taskulatern või punane elektrilambike, raam positiivide valmistamiseks ja kemikaalid (ilmuti, kinnisti).

Plaani koostamise vahendid

Sündmuskoha plaani koostamiseks on vajalikud järgmised vahendid ja instrumendid:

1) Planšett, mida võib kergesti valmistada kõvast kartongist või vineerist.

Planšeti abil võib uurija kergesti igas olukorras (põllul, tänaval, metsas) joonistada sündmuskoha plaani.

2) Kompass ilmakaarte kindlakstegemiseks, et tagada õiget plaani koostamist lahtisel maastikul.

3) Pliiats ja kustutuskumm plaani esialgselt joonistamiseks.

4) Sirkel, joonestussulg ja tušš plaani lõplikuks joonestamiseks.

5) Kolmetahuline viseer-joonlaud, mida kasutatakse silma järgi mõõtmisel.

6) Rullmõõdulint kauguse mõõtmiseks.

Soovitav on samuti omada millimeeterpaberit plaani joonestamise hõlbustamiseks ja malli nurkade mõõtmiseks, näiteks sammunurga mõõtmiseks.

Jäljendite võtmise vahendid

Jäljendite võtmiseks on vajalikud järgmised vahendid, instrumendid ja materjalid:

1) Kaks metallpurgikest alumiiniumi- ja grafiidipulbriga värvitute sõrmejälgede ilmutamiseks, mis on jäetud siledale klaasist, portselanist, metallist või puust esemete poleeritud pinnale.

2) Kaks pintsliit pinna tolmutamiseks, kus on avastatud sõrmejäljed.

3) Spetsiaalsed filmid (valge ja must) või neid asendavad varem ilmutatud, kinnistatud ja kuivatatud valged ja mustad fotopaberi lehekused või fotofilmid sõrmejälgede jäljendite võtmiseks.

4) Daktüloskoopiline plaat, mida kasutatakse sõrmeliigeste värvimiseks, hõõrudes neid värvikihti mööda, mis on ühetasaselt jaotatud plaadile õhukese kihina.

5) Daktüloskoopiline rull värvi ühetasaseks loomiseks daktüloskoopilisele plaadile.

6) Trükivärv.

7) Tärpentin trükivärvile juurdelisamiseks, kui viimane on paks ega lase end rullida daktüloskoopilisele plaadile õhukese kihina. Samuti pestakse tärpentiniga maha värv sõrmedelt, millega rulliti, ja daktüloskoopilistelt vahenditelt pärast tööd.

8) Küünal jälgede valgustamiseks, mida avastatakse valguse kaldnurga all (värvitu sõrmejalg, sperma plekid kehal jne.).

9) Kummikindad, et vältida enda sõrmejälgede jätmist üksikuile esemeile nende vaatlusel.

10) Kips jäljendite valmistamiseks inimese jala või looma jälgedest, samuti ka pehmel pinnasel leitud transpordivahendite jälgede võtmiseks.

11) Plastiliin jäljendite valmistamiseks jäljest, mis tekitatud mingisuguse riista poolt kõvale esemele, nagu näiteks sissemurdmisriista jälg uksepiidal.

12) Pulverisaator pudenevate esemete veega ülepiserdamiseks, millel leitakse jälgi, mida tuleb jäädvustada kipsjäljendi võtmise teel.

13) Korgiga varustatud katseklaasid väikeste asitõendite mahutamiseks, mis kuuluvad keemilisele ja mikroskoopilisele uurimisele (juuksed, tolm jne.).

14) Parafiin või vaha katseklaaside korkide üleva-
miseks.

15) Vesinikühlapend esialgseks plekkide uurimiseks
vere suhtes.

16) Vaseliinõli pehmeks tehtud plastiliini määrimiseks.

Esialgset proovi vere suhtes niisuguste jälgede leidmisel, mis sarnanevad verrega, tuleb teha ainult erandjuhtudel, seejuures kõige väiksemal pleki osal väikese tilgakesega (nööpnõelapea-
suurusega). Reaktsioon mullikeste näol, mis tekitavad vahtu, tehakse kindlaks luubi abil. Niisuguse reaktsiooni puudumisel see ei ole vereplekk. Positiivne reaktsioon ei kinnita veel vere olemas-
olu, sest niisugune reaktsioon esineb iga orgaanilise aine juures (näiteks mäda puhul).

Tehnilised abivahendid

Nende hulka kuuluvad järgmised esemed, instrumendid ja materjalid:

1) Sulepea sulega ja tint või täitesulepea.
2) Luup väga väikeste esemete ja sõrmejälgede vaatluseks.
3) Tasku-elektrilamp pimedate kohtade valgusta-
miseks vaatluse juures.

4) Teemant.

5) Taskunuga.

6) Käärid.

7) Lapiktangid.

8) Lõiketangid.

9) Viil.

10) Haamrike.

11) Kruvikeeraja.

12) Pintsett.

13) Peitel.

Need instrumendid on vajalikud sündmuskoha vaatlusel avas-
tatud jälgede ja asitõendite kogumiseks.

14) Kirjalakk asitõendite ja ruumide pitseerimiseks.

15) Vahariie või pärgamentpaber asitõendite pakkimiseks.

16) Sidumisnõõr asitõendite kokkusidumiseks ja samuti kauguste mõõtmiseks.

Peale ülalmainitu peab uurijal olema veel denatureeritud piiristuste käte pesemiseks peale vaatlust, joodilahust, sidet ja vatti juhuks, kui vaatluse juures või jälgede jäädvustamisel saadakse juhuslikke kehavigastusi.

Sündmuskoha vaatluse eeskirjad

Sündmuskoha vaatluse edukus ja vaatlusprotokolli kui asja suhtes vajaliku tõendi väärtus sõltub palju sellest, kui palju uurija sündmuskoha vaatluse teostamisel pidas kinni taktikalistest eeskirjadest ja kas ta vormistas vaatluse protsessuaalselt õieti.

Uurija on kohustatud:

- 1) õigeaegselt vaatlust teostama;
- 2) saama esialgsed andmed ja selgitama, kas kohapeal midagi ei ole muutunud kuriteo avastamise momendist peale;
- 3) teostama sündmuskoha esialgse ülevaatuse;
- 4) selgitama esemete suhet sündmusega;
- 5) teostama sündmuskoha plaanikindla vaatluse;
- 6) teostama vaatlust igakülgsest ja kontrollima kõiki võimalikke versioone;
- 7) järjekorras teostama staatilise ja dünaamilise vaatluse;
- 8) täpselt kindlaks määrama tähtsamate esemete ja jälgede asukoha;
- 9) oskama avastada, kindlustada ja säilitada kuriteo jälgi;
- 10) organiseerima ja teostama pildistamist;
- 11) koostama sündmuskoha skemaatilise plaani;
- 12) protsessuaalselt õieti vormistama vaatluse.

Vaatluse õigeaegsus

Sündmuskoha vaatlusele peab uurija asuma võimalikult kiiresti peale seda, kui talle sai teatavaks kuriteo toimepanemine. Siinjuures ei tohi uurija arvestada ei aega ega ilmastikku. Viivitamine selles asjas on täiesti lubamatu. Tuleb arvestada seda, et asjaolud sündmuskohal võivad kergesti muutuda ilmastiku mõjul (vihm, lumi, tuul) või selle tõttu, et sündmuskohal on kõrvalisi isikuid, kes isegi tahtmatult võivad hävitada kurjategija poolt jäetud jälgi ja samal ajal jätta oma jälgi. Seepärast tuleb sagedasti vaatlust teostada öösel, muidugi, kui on olemas küllalt hea valgus jälgede avastamiseks. Kui aga head valgust muretseda ei saa, tuleb vaatluse teostamine lükata edasi hommikuni, võttes tarvitusele abinõusid sündmuskoha kaitseks. Juhul, kui vaatlust teostati halva valgustuse juures, tuleb seda korrata korraliku valgusega.

Esialgsed andmed

Sündmuskohale jõudnud, peab uurija kõigepealt koguma esialgseid andmeid selle kohta, millal, kelle poolt ja missugustel asjaoludel on sündmus avastatud, mis on siin toimunud ja kuidas, missugused oletused siin tekivad jne. ning samuti välja selgitama, kas ei ole sündmuskohal tekkinud muudatusi sündmuse avastamise momendist kuni uurimisorganite esindajate saabumise momendini.

Ühed või teised muudatused sündmuskoha asjaoludes võivad tekkida juhuslikult sündmuskohale sattunud kodanike läbi, kellel ei olnudki kavatsust raskendada uurimist. Uurimispraktikas on esinenud juhtumeid, kus kurjategija, pannes toime vägistamise ja tapmise, jätab tapetu samasse olukorda, nagu ta oli vägistamise ja sellele järgneva tapmise momendil. Peale kuriteo avastamist, kuid enne uurimisorganite esindaja saabumist seadsid tapetu sugulased korda ta riided ja muutsid ta seisundit. Täiesti loomulik on, et kui uurija niisugustel juhtudel ei avalda init-

siatiivi, võidakse talle ütlema jätta toimunud muudatustest sündmuskohal, sest sellele ei omistata mingit tähtsust, ning tulemuseks on see, et uurija jääb ilma väga tähtsaist andmeist, mis võimaldavad kindlaks teha tapmise motiive.

Paljudel juhtudel tehakse sündmuskohal muudatusi ka meelega, et suunata uurimist valeteele.

Seda kõike peab uurija arvestama, kogudes toimepandud kuriteoga seoses olevaid esialgseid andmeid.

Esialgne ülevaatus

Enne sündmuskoha vaatlusele asumist peab uurija teostama niinimetatud ülevaatus, s. o. pealiskaudse sündmuskohaga tutvumise, et lahendada küsimust, kust alata vaatlust ja missuguse meetodiga seda teostada, kas objektiivse meetodiga, s. o. vaadelda kõike kindlas järjestuses, või subjektiivse, s. o. vaadelda selgelt eraldatavaid jälgi, mis jäetud kurjategija poolt.

Tuleb tähendada, et vaatluse subjektiivne meetod on praktikas harva kasutatav, sest et väga harva jätab kurjategija niisuguseid jälgi, mis võimaldavad kindlaks teha tema liikumise kuriteo sooritamisel.

Kui kuritegu on toime pandud kinnises ruumis, peab uurija esialgse ülevaatusega otsustama, missugusest ruumi osast ta algab vaatlust.

Kui kuritegu on toime pandud lahtisel maastikul, peab uurija esialgse ülevaatusega otsustama, kuidas oleks parem jagada vaatluse alla kuuluv koht väikesteks osadeks ja missuguses järjekorras neid vaadelda, kas näiteks keskelt äärte poole või vastupidi, äärtest pikkamööda lähenedes keskkohale.

Esemete suhe sündmusega

Toimetades sündmuskoha vaatlust peab uurija hoolikalt uurima sündmuskohal avastatud esemete suhet antud sündmusega, samuti ka nende esemete päritolu. Seda küsimust ei ole

alati kerge lahendada, eriti kui sündmus leidis aset niisuguses kohas, nagu näiteks park, linnaäärne mets jne., kus alati leidub palju mitmesuguseid esemeid (suitsuotsi, ajalehe tükke jne.).

Uuriija peab eraldama kõik, mis puutub antud sündmusse ja hoolega selle fikseerima.

Uuriija peab alati arvestama seda, et sagedasti võib kannatanu eksida esemete kuuluvuses, mis avastati sündmuskohal. Näiteks paljaks röövitud korteri vaatlusel leiti keset tuba põrandal vedelev vana, kulunud müts. Kannatanu — korteri omanik — avaldas kohe kahtlust, et mütsi kaotasid röövijad, sest temal niisugust mütsi pole olnud ega ole ka praegu. Uuriija pani mütsi kõrvale ja vaatluse lõppedes tahtis seda kaasa võtta, kuid seda nähes seletas kannatanu naine uurijale, et see on tema mehe vana müts, mida pole kantud enam hulk aastaid ja on hoopiski unustatud selle olemasolu. Müts vedeles kuskil kapi peal ja kukkus sealt maha, kui röövijad võtsid kapi pealt alla kohvreid. Teisel juhul tapmiskoha vaatlusel avastati põrandal kortsutatud, määrdunud taskurätt, kusjuures tapetu sugulane isiklikult tunnistas taskurätiku omaks ja alles siis, kui uurija tegi talle ettepaneku hästi vaadata taskurätti, ta teatas, et ta eksib. Taskurättil leiduva pori ja tolmu abil tehti kindlaks tema omaniku elukutse. Pärast selgus, et taskurätik oli maha pillatud tapja poolt.

Vaatluse plaanikindlus

Vaatlusel peab uurija ilmutama aktiivsust, olema algatusvõimeline ja samal ajal ka ettevaatlik. See tähendab, et uurija peab ilmutama initsiatiivsust ühtede või teiste jälgede avastamisel ja samal ajal hoiduma sellest, et mitte juhuslikult hävitada vaevalt märgatavaid jälgi.

Seepärast peab uurija vaatlust teostama plaanikindlalt, s. o. rangelt kinni pidama esialgse ülevaatuse tulemuste järgi määratud korrast, samuti ka vaatluse teostamise taktikalistest eeskirjadest. Näiteks kinnises ruumis vaatluse teostamisel võib soovi-

tada alata seinä äärtest, liikudes edasi kellaosuti liikumise suunas, kuid selle järel juba üle minna toa keskkoha vaatlusele. Sellest korrast tuleb kinni pidada ka siis, kui toas on selgesti märgatavaid jälgi. Vaatluse ajal ei saa hüpata ühelt hästi välja-paistvalt jäljelt teisele, sest niisugune plaanikindluse rikkumine viib ainult selleni, et uurija ei avasta, ja tähendab, ka ei kasuta edaspidi vähemärgatavaid, kuid võib-olla, mitte vähem tähtsaid jälgi.

Vaatluse läbiviimisel peab uurija kandma kummikindaid, et mitte kuhugi jätta oma sõrmejälgi, mida hiljem ekslikult võiks pidada kurjategija sõrmejälgedeks. Vaatlusel ei tohi uurija kiirustada. Vaatlust peab teostama maksimaalse tähelepanelikkusega. Liigne kiirustamine siin on täiesti ebakohane ja peale kahju ei või midagi tuua.

Uurija peab olema maksimaalselt tähelepanelik. Ei tohi lasta silmist ainustki asjaolu, mil on asja suhtes tähtsust.

Teostades sündmuskoha vaatlust plaanikindlalt, kiirustamata, peab uurija püüdma leida juba vaatluse ajal vastuseid eespool toodud seitsmeliikmelisele vormelile (vaata lk. 72—73). Näiteks kalendri, seismajäänud kella, voodi seisukorra, eesriiete, laual olevate lauanõude jne. järele võib kindlaks määrata kuriteo kordasaatmise aega. Sisustise paigutuse, kuriteoriistade, verepritsmete järgi mitmesuguseil esemil ja mitmesuguste teiste esemete järele võib kujutella kogu sündmuse asjaolud.

Seepärast on erakordselt tähtis kõik seda liiki asjaolud välja selgitada ja fikseerida vaatlusprotokollis. Siinjuures on uurija kohustatud välja selgitama ja märkima ka niinimetatud negatiivseid jälgi ja asjaolusid: näiteks laip, millel leidub haavu, kuid laiba kõrval ei ole verd enesetapmise simuleerimisel automaatrelvast ja relva olemasolul kuriteokohal padrunikesta puudumine jne.

Vaatluse igakülgsus

Vaatlusel peab uurija üles seadma kõik võimalikud hüpoteesid (verisoonid) antud kuriteo kohta ja otsima nendele kõikidele kinnitust. Kui uurija vaatlusele asudes seab üles üheainsa versiooni, mis temale näib enam tõenäoline, siis on see suur viga. Sel juhul harilikult otsib ja paneb tähele uurija vaatluse ajal kõike seda, mis kinnitab tema poolt ülesseatud versiooni, ja samal ajal ei pööra tähelepanu ja mõnikord ei näegi jälgi või esemeid, mil kahtlematult on asja suhtes tähtsust, kuid mis ei leia kinnitust või hoopis lükkavad ümber uurija versiooni. Selle tulemusena jõuab uurija harilikult ebaõigetele järeldustele ja samal ajal kaotab jäädavalt kõige tähtsamad tõendid, mis olid sündmuskohal, kuid jäid tema poolt märkamata.

Näiteks ühe noore naise tapmise juhul uurija, asudes vaatlusele, seadis üles temale vaidlematu ja ainsa võimalikuna näiva versiooni, et naine on tapetud tema endise mehe poolt armukadeduse motiividel.

See veendumine tekkis uurijal esialgsete andmete kogumise ja esialgse ülevaatuse tulemusena. Nende andmete järgi oli naine vähe aega enne tapmist oma maja aiast (s. o. sealsamas, kus leiti laip) koos oma endise mehega, kes meelitas teda tagasi tulema enda juurde; endine mees aiast harilikku teed mööda läbi hoovi ei lahkunud ja hüppas arvatavasti peale tapmist üle plangu.

Veendunud oma seletuste õigsuses, uurija leidis ja hoolega märkis ainult seda, mis kinnitas tema versiooni: laiba kõrval leitud verine taskunuga, mis vaatluse juures viibijate jutu järgi kuulus tapetu endisele mehele, plangu naelte küljes olevad sinise riide tükikesed, seda enam, et juuresviibijate jutu järgi kandis tapetu endine mees sel päeval sinist kuube. Samal ajal uurija ei näinud niisuguseid tähtsaid jälgi, nagu kannatanu kallihinnaliste kividega ehitud kõrvarõngaste puudumine ja katkirebitud kõrvaletstad. Samuti ei märganud uurija nii tapmiskohal kui ka aiast pöösastes inimese jalajälgi, mis järsult erinesid

tapetu endise mehe jalajälgedest. Uuriija ei näinud seda kõike sellepärast, et need jäljed olid vastuolus tema poolt ülesseatud versiooniga. Uuriija niisuguse jämeda vea tõttu tehti ka kohtu poolt viga ja mõisteti süüdi mitte milleski süüdi olev tapetu endine mees. Alles mõni aeg pärast seda selgus, et naise tappis röövimise eesmärgil laagrist põgenenud bandiit. Kurjategija varjas end sel päeval kannatanu aias ja kasutas tema jalgade ette kukkuvat taskunuga, kui tapetu endine mees, olles ärritatud oma ebaedust endise naise juures ja mitte soovides minna läbi hoovi ning kohata kedagi naise tuttavaist, hüppas üle plangu, rebides seejuures katki oma kuue.

Niisuguseid fakte on palju. Seepärast peab uuriija vaatlust teostades otsima kinnitust kõikidele versioonidele, et vaatlus oleks igakülgne ja objektiivne.

Staatiline ja dünaamiline vaatlus

Sündmuskoha vaatlus peab koosnema kahest perioodist: a) staatilisest ehk passiivsest vaatlusest, kus uuriija mitte midagi ei liiguta, vaid fikseerib kõik selles olukorras, nagu see oli avastatud, ja b) dünaamilisest ehk aktiivsest vaatlusest, kus uuriija puudutab ühtesid või teisi esemeid, pöörab ümber ja liigutab neid, et leida või paremini vaadelda jälgi.

Reeglipäraselt alles staatilise vaatluse lõppemisel võib uuriija asuda dünaamilisele vaatlusele.

Muidugi ei ole vaatlusprotokollis vaja eraldada neid vaatluse kahte perioodi.

Esemete ja jälgede asukoha kindlaksmääramine

Vaatlusel peab uuriija täpselt kindlaks määrama tähtsamate esemete või jälgede asukoha, nagu tapariistade, laiba, mõnikord ka vereplekkide, padrunikesta, riidetükkide, mis võivad olla süütamise vahendiks, ja teiste esemete asukoha.

Tähtsamate esemete või jälgede asukoht määratakse kindlaks koordinaatide, s. o. kahe ristuva joone järele mõõtmisega, näiteks 2 meetrit toa läänepoolsest ja 3 meetrit lõunapoolsest seinast.

Täiesti asjatu on koordinaatide järele kõikide esemete ja jälgede kindlaksmääramine, mis avastatakse sündmuskohal.

Jälgede avastamine, fikseerimine ja säilitamine

Töö jälgede avastamiseks, millel on tähtsust kuriteo paljastamisel, võib olla edukas ainult siis, kui uurija on maksimaalselt tähelepanelik ja hoolikas sündmuskoha vaatluse teostamisel.

Avastatud jälgede edukas fikseerimine ja säilitamine nõuab uurijalt jälgede fikseerimise tehnika tundmist.

Sõrmejäljed

Ilma värvita sõrmejälgede avastamiseks on kõige parem teha ruum pimedaks ja elektrilambi või küünla viltu langeva valguse abil vaadelda esemete pinda (poleeritud, lakeeritud, metall-, klaas- ja teiste esemete siledat pinda, mis ei tõmba endasse niiskust).

Sellisel viisil avastatud sõrmejäljed ilmutatakse tolmutamise teel (mustal pinnal tolmutatakse alumiiniumipulbriga, valgel pinnal grafiidipulbriga).

Tolmutamist teostatakse pehme pintsliga vastavat pulbrit sõrmejälgedele riputades, et viimased kattuksid õhukese pulbrikihiga. Selle järel kõrvaldatakse pintsli külge jäänud pulber ja tõmmatakse pintsliga kergelt üle tolmutatud sõrmejälje, siis puhutakse ära üleliigne pulber pinnalt, millel leidis sõrmejalg.

Tolmutatud sõrmejälgede fikseerimiseks tuleb kõigepealt kasutada pildistamist. Alles peale pildistamist kantakse sõrmejalg, mis tolmutatud alumiiniumipulbriga, mustale filmile (fotopaberile, fotofilmile), grafiidiga tolmutatud aga — valgele filmile (fotopaberile, fotofilmile).

Selleks lõigatakse vastav tükike filmi, millelt võetakse maha tselluloidist kaitselahk ja film emulsiooniküljega surutakse tiheidalt (rullitakse rulliga või sõrmedega) tolmutatud jäljele. Selle järel võetakse film ära ja emulsioonikülg, millele on üle kantud jälje kujutus, kaetakse uuesti kaitselahkaga.

Tolmutatud sõrmejälje võtmisel fotopaberile või filmile tuleb tegutseda täpselt sama moodi kui jälje võtmisel filmile. Vaja on ainult enne vastav fotopaberi lahk või fotofilm niisutada, kuivatades seda pärast jälje võtmist. Fotopaberile või fotofilmile võetud jälg ei vaja mingisugust katmist, sest peale fotopaberi või fotofilmi kuivamist fikseerub tolmutatud jälg hästi emulsiooni kihis.

Värvilisi sõrmejälgi on kõige parem võtta pinnalt, kus nad on avastatud, näiteks koos tapeedi tükiga, aknalaua tükiga jne.

D a k t ü l o s k o p e e r i m i n e

Kuriteo toimepanemise kohal peab teostama daktüloskopeerimist järgmistel juhtudel:

- 1) tundmatu laiba edaspidiseks kindlakstegemiseks;
- 2) kannatanu laiba juures, kui on alust arvata, et esemetel leitud sõrmejäljed on jäetud kannatanu poolt;
- 3) kõikide isikute juures, kes puutusid kokku kuriteo koha esemetega enne vaatluse algust, kui vaatlusel avastati sõrmejälgi, mida võis jätta kurjategija.

Laiba daktüloskopeerimisel värvitakse ühetasaselt ja õhukeselt rulli abil kõik sõrmeotsad. Selle järel asetatakse varem väljalõigatud valgest paberist ruudud suurusega 4×4 sm kõvale väikesele pinnale (klaas- või metallplaadile), mida keeratakse iga sõrme peal nii, et sellele jääks selgelt sõrmeotsa joonis ühest küüne äärest teiseni. Nende ruutude tagumistele külgedele kirjutatakse sõrmede nimetused, nagu «parema käe nimetis-sõrm» jne.

Kui daktüloskopeeritakse elava inimese sõrmeotsi, mis on värvitud daktüloplaadil, kuhu on laotatud õhuke kiht trükivärvi,

siis keeratakse sõrmi valgel paberilehel, mis enne on juba jagatud kaheks ruutude reaks, kummaski reas viis ruutu, suurusega 4×4 sm. Ülemise rea ruutudele (mille peale kirjutatakse «parem käsi»), keeratakse järjekorras üksteise järel parema käe sõrmed, alates põidlast kuni väikese sõrmeni. Alumise rea ruutudele sama korra järele keeratakse vasema käe sõrmed.

Jalajäljed

Inimese jalajälgi võib tihti leida kuriteo kohal ja need on headeks tõenditeks kurjategija paljastamisel. Jalajälgede avastamiseks on vaja hoolikalt uurida mitte ainult põrandat või maapinda sündmuskohal, vaid ka kõiki esemeid ja ümbrust selle tee ääres, mida mööda pidi tulema ja lahkuma kurjategija.

Jalajäljed jagunevad sissemuljutuiks ja pinnapealseiks viimastest õnnestub praktiliselt kõige sagedamini kindlaks teha ainult värvilisi jälgi (näiteks veriseid).

Leitud selgeid jalajälgi peale nende vaatlust ja mõõtmist tuleb kõigepealt fotografeerida.

Siinjuures tuleb sissemuljutud jälgi fikseerida veel jäljendite võtmise teel. Nende jäljendite valmistamiseks on kõige parem kasutada kipsi. Nõusse valatakse poolteist teeklaasi (300 gr) vett, kuhu riputatakse pidevalt segades kipsi.

Saadud vedela kipsi massiga (umbes hapukoore paksusega) täidetakse ühetasaselt sissemuljutud jälg. Enne ääreni täisvalamist tuleb kipsi massi sisse panna väikesi peerge, vitsu või traadiotsi nii pikuti kui ka põiki, mis annavad valmistatavale jäljendile suurema tugevuse, selle järel kallatakse jälg ääreni täis.

Peale seda, kui kips on hangunud (umbes veerand tunni pärast), võetakse jäljend jalajäljest välja ja pestakse vees rohust harja abil; servadest ülejoosnud kips lõigatakse ettevaatlikult noaga ära.

Lumes olevast jalajäljest jäljendi võtmist teostatakse samal viisil, ainult kips tuleb lahustada küllaldaselt jahtunud vees ja jäljele tuleb kergelt riputada soola.

Jäljendi võtmisel jäljest, mis on pehmel, pudeneval pinnal, näiteks tolmus, tuleb enne jälge pulverisaatori abil veega niisutada, piserdades vett jälje kohal, et mitte rikkuda jälje kuju.

Avastades jälgi teedel peab uurija kindlaks määrama inimese kõnnaku, kelle poolt on jäljed jäetud. Kõnnak tehakse kindlaks mitmete mõõtmiste abil:

1) Sammu pikkus, s.o. kaugus vasema jala kontsa keskkohast kuni parema jala kontsa keskkohani. Kaugust otsejoont mööda nende kahe punkti vahel nimetatakse paremaks sammuks. Samasugusel viisil määratakse kindlaks ja mõõdetakse vasema sammu pikkus.

2) Sammu laius, s.o. kaugus parema ja vasema jala jälje vahel. Sammu laiuks nimetatakse lühemat kaugust ühe jala kahe jälje kontsa tsentrumist tõmmatud otsejoone ja teise jala kontsajälje tsentrumi vahel.

3) Jalapöidade asetus või sammu nurk. Ühe jala kahe jälje vahel tõmmatakse joon samuti nagu sammu laiuks mõõtmisel. Piki ühte otsejoonega ühendatud jälge tõmmatakse tema keskkohast teine joon kuni esimesega lõikumiseni. Nurk, mis moodustub nende kahe joone vahel, ongi jalapöidade asetusnurk, kusjuures seda nurka mõõdetakse kraadidega malli abil, eraldi parema ja vasema jala jaoks. Nurk, mis moodustub väljaspool kahte jälge ühendavat joont, märgitakse plussiga, seespool — miinusega.

Kuriteo kohal leitud jälgede järele kindlakstehtud kõnnakut kahtluseluse isiku kõnnakuga kõrvutades võib rääkida ainult ühtelangemisest või erinevusest, kuid ei saa teha kategoorilisi järeldusi, et jäljed on jäetud just kahtluseluse isiku poolt.

Loomade jalajäljed ja transpordivahendite jäljed

Sündmuskohal leitud loomade jalajälgede ja transpordivahendite jälgede fikseerimisel ja säilitamisel tuleb talitada sama meetodi järgi, mis kirjeldatud eespool.

Sissemurdmisriistade jäljed

Jäljendi võtmiseks jäljest, mis jäetud näiteks sissemurdmisriista poolt puust esemeile, tuleb kasutada plastiliini. Selleks on vaja tükike plastiliini enne muljuda käte vahel (teha ta pehmemaks) ja siis väikese lauakese abil suruda jäljele. Plastiliini korralikult ära võttes jääb sellele jälje kujutus (matriits). Plastiliinist jäljend tuleb määrada vaseliinõliga, ümbritseda vajaliku kõrgusega kartongi tükiga ja üle kallata kipsiga. Jäljend, mis saadud pärast kipsi hangumist, kujutab endast jälje täpset koopiat.

Vereplekid

Vereplekid pritsmete, tilkade ja laikude näol tuleb hoolikalt kirjeldada ning vajalikul juhul märkida nende täpne asukoht.

Vere pritsmete, tilkade ja laikude fikseerimise paremaks vahendiks on nende pildistamine.

Kui tekib vajadus kindlaks teha veregruppi, peab uurija võtma vereproovi ja samuti ka tükikese materjali (tapeeti, põranda pealispinda jne.), kus leiti uurimisele kuuluvat verd.

Materjalide ja esemete säilitamine uurimiseks

Üksikud esemed, jäljed ja plekid, mil on tähtsust asitõendina, kuuluvad läbitöötamisele kuriteo kohal ainult sel juhul, kui neid mõnesugusel põhjusel ei ole võimalik ära võtta ja toimetada teaduslik-tehnilise asutise laboratooriumi.

Selleks, et asitõenditena äravõetud esemeid säilitada muutu-matul kujul ja vältida nende rikkumist vedamisel ja edasisaat-misel, tuleb neid õieti sisse pakkida.

Väikesed esemed, mil on lõhna või on läbi imunud vede-likuga, tuleb paigutada puhtasse katseklaasi ja sulgeda tihedalt korgiga, mis enne mähitud vahatatud paberisse.

Korgid tuleb üle valada vahaga (parafiiniga) või kleepida plastiliiniga.

Vedelad ja pudenevad ained tuleb samuti panna katseklaasi ja pakkida eespool kirjeldatud viisil.

Teised asitõendid (nagu kuulid jt.) mähitakse vati sisse ning keeratakse siis paberisse, peale tehakse vastav pealkiri ja pakike asetatakse siis metallkarpi.

Riided ja pesu pannakse peale kuivatamist kokku nii, et plekid jäävad tingimata sissepoole, kusjuures plekkidele, mis kuuluvad uurimisele, ömmeldakse külge puhtad paberilehed vastava pealkirjaga.

Suurtest esemetest tuleb võimalust mööda eraldada väiksem osa koos jälje või plekiga, näiteks lambanahkse kasuka asemel võetakse tükike nahka koos verega kleepunud karvadega.

Dokumendid, paberrahad jt. asetatakse kokkupanduna kahe kartongitüki või tiheda paberi vahele ja, kui suurus lubab, pannakse ümbrikku või mähitakse erilisse pakikesse.

Mitte mingisuguseid pealkirju uurimisele kuuluvatele dokumentidele ei tehta.

Pildistamine

Kuriteost, jälgedest, üksikuist esemeist või nende osadest täpse ülevaate ja kujutuse saamiseks, kui neil on asjas asitõenditena tähtsust, tuleb neid enne teiste fikseerimisvahendite kasutamist fotografeerida. See on vajalik sellepärast, et fotografeerimine ei põhjusta esemete muutumist, mida aga teised fikseerimisvahendid ei kindlusta.

Hoolikas vaatlus ja asitõendite äravõtmine võib toimuda alles peale sündmuskoha fotografeerimist tervikuna.

Kuriteo koha pildistamine

Kuriteo koht tervikuna kuulub pildistamisele esimeses järjekorras. Valmistatava ülesvõtte esiplaanile tuleb asetada objekti see osa, mis on kõige tähtsam, näiteks laiba lamamise koht, sisse-murtud uks, või kus eriti selgesti on näha kurjategija tegevuse jälgi.

Paremate tulemuste saavutamiseks võib sellist pildistamist teostatada järgmistest tingimustest kinni pidades:

1) fotoaparaat tuleb üles seada 1 m 50 sm kõrgusele (kõrgust arvestatakse objektiivi tsentrumist kuni pinnani, millel asub fotoaparaat);

2) fotoaparaadi tagasilükatav plaat peab olema paralleelne pinnale, millel seisab fotoaparaat;

3) objektiiv diafragmeeritakse kõige väiksema diafragmani, mis annab terava kujutuse ülesvõetavast ruumist; väga suurte ruumide fotografeerimisel diafragmeeritakse kuni märgini 36;

4) mitmevärviliste objektide fotografeerimist tuleb toimetada kollafiltriga ortokromaatilistel plaatidel;

5) kõige otstarbekohasemaks fotografeeritava objekti valgustamiseks, mis asub kinnises ruumis, on ülalt viltu langev valgus (45-kraadilise nurga all); fotografeerimine vastu valgust (s. o. kui valgusallikas on objektiivi ees) harilikult kasutatavail plaatidel ei saavuta eesmärki;

6) soovitav on pildistada kahest punktist, mis annab kuriteo koha kujutuse kahes vastupidises suunas (näiteks ülesvõte kahe vastasseisva seina äärest).

Kui ruumi sees fotografeerimisel ruumi väiksuse tõttu ei saa asetada fotoaparaati nii, et ülesvõttel täielikult tuleks välja fotografeeritav objekt, siis seatakse aparaat üles väljas ja fotografeeritakse läbi avatud ukse, akna jne. Kui on olemas selleks võimalus, tuleb kuriteo koht fotografeerida meetriliselt (mastaabiliselt).

Laiba pildistamine

Olenevalt sellest, missuguses poosis või asendis on laip, tuleb loomulikult ka fotoaparaat fotografeerimisel asetada erinevalt. Põrandal või maapinnal lamava laiba pildistamisel seatakse fotoaparaat üles niisuguses kauguses, et laip jääks tervenisti fotoplaadile. Fotoaparaat peab olema ühekaugusel nii laiba peast kui ka jalgadest ja asuma mitte ligemal kui 1 meeter laiba

keskkohast. Laiba asend oma pikkuses peab olema täpselt paralleelne mattklaasi pikemale küljele. Fotoaparaadi objektiiv asetatakse 1 meeter 50 sm kõrgusele ja aparaadi tagasilukatavale plaadile antakse kerge kallak. Laip tuleb reeglipäraselt fotografeerida kahest vastaspoolsest küljest. Kuid perspektiivi moonutamise ärahoidmiseks ei tohi laipa fotografeerida jalgade või pea poolt.

Kui laip on mõnes teises asendis, siis seatakse fotoaparaat nii, et laip oleks näha mattklaasil.

Kui laip on tundmatu, siis peale üldist pildistamist ülaltoodud viisil pildistatakse laipa veel edaspidiseks äratundmiseks. Selleks antakse kohtu-meditsiinilise eksperdi poolt laibale elusa inimese asend ja tehakse kaks rinna-ülesvõtet, üks paremast profiilist, teine fassaadist.

Enne pildistamist on vaja: laiba peale anda normaalne asend (mitte lasta pead taha vajuda või ette kalduda); võtta ära peakate (kui see on olemas); kael vabastada sallist, rätikust jne., mis võib varjata kõrvu ja lõuga; valgusallikas seada fotoaparaadi paremale küljele 40—50-kraadilise nurga all pildistatava objekti tasapinnast (et ülesvõte ei tuleks liiga kontrastne). Fotoaparaat tuleb üles seada 1 meeter 8 sm kaugusele pildistatavast objektist (mis annab $\frac{1}{17}$ loomulikust suurusest), kusjuures objektiiv peab olema ülesvõetava silmade kõrgusel. Diafragmeerimine tehakse kuni märgini 6,3 või 9.

Vigastuste jäljed laibal fotografeeritakse peale üldist laiba pildistamist tervikuna igal juhul.

Jälgede, plekkide ja esemete pildistamine

Üksikud esemed, millel asuvad vigastuste ja purustuste jäljed, samuti inimese käe- ja jalajäljed ning transpordivahendite jäljed tuleb fotografeerida enam-vähem suuremas mõõdus, mida võimaldab plaadi formaat 9×12 sm. Väikesed jäljed (noa-, peitli-, sõrmejäljed jne.) tuleb fotografeerida oma loomulikus suuruses.

Arvestades seda, et kurjategija poolt jäetud jälgede fotografeerimist toimetatakse mitte ainult jälgede üldise kuju ja nende asendi edasiandmiseks, vaid peamiselt just edaspidiseks võrdlevaks uurimiseks, peavad ülesvõtteil olema: 1) fotografeeritud jälje täpne kujutus tervikuna ja 2) selge ja enam-vähem täielik jälgedel leiduvate detailide peegeldus ülesvõttel. Ülesvõttel endal peab olema täpselt tähendatud, mitu korda on fotografeeritud jälg suurendatud või vähendatud, selleks et alati võiks kindlaks teha tema loomulikku suurust.

Selleks on vaja kinni pidada järgmistest tingimustest: 1) enne pildistamist asetada jäljega ühele tasapinnale mastaapjoonlaud, kusjuures viimane ei tohi katta fotografeeritava jälje väliseid kontuure; 2) fotoaparaat üles seada nii, et tasapind, millel asub jälg ja fotoaparaadi mattklaasi tasapind oleksid täiesti paralleelsed; 3) seada valgusallikas nii, et valgus langeks jälje tasapinnale 10 kuni 45 kraadi all. Siinjuures annab väiksem valguskiirte langemise nurk kergelt sissesurutud jälgedest teravamad kontuurid. Värviliste jälgede, konarlikul pinnal leiduvate ja samuti sügavalt sissesurutud jälgede fotografeerimisel tuleb valgusallikas asetada suurema valgusnurga all. Loomuliku valguse juures (päike) tuleb pildistatav jälg võtta vastava valgusnurga alla peegli või mõne muu valge peegeldava sileda eseme abil (leht valget paberit, lina jne.).

Vereplekid ja jäljed, mis asuvad valgel, helehallil ja helesinisel pinnal, fotografeeritakse harilikudel fotoplaatidel ilma kollafiltrit. Samad plekid ja jäljed kollasel ja rohelistel pinnal fotografeeritakse ortokromaatilistel plaatidel kollafiltrit kasutades.

Samade jälgede pildistamiseks, kui need asuvad punasel ja pruunil pinnal, tuleb kasutada pankromaatilisi plaate ja punast filtrit, sinisel, mustal ja tumehallil pinnal aga —harilikke plaate sinise filtriga.

Punasel, pruunil, sinisel ja mustal pinnal asuvate jälgede pildistamine on väga keeruline ja seepärast tuleb seda teha võimaluse korral laboratooriumis.

Sündmuskoha plaani koostamine

Kuigi ülesvõte annab üldise kujutluse sündmuskohast, ei võimalda see harilikul ülesvõttel otsustada pildil olevate esemete suuruse ja omavahelise kauguse üle. Esemete ja jälgede suurusel ja kaugusel nende vahel on sagedasti väga suur tähtsus asja suhtes. Seepärast on vaja peale fotografeerimist joonestada ka sündmuskoha skemaatiline plaan.

Plaan lahtisel maastikul

Plaan lahtisel maastikul koostatakse silmamõõdu järgi. Sellele plaanile kantakse kõik sirgjooned (teed, plangud, seinad jne.), kõik nurgad, mis moodustatakse nende sirgjoonte poolt (hoone nurk, teede lõikumise nurk jne.) ja kõik esemed, mis asuvad sellel maastikul.

Joonise tegemiseks paberile, mis on kinnitatud planšetile, tõmmatakse ülalt alla sirgjoon. Selle sirgjoone suund peab lahtisel maastikul alati olema põhjast lõuna.

Orienteerides planšetti, s. o. asetades kokku sirgjoone põhi—lõuna kompassi osutiga nii, et põhi oleks plaani ülemisel osal, märgitakse paberile sobival kohal punkt, mis tähendab seda punkti maastikul, kus antud juhul on üles seatud planšett. Selle järel, asetades märgitud punkti juurde viseerjoonlaua ühe otsa ja tõstes planšeti silmade kõrgusele nii, et oleks võimalik jälgida joonlaua suunda, nihutatakse joonlaua teist otsa nii kaua, kuni selle suund langeb kokku plaanile kantava joonega (tee, rada, sein jne.), ja tõmmatakse siis joonlaua järele joon. Mõõtes plaanile kantava sirgjoone pikkust sammudega kuni käänakuni, kantakse see valitud mastaabis joonele, mis tõmmatud plaanile, ja märgitakse siis ära silma järgi esemed ja nende kaugus, ning jätkatakse samasugusel viisil.

Kauguse mõõtmisel loetakse kolm sammu võrdseks kahe meetriga.

Mastaap (1/200, 1/300, 1/500) valitakse olenevalt plaanile kantava ruumi suuruselt. Üksikud maastiku osad (teed, jõed, aiad jt.) märgitakse plaanile harilikkude topograafiliste märkidega.

Hoone ehk ehitise plaan

Ehitiste ehk hoonete plaan koostatakse täpsete mõõtmiste alusel, mis tehtud rullmõõdulindi või kokkupandava mõõdupuu abil. Plaanile kantakse vastavas mastaabis ehitise seinad, nendes olevad sisse- ja väljaasted, juurdeehitised jne. Kui ehitise üldine plaan on joonistatud, alustatakse siseruumide ja ruumides olevate esemete plaanile kandmisega, kusjuures lähtepunktiks võetakse alati ehitise peasissekäik.

Üksikud esemed märgitakse plaanile nende nimetuste esimeste tähtedega, lisades juurde numbri ühesuguste esemete arvu kohta (näiteks: neljas tool — «t. 4», teine voodi — «v. 2» jne.). Mastaap võetakse vastavalt ruumi suursele — 1/20, 1/30, 1/50.

Kõik plaanile kantavad esemed peavad olema joonestatud täpselt mastaabist kinni pidades.

Sündmuskoha vaatluse protsessuaalne vormistamine

Sündmuskoha vaatlus peab olema vormistatud protokolliga, mis koostatud KrPK § 192 nõuete kohaselt.

Vaatlusprotokollis peab olema järjekorras, selgelt ja täpselt märgitud, kus, millal, kelle poolt, kelle juuresolekul, mis põhjusel, missuguste tingimuste juures (valgus, sademed jne.) ja missuguse korra järgi teostati vaatlust, mis avastati staatilise ja mis dünaamilise vaatlusega, missuguseid tähelepanekuid tehti juuresolijate poolt, missugused esemed võeti ära ja mis nendega on tehtud.

Kui vaatluse ajal tehti üksikuid uurimiseksperimente, s. o. ühtede või teiste sündmuskohaga seotud ja kontrollimist vaja-

vate momentide või toimingute kunstlikku taastamist, näiteks kuuldavuse, nähtavuse, sündmuskohale pääsemise võimaluse jne. kontrollimist, siis peab see olema märgitud vaatlusprotokollis.

Peale läbilugemist peavad vaatlusprotokollile alla kirjutama kõik vaatlusest osavõtnud ja juuresolnud isikud.

Vaatlusprotokoll peab olema vormistatud protsessuaalselt õieti ja koostatud KrPK § 78 ja 192 nõuete kohaselt.

Uuri ja peab püüdma koostada vaatlusprotokolli lihtsalt, lühidalt ja samal ajal ka selgelt. Mitmesuguste esemete või jälgede vastastikuse asukoha märkimisel tuleb kasutada orientiirina ilma-kaari, kuid mingil juhul ei tohi sellega kuritarvitada. Näiteks pole mingit tarvidust ja on koguni kahjulik «geograafia arendamine» laual, s.o. laual leiduvate klaaside, taldrikute, nugade ja kahvlite vastastikust asukohta märkida ilmakaartele viidates.

Fotografeerimist peab uurija alati märkima vaatlusprotokollis, märkides, mis nimelt, kust kohast (missugusest punktist) fotografeeriti. Niisugusel juhul hiljem valmistatud ja uurija allkirjaga tõestatud ülesvõtted on protsessuaalselt vormistatud lisandiks vaatlusprotokolli juurde.

Protokollis peab samuti olema märgitud, kas on koostatud sündmuskoha skemaatiline plaan, mis kujutab endast lisandit vaatlusprotokolli juurde, täiendades ja lihtsustades viimast. Protokollis peab olema tähendatud vaatluse alguse ja lõppemise aeg (kella järgi). Vaatlusprotokolli juurde lisatud sündmuskoha plaan, skeemid ja teised joonised peavad olema alla kirjutatud uurija poolt ja ka samade isikute poolt, kes kirjutasid alla vaatlusprotokollile.

Ülalpool esitatud sündmuskoha vaatluse peamised reeglid ei ole absoluutsed. Kuid sündmuskohale sõites ja vaatluse teostamisel aitab ülalesitatud eeskirjadest kinnipidamine tõsta uurimise kvaliteeti.

B. Laiba vaatlus

Üldeeskirjad

Sündmuskoha vaatluse üheks peamiseks ja olulisemaks osaks on laiba vaatlus.

Vaatamata sellele, et sündmuskoha vaatlusest võtab osa kohtu-meditiiniline ekspert, peab iga uurija olema hästi tuttav laiba vaatluse reeglite ja korraga ja oskama vajalikul juhul iseisvalt teostada vaatlust.

Laiba vaatluse ülesandeks on koos sündmuskoha olukorra kirjeldusega kirjeldada ka laiba asendit ja neid vigastusi, mis annaksid võimalust teha esialgseid järeldusi tapmise, enesetapmise või õnnetusjuhtumi olemasolu, samuti ka surma saabumise aja ja asjaolude kohta.

Õigeaegsel laiba vaatlusel on eriline tähtsus, sest et muudatused laibal ilmuvad ja kaovad teatud perioodi jooksul, arvates surma saabumise momendist, ja üksikud vigastused seoses laiba mädanemisprotsessiga võivad edaspidi jääda avastamata.

Laiba asend

Kõige esmalt peab uurija kindlaks tegema laiba asendi, samuti ka surnu vanuse ja soo.

Laiba asend maastikul tuleb kindlaks määrata ilmakaarte järele, kinnises ruumis aga — liikumatute esemete ja asjade järele (sein, nurk, uks, ahi jne.), märkides ära pea ja jalgade suuna ja samuti ka kauguse lähemaist esemeist. Laiba asend, reeglipäraselt, tuleb määrata koordinaatide järele.

Laiba lamamise koht

Edasi on vaja vaatluprotokollis peale laiba avastamise üldise koha kirjeldamise täpselt ja põhjalikult kirjeldada ka kohta, kus laip leiti (lamamise koht). Laiba asukoha maastiku andmete kõrvutamine laiba lamamise koha andmetega kergendab tihti juh-

tunud sündmuse selgitamist. Nii laip, mis rietatud ainult aluspesusse, lamades näoga vastu põrandat toas ja hoides käte vahel kuube, laseb oletada seda, et tapetu püüdis end kaitsta kallalitungija eest käte vahel oleva kuuega.

Linnaäärses pargis leitud tapetud naise laip ilma röövimise tundemärkideta, lamades korralikult laialilaotatud palitul, maha võetud kingade ja sukkadega, mis asuvad laiba kõrval, laseb oletada, et kannatanu tuli parki kellegi temale lähedase isikuga, kelle poolt ta tapeti.

Laiba lamamise koha vaatlusel peab uurija tähele panema ja üles märkima ka negatiivseid jälgi, millest rääkisime eespool.

Laiba poos

Mitte väiksem tähtsus pole laiba poosil (asendil). Paljudel juhtudel võib laiba poosi järgi otsustada surma liigi ja kuriteo toimepanemise motiivide üle. Näiteks tuleb tähelepanu juhtida tapetu laiba poosile peale vägistamist. Samuti talvisel ajal lagedal maastikul leitud laip väljasirutatud jalgade ja kätega kahtlemata eitab surma saabumist külmumise teel, sest viimasel korral on surija juures iseloomulikuks poosiks kägarasse tõmbumine. Sellesse poosi jääb ka laip.

Laiba riided

Erakordselt tähtis on laiba riiete põhjalik vaatlus ja kirjeldamine. Vajalik on mitte ainult kirjeldada kogu riietust, mida kannab laip, vaid ka tingimata ära märkida, kas nad on terved või on riidel defekte, mis eriti vastavad haavadele ja kehavigastustele; kas on riidel võõrkehasid (pori, tolmu jne.), riiete taskute sisu ja riidel asuvate vereplekkide, -tilkade ja -laikude täpne asukoht.

Kõige selle täpsel kirjeldusel on suur tähtsus juhtunu selgitamisel ja eriti kannatanu asendi selgitamisel haavamise momendil. Uurija peab arvestama seda, et hiljem juba enam ei

saa täita lünki esialgses laiba vaatluses, sest et laiba viimisel lahkamiskambrisse palju muutub, näiteks vereplekkide ja -laikude asukoht riietel, samuti võib tekkida uusi määrdumisi, vigasusi jne.

Laiba muutused

Kohuslikus korras on vaja vaatlusprotokollis märkida kõik laiba muutused, sest see lubab hiljem enam-vähem täpselt kindlaks määrata surma saabumise aega.

Selleks peab uurija hästi tuttav olema niisuguste laiba muutustega, nagu koolnulaigud, laiba kangestumine, laiba jahtumine ja laiba kuivamine.

Koolnulaikude olemasolu või puudumine, nende värv, nende vahetus laiba asendi muutmisel, samuti ühtede laikude muutumatus teiste laikude ilmunisel uues kohas, lõpuks koolnulaikude muutumatus laiba asendi muutmisel, samuti koolnulaikude kahvatuks muutumine või kadumine sõrmega surumisel, mis kõik on üksikasjaliselt kirjeldatud vaatlusprotokollis, võimaldavad kohtumeditšiinilisel eksperdil anda oma arvamuse surma saabumise aja ja laiba muutuste kohta.

Koolnulaigud ilmuvad harilikult mitte varem kui 2—4 tundi peale surma saabumist. Nende ilmunine võib tulla ka kuni 9—10 tunni pärast. Koolnulaikude varasem või hilisem ilmunine sõltub laibas olevast verehulgast. Näiteks surma saabumisel lämbumise teel ilmuvad koolnulaigud kiiremini; lahtiste haavade olemasolul aga, mis tekitavad suure verekaotuse või verevoolu rinna- või kõhukoopasse, hakkavad koolnulaigud ilmuma hulga hiljem.

Koolnukangestus algab 2—4 tunni pärast peale surma saabumist, aegamööda pea poolt jalgade poole. Täielik kangestus algab 12 tunni pärast ja kestab kuni 2—3 ööpäeva, kuid vahel ka rohkem.

Edaspidi algab pikkamööda kangestuse kadumine, toimudes samas korras, s. o. pea poolt jalgade poole.

Mõnikord tekib koolnukangestus surma saabumise momendil või otsekohe pärast surma. Koolnukangestuse algamisele eelneb harilikult keha lihaste lõtvumine, mis algab otsekohe pärast surma.

Uuri ja peab sündmuskohal laiba välisel vaatlusel kontrollima passiivse liikuvuse piire, s. o. laiba üksikute liigeste vaba paindumise määra, märkides ära vaatlusprotokollis, missugustes liigestes ja missugusel määral see avaldus.

Laiba jahtumine algab surma momendist alates, kusjuures see levib pikkamööda ja saab tuntavaks umbes 3—5 tunni pärast. Täielik jahtumine, s. o. laiba temperatuuri lange mine ümbritseva ruumi temperatuuri tasemele algab hariliku toatemperatuuri juures esimese ööpäeva lõpul, arvates surma saabumise momendist. Täiesti jahtunud laip tundub kombates palju madalama temperatuuriga, võrreldes ümbritseva ruumiga.

Kiirem või aeglasem jahtumine oleneb ümbruse temperatuurist ja niiskusest, samuti ka laiba toitumisest, surma põhjustest, läbipõetud haigustest, vanusest ja lõpuks ka laiba riitusest, mis võivad soodustada või takistada soojuste lahkumist. Jahtumine keha üksikutes osades toimub ebaühtlaselt: kõige enne jahtuvad jäsemed — käelabad ja jalapöiad, viimasena — kõht ja kaenlaalused.

Paljudel juhtudel, eriti siis, kui puuduvad teised laiba muutused, s. o. kui laiba vaatlust teostatakse kohe peale surma saabumist, on eriti tähtis kontrollida ja vaatlusprotokollis märkida jahtumise astet, märkides ühtlasi kehaosad, kus on veel soojust.

Surma saabumise aja enam-vähem täpsel kindlaksmääramisel on paljudel juhtudel otsustav tähendus süüdlaste paljastamises. Surma saabumise täpse aja kindlaksmääramine laiba jahtumise järgi on võimalik ainult laiba üksikute kehaosade temperatuuri ja samuti ka ümbritseva ruumi temperatuuri kindlakstegemisel. Seepärast tuleb jahtumise astet määrata mitte käega katsudes, mis võib viia ekslikkudele järeldustele, vaid laiba üksikute kehaosade temperatuuri ja ümbritseva ruumi tempera-

tuuri mõõtmise teel, mida kindlasti tuleb märkida ka vaatlusprotokollis, samuti nagu sedagi, kuidas oli laip rietatud. Kui vaatlus kestab mitu tundi, siis mõõdetakse temperatuuri kaks korda: vaatluse algul ja lõpul.

Laiba kuivamine algab surma silmapilgust, kõige esmalt huulte limanahkadel ja samuti igasuguste kehavigastuste juures. Laiba kuivamise määr või selle puudumine tuleb märkida vaatlusprotokollis.

Lõpuks on vajalik, et vaatlusprotokollis oleks märgitud roiskumis-tundemärkide puudumine või olemasolu, viimasel juhul — nimelt missuguste tundemärkide olemasolu. Nii-suguste nahakudede roiskumis-tundemärkide hulka kuuluvad: roiskumisplekid, mädanemise tundemärgid koolnulaiktudel, laiba tursumine ja mädavillid.

Vigastused laibal

Laiba vaatluse peamiseks ülesandeks on kindlaks teha surma liik ja vigastuste avastamine laibal. Siinjuures peab uurija erilist tähelepanu pöörama nendele kohtadele, kus on vigastusi: näiteks poomise korral — kaelal oleva vorbi iseloomule, sõlme tüübile ja seisukorrale, nõõri kinnitamise viisile; tulirelvast haavamise korral — kuuli sissemineku koha iseäraldustele ja asukohale, kuuli leidmisele, kuuli väljatuleku koha iseärasustele; löömis-haavade korral — iga haava iseloomule ja erilisusele, et kindlaks määrata löögiriista.

Kõik laibal leiduvad vigastused tuleb kirjeldada kindlas järjekorras, alates peast jalgade poole, algul näo poolt ja siis selja poolt. Iga vigastuse asukoht kehal tuleb kindlaks määrata kolme peamist joont mööda: 1) vertikaalset või keskmist joont mööda, mis läheb keha eestpoolt üle nina ja naba, tagapool üle selgroo, 2) horisontaalset rinnajoont mööda, mis läheb üle rinna ja 3) naba-vöökoha joont mööda, mis läheb üle naba paralleelselt rinna-le.

Vigastuste kirjeldamisel on vaja märkida mitte ainult nende vormi, näiteks: ümargune, ovaalne, neljakandiline, kolmenurgete, sirgjooneline, vaid ka nende suurust kahe mõõdu järgi, märkides ühtlasi vigastuse pikema osa suuna.

L a i b a k ä t e v a a t l u s

Vaatluse juures peab uurija pöörama suurt tähelepanu laiba kätele, eriti neil juhtudel, kui käed on surutud rusikasse. Laiba käte hoolikal vaatlusel võib nendes leida juukseid, riidetükikesi, nõõpe, raha jne.

Kui sündmuskoha vaatluse teostamisel tekib kahtlus, et on toimunud võitlus ja kannatanu on osutanud vastupanu, siis on äärmiselt vajalik vaadelda käsi ja ettevaatlikult puutükikesi abil puhastada laiba küünte alt mustust, et uurimise teel avastada selles verejälgi, nahatükikesi ja juukseid, mis võivad tunnistada, et kallaletungijal peab olema kriimustusi või teisi vigastusi.

Käte vaatluse andmed peavad olema kantud protokollis. Laiba küünte alt saadud mustus pannakse katseklaasi ja saadetakse uurimiseks.

K e h a a v a u s t e v a a t l u s

Laiba vaatlusel peab uurija alati pöörama tähelepanu keha avausele, et leida sealt mingisuguseid võõrkehi, nagu kaltse, rätte, mulda süü jne. Vaatluse tulemused, vaatamata tagajärgedele, peab kindlasti kandma vaatlusprotokollis.

L a i b a j u u r e s o l e v a d e s e m e d

Vaatlusprotokollis peab kindlasti märgitud olema kõik esemed ja jäljed, mis avastati laiba kõrval (relv, padrunikest, taskurätt, suitsuots, jalajäljed, vereprintsmed jt.), märkides ühtlasi nende kauguse laibast ja asukoha laiba suhtes.

Vormistamine

Laiba vaatlus on harilikult ainult sündmuskoha vaatluse osaks. Selle tõttu kõik laiba vaatluse juures avastatud asjaolud tuleb märkida ühisesse sündmuskoha vaatluse protokollis. Sel juhul, kui laiba vaatlust teostatakse isoleeritult, peab vaatlusprotokoll vastama kõikidele nõuetele, mis käivad sündmuskoha vaatluse protokollis kohta.

C. Asitõendite vaatlus

Üldeeskirjad

Reeglipäraselt kõikidel juhtudel, kui sündmuskohal või läbiotsimisel võetakse ära esemeid või dokumente, millel on asitõenduslikku tähtsust, samuti ka niisuguste esemete ja dokumentide saabumisel kelleltki uurijale, peab viimane teostama nende esemete ja dokumentide vaatlust. Seesugust vaatlust teostatakse samade eeskirjade kohaselt nagu iga teist uurimis-vaatlust.

Esemete ja dokumentide vaatluse iseärasused

Nende esemete ja dokumentide vaatlust, mil on asitõenditena tähtsust, peab teostama harilikult tehniliste vahendite (luubi, mõõdulindi jt.) kasutamisega. Reeglipäraselt tuleb niisugusele vaatlusele kutsuda ka vastav spetsialist-eksperth.

Esemete ja dokumentide vaatlusel tuleb erilist tähelepanu pöörata nende iseloomustavaile tunnuseile, samuti ka iseärasustele, mil on asja suhtes olulist tähtsust, nagu kustutamised dokumentidel, vereplekid riietel jne. Kõik niisugused iseärasused tuleb kirjeldada vaatlusprotokollis, märkides võimalust mööda ka nende mõõdud, värvi, vormi, suuna jne.

Protsessuaalne vormistamine

Vastavalt KrPK § 67 nõuetele esemed ja dokumendid, mis kuuluvad liitmisele toimiku juurde asitõendina, peavad olema enne põhjalikult kirjeldatud spetsiaalses vaatlusprotokollis.

Esemete, dokumentide vaatlusprotokolli vorm on toodud allpool (vaata lk. 154). Nii nagu kõikides uurija poolt koostatavates protokollides, peab esemete ja dokumentide vaatlusprotokoll sisaldama ainult vaadeldavate esemete tundemärkide ja iseärasuste põhjaliku ja objektiivse kirjelduse ilma mingisuguste uurija järeldusteta.

4. Läbiotsimine ja võetus

Üldeskirjad

Läbiotsimine ja võetus on uurimise taktikaline võte, uurimistoiming (abinõu sundkorras), mille eesmärgiks on tõendite avastamine, samuti ka väärtasjade ja muu varanduse avastamine, et kindlustada kuriteoga tekitatud kahju tasumist või varanduse konfiskeerimist, kui see on ette nähtud KrK vastavas paragrahvis.

Iga uurija peab kõikidel vajalikkudel juhtudel, eriti sotsialistliku omandi raiskamiste ja varguste asjade uurimisel kasutama seda uurimise taktikalist võtet, teostades seda õigeaegselt, hoolikalt ja läbimõeldult.

KrK § 175 alusel võib uurija teostada läbiotsimist ükskõik missuguses ruumis iga isiku juures, kui on küllalt alust arvata, et seal on esemeid, millel võib olla tähtsust asja suhtes. Niisiis võib teostada läbiotsimist mitte ainult süüaluse, vaid ka tunnistajate ja teiste isikute juures.

Läbiotsimist peab teostama päeval, välja arvatud juhud, kui see ei kannata edasilükkamist. Tarbe korral võidakse läbiotsitavat kohta vahtkonnaga või eriti selleks kutsutud isikutega sisse piirata. Läbiotsimise toimetamisel on uurijal õigus avada lukustatud ruume ja panipaiku, kui valdaja keeldub neid vabatahtlikult

avamast. Uurija peab hoolitsema selle eest, et ei avaldataks läbiotsimisel avastatud ja läbiotsitava eraellu puutuvaid asjaolusid, millel ei ole asjaga midagi ühist (KrK § 175—185).

Mõned uurijad isegi küllaldaste aluste olemasolul ei kasuta seda uurimistoimingut, kaotades sellega võimaluse tähtsate tõendite saamiseks. Sagedasti võib seda märgata sotsialistliku omandi varguste ja raiskamiste, spekulatsiooni, valekaalumise ja valemõõtmise, dokumentide ning toidu- ja tööstuskaupade kaartide võltsimise ning ebaseaduslikkude abortide asjades.

Sellele uurimistöö tõsisele puudusele on korduvalt juhitud tähelepanu NSVL Prokuratuuri käskkirjades ja instruksioonides.

Ettevalmistus

Läbiotsimise edukus sõltub palju sellest, kuidas uurija valmistas enne ette läbiotsimist.

Õige ettevalmistus läbiotsimiseks nõuab, et uurija enne läbiotsimise algust otsustaks järgmised küsimused:

1) mida või keda otsida, s. o. missugune eesmärk on läbiotsimisel;

2) kelle juures otsida, s. o. enne kindlaks määrata isikute ring, kelle juures võib olla peidetud asju, mil on tähtsust asja suhtes;

3) millal otsida, s. o. missugusel päeval ja mis kellaajal alustada läbiotsimist;

4) kus otsida, s. o. missugustes ruumides või hoiupaikades võivad olla peidetud esemed;

5) kuidas otsida, s. o. märkida läbiotsimise plaan, missuguses korras, missugustes ruumides, kas on vaja sissepiiramist jne.

Peamiseks uurijate poolt tehtavaks veaks on läbiotsimise mitteküllaldane ettevalmistus, mis kõige sagedamini väljendub selles, et läbiotsimist toimetatakse ainult selle isiku juures, kellele langes kahtlus kuriteo kordasaatmises. Uurimispraktika on tõendanud, et väga tihti peidetakse sotsialistliku omandi varguste ja raiskamiste asjades varastatud ja kuritegelikul teel saa-

dud materiaalsed väärtused hoolikalt kurjategijate poolt nende sugulaste ja tuttavate juurde. Niisugusel juhul oleneb läbiotsimise edukus sellest, kuivõrd täielikult uurija määras kindlaks isikute ringi ja kohad, kus võivad olla peidetud varastatud asjad.

Küsimuse üksikasjaline lahendus, kus otsida ja kuidas otsida, on muidugi võimalik alles pärast seda, kui uurija tuleb kohapeale ja tutvub ruumide paigutusega ja olukorraga selles kohas, kus hakatakse toimetama läbiotsimist.

Täpselt samuti peab uurija toimetama ettevalmistusi läbiotsimiseks ametiruumides.

Läbiotsimise toimetamine

Läbiotsimist peab toimetama alati äärmise hoolikusega ja kasutama seejuures läbiotsimise taktikalisi ja tehnilisi võtteid.

Alusetud läbiotsimised on lubamatud.

Uurimisorganid peavad võtma arvesse, et läbiotsimise toimetamine on eriti tähtis sundkorra abinõu.

Läbiotsimist toimetades peab uurija olema maksimaalselt tähelepanelik, algatusvõimeline, kõikenägelik ja taibukas.

Reeglipäraselt peab läbiotsimist toimetama nii elu- kui ka kõrvalruumides, samuti ka hoovis. Uurija ei tohi ükskõikselt mööda minna esemeist ja nähtustest, mis näivad kõige tavalisematena. Tuleb meeles pidada, et otsitavad esemed (nagu raha, väärtasjad, relvad) võivad olla peidetud pesusse, sõnnikuhunnikusse hoovis, ahjulõõri, lumehange, rahulikult seinal rippuvasse kitarri, heinaküüni, jalatsitesse, maa sisse, puuriita kuuris, pildi taha, põranda alla, karniisi taha, veetünni, tugitooli vooderdusse, raamatutesse, salajastesse hoiukohtadesse ja teistesse kõige mitmekesisematesse kohtadesse.

Läbiotsimise toimetamisel tuleb alati jälgida seda, kuidas läbiotsimise juures olevad ja asjast huvitatud isikud reageerivad uurija edasiliikumisele. Paljudel juhtudel kergendab niisugune jälgimine tunduvalt uurija ülesannet otsitavate asjade peidukoha leidmisel.

Kui tekib vajadus ühes kriminaalasjas toimetada läbiotsimist mitme isiku juures, kellel omavahel võib olla side, siis peab uurija organiseerima läbiotsimise üheaegselt kõikide nende juures, kuigi nad elavad eraldi asustatud punktides. Kui seda on millegipärast võimatu teostada, siis uurija, asudes läbiotsimist toimetama ühes kohas, peab organiseerima valvet teistes kohtades, kus vaja toimetada läbiotsimist. Valve peab jääma kuni läbiotsimise toimetamise momendini, mitte võimaldades ühendust ühegi isikuga, kes asuvad või tulevad sellesse ruumi, kus asub valve ja mis kuulub hiljem läbiotsimisele, samuti mitte võimaldades midagi peita, välja visata või hävitada.

Eeskirja kohaselt peab läbiotsimine algama kõikide teiste isikute läbiotsimisega, kes elavad koos selle isikuga, kelle juures toimetatakse läbiotsimist. Isiklikku läbiotsimist peab toimetama läbiotsitavaga ühest soost isik. Läbiotsimise ajal tuleb kõikide nende isikute üle teostada järelevalvet, et keegi nendest ei püüaks midagi peita või ära visata.

Läbiotsimise toimetamine maastikul, kus kõige sagedamini tuleb otsida ka maa seest, on seotud teatud raskustega. Siin tuleb kasutada niisuguseid vahendeid, nagu terava otsaga raudkeppi, kangi, labidat, mille abil võib kergemini leida üleskaevatud ja maskeeritud kohta, kuhu on peidetud esemed või väärtasjad.

Läbiotsimise toimetamisel ametiruumides peab uurija hoolikalt vaatlema mitte ainult antud töötaja töökohta, kirjutuslaua sahtleid, kassat, vaid vajaduse korral ka kõrval- ja laoruumes.

Ruumides, kus asuvad diplomaatilised esindused, samuti ka ruumides, kus elavad diplomaatilised esindajad, diplomaatilise esinduse liikmed ja nende perekonnad, võidakse toimetada läbiotsimist ainult diplomaatilise esindaja palvel või nõusolekul, kusjuures läbiotsimise juures peab tingimata olema prokurör ja Välisasjade Rahvakomissariaadi¹ esindaja, kui seesugune selles kohas leidub.

¹ Välisteenistuse ees.

Äravõtmine läbiotsimisel

Uuriija peab läbiotsimisel ära võtma kõik esemed ja vahendid, millel leidub kuriteo jälgi, samuti kõik esemed ja väärtasjad, mille leidmine oligi läbiotsimise eesmärgiks.

Peale selle peab uurija ära võtma:

1) päevikud, märkmikud ja isiku kirjavahetuse, kelle juures toimetati läbiotsimist ja kes võttis osa uuritava kuriteo toimepanemisest, sest et see võib kergendada kõikide kuriteost osavõtjate paljastamist;

2) kuriteo kordasaatnud isiku päevapildid ja samuti rühmapildid, millel on pildistatud see isik;

3) esemed, mis on kõrvaldatud käibelt. Vastavalt Vene NFSV TsK § 23 on erakäibelt kõrvaldatud: relvad, lõhkeained, sõjaväe varustus, lendamisaparaadid, telegraafi ja raadiotelegraafi seadmed, annulleeritud väärtpaberid, plaatina ja plaatinarühma metallid, nende ühendused ja sulamid, raadium, heelium, piiritusjoogid üle seadusega määratud kanguse ja tugevamõjulised mürgid;

4) professionaalsete kurjategijate poolt kasutatavad sisse-murdmisesemed ja instrumendid;

5) dokumendid ja mitmesugused märkmed, eriti sotsialistliku omandi raiskamiste ja varguste asjades;

6) paberi, tindi, pliiatsite, kuivatuspaberi ja samuti ka käekirja proovid neil juhtudel, kui kriminaalasjas on selgunud võltsimisi ja edaspidi võib vajadus tulla käekirja ekspertiisi tegemiseks.

Kõiki äravõetud esemeid tuleb hoolikalt kirjeldada läbiotsimisprotokollis.

Uurimispraktikas on esinenud juhtumeid, kus üksikud uurijad lubamatult käituvad läbiotsimisel äravõetud dokumentide, kirjavahetuse, raamatute ja teiste esemetega. Mõnedel juhtudel uurijad hävitasid läbiotsimisel süüaluste juurest äravõetud materjalid ja dokumendid (kirjavahetuse, raamatud, isikut tõendavad dokumendid, õiendid jne.), mis ei omanud mingit väärtust. Seda tehti ilma süüaluste nõusolekuta, ilma nende juuresolekuta ja enne

kohtuotsust. Koostatavates aktides isegi ei esitatud motive, miks need hävitatud materjalid olid tunnistatud väärtusetuiks asja suhtes. Seejuures aga kriminaalasjad, mille juurde kuuluvad materjalid ja dokumendid hävitati, lõppesid õigeksmõistva kohtuotsusega.

Niisugune suhtumine süüaluste isiklikkudesse dokumentidesse ja materjalidesse on täiesti lubamatu. NSV Liidu prokuröri käskkirjaga nr. 168—3, 21. augustist 1939. a., tehti ettepanek kõikidele prokuröridele, kes teostavad järelevalvet uurimise üle, karmilt jälgida seda, et süüaluste juurest äravõetud dokumendid ja materjalid, kui need ei ole asitõendid ega ole eemaldatud üldisest kasutamisest, saadetak edasi vastavalt kohtuotsusele või kohtumäärusele, viimaste puudumisel aga tagastatakse süüalustele või nende soovil teistele isikutele.

Läbiotsimise protsessuaalne vormistamine

Läbiotsimise toimetamist tuleb protsessuaalselt vormistada uurija motiveeritud määrusega ja peale läbiotsimist koostatud läbiotsimis-protokolliga.

Määrus läbiotsimise toimetamiseks tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

MÄÄRUS

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauurija (perekonnanimi),
läbi vaadanud materjalid, mis kogutud kriminaalasjas nr.
..... (asja nimetus) ja leides asjaoludest
(lühidalt nimetada, missugustest nimelt) küllal'dast alust oletada, et
.....
(koha või isikute nimetus) leidub asju
..... (nimetada, missuguseid esemeid,
mis olid kuriteo objektiks või vahendiks või mis võisid säilitada endal kuriteo
jälgi või võisid abistada kuriteo avastamist) ja juhindudes Vene NFSV K rPK
§ 175

m ä ä r a s :

toimetada läbiotsimine kod.
(perekonna-, ees- ja isanimi koos koha või aadressi nimetamisega, kus toime-
tatakse läbiotsimist) juures.

Rahvauuriija: (alkiri)
(auste)

Määrus on mulle kuulutatud
« . . . » 194 . a. (allkiri)

Läbiotsimise lõppemisel vastavalt KrPK § 183 nõuetele peab
uuriija koostama läbiotsimis-protokolli kahes eksemplaris järg-
mise vormi kohaselt:

L Ä B I O T S I M I S - P R O T O K O L L

. linnas « . . . » 194 . a.
. oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauuriija (perekonnanimi),
saabunud oma määruse « . . . » 194 . a. kohaselt
. (nimetada, kuhu saabus)
koos (ametiisikute nimed, kui
neid oli), kutsudes juurde manukatena

. (manukate perekonna-, ees- ja isanimed
ning aadressid) ja kodanikkude (juuresolnud kodanikkude — majaperemehe,
tema omaste jne. perekonna-, ees- ja isanimed ning aadressid) juuresolekul
Vene NFSV KrPK § 175—185 kohaselt kuulutas majaperemehele
. (majaperemehe või teda asendava
isiku perekonna-, ees- ja isanimi) oma tuleku eesmärgi ja tegi ettepaneku
näidata otsitavate asjade asukoht ja need vabatahtlikult välja anda.

Majaomaniku (või teda asendava isiku) keeldumisel otsitavaid esemeid
välja anda toimetati hoolikas läbiotsimine kogu majas, mis koosnes
. (läbiotsitavate ruumide loetelu
ja kirjeldus), kusjuures avastati
. (esemete ja dokumentide nimetus
ja kus need leiti).

Leitud esemed (dokumendid)
. (nende loetelu) on asetatud pakki
ja pitseeritud rajooni prokurööri pitseriga
ja ära võetud rahvauuriija poolt edaspidiseks vaatluseks ja toimiku juurde
lisamiseks.

(Märkida, missuguseid avaldusi ja pretensioone avaldati läbiotsimise kohta
või seda, et mingeid avaldusi ega pretensioone ei olnud.)

Protokolli ära kiri on jäetud kod. (majaperemehe või teda asendava isiku perekonna-, ees- ja isanimi).

Protokoll on ette loetud. Kirjutatud õieti.

Rahvauuri ja: (allkiri)
(auaste)

Juuresolijad isikud (allkirjad)

Manukad: (allkirjad)

NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK instruksiooni 17. novembrist 1943. a., nr. 90/86 «Uurimis- ja kohtuorganite poolt asitõendite, väärtasjade ja muu varanduse äravõtmise, hoidmise ja üleandmise korrast» § 4 kohaselt peab protokollis olema täpselt märgitud, mis nimelt ja kus on ära võetud, hulk, äravõetud esemete individuaalsed tundemärgid, mis on vajalikud nende esemete äratundmiseks ja väärtus.

Juhul, kui võetakse ära suurel hulgal mitmesuguseid esemeid, peab koostatama eraldi nimekiri, mis lisatakse läbiotsimise või väljavõtmise protokollile juurde, mille kohta tehakse ka protokollis märge.

Läbiotsimise või väljavõtmise protokoll ja nimekiri, kui see koostatakse, peab olema alla kirjutatud läbiotsimist teostava isiku, mitte vähem kui kahe juuresolija manuka ja samuti isiku poolt, kelle juures toimetati läbiotsimist ja äravõtmist, või tema perekonnaliikmete poolt, nende puudumisel aga majavalitsuse või külanõukogu esindaja poolt.

Protokollile või nimekirja ära kiri peab antama isikule, kelle juures toimetati läbiotsimist või väljavõtmist, või tema perekonnaliikmetele.

Selle vormi kohaselt, ainult vajalike muudatustega, tuleb koostada uuri ja poolt toimetatava väljavõtmise määru ja protokoll.

Posti- ja telegraafilise korrespondentsi võetus

Tihti, eriti kui on vaja kindlaks teha põgenenud isiku asukohta või tema sidet isikutega, kes on paljastatud kuriteo toimepanemises või on asjaosaline selles, peab uurija toimetama KrPK §-s 186 ettenähtud posti- ja telegraafilise korrespondentsi võetust.

Neil juhtudel teatab uurija vastavale posti- telegraafiasutisele (adressaadi elukoha järgi) antud isikule adresseeritud korrespondentsi kinnipidamisest, millega ta leiab vajaliku olevat tutvuda.

Üheaegselt teate saatmisega posti-telegraafiasutisele peab uurija küsima uurimise üle järelevalvet teostavalt prokuröriilt luba korrespondentsi võetuseks.

Saanud prokuröriilt loa, teatab uurija posti-telegraafiasutisele, et nõutud korrespondents tuleb temale kätte toimetada, või informeerib tähendatud asutist oma saabumise ajast korrespondentsi võetuse toimetamiseks.

Posti-telegraafilise korrespondentsi võetuse protsessuaalne vormistamine seisneb kahe uurimisakti koostamises, ja nimelt:

- a) määrus korrespondentsi kinnipidamise ja võetuse kohta,
- b) korrespondentsi vaatluse ja võetuse protokoll.

Need määrused tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S:

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauurija (perekonnanimi)
leides kriminaalasjast nr.
(asja nimetus), et (motiveering korres-
pondentsi võetuse vajadusest)
ja juhindudes Vene NFSV KrPK § 186

m ä ä r a s:

1. Teha ettepanek sidejaoskonna
ülemale kinni pidada kogu posti-telegraafiline korrespondents, välja arvatud
ajalehed ja ajakirjad, mis saabunud (märkida

adressaadi perekonna-, ees- ja isanimi) aadressil (märkida aadress) ja viivitamatult teatada rahvauurijale korrespondentsi kinnipidamisest.

2. Ülalähendatud korrespondentsi kinnipidamisel toimetada selle vaatlus ja tarbe korral võetus.

3. Ärakiri käesolevast määrusest saata sidejaoskonna ülemale punkt 1 täitmiseks.

Rahvauuri ja (allkiri)
(auste)

Posti-telegraafilise korrespondentsi võetust, mis saabub kod. (perekonna-, ees- ja isanimi) nimele, luban.

Rajooniprokurör (allkiri)
(auste)

Oma määruse ära kirja peab uurija saatma sidejaoskonna ülemale salajase postiga.

Edaspidi, posti-telegraafilise korrespondentsi läbivaatamisel ja samuti ka võetusel peab uurija oma toimingud vormistama protokolliga, märkides viimases, missuguse posti-telegraafiasutise või sidejaoskonna töötaja juuresolekul toimetati läbivaatust ja võetust ja mis nimelt ära võeti.

Selle protokollil ära kiri peab jääma sidejaoskonna või posti-telegraafiasutise juhatajale, vastavalt sellele, kus nimelt toimetati läbivaatust ja võetust.

5. Asitõendid ja dokumendid

Üldes kirj ad

Suur tähtsus asja suhtes on asitõenditel ja samuti ka dokumentidel. Kuid sagedasti esineb juhtumeid, kus asitõendite äravõtmine ja toimiku juurde lisamine vormistatakse protsessuaalselt valesti ja selle tagajärjel ühed või teised esemed kaotavad oma tähtsuse asitõenditena. Tihti ei saa materjalide järgi öelda, kust ja missugusel viisil sattusid uurija kätte ühed või teised dokumendid, mis on liidetud toimiku juurde. Seejuures aga on nende küsimuste täpsustamisel suur, sageli isegi otsustav tähtsus.

Seda laadi vead tuleb kõrvaldada uurimispraktikast.

On vaja kindlasti aru saada, et asitõenditeks on KrPK § 66 kohaselt need esemed, mis olid kuriteo kordasaatmise vahenditeks või säilitasid endal kuriteo jälgi või olid süüaluse kuritegelike tegude objektiks ja samuti kõik teised esemed ja dokumendid, mis võivad olla abinõudeks kuriteo avastamisel ja süüdlaste leidmisel.

Esemed, mil on asitõenditena tähtsust asja suhtes, satuvad uurija kätte harilikult sündmuskoha vaatluse, läbiotsimise või võetuse teel, kuid samuti ka vahetult ühtede või teiste isikute käest.

Nende esemete liitmine asitõenditena toimiku juurde peab olema ettenähtud korras vormistatud.

Ükskõik missuguste isikute (süüaluste, kannatanute, tunnistajate jt.) või milliste organisatsioonide ja asutiste poolt dokumentide, väärtasjade, esemete või mõne muu varanduse esitamise korral uurimisorganitele, kui neil asjul on asitõenditena tähtsust asja suhtes, peab uurija peale esitatud asjade vaatlusprotokolli koostamist üle kuulama isikuid, kes neid asju esitasid, ja täpsustama, millal, kus ja missugustel asjaoludel antud asi või varandus avastati, kas nad olid siis samasuguses seisukorras, kus, kuidas, kui kaua ja kuidas neid alal hoiti või olid nad kasutusel.

Asitõendite liitmise protsessuaalne vormistamine

Asitõendite toimiku juurde liitmise protsessuaalne vormistamine seisneb igal eraldi juhul uurija poolt kahe protsessuaalse dokumendi koostamises: antud eseme või dokumendi vaatlusprotokoll ja määrus antud eseme või dokumendi asitõendiks tunnistamise ja toimiku juurde liitmise kohta.

Esemete ja dokumentide vaatlusprotokoll koostatakse järgmise vormi kohaselt:

PROTOKOLL

linnas « . . . » 194 . a.
 oblasti rajooni
 prokuratuuri rahvauuriija (perekonnanimi)
 oma tööruumis eksperdi (märkida eksperdi
 perekonnanimi) osavõtul ja
 (manukate ja teiste vaatluse juures olijate
 isikute perekonna-, ees- ja isanimed ja aadressid) juuresolekul vastavalt Vene
 NFSV KrPK § 78 ja 192 nõuetele toimetas vaatlust
 (märkida, mida vaadeldi, kust see saabus ja mis-
 suguses seisukorras). Vaailusel avastati
 (kirjeldada vaadeldavat eset, kõiki selle iseärasusi ja iseloomulikke jooni;
 samuti märkida tarbe korral vaadeldavate esemete saatmist uurimisele), vaat-
 luse lõppemisel
 (märkida, mis tehti vaadeldava
 esemega, kuidas see sisse pakiti).

Protokoll ette loetud. Kirjutatud õieti.

Rahvauuriija (alkiri)
 (auaste)

Ekspert (alkiri)

Manukad (allkirjad)

Asitõenditena äravõetud dokumente ja esemeid, mis toime-
 tatakse uurija juurde, peab viimase poolt vaadeldama mitte
 vähem kui kahe manuka ja tarbe korral ka eksperdi juuresole-
 kul ja kindlasti koostatama vaatlusprotokoll. Selles protokollis
 peab olema märgitud, millal, kelle poolt, kus ja kelle juures-
 olekul on esemeid vaadeldud, kust esemed saabusid ja kust need
 ära võeti, missuguses olukorras need olid vaatluse ajal, nende
 iseärasused ja tundemärgid ja tarbe korral nende kaal, mõõt jne.

Tarbe korral märgitakse siia ka vaadeldavate esemete või
 dokumentide saatmine uurimisele.

Peale vaatlust tuleb väärtasjad ja muu varandus uuesti pit-
 seerida, mille kohta tehakse märke ka vaatlusprotokollis.

Protokollile peavad alla kirjutama kõik vaatlusest osavõtjad.

Asitõendite liitmisel toimiku juurde peab uurija koostama
 spetsiaalse määruse, milles peab olema märgitud liidetavate ese-

mete nimetus, nende iseloomulikud tundemärgid (või tehakse viide nende esemete vaatlusprotokollile) ja samuti see, milles seisneb nende asitõenduslik tähendus.

Esemete ja dokumentide asitõenditeks tunnistamise ja nende toimiku juurde liitmise määrus koostatakse järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S:

..... linnas « . . . » 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauurija (perekonnanimi),
läbi vaadanud materjalid kriminaalasjas nr.
..... (asja nimetus) ja võttes arvesse, et
« . . . » 194 . a. vaadeldud
..... (märkida vaadeldud ese ja mis-
pärast sel on asitõendina tähtsust) ning juhindudes Vene NFSV K^rPK § 67

m ä ä r a s:

liita (eseme nimetus) käesoleva
toimiku juurde asitõendina ja hoida alal
..... (näidata kus).

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Dokumentide liitmise vormistamine

Sagedasti lisatakse toimiku juurde mitmesuguseid dokumente, mis esinevad tõenditena asjas. Kaugeltki mitte alati ei ole toimiku juurde liidetavail dokumentidel asjas asitõendi tähtsust, kuid see ei vähenda mingil määral nende jõudu tõenditena.

Iga kriminaalasja materjalidest peab olema näha, kust saabusid ühed või teised toimiku juurde liidetud kirjalikud dokumendid. Seda võib väljendada uurija poolt koostatavates läbiotsimise ja võetuse ja ka ülekuulamise protokollides, uurija poolt ühtede või teiste dokumentide kirjalikus nõudmises ja selle peale saadud vastuses, millega saadeti dokumendid, või ka uurija poolt koostatavas määruuses vastavate dokumentide liitmise kohta toimiku juurde. Niisugune määrus tuleb koostada sel juhul, kui

puuduvad kirjalikud andmed, mis tunnistaksid, kust ja mis teel saabusid uurijale toimiku juurde lisatud dokumendid.

Võib soovitada selle määrase koostamiseks järgmist vormi:

M Ä Ä R U S

linnas « . . . » 194 . a.
oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauurija (perekonnanimi),
läbi vaadanud materjalid, mis kogutud kriminaalasjas nr.
. (asja nimetus) ja võttes arvesse, et
saabunud (märkida, kust, kuidas ja
missugused dokumendid saabusid, samuti, missugune tähtsus neil on asja
suhtes) ja juhindudes Vene NFSV KrPK § 58 ja 67

m ä ä r a s:

üldnimetatud dokumendid, mil on asja suhtes kirjalikkude tõendite tähtsus, liita käesoleva toimiku juurde.

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Teiste andmete puudumisel niisugune määrus võimaldab kindlaks teha, kust ja kuidas saabusid dokumendid ja missugune tähtsus on neil asja suhtes.

Kõik esemed ja väärtasjad, mis võetakse ära uurija poolt ja lisatakse juurde kriminaalasjale asitõenditena, kuuluvad erilisele arvestamisele vastavalt selle küsimuse kohta väljaantud instruktsioonile.

Asitõendite, partei- ja isiklikkude dokumentide hoidmine

NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK instruktsiooniga 17. novembrist 1943. a., nr. 90/86, «Uurimis- ja kohtuorganite poolt asitõendite, väärtasjade ja muu varanduse äravõtmise, hoidmise ja üleandmise korrast» on kindlaks määratud asitõendite hoidmise eeskirjad ja kord:

«§ 9. Iga liiki dokumendid, kirjad ja teised paberid, mis liidetakse toimiku juurde asitõenditena, peavad asuma ümbrikkudes

kahe puhta paberilehe vahele asetatuna. Nendel dokumentidel, kirjadel jt. keelatakse teha ükskõik missuguseid märkusi, pealekirjutusi või uusi kokkumurdmisi (painutamisi).

Ümbrikud pitseeritakse, ömmeldakse toimikusse ja numereeritakse toimiku järjekordse lehe numbriga.

Suurel hulgal dokumentide ja kirjade liitmisel toimiku juurde tuleb need pitseerida eri pakikesse, mis lisatakse toimiku juurde.

Ümbriku või pakikese peal peab olema sissepandud dokumentide nimekiri.

§ 10. Kuriteo riistad või esemed, millel on kuriteo jälgi, tuleb pitseerida erilisse ümbriku ja anda hoiule kohalikku miilitsajaoskonda.

§ 11. Asitõendite hoidmisel ja edasisaatmisel peab võtma tarvitusele abinõud, mis vajalikud nende tundemärkide ja omaduste säilitamiseks, mille tõttu neil esemeil on asitõendite tähtsus asja suhtes.

§ 12. Esemete hoidmisel, millel on vereplekke või sõrmejälgi, mis kuuluvad uurimisele, on vaja kindlustada niisugune olukord, et vereplekid või sõrmejäljed ei kaoks ilmastiku mõjul või mõnel muul põhjusel.

Need esemed tuleb pakkida sel viisil, et plekid ja jäljed ei puutuks kócku pakendiga.

§ 13. Riietel, pesul, jalanõudel jne. plekkide leidmise korral, mis on vere jne. sarnased, vastavad kohad, mis kuuluvad uurimisele, tuleb üle ömmelda puhta riidega (marliga) või paberiga.

Iga niisugune ese tuleb eraldi keerata puhtasse paberisse. Pakkimise juures peab plekkidega kaetud pind pööratama sissepoole.

§ 14. Keemilisele ja mikroskoopilisele uurimisele kuuluvad esemed, nagu juuksed, veri, laiba osad jne. tuleb pakkida puhtasse klaasnõusse ja korkida kõvasti suletava korgiga, mis on üle valatud vaha või kirjalakiga.

M ä r k u s: Nõude korkimist, milles asuvad laiba osad ja eritised, toimetatakse meditsiinilise asutise personaali poolt, kus toimetati laiba lahkamist.

§ 15. Vastutavaks toimiku juurde lisatud asitõendite alalhoidmise ja korrasoleku eest on juurdlust teostav isik, kohtus aga — rahvakohtunik või kohtu esimees.

Igale esemele (pakikesele) peab olema peale kirjutatud, mis-suguse kriminaalasja juurde kuuluvad need asitõendid, mida sisaldab pakike, samuti asitõendite raamatu järjekorra number.

Kapp ja ruum, milles hoitakse asitõendeid, peab olema lukustatud ja pitseeritud.

§ 16. Süüdistuskokkuvõtte juurde lisatavas õiendis vastavalt Vene NFSV KrPK § 207 ja teiste liiduvabariikide KrPK vastavate paragrahvide nõuetele peab tingimata olema märgitud, kus hoitakse asjaga seoses äravõetud dokumendid, väärtasjad ja muu varandus koos viitega toimiku vastavale lehele, kuhu on õmmeldud dokumendid, mis tõendavad äravõetud esemete üleandmist uurimise staadiumis.

§ 44. Juhul, kui partei ja kommunistlike noorte ühingu dokumendid esinevad asitõenditena, on uurimisorganid kohustatud neid üle vaatama, koostama põhjaliku vaatlusprotokolli ja organiseerima tarbe korral nende dokumentide uurimist. Uurimise lõppemisel need dokumendid tuleb pitseerida spetsiaalsesse pakikesse ja saata salajase postiga kohalikku ÜK(b)P või ÜLKNÜ rajoonikomiteesse hoiule, ühtlasi teatades viimastele nende alalhoidmise vajadusest kuni kohtuotsuseni või väljanõudmiseni kohtu poolt vaatlemiseks».

Sama NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK instruksiooniga on ette nähtud eriline kord areteeritutelt partei- ja isiklikkude dokumentide äravõtmiseks, mis ei ole asjas asitõenditeks. Instruksiooni selles osas öeldakse:

«§ 43. Areteeritutelt äravõetud partei- ja kommunistlike noorte ühingu dokumendid saadetakse salajase postiga kohalikku ÜK(b)P ja ÜLKNÜ rajoonikomiteesse.

Partei- ja kommunistlike noorte ühingu dokumentide juurdelisamine toimikule on keelatud.

§ 45. Areteeritutelt äravõetud passid, sõjaväepiletid, ametiühingupiletid ja teised isiklikud dokumendid, välja arvatud partei-

ja kommunistlike noorte ühingu piletid, tuleb toimikule juurde liita ja hoida eraldi pitseeritud pakikeses, mis õmmeldud toimikusse ja nummerdatud toimiku lehe järjekorra numbriga.

Kriminaalasja lõpetamise või areteeritu vabastamise korral vahi alt peab kõik dokumendid omanikule tagasi antama, välja arvatud partei- ja kommunistlike noorte ühingu dokumendid, mille tagasiandmise küsimuse otsustab vastav ÜK(b)P ja ÜLKNÜ rajoonikomitee».

Asitõendite arvestus

Sama instruksiooni kohaselt peab igas prokuratuuris peetama asitõendite arvestuse raamatut.

Sissekandeid asitõendite raamatusse peab tegema prokuratuuri sekretär äravõetud esemete protokolli alusel ühe ööpäeva jooksul. Pärast sissekannete tegemist koostab sekretär õiendi selle kohta, mis numbri all asitõend on sisse registreeritud. See õiend kirjutatakse alla sekretäri poolt ja lisatakse toimikule juurde.

Kriminaalasja edasisaatmisel koos asitõenditega, mis on hoiul prokuratuuriorganites, teise prokuratuuri organisse või kohtusse peab iga üleantava asitõendi kohta tehtama vastav märge asitõendite raamatusse.

Asitõendid, mis on hoiul erilises hoiukohas või mis oma suuruse tõttu on antud hoiule pitseeritud ruumi ja mida ei ole võimalik üle anda koos kriminaalasjaga, arvestatakse ümber selle organi nimele, kuhu saadetakse kriminaalasi.

Asitõendite üleandmine ja nende saatuse otsustamine

Sama instruksiooniga on kindlaks määratud erilised eeskirjad asitõendite edasiandmise ja nende saatuse otsustamise kohta:

«§ 27. Toimiku juurde liidetud asitõendid peale juurdluse lõppemist ja asja kohtusse saatmist kuuluvad edasisaatmisele koos kriminaalasjaga. Erilistes hoiukohtades hoitavad asitõendid arvestatakse ümber kohtu järele.

§ 28. Kriminaalasja menetluse lõpetamise määrus, samuti kohtuotsus või kohtumäärus asja lõpetamise kohta peab sisaldama märkuse asitõendite ja muu varanduse saatuse kohta, mis ära võetud seoses asjaga (Vene NFSV KrPK § 69 ja 223).

Sealjuures: a) kuriteoriistad konfiskeeritakse; need kuriteoriistad, mis pakuvad huvi kriminalistika seisukohalt, saadetakse miilitsaorganite teaduslik-tehnilisse jaoskonda; b) asjad, mille tarvitamine on keelatud, antakse üle vastavatele asutistele või hävitatakse; c) ülejäänud asitõendid ja muu varandus antakse välja allkirja vastu omanikule. Vaidluse korral nende esemete kuuluvuse kohta lahendatakse vaidlus kohtu korras hagi esitamise teel asjast huvitatud isiku poolt. Kui asitõendid asuvad miilitsaorganite hoiukohas või mõnes spetsiaalses hoidlas, siis kohtuotsuse või -määruse ära kirjutades asitõendite saatuse kohta peab saadetama kohtuotsuse seadusjõusse astumisel vastavale miilitsaorganile või spetsiaalsele hoidlale.

§ 29. Asitõendid ja muu varandus, mis kuulub tagastamisele omanikule, antakse talle välja kriminaalasja lõpetamise määruse alusel või kohtuotsuse seadusjõusse astumisel.

Üksikutel juhtudel prokuratuuriorgan või kohus võib need esemed tagastada omanikule ka enne kohtuotsuse seadusjõusse astumist, kui on kindlaks tehtud, et see ei takista asja õiget lahendamist.

§ 30. Ülalnimetatud asjade kättesaamisel peab saaja andma selle kohta allkirja. Asjade kättesaamisel vahetult prokuratuuriorganist või kohtust peab saaja alla kirjutama ka asitõendite raamatus, märkides oma passi numbri ja aadressi.

Asitõendid, mis kuuluvad väljaandmisele omanikule, hoitakse alal kohtuotsuse või -määruse seadusjõusse astumise päevast 6 kuu jooksul. Kui selle aja jooksul asjast huvitatud isikutelt taotlust ei esitata ülaletähtendatud asjade kättesaamiseks, siis need antakse üle rahandusorganitele realiseerimiseks (NSVL RKN-i määrus 17. aprillist 1943. a., nr. 404 § 4).

Samuti antakse rahandusorganitele üle esemed, mis kuuluvad konfiskeerimisele.

§ 31. Hävitamisele kuuluvad asitõendid hävitatakse erilise komisjoni poolt. Prokuratuuriorganis moodustatakse komisjon prokurörist või uurijast ja kahest manukast. Rahvakohtus moodustatakse komisjon rahvakohtunikust, ühest rahvakaasistujast ja kohtusekretärist, teistes kohtutes — kohtuesimehest, kohtuliikmest ja -sekretärist. Üksikutel juhtudel, kui seda tingivad asitõendite erilised omadused, antakse need üle hävitamiseks spetsiaalsetele organitele (miilitsale, tervishoiu-organitele jne.). Hävitamise kohta koostatakse akt, mis lisatakse toimikule juurde.

§ 32. Prokuratuuri ja kohtu töötajatel on keelatud asitõendite ja süüaluste juurest äravõetud väärtasjade ja esemete, sealhulgas toidu- ja tööstuskaupade ükskõik missugune realiseerimine, samuti nende esemete ostmine, eriti kaubanduslikkude organisatsioonide kaudu, kes teostasid realiseerimist. Selle korra rikkumist karistatakse kui oma ametiseisundi ebaseaduslikku kasutamist».

Asitõenditena äravõetud toiduained antakse tagasi omanikule sama instruksiooni § 41 kohaselt (vaata lk. 225).

Kõiki neid eeskirju asitõendite äravõtmise, protsessuaalse vormistamise, hoidmise, arvestuse ja üleandmise või kohtumääruse kohta asitõendite saatusest peab uurija poolt täidetama kõrvalekalduvatult.

6. Äratundmiseks esitamine

Toimingu tähtsus ja kord

Uurimispraktikas esineb sageli vajadus esitada kannatanule või tunnistajatele äratundmiseks ühtesid või teisi esemeid, nagu varastatud asju või leitud laipa või isikuid, kes võtsid osa kuriteo toimepanemisest, näiteks röövkallaletungist osavõtjaid. Sel uurimistoimingul, kui see on teostatud õieti, on suur tähtsus.

Enne äratundmiseks esitamist tuleb üksikasjaliselt üle kuulata antud tunnistaja või kannatanu esemete või isikute tunnusmärkide ja iseärasuste kohta. Tarbe korral tuleb äratundmiseks esitatav isik või ese esitada mitte isoleeritult, vaid koos teiste isikute või vastavate esemetega.

Tunnistajale või kannatanule äratundmiseks eseme või isiku esitamise korral tuleb protokollis põhjalikult märkida, missuguste tundemärkide järele need ära tunti.

Paljudel juhtudel; näiteks hääle järgi äratundmisel, tuleb koos sellega kasutada ka uurimiseksperimenti (vaata allpool).

Protsessuaalne vormistamine

Äratundmiseks esitamist tuleb protsessuaalselt vormistada protokolliga, mis koostatud KrPK § 78 nõuete kohaselt järgmise vormi järele:

PROTOKOLL

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauurija (perekonnanimi)
(näidata kus) juurdekutsutud manukate
..... (nende perekonna-, ees- ja isanimi ja aadress)
juuresolekul vastavalt KrPK § 78 nõuetele esitas kannatanule (tunnistajale)
..... (perekonna-, ees- ja isanimi) äratund-
miseks (näidata, mis või kes esitati
ja kuidas oli organiseeritud äratundmiseks esitamine), kusjuures kannatanu
(tunnistaja) avaldas (avalduse täielik
sisu koos kõikide esitatud esemete loeteluga ja nende iseloomustavate tunde-
märkidega, mille alusel need ära tunti).

Protokoll ette loetud. Kirjutatud õieti.

Rahvauurija (allkiri).
(auaste)

Isiku allkiri, kellele esitati äratundmiseks

Teised osavõtjad isikud (allkirjad)

Manukad (allkirjad)

7. Uurimiseksperiment

Mõiste ja tähendus

Uurimiseksperiment on uurimise taktikaline võte, mis seisneb uurija poolt ühtede või teiste asjaolude või juhtumi üksikute elementide või üksikute asetleidnud sündmuste kunstlikus taastamises.

Uurimiseksperiment on paljudel juhtudel kõige parem, kuid sagedasti ka ainus abinõu tõendite kontrollimiseks, näiteks tunnistajate või süüaluste seletuste kontrollimiseks. Uurimiseksperimenti abil võib paljudel juhtudel saada tunnistajailt kõige õigema ja täpsemaid seletusi. Peale selle on uurimiseksperiment heaks abinõuks ühe või teise toimingu sooritamise tehnilise võimaluse kontrollimiseks.

Uurimiseksperiment nõuab eriti hoolikat organiseerimist, seejärel peab uurija erilist tähelepanu pöörama uurimiseksperimenti ettevalmistusele.

E e s m ä r k

Uurimiseksperimenti eesmärgiks on tunnistajate või süüaluste seletuste õigsuse kontrollimine kuuldavuse ja nähtavuse kohta, ühe või teise toimingu sooritamise võimalikkuse kohta kindla ajavahemiku jooksul (näiteks läbi käia teatud vahemaa).

Uurimiseksperimenti abil on sageli võimalik selgesti kujutella juhtumit, kindlaks teha toimunud sündmuste järjekorda, näiteks haavade löömine, süttimise võimaluse kontrollimine teatud tingimustel, kindlaks teha tulistaja asukoht, kontrollida jälgede samasust jne.

Uurimiseksperimenti abil on võimalik kontrollida ühte või teise ruumi sissetungimise või teatud avause kaudu asjade väljatõmbamise võimalust, samuti on võimalik kontrollida, missuguse eseme poolt on jäetud see või teine jälg jne.

Juhtude purgivat loetelu, millal võib tarvitada uurimiseksperimenti, anda ei saa, sest et seda uurimisevõtet võib praktiseerida kõige mitmekesisemates asjades.

T a k t i k a l i s e d e e s k i r j a d

Et saada paremaid tagajärgi uurimiseksperimentiga, tuleb kinni pidada järgmistest tehnilistest eeskirjadest:

- 1) Uurija peab ettevalmistavalt märkima uurimiseksperimenti kindla eesmärgi ja kindlaks määrama eksperimenti ulatuse.

2) Eksperiment tuleb reeglipäraselt läbi viia samal kohal, kus toimus kontrollitav sündmus.

3) Eksperimenti tehakse reeglipäraselt samal kellaajal päeval või öösel, kui toimus kontrollitav sündmus. See on eriti tarvilik uurimiseksperimenti toimetamisel nähtavuse kontrollimiseks. Uuriija peab siinjuures arvestama aastaaegadest tingitud päeva pikkust, kuuvalgust või selle puudumist, pilvitust ja nähtavuse muutlikkust ühel ja samal kellaajal mitmesugustel aastaaegadel.

4) Uurimiseksperimenti toimetamisel tuleb võimalust mööda kasutada neidsamu esemeid ja asju, mis figureerisid sündmuses.

5) Uurimiseksperimenti toimetamisel on vajalik kontrollitava sündmuse pealtnägijate ja isegi osavõtjate juuresolek, kuid mõnikord ka nende osavõtt eksperimenti tegemisest. Selle peale vaatamata peavad uurimiseksperimenti toimetamise juures olema manukad.

6) Tarbe korral peab uurimiseksperimenti toimetamisest uurija kutsuma osa võtma vastava spetsialisti-eksperdi.

7) Uurimiseksperimenti toimetamisel peab uurija püüdma taastada täpselt aset leidnud ja kontrollitava sündmuse.

8) Uurimiseksperimenti tulemust hinnates peab uurija arvestama neid asjaolusid ja tingimusi, mida ta ei olnud suuteline taastama (paks ja madal pilvitus — nähtavuse kontrollimisel, vastasuunalise teistsuguse tugevusega tuul — kuuldavuse kontrollimisel lahtisel maastikul jne.).

9) Uurimiseksperimenti toimetamisel tuleb vastavaid katseid korrata mitu korda ja seejuures igakordse muudatusega, näiteks kuuldavuse kontrollimisel tuleb katset korrata hääle tugevdamisega; nähtavuse kontrollimisel ruumis — mitmesuguse valgustuse juures; läbi augu ruumi tungimise võimaluse kontrollimisel kutsuda katse läbiviimiseks mitmesuguses vanuses ja mitmesuguse kehaehitusega inimesi jne.

10) Uurimiseksperimenti toimetamist tuleb vormistada protokolliga.

Protsessuaalne vormistamine

Uurimiseksperimendi protokoll tuleb koostada KrPK § 78 ja 192 nõuete kohaselt.

Selles protokollis peab olema märgitud:

1) kus, millal, kelle poolt, kelle osavõtul ja juuresolekul toimetati antud uurimistoiming, samuti mis kellaajal see oli alatud ja lõpetatud,

2) missugusel eesmärgil oli organiseeritud uurimiseksperiment,

3) missugused katsed nimelt, kelle osavõtul ja kuidas olid organiseeritud ja teostatud,

4) missugused olid tagajärjed igal katsel,

5) missuguseid avaldusi tegid uurimiseksperimendi toimetamisest osavõtjad.

Uurimiseksperimendi protokoll ei kirjutata mitte mingisuguseid uurija järeldusi katsete tulemuste kohta. Mõnikord tuleb uurimiseksperimendi toimetamisel, eriti nähtavuse kontrollimisel, kasutada ka fotografeerimist, mida peab märkima protokollis. Sel juhul tuleb ülesvõte lisada uurimiseksperimendi protokollis juurde.

Sel juhul, kui see kergendab protokollist arusaamist, tuleb protokollile juurde lisada ka uurimiseksperimendi toimetamise koha skemaatiline plaan.

Võib soovitada uurimiseksperimendi protokollis koostamisel kasutada järgmist vormi:

PROTOKOLL

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauurija (perekonnanimi)
eksperdi (uurimiseksperimendist
osavõtva eksperdi ja teiste isikute perekonnanimed ja aadressid) osavõtul
ja (manukate ja teiste juuresolnud isikute
perekonna-, ees- ja isanimi ja aadressid) juuresolekul,
..... (märkida eksperimendi eesmärk) eesmärgil ning

juhindudes Vene NFSV KrPK § 78. ja 192 toimetas
. (loetella, missuguseid katseid toimetati,
millal, kelle poolt ja kuidas igaüks neist läbi viidi ja missugused olid tagajär-
jed. Siin tuleb ka märkida uurimiseksperimenti toimetamisest osavõtnud isikute
ava'dused).

Uurimiseksperiment alustati kell ja lõpetati kell
Protokoll ette loetud. Kirjutatud öieti.

Rahvauuriija (allkiri)
(auaste)

Ekspert (allkiri)

Teised osavõtnud isikud (allkirjad)

Manukad (allkirjad)

8. Ekspertiis

Üldeskirjad

Eriline tähtsus kuritegude avastamises ja kurjategijate pal-
jastamises on ekspertiisil, mille arvamus on üheks tõendite lii-
giks.

Määrates kriminaalasjas ekspertiisi, rakendab uuriija uurimi-
sele abiks teadmisi teaduse, kunsti ja käsitöö alalt.

Kasutades laialdaselt uurimise staadiumis teaduse saavutusi
mitmesugustel aladel, seab uuriija uurimise teaduslikkudele röö-
bastele, mis tõhusalt aitab tõsta uurimise kvaliteeti. Muidugi, see
ei tähenda, et ekspertiis tuleb määrata igas kriminaalasjas. Sea-
duse järgi (KrPK § 63) tuleb ekspertiis määrata vaid neil juhtu-
del, kui ühe või teise küsimuse lahendamiseks on hädavajalikud
erilised teadmised kunsti, teaduse ja käsitöö alal.

Ekspertiis määratakse ainult neil juhtudel, kui seda nõuavad
kõik asjaolud või kui ekspertiisi määramine on kohuslik KrPK
§ 63 märkuse kohaselt.

KrPK § 63 märkuse kohaselt «eksperdi väljakutsumine on
kohustuslik surmapõhjuste ja kehavigastuste iseloomu kindlaks-
tegemiseks, samuti süüaluse või tunnistaja vaimse seisundi kind-

laksmääramiseks, kui kohtul või uurijal tekib selle kohta kahtlus».

Ekspertiisi kasutamist tuleb kõigiti laiendada uurimispraktikas, kus seda senini kasutatakse veel liiga vähe. Seda võib seletada sellega, et paljud uurijad ei tea, millal, kuidas organiseerida ekspertiisi.

Väga harva määratakse eeluurimise staadiumis mitmesuguseid kriminalistikalisi ekspertiise, mis seletub sellega, et paljud uurijad ei ole teadlikud kriminalistika viimastest edusammudest.

Sagedasti on kriminaalasjus vaja kindlaks teha mitmesuguseid asjaolusid, mis nõuavad erilisi teadmisi (lõigete ja lõhkemiste iseloomu, tolmu, nõõritükkide, kaltsude, püssirohu, paberi, tindi, padrunikesta ja kuuli identsuse, tulistamise kauguse jne. kindlaks tegemiseks), kuid siiski ei toimetata ekspertiisi uurija initsiatiivi puuduse ja ta teadmiste mitte küllalt kõrge taseme tõttu.

Eksperdi valik

Eksperdiks peab uurija kutsuma küllalt autoriteetse spetsialisti.

Ei tohi unustada, et ekspertiis on uurimise teaduslikuks aluseks, mille tulemustel võib sageli olla otsustav tähtsus inimeste saatuse kohta.

Üheks tõsisemaks veaks on uurijate oskamatus valida vastavat eksperti, mille tulemusena ekspertiisi tehakse mitte spetsialistide, vaid mittekompetentsete ja juhuslikkude inimeste poolt. Sagedasti usaldatakse näiteks käekirja ekspertiis joonistuseõpetajale, kaubatundmise ekspertiis — kooperatiivi kaupluse müüjale, relva ekspertiis — juhuslikule kütile jne.

Raamatupidamise ekspertiis tuleb anda täiesti kvalifitseeritud raamatupidajatele, kes on kompetentsed ka arvestuse ja aruandluse küsimustes vastavas rahvamajanduse harus. Tehniliste, majanduslikkude ja kaubanduslikkude ekspertiiside tegijaiks tuleb kutsuda täiesti autoriteetseid spetsialiste omal alal.

Kohtu-meditsiinilise ekspertiisi toimetamine, eriti kui see on seotud laiba kohtu-meditsiinilise uurimisega, tuleb anda reegli-päraselt ainult kohtu-meditsiinilisele arstile, kohtu-psühhiaatrilise ekspertiisi toimetamine — arstile-psühhiaatrilisele. Juhul, kui on vaja toimetada statsionaarset uurimist, siis tuleb uurimisele kuuluvad isikud paigutada psühhiaatrilisse haiglasse.

Lõpuks iga liiki kriminalistika ekspertiiside toimetamiseks tuleb kutsuda autoriteetsed ja vastavate teadmistega spetsialistid või niisuguste ekspertiiside toimetamine antakse kriminalistika laboratooriumidele, mis asuvad kohtuministeeriumi juriidiliste instituutide, kohtuekspertiisi instituutide või oblasti, krai ja vabariigi miilitsavalitsuse teaduslik-tehnilise osakonna juures.

Kui tekib vajadus teiskordse või eriti keerulise ekspertiisi tegemiseks ja juhul, kui antud kriminalistika ekspertiisi tegemine pakub huvi teaduse seisukohalt, tuleb see anda teha NSVL Teaduste Akadeemia Õiguseinstituudi Kriminalistika Laboratooriumile.

Ekspertiisi määramisel peab ekspertideks kutsuma spetsialiste, kes ei ole huvitatud asja tulemustest. Seepärast ei tule reegli-päraselt kutsuda eksperte samast asutisest või ettevõttest, kus töötasid vastutusele võetud isikud.

Ekspertiisi määramisel tuleb kõrvalekaldumatult kinni pidada süüaluse õigusest nõuda eksperdi määramist tema valikul (KrkPK § 169). Seda õigust tuleb süüalusele selgitada ja koostada selle kohta eriprotokoll, millest räägime allpool.

Ekspertiisi funktsioonid

Ekspertiisi funktsioonidesse kuulub arvamuse andmine uurija poolt esitatud küsimustele ja tarbe korral ka asitõendite ettevalmistava uurimise teostamine.

Lubamatu on eksperdi kasutamine uurija abina ühtede või teiste materjalide kogumisel. Seda viiga tehakse sageli raamatu-pidamise ekspertiiside puhul, mis sageli määratakse uurija poolt ainult selleks, et panna oma töö algdokumentide kogumises ja

uurimises eksperdi õlgadele. Sagedasti toimetab uurija raamatupidamise ekspertiisi nime all ekspertide abil faktiliselt revideermist.

Ekspert-raamatupidaja, nagu iga teinegi ekspert, ei oma õigust ega ole kohustatud iseseisvalt otsima uusi, uurija poolt leidmata materjale. Mõnikord kasutavad uurijad eksperti-raamatupidajat revideerijana, nõudes temalt iseseisvalt majanduslikkudest organisatsioonidest täiendavate dokumentide võetust, arvestuse kontrollimist ja sisseseadmist, kaksik-dokumentide sissekandmise kontrollimist teistes organisatsioonides jne.

Kui ekspert KrPK § 171 märkuse kohaselt koostab akti arvamuse andmise mittevõimalikkuse kohta asjas leiduvate materjalide puudulikkuse tõttu, siis peab uurija täiendama materjale vajalikkude täiendavate dokumentide nõudmise või võetuse teel. Kui neid materjale võib saada alles peale nende ettevalmistavat läbitöötamist, arvestuse taastamist või revideerimist, peab uurija kohustama vastavat majanduslikku organisatsiooni tegema selle töö, kuid tarbe korral teostama ka revisjoni, määraes selleks töö ulatuse kohaselt tähtja, kuid võimalikult lühema.

Siinjuures tuleb nõuda, et ekspert materjalide tutvumisel, mis talle esitatud uurija poolt, kui ta leiab need materjalid olevat mitteküllaldased põhjaliku arvamuse andmiseks, koostaks viivitamatult akti, märkides selles üksikasjaliselt vajalikud täiendavad materjalid.

Paljudel juhtudel lasevad uurijad ennast asendada eksperdi poolt, kohustades eksperti-raamatupidajat vahetult (ilma uurija osavõtuta) läbi rääkima süüaluste ja tunnistajatega. Leidis aset kord niisugune juhtum, kus üks rahvauurija andis eksperdile-raamatupidajale kõik algmaterjalid kuritegevuse kohta ühes vabrikus ja tegi talle ettepaneku ise orienteeruda ja lahendada materjalides toodud faktid.

Kõik see näitab seda, et mõned uurijad ei oska õieti eraldada ekspertiisi revisjonist. Raamatupidamise ekspertiis tehakse uurija poolt määratud eksperdi poolt nende materjalide alusel, mis on

olemas uurijal, ja tasutakse prokuratuuri kulul. Raamatupidamise revisjon teostatakse majandusliku organisatsiooni poolt teenistuslikus korras nende materjalide alusel, mis on olemas majandusorganisatsioonis ja selle enda kulul.

Puudujääkide ja raiskamiste ning tihti ka varguste asjades raamatupidamise revisjon, mis määratakse kõrgemalseisva organisatsiooni poolt, teostatakse harilikult enne kriminaalasja algatamist ja revisjonimaterjalid saadetakse uurijale. Need materjalid, mis koosnevad revisjoniaktist ja teistest dokumentidest, tuleb lisada toimiku juurde. Revisjoniaktid on tarbe korral materjalideks edaspidise kohtulik-raamatupidamise ekspertiisi tegemiseks.

Kõik need eeskirjad on toodud NSVL Prokuratuuri käskkirjades ja ringkirjades. Juba 1936. a. anti välja järgmine juhatus:

«Kategoriliselt keelata ekspertidele uurija funktsioonide panemist, nagu: kohustada eksperti iseseisvalt ära võtma dokumente, toimetama vaatlusi, eksperdil iseseisvalt jutelda süüaluste ja tunnistajatega jne.

Anda tõhusat abi eksperdile tema töös arvamuse andmiseks vajalikkude dokumentide väljanõudmise ja vaatluste toimetamise teel eksperdi osavõtul, eksperdi näpunäidetel temale vajalikkude materjalide võetuse ja süüaluste ja tunnistajate väljakutsumise teel seletuste andmiseks uurijale eksperdi poolt soovitatud küsimustes».

NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK instruktsioonis nr. 49/I-A-21, 28. veebruarist 1939. a., kaubandusorganisatsioonisdes raiskamiste ja varguste kriminaalasjade uurimise kohta on öeldud:

«Raiskamiste ja varguste kriminaalasjade eeluurimise protsessis määratud raamatupidamise ekspertiis tehakse samas korras, mis määratud kindlaks liiduvabariikide KrPK järgi.

Ekspertiisi kulusid ei tohi panna kooperatiivsele organisatsioonile. Kohustada kooperatiivset organisatsiooni esitama ekspertiisi arvamus kriminaalasja algatamisel või uurimise staadiumis on kategoriliselt keelatud».

Eksperdi tasu

1939. a. NSVL Kohtu RK ja NSVL Prokuratuuri poolt anti välja spetsiaalne instruksioon «Tasu maksmisest kohtu- ja prokuratuuriorganite poolt väljakutsutud tunnistajatele, ekspertidele ja tõlkidele nende kulude katteks», mis kinnitati NSVL Rahvakomissaride Nõukogu poolt.

Selle instruksiooni kohaselt on eksperdil õigus saada tasu sõidukulude katteks oma elukohast väljakutsumise kohale ja tagasi, eluruumi üürimise kulude katteks, samuti ka saada päevarahasid, kui väljakutse on tema alalisest elukohast kuhugi teise punkti kestusega üle ööpäeva. Seejuures kindlustatakse ekspertidele tema keskmine palk teenistuskohäl.

Eksperdi töö eest tasutakse 3—5 rubla ühe tunni töö eest. Ekspertiisi eest, mida tehakse liiduvabariikide keskustes, Leningradis ja Harkovis ning esimese vööndi kaugemais kohtades, tasutakse 5—6 rubla tunnis.

Erandlikel juhtudel, kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistide kaasatõmbamisel ekspertiisi juurde võidakse ekspertiisi eest kokkuleppel eksperdiga määrata ettenähtud norme ületavat tasu, kuid mitte üle 20 rubla tunnis.

Eksperdid saavad nende poolt teostatud töö eest tasu uurimisorganite, prokuratuuri või kohtu määruse järgi.

Tasu suuruse määrab organ, kes eksperdi välja kutsus, arvestades eksperdi kvalifikatsiooni ja töö keerulisust, samuti ka tööks kulutatud aega eksperdi poolt esitatud andmete põhjal, kusjuures vajaduse korral võidakse küsida vastava organisatsiooni arvamust.

Kõik ülalnimetatud summad makstakse välja väljakutsuva organi poolt summadest, mis selleks on eelarves eriliselt ettenähtud.

Ekspertidele makstud summad liidetakse kohtukuludega, mis mõistetakse süüdimõistetult välja.

Ekspertidele tasu maksmine peab toimuma väljakutsuva organi poolt viivitamatult peale ülesannete täitmist.

Kulude tasu sõjaväelastele, kes on välja kutsutud eksperdina (sõidu- ja korterikulud, päevarahad), teostatakse kohtu poolt sõjaväeosa nõudmise järgi ja normide kohaselt, mis on ette nähtud «Määrusega rahalise varustamise kohta Punaarmees». Sõjaväelastele enestele mingisuguseid kulusid ei tasuta.

Kohtu-meditsiinilistele ekspertidele, kes on Tervishoiu Ministeeriumi organite koosseisus, ei laiene ülaltoodud instruksioon.

Ekspertiisi ettevalmistus

Enne ekspertiisi määramist tuleb teha tarvilik ettevalmistus, mis seisneb uurija poolt kõikide ekspertiisiks vajalikkude materjalide kogumises, mille alusel võib nõuda eksperdilt kategoorilist arvamust esitatud küsimuste kohta. Määrates, näiteks, käekirja ekspertiisi, esitavad uurijad sagedasti eksperdile ainult uurimisele kuuluva kahtlase dokumendi ja teksti analoogilise sisuga, mis kirjutatud uurija dikteerimisel isiku poolt, kellele on langenud kahtlus võltsimises. Täiesti loomulik on, et nendest materjalidest ei piisa ekspertiisi jaoks ja nende alusel tehtud järeldused võivad olla ekslikud. Käekirja ekspertiisi määramisel peab uurija alati ettevalmistavalt koguma ja üle andma eksperdile peale ültähendatud materjalide veel isiku vaba käekirja proovi, kellele on langenud kahtlus võltsimises. Uurija peab leidma ekspertiisi jaoks niisuguseid dokumente, mis on kirjutatud selle isiku poolt ja mis ei ole seoses uuritava asjaga võltsimise kohta. Käekirja proov tuleb võtta spetsiaalselt ettevalmistatud teksti dikteerimise teel, milles esinevad ainult üksikud sõnad uurimisele kuuluvast dokumendist, kuid ei tooda selle dokumendi kogu teksti.

Uurimispraktikas esineb sageli juhtumeid, et uurija annab üle eksperdile-raamatupidajale olemasolevad materjalid ega jälgi hiljem tema tööd. Nimelt just neil kontrollimatuse tingimustel luuakse pind ekspertiisi muutumiseks iseseisvaks paralleelseks uurimiseks. Mõistagi, on täiesti ebaõige piirata eksperti initsiatiivi ja nõuda uurijalt otsest ekspertiisi «juhtimist». Uurija peab andma

eksperdile täieliku võimaluse iseseisvalt uurida kõiki olemasolevaid materjale, välja nõudes eksperdi näpunäidete järgi vajalikke täiendavaid materjale.

NSVL Prokuratuuri poolt tehti 1936. a. ettepanek ekspertiisi tegemisel võimaldada süüalusele anda seletusi eksperdile ja esitada talle küsimusi.

Ekspertide tutvustamine asja materjalidega

KrPK § 171 kohaselt peab uurija tutvustama eksperti kõikide asjaoludega, mille selgitamine võimaldab talle anda oma arvamust.

Üksikuil juhtudel on eksperdi õigema ja täpsema arvamuse saamiseks tarvis eksperti tutvustada üksikasjaliselt kõikide tähtsamate asjaoludega, nagu tunnistajate ja süüaluste seletustega ja teiste asjas kogutud tõenditega. Niisugustel juhtudel ei pea uurija väärtuslikuma arvamuse saamiseks piirduma ainult ekspertide poolt asja materjalidega tutvumisega, vaid peab ka ise hoolitserna selle eest, et ekspert tutvuks kõikide asja materjalidega, mil võiks olla tähtsust ekspertiisi järelduste jaoks. Kuid sel juhul on vaja jälgida, et eksperdid ei asendaks oma spetsialisuse järele tehtud järeldusi üldiste järeldustega asja materjalide alusel.

NSV Liidu prokuröri käskkirjas nr. 74—3, 13. aprillist 1940. a., kohtu-psühhiaatriliste ekspertiiside tegemise kohta on veel kord alla kriipsutatud:

«Vastavalt Vene NFSV KrPK § 171 ja teiste liiduvabariikide KrPK vastavate paragrahvide nõuetele täpselt jälgida seda, et eksperdid saaksid kasutada seadusega neile antud õigust kriminaalasja kõikide asjaoludega tutvumiseks, mis on vajalikud arvamuse andmiseks».

Küsimuse materjalide hulga kohta, mis esitatakse tutvumiseks eksperdile, otsustab uurija.

Määrates ekspertiisi peab uurija KrPK § 171 kohaselt formuleerima küsimused (punktid), mille kohta vajatakse ekspertide arvamust.

Paljude uurijate oskamatus õieti formuleerida küsimusi, mis antakse ekspertiisile lahendamiseks, toob kaasa sagedasti täiesti kasutu ekspertide töö ja nende poolt antud arvamuse küsimuste kohta, millel ei ole mingit tähtsust asja suhtes. Peamised küsimused formuleeritakse sagedasti mõtlematult, mille tagajärjel nende küsimuste peale antud arvamus kannatab laialivalguvuse ja ebamäärasuse all ja kaotab seega oma väärtuse tõendina asja suhtes.

Mõnikord annab uurija eksperdile üle toimiku ilma mingisuguste küsimuste ülesseadmiseta, ainsa märkusega — «arvamuse andmiseks». Ekspertiisi äranägemise järele antud arvamusel, ilma uurija küsimusteta, ei ole kunagi mingit väärtust.

Mõnikord, enne kui asuda küsimuste formuleerimisele, peab uurija nõu pidama mõnede küsimuste kohta vastavate spetsialistidega või tutvuma antud küsimustega spetsiaalse kirjanduse kaudu.

Sagedasti kutsuvad uurijad eksperte välja enneaegselt, kui uurimisega ei ole veel kogutud kõiki ekspertiisiks vajalikke materjale, ehk kuigi ekspertiisiks vajalikud materjalid on asjas olemas, ei ole uuritud uurija enda poolt ja ta ei suuda õieti formuleerida küsimusi, mis kuuluvad ekspertiisi lahendamada.

Mõnikord paneb uurija isegi küsimuste formuleerimise ekspertiisi peale, kes on tutvunud kriminaalasja kõikide materjalidega. Tuleb märkida samuti juhtumeid, kus esitatakse ekspertiisile küsimusi, mis ei kuulu tema kompetentsi, nagu näiteks «kuidas satatusid kaupluse juhataja juurde peidetud kaubad», või «teha kindlaks kassa lahtimurdmise põhjused», või «kes on süüdi halvavaliteedilise produktsiooni väljalaskmises». Täiesti loomulik, et niisugused küsimused ei kuulu ekspertiisi kompetentsi, vaid kuuluvad

lahendamisele uurija poolt rea uurimistoimingute teostamisega, mis on suunatud vajalike tõendite kogumisele.

NSVL Prokuratuur on korduvalt andnud juhatusi selle kohta, nõudes, et ekspertidele lahendamiseks esitatud küsimused formuleeritaks lühidalt, selgelt ja asja uurimise vajalikkuse piires. Selle saavutamiseks eriti keerulistes asjades võib uurija praktiseerida märgitud küsimuste lõplikku redigeerimist koos eksperdigiga.

Küsimuste ülesseadmine ekspertidele on tõsiseks ja tähtsaks momendiks uurija töös ja nõuab temalt kõikide asjas kogutud materjalide hoolsat uurimist ja läbimõtlemit.

Iga konkreetse asja kohta võidakse formuleerida erinevaid küsimusi, olenevalt kuriteo iseloomust ja mitmesuguste asjaolude ja nähtuste kombinatsioonist.

Seda enam erinevad võivad olla küsimused, mis esitatakse lahendamiseks mitmesugustele ekspertidele.

Kohtu-meditšiinilisele eksperdile esitatavad küsimused

Küsimused, mis esitatakse lahendamiseks kohtu-meditšiinilisele eksperdile, olenevad iga konkreetse kriminaalasja asjaoludest. Ekspertiisi määramisel surma põhjuste kindlakstegemiseks esitatakse kõige sagedamini kohtu-meditšiinilisele eksperdile järgmised küsimused:

1. Millal (kui kaua tagasi laiba vaatluse momendist sündmuskohal) saabus surm?

2. Kas laiba asendit on muudetud peale surma saabumist?

3. Kas on aset leidnud võitlus kannatanu ja kallaletungija vahel?

4. Mis oli surma põhjuseks?

5. Kas avastatud vigastused (nende asukoha ja löögi tugevuse järele) võisid tekitatud olla kannatanu enda poolt?

Peale nende üldiste küsimuste mitmesuguste surmaliikide korral võidakse esitada täiendavaid küsimusi, millest räägime allpool.

a) Vigastuste olemasolul laibal

1. Kui kiiresti peale vigastuste tekitamist saabus surm?
2. Kas võis kannatanu peale vigastamist liikuda või teostada mingisuguseid toiminguid või liigutusi, samuti karjuda, rääkida, ja kui kaua?
3. Missuguse riistaga võidi tekitada vigastusi?
4. Kas vigastused on tekitatud ühe ja sama või mitmesuguste riistadega?
5. Missuguses järjekorras tekitati vigastusi?
6. Missuguses asendis oli kannatanu vigastuste tekitamisel?
7. Kas oli võimalik peale nimetatud vigastuste tekitamist tulla meelemärkusele ja kui kauaks?
8. Kas kannatanu võis endale ise tekitada neid vigastusi?
9. Missugused vigastused on tekitatud elavale ja missugused surnule?

b) Surmajuhtudel lämbumise ja uppumise läbi

1. Kas surm saabus lämbumise tagajärjel?
2. Missuguse mehaanilise mõjutuse tagajärjeks oli lämbumine?
3. Kas ei leidu mingisuguste vigastuste tundemärke?
4. Kas elusalt või surnult on pandud silmus ümber kannatanu kaela?
5. Missugusel viisil ja missugustel asjaoludel on toimetatud kägistamine?
6. Kas surm järgnes uppumise tagajärjel või oli vette visatud laip?
7. Kui kaua oli laip vees?

c) Mürgitamise juhtudel

1. Kas käesoleval juhul on tegemist mürgitamisega?
2. Missuguse mürgiga on toimetatud mürgitamine?
3. Kui suurel hulgal on antud mürki?

4. Mis viisil ja mis näol (gaas, pulber, lahus) mürk tungis organismi?

5. Kas ei võinud mürk, mis leiti laibast, sattuda sinna peale surma ja mis teel?

d) Tulirelva haavade olemasolul

1. Kui kaugelt ja mis suunast tulistati kannatanut?

2. Missuguses asendis oli tulistaja kannatanu suhtes?

3. Missugusest relvast, haava järgi otsustades, tulistati kannatanut?

e) Lapsetapmise juhtudel

1. Kas laps sündis elusalt või surnult?

2. Kui laps sündis elusalt, siis kas eluvõimelisena või mitte eluvõimelisena, õigeaegselt või enneaegselt?

3. Kui kaua elas laps peale sündimist?

4. Mis oli surma põhjuseks?

f) Uurimise juhtudel

Kui tekib vajadus saada kohtu-meditsiiniliste ekspertide arvamust, mis seotud vere, sperma, juuste, uriini, väljaheidete jt. uurimisega, esitatakse näiteks järgmised küsimused:

1. Kas antud esemel leidub verd (pritsmed, tilgad, laigud jne.)?

2. Kas see veri kuulub inimesele või loomale ja viimasel juhul — missugusele?

3. Kui antud esemel on verd, siis missugusesse gruppi see veri kuulub?

4. Missugusesse gruppi kuulub kannatanu veri ja kas see langeb ühte antud esemel (tapmisriistal, süüaluse riietel jne.) leitud verega?

5. Kas antud esemel on spermat?

6. Missugune on juuste värv, mis leitud laiba käes?

7. Kui ammu olid juuksed lõigatud?
8. Missuguselt kehaosalt on karvad pärit?
9. Kas need on välja rebitud või välja kukkunud?
10. Missugused vigastused on karvadel?
11. Kas karvad kuuluvad inimesele või loomale?
12. Kas antud juuksed on sarnased kannatanu juustega?

Muidugi ei sisalda ülaltoodud küsimuste nimestik kõiki küsimusi, mida võidakse esitada lahendamiseks kohtu-meditiinilistele ekspertidele.

Ekspertidele-kohtupsühhiaatritele esitatavad küsimused

Vastavalt KrPK § 63 märkuse 1 nõuetele on psühhiaatrilise ekspertiisi määramine kohuslik süüaluse või tunnistaja vaimse seisundi kindlaksmääramiseks, kui uurijal tekib selle kohta kahtlus.

Seesugune uurija kahtlus peab muidugi olema millegagi põhjendatud.

Kohtulik-psühhiaatrilise ekspertiisi lahendada tulebki anda küsimused tunnistaja või süüaluse psüühilise seisundi kohta, milles tekkis uurijal kahtlus.

Sellisteks küsimusteks võivad olla:

1. Kas on mingisuguseid kõrvalekaldumisi normaalsest psüühilisest seisundist ja missugused nimelt?
2. Kas ei seletu nii- ja teisugused jooned iseloomus ja käitumises kõrvalekaldumisega normaalsest psüühilisest seisundist?
3. Kas oli N. kuriteo kordasaatmise momendil ja kas ta on praegu kroonilise vaimuhaiguse, vaimutegevuse ajutise rikke või mõnes muus haiguslikus seisundis ja missuguses nimelt?

Selle küsimuse jaataval vastusel, kas ta võis endale aru anda oma tegevuse üle ja seda juhtida?

Ekspertidele - kriminalistidele esitatavad küsimused

Eriti mitmekesised võivad olla küsimused, mis tuleb esitada lahendamiseks kriminalistika ekspertiisile.

Peatume üksikuil, kõige sagedamini esinevail kriminalistika ekspertiisi liikidel ja esitame näitliku küsimuste loetelu, mida võib esitada lahendamiseks ekspertiisile:

a) Relva ja laskemoona ekspertiis

1. Kas relv on korras ja kas sellest on võimalik tulistada?
2. Kas sellest relvast tulistati ja kui ammu?
3. Kas samast relvast tulistati selle kuuliga, mis leiti laibast?
4. Kas sellest püstolist kukkus välja peale tulistamist padrunikest, mis leiti sündmuskohalt?
5. Kas samast metallist, mis esitati eksperdile, on valmistatud isetehtud haavel, mis leiti laibast?
6. Kas laiba kõrval leitud laengutropp on valmistatud samast materjalist, mis leiti kodanik X. juures?
7. Kas raamatuleht, millest oli valmistatud laiba kõrvalt leitud tropp, on samast raamatust, mis esitatud eksperdile?
8. Missugust püssirohtu kasutati kannatanu tulistamisel?

b) Jälgede ekspertiis

1. Kas sündmuskohal leitud sõrmejalg on identne süüaluse ühe sõrme daktüloskoopilise jäljega?
2. Kas sündmuskohal leitud kängitsetud parema jala jälg langeb kokku eksperdile esitatud saapa jäljega?
3. Kui kiiresti liikus inimene, kes jättis sündmuskoha rajooni jalajälgi?
4. Kas kandis see inimene mingisugust raskust?
5. Missugust kasvu, sugu ja missuguse kehaehitusega oli inimene, kes jättis need jäljed?

6. Mis suunas liikus jalgratas (auto, vanker), mis jättis jälgi sündmuskohale?

7. Missuguse looma poolt on jäetud need jäljed?

c) Sissemurdmisriistade ekspertiis

1. Missuguse riistaga pandi toime sissemurdmine? Ühe või mitmega?

2. Kas võis üks inimene teostada seda sissemurdmist?

3. Kui suur pidi olema füüsiline jõud antud sissemurdmise teostamiseks?

4. Kuivõrd vilunud inimeste poolt selles osas toimetati sissemurdmine?

5. Kas sissemurdmine kestis kaua?

6. Kas sissemurdmine teostus kolinaga?

7. Kas antud sissemurdmisriista jälg on identne sissemurdmise jäljega, mis jäetud kohapeale?

d) Dokumentide ekspertiis

1. Kas käekiri, millega on kirjutatud uuritav dokument, langeb ühte kodanik N. käekirjaga?

2. Kas dokumendi tekst on kirjutatud pitsati jäljendile, või on pitsati jäljend vajutatud pärast dokumendi teksti kirjutamist?

3. Mis oli kirjutatud puhastatud (või parandatud või kaabitud) dokumendi osale?

4. Kas dokumendi viimane rida oli kirjutatud hulga hiljem pärast kogu dokumendi teksti kirjutamist ja allakirjutamist?

5. Mis oli kirjutatud dokumendi läbikriipsutatud (tindiga määritud) ridades?

6. Kas mõlemad dokumendil olevad allkirjad on kirjutatud ühe ja sama tindiga?

7. Kas on antud pitsati jäljend tehtud vastava asutise pitsatiga?

8. Missugust süsteemi on kirjutusmasin, millega on kirjutatud antud dokument?

9. Kas uuritav dokument on kirjutatud eksperdile esitatud kirjutusmasinal?

e) Teised kriminalistika ekspertiisid

1. Missuguse sõlmega on seotud antud nööri?

2. Kas sündmuskohal leitud nööri küljes olev niit on identne niidiga, mis leiti sündmuskohale jäetud kuue nööpide küljes?

3. Missugust ametit pidas tapetu, otsustades tema taskutes leitud tolmu (või sõrmeküünte alt leitud mustuse) järgi?

4. Kas raiutud oksa külge on jäetud jälg antud riista (kirve) poolt?

5. Kas hambajäljed õunas, mis leiti sündmuskohal, langevad ühte kodanik X. hambajälgedega?

Tehnilistele ekspertidele esitatavad küsimused

Tehnilisi ekspertiise võib määrata kõige mitmesugusemates kriminaalasjades: ohutustehnika eeskirjade rikkumise, tööstuses juhtunud õnnetuste, mittekvaliteedilise toodangu väljalaskmise, tehnoloogilise distsipliini rikkumise ja autoõnnetuste puhul. Tehnilise ekspertiisi teisendiks on agrotehnilised ja zootehnilised ekspertiisid.

Muidugi peab uurija iga tehnilise ekspertiisi määramisel üles seadma hoopis erinevad küsimused.

Esitame üldised küsimused, mida võib tehnilise ekspertiisi lahendada anda ohutustehnika eeskirjade rikkumise kriminaalasjades:

1. Kuivõrd tõsine ja jäme on tehniliselt seisukohalt ohutustehnika eeskirjade rikkumine antud juhul?

2. Missugustel põhjustel tekkis ohutustehnika rikkumine?

3. Kas insener X. seletus on õige ohutustehnika eeskirjade rikkumise põhjuste kohta?

Kriminaalasjades mittekvaliteedilise toodangu väljalaskmise kohta võivad üldisteks küsimusteks olla näiteks järgmised:

1. Kui tõsised on toimiku juurde lisatud reklamatsioonides märgitud valmistoodangu defektid?

2. Missuguseid tagajärgi võisid need defektid kaasa tuua?

3. Missugused on põhjused, millest on tingitud valmistoodangu praak?

4. Missugused tehase tsehhid ja osakonnad avaldasid peamist mõju mittekvaliteedilise toodangu väljatöötamisele ja milles see väljendus?

5. Missuguseid abinõusid tuleb tarvitusele võtta tehases detailide praagi vähendamiseks miinimumini ja mittekvaliteedilise valmistoodangu väljatöötamise ja väljalaskmise lõpetamiseks.

Raamatupidamise ekspertiisi juures ekspertidele esitatavad küsimused

Uurimispraktikas esitatakse ekspertidele-raamatupidajatele lahendamiseks küsimusi, mida hästi oleks võinud lahendada ka uurija ise, kui ta oleks hoolikalt uurinud dokumente ja üle kuulanud tunnistajana teatud isikuid antud organisatsioonist.

Veel sagedamini esitatakse ekspertidele-raamatupidajatele küsimusi, mille lahendamine nõuab enne revisjoni teostamist, mis veel kord tunnistab seda, et raamatupidamise ekspertiis oli ebaõieti määratud ja oleks pidanud määrama selle asemel revisjoni.

Kuid samal ajal ei saa langeda ka äärmusesse ja arvata, et ekspert võib anda oma arvamuse ainult uurija poolt esitatud materjalide alusel. Väga sagedasti ekspert-raamatupidaja mitte ainult võib, vaid ka peab tutvuma algdokumentidega, arvestuse ja aruandlusega ühes või teises organisatsioonis, vaatamata sellele, kas selles organisatsioonis on teostatud revisjoni või ei.

Võib esitada järgmisi näitlikke küsimusi, mis kuuluvad lahendamisele raamatupidamise eksperdi poolt:

1. Kas on õieti vormistatud raamatupidamises operatsioonid antud organisatsiooniga materjalide ostmisel?

2. Kas revisjoni järeldused on õiged puudujääkide (ülejääkide) osas?

3. Kas revisjoni järeldused on õiged antud organisatsioonide omavaheliste arvete kohta?

4. Missuguse ajavahemiku jooksul tekkisid antud organisatsioonis puudujäägid, arvestades süüaluste seletusi ja revisjoni materjale?

5. Missugustes dokumentides peegeldub antud kauba hinna kõrgendamine ja milles konkreetset see hinnakõrgendus avaldus?

6. Kui suur ülejääk pidi tekkima laos antud kaubapartii müümise teel kõrgendatud hindade järele?

7. Kui suur üleliigne kaubahulk oli maha kirjutatud tootmis- kuludeks, arvestades tehnilise ekspertiisi arvamust faktilise materjali kulutuse kohta iga artikli peale ja väljalastud valmiskauba üldise hulga andmeid?

8. Kas on antud organisatsioonis õieti korraldatud kauba ja rahaline aruandlus ja, kui on kõrvalekaldumisi, siis milles need seisid, millest need olid tingitud ja missuguseid tagajärgi need kaasa töid?

9. Kui võrd õieti ja põhjendatult on toimetatud materiaalsete väärtuste mahakirjutamist antud organisatsioonis mitmesuguste aktide järgi?

10. Missuguses seisukorras on antud organisatsioonis arvestus ja aruandlus ja kas teostatakse õieti kontrolli alluvate kaupluste aruandluse üle; missugused arvestuse ja aruandluse puudused soodustasid kuritegevuse varjamist selles organisatsioonis?

Peale selle võib raamatupidajatele-ekspertidele esitada küsimusi materiaalse vastutuse piiritlemise kohta mitme süüaluse vahel, süüaluse materiaalse vastutuse kohta, arvestades tema töö kestust jne.

Süüaluse õigused

Uurija on ekspertiisi määramisel kohustatud süüalusele võimaldama kasutada neid õigusi, mis talle on lubatud seadusega.

NSV Liidu prokuröri poolt anti 13. mail 1939. a. selle küsimuse kohta välja eri käskkiri nr. 90—3, milles öeldakse:

«Vastavalt Vene NFSV KrPK § 169 ja 171 ja teiste liiduvabariikide KrPK vastavate paragrahvide nõuetele kriminaalasjas vastutusele võetud isikutele antakse õigus nõuda nende omal valikul täiendavaid eksperte, samuti õigus esitada kirjalikult täiendavaid küsimusi, mille kohta eksperdid peavad andma oma arvamuse.

Süüalustele seadusega antud õiguste kasutamise võimalus saab NSVL Konstitutsiooni § 111 alusel erilise tähtsuse ja garanteerib süüalusele õiguse kaitsele.

Kuid praktikas esineb sagedasti süüaluse õiguse otsest rikkumist ja samuti esineb juhtumeid, kus uurijad üldse ei selgita süüalustele seadusega neile antud õigust.

Lugedes niisugust olukorda täiesti lubamatuks, käsin: alati eeluurimise staadiumis ühe või teise ekspertiisi määramisel selgitada süüalustele seadusega neile antud õigust, vormistades seda eriprotokollis, mis koostatakse juurdelisatud vormi kohaselt».

Selle käskkirja juurde on lisatud protokolli vorm, mille järgi tuleb koostada protokoll alati, kui kriminaalasjas, milles esineb konkreetseid süüdlasi, määratakse ekspertiis.

PROTOKOLL

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauurija, võttes arvesse, et kriminaalasjas kod.
..... süüdistuses KrK § järele määrusega «.....» 194 . a. on määratud
ekspertiis, ning juhindudes Vene NFSV KrPK § 169 ja 171, tutvustas süüalust ekspertiisi määramise määrusega ja selgitas talle, et tal on õigus:

a) esitada omalt poolt täiendavaid eksperte uurija poolt määratud ekspertide koosseisu;

b) esitada kirjalikult täiendavaid küsimusi, mille peale peab antama arvamus.

Süüalune tutvudes uurija määrusega ekspertiisi
määramise kohta ja samuti uurija poolt määratud ekspertiisi koosseisuga ja
ekspertiisi lahendamata antud küsimustega, avaldas
. (süüaluse avalduse sisu).

Protokoll ette loetud. Kirjutatud õieti.

Süüalune (allkiri)

Rahvauurija: (allkiri)
(auaste)

Kui uurija lükkab tagasi süüaluse taotluse täiendavate ekspertide väljakutsumise ja täiendavate küsimuste ülesseadmise kohta, peab ta koostama põhistatud määruse, mis tuleb kuulutada ka süüalusele. Süüalusele tuleb seletada ta õigus KrPK § 212 kohaselt edasi kaevata selle määruse peale prokurörile.

Ekspertiisi tegemine

Ekspertiisi määramise korral peab uurija reeglipäraselt olema ekspertiisi tegemise juures. Mõnede uurijate eemalejäämine ekspertisist on tõsiseks veaks. Näiteks sagedasti pole uurijad kohtumeditatsioonilise uurimise (laiba lahkamise, süüaluse läbivaatamise) või kohtulik-psühhiaatrilise läbivaatuse juures. See põhjustab harilikult lünki uurimises, sest tihti unustatakse ja jäetakse esitamata ekspertidele lahendamiseks väga tähtsaid täiendavaid küsimusi, mis uurijal oleks siis meelde tulnud, kui ta oleks olnud ekspertiisi tegemise või isikute läbivaatuse juures.

NSV Liidu prokuröri käskkirjas nr. 74/3, 13. aprillist 1940. a., on kohtulik-psühhiaatriliste ekspertiside kohta öeldud, et uurija, määramata kohtulik-psühhiaatrilise ekspertiisi, peab ise selle tegemise juures olema, välja arvatud juhud, kui see on tehniliselt võimatu (statsionaarse uurimise toimetamine psühhiaatrilises haiglas, mis asub uurija asukohast väga kaugel jne).

Muidugi käib see nõue ka teiste ekspertiisi liikide kohta.

Ekspertiisi järelduste kontrollimine

Uurija peab kriitiliselt lähenema ekspertide arvamusele, nii nagu ka teistele kogutud tõenditele, kontrollides hoolikalt arvamuse õigsust ja selle vastavust teistele asjas kogutud tõenditele.

Mõned uurijad mõnikord täiesti alusetult lükkavad ümber ekspertiisi järeldused, kuid suurem osa uurijatest usub täiesti pimedalt ekspertiisi, suhtub kriitikata ekspertiisi arvamusse, analüüsimate materjale ja kaalutlusi, mille alusel eksperdid andsid oma arvamuse. Nii see kui teine äärmus on täiesti lubamatu.

Uurija on kohustatud hoolikalt uurima kõiki ekspertide kaalutlusi, mille alusel nad tulid ühele või teisele arvamusele, et õigel ajal avastada võimalikke vigu ekspertide arvamuses ja parandada neid täiendava uurimisega. Piirdumata sellega, on uurija kohustatud kontrollima ekspertide järeldusi nende vastuseandmisel teistele asjas kogutud tõenditele ja vastuolude avastamise korral hoolikalt kontrollima kõiki kogutud tõendeid. Tarbe korral määratakse KrPK § 174 alusel teiskordne ekspertiis, kutsudes seda tegema rohkem kvalifitseeritud spetsialiste.

Protsessuaalne vormistamine

Eeluurimise staadiumis määratud ekspertiis ja selle teostamine peab olema protsessuaalselt õieti vormistatud.

Reeglipäraselt vormistatakse ekspertiis nelja dokumendiga:

- a) uurija määrusega ekspertiisi määramise kohta;
- b) allkirjaga, mis võetakse uurija poolt eksperdilt viimase hoiatamise kohta teadlikult valearvamuse andmise eest;
- c) protokolliga süüalusele ekspertiisi määramisest teatamise kohta ja tema õiguste kohta seoses ekspertiisi tegemisega;
- d) eksperdi arvamusega.

Peale selle mõnedel juhtudel, eriti siis, kui ekspertiisi teostatakse uurija juures, aga mitte teaduslikus instituudis ja kui ekspertiisi tegemise juures viibib süüalune, tuleb koostada veel viies dokument — protokoll ekspertiisi tegemise kohta.

Määrus ekspertiisi määramise kohta koostatakse ja kirjutatakse alla uurija poolt. Selle määruse ärakiri tuleb anda eksperdile. Allkiri eksperdi hoiatamise kohta teadlikult valearvamuse andmise eest koostatakse uurija poolt ja kirjutatakse alla uurija ja eksperdi poolt.

Protokoll süüalusele ekspertiisi määramisest teatamise kohta ja tema õiguste selgitamise kohta kirjutatakse alla uurija ja süüaluse poolt.

Ekspertiisi arvamus koostatakse ja kirjutatakse alla ainult eksperdi poolt.

Protokoll ekspertiisi tegemise kohta koostatakse uurija poolt ning kirjutatakse alla tema ja eksperdi poolt, kuid samuti ka süüaluse poolt, kui viimane oli ekspertiisi toimetamise juures.

Uurija poolt koostatavas määruks ekspertiisi määramise kohta tuleb peale koostamise koha ja aja ning koostaja nime tähendamise märkida veel järgmised elemendid:

- a) uurija poolt ekspertiisi määramise motiveering;
- b) täpne materjalide loetelu, mis esitatud eksperdile tutvumiseks ja uurimiseks;
- c) isikute nimed, kes võtavad osa ekspertidena;
- d) uurija poolt formuleeritud küsimused, mis esitatud eksperdile lahendamiseks, samuti ka täiendavad küsimused, mis esitatud süüaluse poolt.

Eraldi protokoll koostamise korral ekspertiisi tegemise kohta peab viimane väljendama süüaluse taotlusi, ekspertiisi käigus tehtud avaldusi, täiendavaid küsimusi ja eksperdi uurimistööd.

Võib soovitada järgmist vormi ekspertiisi määramise määruse koostamiseks:

M Ä Ä R U S

« . . . » 194 . a. prokuratuuri
rahvauurija , läbi vaadanud materjalid, mis kogu-
tud kriminaalasjas nr. . . . (asja nimetus) ja võttes arvesse
. (ekspertiisi määramise põhjendus) ning juhindu-
des Vene NFSV KrPK § 63 ja 169—172

m ä ä r a s:

1. Määrata käesolevas asjas ekspertiis.
2. Ekspertideks kutsuda (eksperti ametikoht, töökoht, teaduslik kraad, perekonna-, ees- ja isanimi, kodune aadress).
3. Ekspertidele tutvumiseks esitada (uurimis-
materjalide ja teiste esemete loetelu, mis esitatakse ekspertidele).
4. Esitada ekspertidele lahendamiseks järgmised küsimused
. (küsimuste loetelu)

Rahvauuriija: (alkkiri)
(auaste)

Uuriija poolt psühhiaatrilise ekspertiisi määramise korra kohta on antud NSV Liidu prokurööri käskkirjas nr. 74—3, 13. aprillist 1940. a., järgmised juhatused:

«Kriminaalvastutusele võetud isikute saatmisel statsionaarse või ambulatoorse psühhiaatrilise ekspertiisi tegemisele mitte piir-
duda vaid kirja saatmisega tervishoiu organitele, vaid kindlasti koostada ka põhjalikult motiveeritud määrus ekspertiisi määra-
mise kohta, tuues määrukses ära küsimuste loetelu, mis esitatakse ekspertidele lahendamiseks».

Sama nõue on esitatud ka iga teise ekspertiisi määramise kohta.

Ekspertide poolt koostatud arvamus peab sisaldama:

- a) märkuse selle kohta, kelle nõudel esitatakse arvamus;
- b) eksperti poolt kulutatud tööaeg arvamuse andmiseks;
- c) materjalide ja teiste andmete loetelu, mille alusel antakse arvamus;
- d) arvamuse põhjendus;
- e) arvamus iga küsimuse kohta eraldi, mis on esitatud uuriija poolt.

Mõnikord tekib vajadus täiendada, täpsustada, selgitada või kontrollida ekspertiisi arvamust ekspertilt võetud täiendavate seletuste teel. Sel juhul peab uuriija seda vormistama eksperti ülekuulamise protokolliga, mis on analoogiline tunnistaja ülekuulamise protokollile. Tuleb märkida negatiivse nähtusena seda,

et niisuguseid ekspertide ülekuulamisi praktiseeritakse erakordselt vähe.

Praktika näitab, et sagedasti venib kriminaalasja uurimine pikale just sellepärast, et eksperdid väga aeglaselt täidavad nendele pandud ülesandeid. Uurija peab jälgima ekspertiisi käiku ja võtma tarvitusele abinõusid selleks, et ekspertiisi viidaks läbi õigeaegselt ja ruttu.

9. Läbivaatus

Ü l d e e s k i r j a d

Eeluurimise staadiumis tekib sageli vajadus isikute läbivaatuseks, mis harilikult teostatakse kohtu-meditsiinilise eksperdi poolt. Läbivaatust võib teha kannatanu kui ka süüaluse ja üksikute juhitud ka tunnistajate suhtes.

Sagedasti esineb läbivaatus esialgse toiminguna, mille tulemuse järele antakse hiljem eksperdi arvamus.

Kuid ka protsessuaalselt õieti vormistatud läbivaatuse protokollil endal on tähtsust tõendina ja mõnikord üsna tõsist tähtsust asja suhtes, vaatamata sellele, kas edaspidi on ekspertiisi tehtud või ei.

Läbivaatus on sunduslik abinõu, sest nii süüalust kui ka tunnistajat ja samuti kannatanut võib vajaduse korral läbi vaadata, vaatamata sellele, kas ta seda soovib või mitte.

L ä b i v a a t u s e l i i g i d

Kõige sagedamini toimetatakse läbivaatust järgmistel juhtudel:

- 1) vigastuste ja teiste vägivalla jälgede avastamiseks kehal (süüalusel);
- 2) vanuse kindlaksmääramiseks;
- 3) verepritsmete, kriimustuste ja teiste vigastuste avastamiseks näol ja kätel (süüalusel);

- 4) sugulise küpsuse kindlakstegemiseks;
- 5) suguhaigusesse nakatumise kindlakstegemiseks;
- 6) vägistamise kindlakstegemiseks;
- 7) raseduse või eelmiste sünnituste kindlakstegemiseks;
- 8) psüühilise seisundi kindlakstegemiseks jne.

KrPK § 191 nõuete kohaselt ei viibi uurija teisest soost isiku läbivaatusel, kui läbivaatus on seotud läbivaadatava isiku keha paljastamisega, välja arvatud juhud, kui vastav isik ei vaidle seesuguse juuresoleku vastu.

Protsessuaalne vormistamine

Läbivaatus tuleb protsessuaalselt vormistada protokolliga, mis koostatakse uurija poolt KrPK § 192 nõuete kohaselt.

Meditisiiniline läbivaatus tuleb reeglipäraselt vormistada kahe järgmise dokumendiga:

- a) uurija kirjaliku ettepanekuga raviasutisele või arstile;
- b) protokolliga, mis vastavalt KrPK § 195 nõuetele on koostatud arsti poolt; uurija kirjutab sellele protokollile alla ainult sel juhul, kui ta oli läbivaatuse juures.

Kirjalikus ettepanekus peab tingimata olema tähendatud, mispärast on vajalik teha läbivaatust ja mida on vaja läbivaatusel kindlaks teha.

IV. SÜÜALUNE EELUURIMISEL. JÄRELDUSED EELUURIMISE MATERJALIDEST

1. Süüalusena vastutusele võtmine

T ä h t s u s

Süüalusena vastutusele võtmisel, mida vormistatakse erilise määrusega, on väga suur protsessuaalne tähtsus. See võib järgneda alles pärast seda, kui uurija eeluurimise tulemusena on kindlaks teinud kuriteo fakti ja kogunud küllaldaselt tõendeid, mis paljastavad antud isikut toimepandud kuriteos.

Missugune protsessuaalne tähtsus on määruisel süüalusena vastutusele võtmise kohta?

Esiteks on see määrus uurija esimeseks järelauseks, mis põhi-
neb asjas kogutud tõendite kontrollimisel ja hindamisel.

Teiseks määrab see peaaegu alati ette kindlaks teatud mää-
ral kogu protsessi edaspidise käigu nii asja arutamise ulatuses
kui ka kuriteo kvalifitseerimise osas.

Kolmandaks tagab see määrus süüalusele õiguse kaitseks,
tagab temale õiguse teada, milles teda süüdistatakse.

Kõik see kohustab uurijat erilise tõsidusega suhtuma süüalu-
sena vastutusele võtmise määruse koostamisesse.

Õige ja hoolika uurimise teostamise tulemusena ei tähenda
süüalusena vastutusele võtmine kaugeltki veel uurimise faktilist
lõppemist, nagu seda endale kujutlevad mõned uurijad.

Süüalusena vastutusele võtmine KrPK § 128 nõuete kohaselt
peab toimuma kohe, kui uurija on kogunud küllaldaselt andmeid
süüdistuse esitamiseks konkreetse kuriteo toimepanemises.

Protsessuaalne vormistamine

Süüalusena vastutusele võtmist vormistatakse erimäärusega. Peamine nõue, mida esitatakse süüalusena vastutusele võtmise määrusele, on KrPK § 129 nõudmistest täpne kinnipidamine.

Selles määrukses peab seaduse järgi olema ära märgitud:

- 1) kelle poolt on määrus koostatud;
- 2) määruse koostamise aeg ja koht;
- 3) süüaluse perekonna-, ees- ja isanimi;
- 4) toimepandud kuriteo aeg, koht ja teised asjaolud, niipalju, kui need uurija poolt on kindlaks tehtud;
- 5) süüdistuse põhjendus.

Sagedasti koostatakse süüalusena vastutusele võtmise määrus üldistes fraasides, laialivalguvalt, ilma uurimisega kindlakstehtud kuritegelike faktide tähendamisetä, kuriteo toimepanemise koha ja aja märkimiseta, ilma süüalusele omistatud konkreetse süü kirjeldamiseta. Sellise süüalusena vastutusele võtmise määruse koostamisega rikub uurija jämedalt Stalinski Konstitutsiooniga süüalusele tagatud õigust kaitse peale: laialivalguva, ebakonkreetselt formuleeritud süüdistuse juures pole süüalune võimeline vastu vaidlema ja ümber lükkama süüdistust.

Süüalusena vastutusele võtmise määrusele esitatakse veel teisi tähtsaid nõudeid.

Kõik määrukses kirjeldatud asjaolud peavad üksikasjaliselt olema põhjendatud asjas kogutud tõenditega, üldsõnalisi ja mitte millegagi põhjendatud uurija oletusi määrukses olla ei tohi.

Alus kriminaalvastutusele võtmiseks, s.o. kuriteo kvalifikatsioon KrK vastava paragrahvi järgi peab otseselt tulenema süüdistuse formuleeringust.

Määrukses peab tarbe korral olema antud süüaluse poliitiline karakteristika ja temale süüks pandud kuriteo poliitiline hinne, nii nagu see on kindlaks tehtud asja materjalidega. Ainult selle tingimuse täitmisel saab täielikult kindlustada süüalusele võimalus ennast kaitsta ja vastu vaielda temale antud karakteristika ja temale süüks pandud kuriteo poliitilise hinde vastu. Süüaluse vas-

tuvaidlused võimaldavad uurijale kontrollida kogutud tõendite väärtust ja tehtud järelduste õigsust.

Mõnikord, kui see on vajalik uurimise huvides, peavad süüalusena vastutusele võtmise määruks olema märgitud tõendid, mille alusel esitatakse süüdistus. Kuid see ei ole alati kohuslik süüalusena vastutusele võtmise juures.

Määrus süüalusena vastutusele võtmise kohta tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauuriija (perekonnanimi) tutvudes materjalidega kriminaalasjas nr. (asja nimetus) ja võttes arvesse, et asjas on kogutud küllaldaselt andmeid kod. süüdistuse esitamiseks selles, et (konkreetsed, uurimisega kindlakstehtud faktid, kuriteo toimepanemise asjaolud, koht, aeg ja motiivid) ja juhindudes Vene NFSV KrK § 128 ja 129

m ä ä r a s:

võtta kod. (süüaluse perekonna-, ees- ja isanimi) süüalusena vastutusele, esitades temale süüdistuse kuriteos, mis ette nähtud KrK § , millest kuulutada süüalusele.

Rahvauuriija (allkiri)
(auaste)

Määrus kuulutatud «.....» 194 . a.

Süüaluse allkiri

Kuulutas rahvauuriija (allkiri)
(auaste)

Õieti koostatud süüalusena vastutusele võtmise määrusena võib tuua järgmise näite:

M Ä Ä R U S

Moskvas, 10. juunil 1944. a. Moskva linna Leningradi rajooni prokuratuuri rahvauuriija, 2. klassi jurist Krašeninnikov, läbi vaadates materjalid, mis kogutud kriminaalasjas nr. 3/227 kod. I. K. Jeršovi süüdistuses KrK § 116 järele, leidis, et asjas on kogutud küllaldaselt andmeid kod. Jeršov'ile süüdistuse esitamiseks selles, et ta töötades Linna kaubastu varustusosakonna agendina:

a) 1944. a. aprillis omastas temale tema ametiseisundi tõttu usaldatud summadest 5182 rubla ja kuriteo varjamise eesmärgil esitas Linna kaubastu ühiskondliku tootlustamise osakonna laohoidjalt Trofimovilt 9. aprillil saadud Toidukaubastu arve 5182 rubla peale, mis oli välja makstud Trofimovi poolt ja kuulus edasiandmisele raamatupidamisse;

b) maikuu jooksul s. a. süstemaatiliselt omastas osade kaupa temale usaldatud summasid, raisates raha restoranides joominguteks, raisates seega kokku 5000 rubla;

c) maikuu toimepandud raiskamiste varjamiseks simuleeris raha vargust tema portfelist, milleks lõi oma portfelli, laenas tuttavalt 200 rubla ja pannes selle raha oma töölaua sahtlisse, 30. mail avaldas, nagu oleks temalt 28. mail varastatud trammis portfelist 4800 rubla.

Ülaloodu alusel ja juhindudes Vene NFSV KrPK § 128 ja 129

m ä ä r a s:

võtta kod. Ivan Kusmini p. Jeršov vastutusele süüalusena, esitades talle süüdistuse kuriteos, mis ette nähtud KrK § 116 2. lõikes, millest kuulutada süüalusele.

Käesoleva määruse ärakiri saata teadmiseks Moskva linna Leningradi rajooni prokuröridele.

Rahvauurija:

2. klassi jurist Krašeninnikov

Määrus mulle kuulutatud 10. juunil 1944. a.

Allkiri: Jeršov

Kuulutas rahvauurija:

2. klassi jurist Krašeninnikov

Arvestades süüalusena vastutusele võtmise äärmiselt suurt tähtsust, samuti selle uurimistoimingu protsessuaalselt õige vormistamise tähtsust, peab uurija eriti tähelepanelikult suhtuma sellesse uurimistoimingusse ja kõigepealt küsimuse lahendamisse, kas tema korralduses on küllaldaselt materjale süüdistuse esitamiseks.

Üksikute töötajate liikide vastutusele võtmise eriline kord

Iga uurija peab hästi tundma NSVL Prokuratuuri juhatusi, millega on kindlaks määratud üksikute ametiisikute liikide vastutusele võtmise eriline kord.

1. Vastavalt NSVL Prokuratuuri juhatustele võib sovhooside ja MTJ direktoreid kriminaalvastutusele võtta asjades, mis seotud nende ametitegevusega ainult krai- (oblasti-) või vabariigi prokuröri eelal, kusjuures viimastel on kohustus ettevalmistavalt kooskõlastada sovhoosi direktorite kriminaalvastutusele võtmine Sovhooside Ministeeriumi vastavate valitsustega ja MTJ direktorite vastutusele võtmine — vastava vabariigi põllutöoministeeriumi või krai (oblasti) põllutöövalitsusega.

Sovhooside, sovhoositrustide ja MTJ direktorite vahi alla võtmine tõkkeabinõuna peab samuti toimuma ainult krai- (oblasti-) või vabariigi prokuröri eelsanktsiooniga.

Selle liigi kriminaalasjade kohtusse saatmisel kinnitatakse süüdistuskokkuvõte ülnimetatud prokuröride poolt ja asjad saadetakse arutamiseks krai- (oblasti-) või vabariigi ülemkohtusse.

2. Teraviljasalvede ja Linakontorite varumispunktide juhatajaid, varumispunktide vilja kontrolöre, vilja vastuvõtjaid ja varumispunktide raamatupidajaid saab vastavalt NSVL Prokuratuuri juhatustele kriminaalvastutusele võtta ainult krai- (oblasti-) prokuröri sanktsiooniga, vabariikides aga, kus ei ole oblastitesse (kraidesse) jaotust — vabariigi prokuröri sanktsiooniga.

3. Majandus- ja insener-tehnilisi töötajaid, kuigi nad ei oma spetsiaalset tehnilist haridust, kes töötavad nii tööstuses kui ka põllumajanduses, võib asjades, mis seotud nende toodangulise tegevusega, kriminaalvastutusele võtta vastavalt NSVL Prokuratuuri juhatustele ainult oblasti- (krai-) prokuröri loal, vabariikides aga, kus ei ole oblastitesse jaotust, vabariigi prokuröri loal, kusjuures nendel prokuröridel on kohuslik ettevalmistavalt kooskõlastada vastutusele võtmine vastavate majanduslikkude organisatsioonidega, välja arvatud kriminaalasjad, mis on seotud tööliste palkade väljamaksmise viivitamisega.

Ülalesitatud juhatused insener-tehniliste töötajate suhtes on kinnitatud NSVL Prokuratuuri ringkirjaga 3. maist 1937. a., nr. 28/I prokuratuuri töö kohta seoses NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK määrusega 29. aprillist 1937. a. «Donbassi söetööstuse töö

kohta». Selles ringkirjas on öeldud: «Kindlalt kinni pidada NSVL Prokuratuuri juhenditest, läbimõeldult ja ettevaatlikult suhtuda insener-tehniliste töötajate kriminaalvastutusele võtmise küsimusse, mitte kõrvale kaldudes selles küsimuses varem antud NSVL Prokuratuuri juhenditest».

4. Arste ja koolide direktoreid võib vastavalt NSV Liidu prokuröri käskkirjale 11. augustist 1939. a., nr. 157—3 kriminaalvastutusele võtta nende süüdistuses ametialastes kuritegudes, mis seotud nende ametitegevusega, ainult krai-, oblasti-, autonoomse vabariigi prokuröri sanktsiooniga, vabariikides aga, kus ei ole oblastitesse jaotust — liiduvabariigi prokuröri sanktsiooniga. Selles käskkirjas on öeldud:

«Panna maksma järgmine kord arstide ja koolide direktorite kriminaalvastutusele võtmisel süüdistustes ametialastes kuritegudes, mis seotud nende ametitegevusega:

a) kriminaalvastutusele võtmine võib toimuda ainult krai-, oblasti-, autonoomse vabariigi prokuröri sanktsiooniga, vabariikides aga, kus ei ole oblastitesse jaotust — liiduvabariigi prokuröri sanktsiooniga;

b) nende kriminaalasjade uurimist peavad toimetama reeglipäraselt prokuratuuri uurijad;

c) uurimise lõppemisel, üheaegselt asja saatmisega kohtusse, saata oblasti-, krai-, autonoomse vabariigi või liiduvabariigi prokurörile, kes andis sanktsiooni kriminaalasja algatamiseks, süüdistuskokkuvõtte ärakiri».

5. Prokuröre ja uurijaid vastavalt NSV Liidu prokuröri käskkirjale 17. veebruarist 1939. a., nr. 40—6, võib võtta kriminaalvastutusele ainult NSV Liidu prokuröri või liiduvabariigi prokuröri sanktsiooniga. Käskkirjas öeldakse:

«Minu käskkirjade nr. 53, 20. jaanuarist 1937. a. ja nr. 1003, 14. augustist 1938. a., muutmiseks käsin:

Prokuratuuri ja kohtu töötajate vallandamisel ja kriminaalvastutusele võtmisel juhinduda järgmisest:

a) Autonoomsete vabariikide, kraide, oblastite ja autonoomsete oblastite prokuröride ja nende asetäitjate, liidu- ja autonoomsete vabariikide prokuratuuri juures olevate tähtsamate asjade uurijate, kraide ja oblastite prokuratuuride vanem-uurijate, linnade ja rajoonide prokuröride, Sise RK organite juurdluse üle järelevalvet teostavate prokuröride, raudteede ja basseinide prokuröride ja laagrite prokuröride vallandamiseks ja kriminaalvastutusele võtmiseks on tingimata vajalik NSV Liidu prokuröri sanktsioon.

b) Prokuratuuride kõikide ülejäänud operatiivtöötajate vallandamiseks ja kriminaalvastutusele võtmiseks on tingimata vajalik vastava liiduvabariigi prokuröri või vastava raudtee peaprokuröri või veetranspordi peaprokuröri sanktsioon».

6. Kohtunikke võib võtta kriminaalvastutusele korra järgi, mis on kindlaks määratud NSVL, liidu- ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduse § 18, ja nimelt:

«Kriminaaljälituse algatamine kohtunikkude vastu, seoses sellega nende ametist vallandamine ja kohtu alla andmine võib toimuda:

rahvakohtunikkude, krai-, oblasti- ja ringkonnakohtute ja autonoomse oblasti kohtute liikmete, liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemkohtute liikmete suhtes — liiduvabariigi prokuröri määruse järgi liiduvabariigi ülemnõukogu presiidiumi sanktsiooniga;

NSVL Ülemkohtu liikmete ja NSV Liidu erikohtute liikmete suhtes — NSV Liidu prokuröri määruse järgi NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi sanktsiooniga».

Vastavalt ülaltoodud NSVL Prokuratuuri juhatustele on küllaldaste andmete olemasolul ülaltoodud liiki töötajate süüdistamiseks uurija kohustatud rajooniprokuröri kaudu asja saatma oblasti- (krai-) prokurörile, vabariikides aga, kus ei ole oblastitesse (kraidesse) jaotust — vabariigi prokurörile koos juurdelisatud rajooniprokuröri motiveeritud taotlusega antud isiku süüalusena vastutusele võtmise sanktsioneerimiseks ja samuti oma määrusega süüalusena vastutusele võtmise kohta. Sellel määru-

sel peab olema rajooniprokuröri märke tema nõusoleku kohta, kuid kinnitada seda võib ainult oblasti-, krai-, autonoomse vabariigi, mõnedel juhtudel aga ka liiduvabariigi ja NSV Liidu prokurör.

2. Süüdistuse esitamine ja süüaluse ülekuulamine

Süüdistuse esitamise põhiolu ja tähtsus

Süüdistuse esitamine on iseseisev uurimistoiming, mis seisneb süüalusele uurija poolt süüalusena vastutusele võtmise määruse kuulutamises allkirja vastu.

Süüalusel on õigus teada, milles teda süüdistatakse, sest ainult sel tingimusel ta võib end kaitsta ja ümber lükata tema vastu tõstetud süüdistust. Seepärast määrab seadus (KrPK § 128) kindlaks 48-tunnise tähtaja süüalusena vastutusele võtmise määruse koostamise momendist, millise aja jooksul uurija on kohustatud süüalusele esitama süüdistuse.

Sellest tulenebki uurija kohustus selgitada süüalusele temale esitatud süüdistuse sisu.

Tõsiseks veaks paljude uurijate juures on see, et süüdistus esitatakse väga kaua pärast süüalusena vastutusele võtmise määruse koostamist. Sagedasti esitatakse süüdistus alles uurimise lõpul, süüalusele uurimise lõppemisest teatamise eel. Niisugune praktika on ekslik ja toob kaasa ainult negatiivseid tulemusi ning mõjub halvasti uurimise kvaliteedile.

Süüalusena vastutusele võtmine ja süüdistuse esitamine peab toimuma siis, kui uurijal on küllaldaselt andmeid, s. o. kui on kogutud küllaldaselt tõendeid, mis näitavad, et kuritegu on toime pandud antud isiku poolt, ja mis annavad aluse süüdistuse esitamiseks. Kõige sagedamini toimub see uurimise keskel, mõnikord algul, mõnikord lõpu poole. Kuid kunagi ei või see moment olla uurimise lõpul, sest uurija peab peale süüdistuse esitamist mitte ainult süüaluse üle kuulama, vaid ka hoolikalt kontrollima kõiki tema seletusi ja vastuvaidlusi.

Ainult niisuguse kontrollimise tulemusena võib uurija tulla järeldusele, kas kogutud tõendid on küllaldased süüaluse kohtu alla andmiseks.

Kogu edaspidine uurija töö peale süüdistuse esitamist peab seisnema süüaluse seletuste ja teiste andmete kontrollimises, kas on õiged järeldused, mis esitatud süüalusena vastutusele võtmise määruses.

Selles uurimise staadiumis peab uurija tähelepanelikult kuulama süüaluse seletusi ja hoolikalt neid kontrollima, rahuldama kõik tema taotlused, mis suunatud süüdistuse põhjendamatuse kontrollimiseks ja uurimise täielikkuse ja igakülsuse kindlustamiseks. Samal ajal peab uurija keelduma põhjendamatute taotluste rahuldamisest, mis on suunatud mõnikord ainult uurimise pikale venitamiseks.

Uurija peab hästi meeles pidama KrPK § 111 ja 112 esitatud nõudeid, mis määravad kindlaks eeluurimise peamised põhimõtted.

Tehes süüalusena vastutusele võtmise määruses esialgsed järeldused, ei tohi uurija ka hiljem lasta tekkida mingisugusil eelarvamustel, vaid peab püüdma objektiivselt ja hoolikalt kontrollida kõiki süüaluse seletusi ja uurima ebaselgeid momente.

Ainult selline suhtumine uurimise sellesse staadiumisse võimaldab hoiduda kohtul vigadest, asja täiendavale uurimisele saatmisest ja samal ajal väldib ka viivitamisi asjas ja süüaluse iga taotluse mõtlematut täitmist.

Süüaluse ülekuulamise tähtsus

Süüaluse ülekuulamisel on kõige olulisem tähtsus, sest et süüaluse seletustel on tõenditena tähtsus asja suhtes.

Süüaluse ülekuulamise teel kontrollib uurija tema poolt tehtud järelduste põhjendatust, mis esitatud süüalusena vastutusele võtmise määruses.

Lõpuks antakse süüaluse ülekuulamisega viimasele õigus kaitseks. Garanteerides süüalusele seda õigust määrab KrPK § 134

kindla tähtaja (mitte üle 24 tunni) ilmumise, süüaluse sundtoomise või teate saamise momendist tema kinnipidamise kohta, millise aja jooksul uurija peab süüaluse üle kuulama. Kui uurija selle aja jooksul ei saanud süüalust üle kuulata, tuleb koostada viivituse põhjuste kohta protokoll.

Ettevalmistus ülekuulamiseks

Peatükis «Tunnistaja ülekuulamine» toodud asjaolud tunnistajate seletuste hindamise ja tunnistajate ülekuulamise ettevalmistuse kohta käivad suuremalt osalt ka süüaluse ülekuulamise kohta.

Valmistudes süüaluse ülekuulamiseks peab uurija veel kord uurima kõiki asja materjale, üles märkima kõik küsimused, mille kohta tuleb süüaluse üle kuulata, välja kirjutama tõendid, millega on kindlaks tehtud süüdistuse peamised punktid ja mille kohta on vajalik saada süüaluse enda seletusi.

NSVL Prokuratuuri järelevalveosakonna ülem sm. Šeinin oma kõnes uurijaile iseloomustas järgmiselt uurija ettevalmistuse erilist tähtsust süüaluse ülekuulamiseks:

«Tunni aja pärast seisab sul ees ülekuulamine. Sa pead selleks ette valmistuma, pead olema hästi relvastatud. Pea meeles, et süüalust üle kuulates sa astud temaga kahevõitlusse silm silma vastu. Selles kahevõitluses on tema tugev, sest et ta teab tõde ja on huvitatud sellest, et seda sinu eest varjata, kuna sina ainult ähmaselt aimad seda ja pead seda teada saama. Kuid sina oled temast tugevam selle poolest, et sul on õigus. Seepärast mõtle hoolikalt järele, kuidas teda viia peaküsimuse juurde, kuidas maskeerida oma teadmatust ja nõrku kohti. Selleks pead sa läbi kobama, mõistma, välja arvama oma vastase nõrgad kohad. Muidu osutud sa võidetuks. Kuid sul ei ole õigust jääda võidetuks, sest sina oled uurija» (Uurimispraktika. NSVL Prokuratuuri järelevalveosakonna metoodiline abivahend, I väljaanne).

Süüaluse väljakutsumine ja sundtoomine

Vabaduses viibiva süüaluse väljakutsumist toimetatakse harilikult telefonogrammiga või kutsega. Vahi all oleva süüaluse väljakutsumist teostatakse kinnipidamiskoha ülema kaudu või süüalune kuulatakse üle kinnipidamiskohas.

See kord on eriliselt kindlaks määratud KrPK § 130.

Reeglipäraselt teostatakse vahi all oleva süüaluse ülekuulamist kinnipidamiskohas.

Kui süüalune ei ilmu vabandavate põhjusteta, võib teda kohale tuua sundkorras.

Süüaluse sundtoomise õigus on antud uurijale ka siis, kui süüalune hoidub kõrvale uurimise eest või ei oma kindlat elu- ega töökohta, samuti siis, kui on alust arvata, et süüalune püüab kõrvale hoiduda uurija juurde ilmumisest.

Sundtoomine seisneb süüaluse või tunnistajaks kutsutava isiku sundkorras (konvoi all) toomises uurija tööruumi, kui ta ei ilmu uurija kutse peale vabandava põhjusega. See õigus on uurijale antud KrPK § 62 ja 131 alusel.

Süüaluse või tunnistaja sundtoomist peab uurija vormistama erimäärusega, milles peab olema märgitud, missugustel kaalutlustel ja missugusel seaduslikul alusel tuli uurija järeldusele väljakutsutavate isikute sundtoomise vajaduse kohta. Uurija määrus sundtoomise kohta viiakse täide miilitsaorganite poolt.

Määrus sundtoomise kohta tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S

..... linnas «. . . .» 194 . a.
..... oblasti rajooni
prokuratuuri rahvauurija (perekonnanimi), läbi vaadanud materjalid kriminaal-
asja nr. . . . (asja nimetus) ja võttes arvesse, et kod.
..... (perekonna-, ees- ja isanimi), olles kutsutud käes-
olevas asjas (süüalusena, tunnistajana)
«. . . .» 194 . a. kell , vaatamata kutse
õigeaegsele kättesaamisele ei ilmunud vabandavate põhjusteta, nagu see on
segunud, ja juhindudes KrPK §

m ä ä r a s:

kod. (perekonna-, ees- ja isanimi)
suhtes rakendada sundtoomist.

Käesoleva määruse ärakiri saata täitmiseks miilitsa-
jaoskonna ülemale.

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Kinnitan:

Prokurör (allkiri)
(auaste)

S ü ü a l u s e ü l e k u u l a m i s e k o r d

Vastavalt KrPK § 132, 135—140 nõuetele peab uurija süü-
aluse ülekuulamisel kinni pidama järgmistest peamistest protses-
suaalsetest eeskirjadest:

1) Süüaluse mitteilumise korral haiguse tõttu peab uurija
teda üle kuulama tema asukohas.

2) Enne ülekuulamist peab uurija kindlaks tegema isikusama-
suse ja seletama talle ära süüdistuse sisu.

Uurija peab välja selgitama, kus elas ja millega tegeles süü-
alune Isamaasõja perioodil. Eriti hoolikalt tuleb need asjaolud
selgitada sel juhul, kui süüalune kas või lühikest aega elas fašist-
likkude anastajate poolt ajutiselt vallutatud territooriumil.

3) Uurija ei tohi taotleda süüaluselt seletusi või süütunnis-
tust vägivalla, ähvarduste või teiste sääraste abinõudega.

Tuleb arvestada seda, et süüalusel on õigus loobuda seletuste
andmisest. Õige, praktikas väga harva esineb selle õiguse kasu-
tamist süüaluste poolt ja sedagi suuremalt osalt ebaõige uurimise
taktika tulemusena.

4) Süüaluseid kuulatakse üle üksikult.

5) Süüaluse ülekuulamine peab algama ettepanekuga sele-
tada kõik, mis ta asjast teab, peale selle alles vajaduse korral esi-
tatakse talle küsimusi. Süüalusele esitatud küsimused ja tema
vastused kantakse tarbe korral ülekuulamisprotokolli sõna-sõnalt.

Süüaluse seletused kantakse protokollis esimeses isikus ja võimalikult sõna-sõnalt.

6) Pärast ülekuulamise lõpetamist tuleb protokoll lugeda süüalusele ette ja kindlustada viimasele õigus anda täiendavaid seletusi ja teha vajalikke parandusi.

7) Vastava palve korral tuleb süüalusele anda võimalus oma käeliselt protokollida oma seletusi, mille kohta tehakse protokollis märkus.

8) Tumma, kurti või seesuguse isiku ülekuulamiseks, kelle keelt uurija ei oska, kutsutakse tõlk, kelle osavõtu kohta tehakse protokollis märkus.

9) Protokollile peavad alla kirjutama süüalune ja uurija, tõlgi osavõtmise korral ka viimane.

Süüaluse ülekuulamise taktika

Süüaluse ülekuulamise kohta käib kõik see, mis on esitatud peatükis «Tunnistajate ülekuulamine».

Süüaluse ülekuulamise edukuse peamiseks tingimuseks on tema ja uurija vahel normaalsete vahekordade loomine. Ülekuulamist tuleb toimetada rahulikult, korrektselt. Isegi kui süüaluse poolt antud seletused ei lähe ilmselt kokku asjas kogutud tõenditega, peab uurija jääma rahulikuks, tasakaalukaks, kuid samal ajal ka visaks, nõudlikuks. Kunagi ei tohi süüalust petta, andes talle mingisuguseid lubadusi, mida pärast ei täideta. Uurija sõna peab olema kindel ja veenev. Uurija peab olema tugev ja otsustav. Täiesti lubamatud on ähvardused, vägivald ja teised taolised abinõud uurija poolt süütunnistuse saamiseks süüaluselt, näiteks valetamine selle kohta, et teine süüalune on süü üles tunnistanud.

Uurija peab oskuslikult ära kasutama oma eelistatud olukorda, mis seisneb selles, et uurimise õieti läbiviimise korral süüalune ei tea kunagi, mil määral on uurimisega kindlaks tehtud tema osavõtt antud kuriteo toimepanemisest.

Ainult inimeste psühholoogia tundmisel, kogutud ja hästikontrollitud tõendite olemasolul, süüaluse hoolikal tundmaõppimisel ja, lõpuks, igal konkreetset juhul ülekuulamise vastava taktika tarvitamisel annab süüaluse ülekuulamine positiivseid tulemusi ja uurija jääb võitjaks.

Kahtlus aluste ülekuulamine

Tarvilik on peatada küsimusel isikute ülekuulamise kohta, keda kahtlustatakse ühe või teise kuriteo toimepanemises, kuid kes küllaldaste andmete puudumisel ei ole veel vastutusele võetud süüalusena. Neid isikuid kuulati varemalt enamasti üle kui kahtlus aluseid, ilma hoiatamata valetunnistuse andmise eest.

Seesugune praktika asetab need isikud sagedasti pikemaks ajaks ebamäärasesse kahtlus aluste olukorda, kus nad meie Kriminaalprotsessi koodeksi alusel ei saa kasutada mingisuguseid õigusi.

Arvestades niisuguse olukorra lubamatust selgitas NSV Liidu prokurör 5. juunil 1937. a. ringkirjas nr. 41/26:

«Paljudes kriminaalasjades uurijad ja samuti ka teised uurimisala töötajad kuulavad üle mitmesuguseid isikuid kahtlus alustena. Harilikult kuulatakse kahtlus alustena üle isikuid, kelle peale viidatakse prokurörile ja uurijale saabunud materjalides, kuid keda uurija ei leia võimaliku olevat süüalusena vastutusele võtta, kuna olemasolev materjal on ebatäielik ja kontrollimata. Selle tõttu kodanikud, keda pole süüalustena kriminaalvastutusele võetud ja kellele pole süüdistust esitatud, satuvad täiesti ebamäärasesse kahtlus aluste olukorda ja on selles olukorras mõnikord pikemat aega, saamata kasutada neid õigusi, mis seadusega on antud süüalustele.

Lugedes niisugust olukorda meie uurimispraktikas lubamatuks käsin:

Kodanike ülekuulamisel, keda kahtlustatakse kuriteo toimepanemises, mitte lubada nimetust «kahtlus alune» ja üldse kõrvaldada uurimispraktikast ühe või teise isiku «kahtlus alusena» figureerimine. Kui mõne isiku kohta on andmeid kuriteo toimepane-

mise kohta, siis võtta ta kriminaalvastutusele ja kuulata üle süüalusena».

Siin tuleb teha järeldus, et uurija võib üle kuulata isikuid ainult tunnistajana või süüalusena (peale ekspertide ülekuulamise, kel on eriline seisund).

Kuni kodanik pole võetud vastutusele süüalusena, kuni talle ei ole esitatud süüdistust, võib teda üle kuulata ainult tunnistajana. Süüalusena võib üle kuulata ainult isikuid, kes on võetud kriminaalvastutusele, s. t. isikuid, kellele on KrPK § 128 korras esitatud süüdistus.

Erandina selles osas võib üle kuulata ainult isikuid, kelle suhtes KrPK § 145 korras on valitud tõkkeabinõu enne süüalusena vastutusele võtmist. Neil erandjuhtudel isikuid, keda kahtlustatakse teatud kuriteo toimepanemises, kuulatakse üle NSVL Prokuratuuri juhataste kohaselt süüalustena enne süüdistuse esitamist. Neile isikuile esitatakse määrus tõkkeabinõu valimise kohta, milles peab olema märgitud põhjus, miks on tõkkeabinõu valitud.

Niisugust tõkkeabinõu kasutamist enne süüdistuse esitamist lubatakse mitte rohkem kui 14-ööpäevase tähtajaga.

Seletuste kontrollimine

Kriitiliselt suhtudes süüaluse seletustesse ka siis, kui ta on tunnistanud end süüdi toimepandud kuriteos, samuti siis, kui ta end süüdi ei tunnistanud ja end kaitseb, ei tohi uurija jätta kontrollimata ühtki fakti, millele osutas süüalune. Vastasel korral võib ta kergesti sattuda süüaluse mõju alla ja viia uurimine valeteele. Sama võib juhtuda siis, kui uurija suhtub pimesa usaldusega kannatanu seletustesse, jättes need tähelepanelikult kontrollimata.

Uurijad piirduvad sagedasti sellega, et usuvad ja kirjutavad üles kõik selle, mis neile räägib süüalune või kannatanu, vahel ka tunnistaja ja ekspert. Niisugust uurimist ei saa nimetada uurimiseks selle sõna tõsisel mõttes. Seletuste analüüs, faktide kontrollimine, nende vastastamine, uus analüüs jne. — need on abinõud tõe avastamiseks ja kurjategija paljastamiseks.

Allkirja võtmine

Vastavalt KrPK § 143 nõuetele peab uurija igalt süüalusena vastutusele võetud isikult võtma allkirja uurija juurde ja kohtusse ilmumise kohta ja oma elukoha muutusest teatamise kohta.

See allkiri ei ole tõkkeabinõu. Seda tuleb võtta süüaluselt peale süüdistuse esitamist viimasele, vaatamata tema suhtes tarvitu-sele võetud tõkkeabinõule.

Allkiri võetakse järgmise vormi kohaselt:

ALLKIRI UURIMISORGANITE JUURDE JA KOHTUSSE ILMUMISE KOHTA

« . . . » 194 . a., mina (allkirja
andja perekonna-, ees- ja isanimi), elukoht
. (aadress), annan käesoleva allkirja
oblasti rajooni prokuratuuri uurijale
(perekonnanimi) selle kohta, et kohustun kuni uurimise lõppemiseni ja koh-
tuni minu süüdistusasjas
(märkida, milles on esitatud süüdistus, KrK §) ilmuma uurija ja kohtu esi-
mesel kutsele ja minu elukoha muutmise korral teatama sellest uurijale ja
kohtule. Käesoleva allkirja rikkumise tagajärgedest on mulle teatatud.

(Allkiri)

Rahvauurija (allkiri)
(auste)

3. Tõkkeabinõu valimine

Üldeeskirjad

Uurimisorganite töötajail lasub suur vastutus iga tõkkeabinõu õigsuse eest, sest iga tõkkeabinõu ühel või teisel määral piirab kodanike õigusi. Eriti käib see niisuguse tõkkeabinõu kohta, nagu vahi alla võtmine.

Võttes kedagi süüalusena vastutusele, ei ole uurija KrPK koha-selt kohustatud, vaid on ainult õigustatud valima mõnd tõkkeabi-nõu. Tal on õigus tõkkeabinõu mitte kasutada, piirdudes vaid süüaluselt allkirja võtmisega uurimisorganite juurde ja kohtusse

ilmumise ja oma elukoha muutmisest teatamise kohta. Kui uurija peab tarvilikuks valida süüaluse suhtes mõnd tõkkeabinõu, peab ta seda tegema erimäärusega, milles peab olema märgitud tõkkeabinõu valimise alus. See nõue käib iga tõkkeabinõu liigi, sealhulgas ka elukohast mittelahkumise allkirja kohta.

Uurijad peavad kindlalt omaks võtma, et tõkkeabinõu saab kasutada KrPK § 145 kohaselt ainult süüaluste suhtes, s. o. peale süüdistuse esitamist. Enne süüalusena vastutusele võtmist tõkkeabinõu isikute suhtes, keda kahtlustatakse kuriteo toimepanemises, võib kasutada ainult erandjuhtudel ja tähtajaga mitte üle 14 ööpäeva. Kellelgi ei ole õigust pikendada seda seadusega kindlaksmääratud tähtaega. Kui neljateistkümne-päevase tähtaja jooksul süüdistust ei esitata, siis antud kodaniku suhtes valitud tõkkeabinõu tuleb tühistada, nimelt tühistada, mitte aga muuta.

Määrus tõkkeabinõu valimise kohta

Ükskõik missuguse tõkkeabinõu valimise vormistamisel on erakordselt suur tähtsus. Seepärast on täiesti lubamatud praktikas tihti esinevad KrPK § 146 nõuete rikkumised, mis seisnevad selles, et uurijad sagedasti ei koosta põhistatud määrust, ei näita määruhes ühtlasi ära kuritegu, milles antud isikut süüdistatakse, samuti ühe või teise tõkkeabinõu valimise alust.

Määrus tõkkeabinõu valimise kohta kuulutatakse allkirja vastu süüalusele.

Otsustades ühe või teise tõkkeabinõu valimise küsimust peab uurija arvesse võtma süüalusele esitatud süüdistuse tähtsust ja tõsidust, tema vastu olevate süütoendite raskust, süüaluse kõrvalhoidumise võimalust uurimisorganite ja kohtu eest, tõe avastamise takistamist, süüaluse tervislikku seisundit, tema elukutset ja teisi asjaolusid.

MÄÄRUS

tõkkeabinõu valimise kohta.

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni pro-
kuratuuri rahvauurija (perekonnanimi), läbi

vaadanud materjalid kriminaalasjas nr. (asja nimetus) ja võttes arvesse, et (tõkkeabinõu valimise motiveering) ja juhindudes KrPK § 146 ja (vastava tõkkeabinõu paragrahv)

määras:

1) Tõkkeabinõuks uurimisorganite ja kohtu eest kõrvalehoidumise vältimiseks kod. (perekonna-, ees- ja isanimi) suhtes valida (tõkkeabinõu nimetus).

2) Ärakiri käesolevast määrusest saata rajooni prokuröridele.

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Määrus on kuulutatud «.» 194 . a.

(Süüaluse allkiri)

Peale määruse koostamist peab uurija ühe või teise tõkkeabinõu valimisel koostama veel teisi uurimis-dokumente.

Allkiri mittelahkumise kohta

Kui tõkkeabinõuna valitakse allkiri mittelahkumise kohta, peab uurija võtma süüaluselt allkirja järgmise vormi kohaselt:

ALLKIRI MITTELAHKUMISE KOHTA

«.» 194 . a. mina (allkirja andja perekonna-, ees- ja isanimi), elukoht (täpne aadress), annan käesoleva allkirja oblasti rajooni prokuratuuri rahvauurijale (perekonnanimi) selle kohta, et kohustun ülalnäidatud elukohast ilma uurija ja kohtu loata mitte lahkuma. Juhul, kui ma rikun käesolevat allkirja, võidakse kasutada raskemat tõkkeabinõu, mille kohta on mulle teatatud.

(Allkiri)

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Isiklik käendus

Isikliku käendusena valitud tõkkeabinõu tuleb uurija poolt vormistada protokolliga käendajate ilmunise kohta, samuti nende soovi avaldamise kohta olla käendajaiks süüaluse eest, ja peale selle veel allkirjadega, mida uurija võtab igalt käendajalt.

Need dokumendid tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

PROTOKOLL

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni pro-
kuratuuri rahvauurija (perekonnanimi) koostas käes-
oleva protokolli selle kohta, et sel kuupäeval uurija tööruumi ilmusid kodanikud
.....
(perekonna-, ees- ja isanimed ja aadressid) ja avaldasid soovi võtta käesolevas
asjas süüalune (perekonna-, ees-
ja isanimi) oma isikliku vastutuse alla.

Protokoll ette loetud. Kirjutatud õieti.

(Allkirjad)

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Sel juhul, kui käendajailt saabub kirjalik avaldus koos taotlu-
sega, näiteks süüaluse vabastamise kohta vahi alt nende isiklikul
vastutusel, osutub ülaltoodud protokolli koostamine üleliigseks.

Igalt käendajalt võetud allkiri koostatakse järgmise vormi
kohaselt:

ISIKLIK KÄENDUS

«.....» 194 . a. mina
(perekonna-, ees- ja isanimi), elukoht (täpne
aadress), töökoht (asutise nimetus), amet
....., esitanud oma isikut tõendava dokumendi
..... (esitatud dokumentide nime-
tus, nende hulgas ka pass, kelle poolt, millal, mis numbri all välja antud, kus
sisse kirjutatud), annan käesoleva allkirja oblasti
..... rajooni prokuratuuri rahvauurijale
(perekonnanimi) selle kohta, et vastutan süüaluse kod.

süüdistatud KrK § . . . järgi, ilmutumise eest ja kohustun tooma teda uurimisorganite juurde ja kohtusse esimesel nõudmisel.

Süüalune kod. (perekonnanimi) jääb elama
. (täpne aadress). Juhul, kui
kod. (süüaluse perekonnanimi) muudab oma elukohta,
kohustun viivitamatult teatama sellest uurimisorganeile ja kohtule.

Minu vastutusest süüaluse kod. (perekonnanimi)
kõrvalehoidumise eest uurimisorganeist ja kohtust on mulle teatatud.

(Käendaja allkiri)

Rahvauuri ja (allkiri)
(auste)

Varanduslik käendus

Varandusliku käendusena valitud tõkkeabinõu tuleb vormistada uurija poolt koostatava varanduse üleskirjutamise protokolliga ja samuti uurija poolt allkirja võtmisega varanduse hoiule jäämise kohta. Need dokumendid tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

PROTOKOLL

. linnas « . . . » 194 . a.
. oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauuri ja (perekonnanimi) koostas käesoleva
protokolliga alljärgneva kohta: seoses kod.
(perekonna-, ees- ja isanimi), elukoht (täpne
aadress), saabunud avaldusega võtta käesolevas asjas süüalune kod.
. (perekonna-, ees- ja isanimi) oma varandusliku
käenduse alla, saabudes (asustatud punkti
nimetus) ja juurdekutsutud manukate
(perekonnanimed ja aadressid) juuresolekul kirjutas üles kod.
(perekonnanimi) kuuluva varanduse, mis süüaluse mitteilmutumise korral uuri-
misorganeisse ja kohtusse kuulub riigi tuludesse kandmisele. Varanduse nime-
kiri on juurde lisatud.

Protokoll ette loetud. Kirjutatud õieti.

Rahvauuri ja (allkiri)
(auste)

Manukad (allkirjad)

Peale selle peab uurija võtma käendajalt allkirja järgmise vormi kohaselt:

ALLKIRI

« . . . » 194 . a. mina (perekonna-,
ees- ja isanimi), elukoht (täpne aadress),
annan käesoleva allkirja oblasti
rajooni prokuratuuri rahvauurijale (perekonnanimi)
selle kohta, et võtan oma hoiule minu juures üleskirjutatud varanduse ja vastutan sellega süüaluse kod. (perekonnanimi), süüdistatud KrK § . . . järgi, ilmumise eest uurimisorganeisse ja kohtusse esimesel nõudel. Süüaluse põgenemise ja kõrvalehoidumise korral uurimisorganeist ja kohtust kohustun andma üleskirjutatud ja minu poolt hoiulevõetud varanduse riigi kasuks.

(Käendaja allkiri)

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Varanduse üleskirjutamine peab toimuma alati manukate juuresolekul, kes peavad alla kirjutama uurija poolt koostatud varanduse nimekirjale.

Kautsjon

Kautsjonina valitud tõkkeabinõu tuleb vormistada uurija poolt koostatava protokolliga kautsjoniandja ilmumise kohta ja kindlaksmääratud summa sissemaksmise kohta. See protokoll tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

PROTOKOLL

. linnas « . . . » 194 . a.
. oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi) koostas käesoleva protokoll
alli järgneva kohta: uurija tööruumi ilmus kod.
(kautsjoniandja perekonna-, ees- ja isanimi ja aadress) ja, avaldades soovi
maksda kautsjon süüaluse kod. (perekonnanimi), süüdistatud
KrK § . . . järgi, uurimisorganeisse ja kohtusse ilmumise garanteerimiseks,
maksis sisse alljärgneva summa Selle kohta,

et süüaluse põgenemise või kõrvalehoidumise korral uurimisorganeist ja kohust sissemakstud kautsjon kantakse vabariigi tuludesse, on kod. (perekonnanimi) kuulutatud.

Protokoll ette loetud. Kirjutatud õieti.

(Kautsjoniandja allkiri)

Rahvauurija (allkiri)
(auste)

Vahi alla võtmine

Tõkkeabinõuna vahi alla võtmine või koduaresti valimine tuleb vormistada ainult ühe määrusega, mis koostatud uurija ja kinnitatud prokurööri poolt.

KrPK § 158 kohaselt tõkkeabinõuna vahi alla võtmise määruse vormistamisele esitatakse erilisi nõudeid. Selles määruks peab olema konkreetset näidatud süüdistuse sisu, kuriteo kvalifikatsioon, tõkkeabinõuna vahi alla võtmise motiivid ja andmed süüaluse isiku kohta (vanus, sotsiaalne seisund, endine karistatus, päritolu).

NSVL Prokuratuuri ringkirjas nr. 24, 1933. a., on öeldud:

«1. On keelatud uurimise all olivate vahi all pidamine ilma põhistamata määruseta. Igas vahi alla võtmise määruks peab olema märgitud vajalikud andmed süüaluse isiku kohta (vanus, klassiline kuuluvus, endine karistatus), süüdistuse sisu ja motiivide lühike, kuid konkreetne kirjeldus, mille alusel antud kriminaalasja asjaolude tõttu on tarvitusele võetud antud tõkkeabinõu.

Prokuröridele keelatakse anda sanktsioon nendele vahi alla võtmise määrustele, mis koostatud ülaltoodud tingimustest mitte kinni pidades.

2. Vahi all pidamise seadusliku tähtaja möödumisel tuleb paluda pikendamiseks luba kontrollivalt organilt ringkirjas nr. 120, 1930. a.¹ ettenähtud korras, kusjuures loa saamisest tuleb viivi-

¹ Käesoleval ajal reguleeritakse see küsimus ülaltoodud ringkirjaga nr. 18/26, 2. aprillist 1937. a.

tamatult teatada kinnipidamiskohale (määruse ärakirja, resolutsiooni või eriteadaande näol).

3. Kriminaalasja üleandmisel ühelt jälitusorganilt teisele või prokuratuuri ja kohtusse tuleb viivitamatult teha vahialuste ümberarvestus.

Vahi all pidamist ülaltoodud juhatuste rikkumisega tuleb vaadata kui ebaseaduslikku vahi all pidamist, mis toob kaasa kõik sellest tulenevad järeldused ametiisikute suhtes, kelle arvel peetakse kinni vahialused».

Uurija poolt koostatav tõkkeabinõuna vahi alla võtmise määrus peab olema NSVL Konstitutsiooni § 127 kohaselt kinnitatud prokuröri poolt.

Tuleb alati meeles pidada, et tõkkeabinõuna vahi all pidamist võib kasutada ainult nende kuritegude puhul, milles kohus võib karistusena määrata vabaduskaotust üle ühe aasta, ja andmete olemasolul, mis lasevad arvata, et süüalune vabaduses olles püüab takistada tõe avastamist või hoidub kõrvale uurimisorganite ja kohtu eest.

Sealjuures peab uurija arvesse võtma süüaluse vastu olevate süütõendite raskust, tema tööala, vanust, tervislikku seisundit ja perekonnaseisu.

Seaduse järgi (KrPK § 158) üksikutes kriminaalasjade liikides võib tõkkeabinõuna vahi alla võtmist kasutada ainult neil juhtudel, kui on kindlaks tehtud, et süüalusel on sidet kuritegeliku keskkonnaga, et tal ei ole kindlat elukohta ega teenistust või kui ta hoidub kõrvale uurimisest ja kohtusse ilmumisest.

Vahi alla võtmist tõkkeabinõuna võib kohaldada järgmiste kuritegude puhul juba üksnes kuriteo sotsiaalse ohtlikkuse tõttu:

1) kontrrevolutsioonilised kuriteod, välja arvatud ettevalmistatavast või toimepandud kontrrevolutsioonilisest kuriteost mitte-teatamine (Vene NFSV KrK § 58^{1a}, 58¹³, 58¹⁴);

2) massilised korratused juhtide ja organisaatorite suhtes (Vene NFSV KrK § 59² 1. lõige);

3) banditism (Vene NFSV KrK § 59³);

4) propaganda ja agitatsioon, mis on sihitud rahvusliku või usulise vaenu või tüli õhutamisele sõjaolukorras või massiliste rahutuste ajal (Vene NFSV KrK § 59⁷ 2. lõige);

5) müntide, riigikassa-piletite ja riiklikkude väärtpaberite võltsimine (Vene NFSV KrK § 59⁸);

6) kvalifitseeritud salakaubavedu (Vene NFSV KrK § 59⁹);

7) võimuliialdus, millega kaasnesid vägivald, relva kasutamine või kannatanut piinavad või tema väärikust solvavad teod (Vene NFSV KrK § 110 2. lõige);

8) võimukuritarvitus, võimuliialdus või võimutegevusetus ja teenistuskohustustesse lohakas suhtumine, kui nende tagajärjeks oli ametiisiku poolt juhitava kesk-valitsemisaparaadi või sama-suguste riiklike tootmis-, kaubandus-, krediidi- ja transpordiala majandusaparaatide laostumine (Vene NFSV KrK § 112 1. lõige);

9) omastamine ja raiskamine, kui see pandi toime erilisi volitusi omanud ametiisikute poolt, samuti eriti tähtsate riiklikkude väärtuste omastamine (Vene NFSV KrK § 116 2. lõige);

10) altkäemaksu võtmine ametiisiku poolt raskendavatel tingimustel (Vene NFSV KrK § 117 2. lõige);

11) majanduslikud kuriteod, mis toime pandud lahingu olukorras või ühenduses Punaarmee ja sõjalaevastiku varustusesemete hangetega, kui see võis avaldada mõju nende lahinguvõimele (Vene NFSV KrK § 132);

12) tahtlik tapmine (Vene NFSV KrK § 136);

13) mitmekesi vägistamine (Vene NFSV KrK § 153 2. lõige);

14) loomade vargused (Vene NFSV KrK § 166);

15) süütamised (Vene NFSV KrK § 175 2. ja 3. lõige);

16) röövimine (Vene NFSV KrK § 167);

17) spionaaž ja marodöörimine (Vene NFSV KrK § 193²⁴, 193²⁷, 193²⁸).

Valides tõkkeabinõuna vahi all pidamise, peab uurija oma määruse ärakirja saatma kinnipidamisasutisele ja uurimise üle järelevalvet teostavale prokurörile.

Samaaegselt peab uurija saatma kindlaksmääratud vormi kohaselt teadaande kõrgemalseisva prokuratuuri (oblasti, krai, vabariigi) jälitusosakonna ülemale (vaata lk. 52).

Süüaluse vahi all pidamise korral üle kahe kuu peab uurija paluma kõrgemalseisvalt prokurörit pikendust, milleks tuleb õigeaegselt esitada taotlus korra järgi, mis esitatud II osa 3. peatükis (lk. 80).

Tõkkeabinõu muutmine

Uurimise lõppedes peab uurija alati otsustama küsimuse, kas muuta või tühistada varem valitud tõkkeabinõu süüaluse suhtes.

Sagedasti kerkib küsimus süüaluse suhtes varem valitud tõkkeabinõu muutmise või isegi tühistamise kohta üles juba eeluurimise käigus, kui langesid ära alused, mille põhjal antud tõkkeabinõu oli valitud.

Määrus tõkkeabinõu muutmise kohta tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), läbi vaadates kriminaal-
asja nr. (asja nimetus) ja
võttes arvesse, et käesolevas asjas süüaluse
..... (perekonna-, ees- ja isanimi) suhtes süüdistuses
KrK § järgi on tõkkeabinõuna valitud
(tõkkeabinõu nimetus), mis praeguses olukorras
(tõkkeabinõu muutmise põhjendus) ja juhindudes KrK § 161

m ä ä r a s:

valitud tõkkeabinõu kod.
(perekonna-, ees- ja isanimi) suhtes muuta
(uuesti valitud tõkkeabinõu nimetus), millest talle allkirja vastu teatada.

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Määrus on mulle kuulutatud «.....» 194 . a.

(Süüaluse allkiri)

Prokuröri ettepanekul varem valitud tõkkeabinõu muutmiseks või tühistamiseks peab uurija saama enne prokuröri sanktsiooni.

4. Ametist kõrvaldamine

Üldeeskirjad

Ametist kõrvaldamist kui sunniviisilist abinõu võib uurija kohaldada ainult ametiisikute suhtes, kes on süüalustena vastutusele võetud.

KrPK § 142 kohaselt on uurija kohustatud ametiisiku süüalustena vastutusele võtmisel otsustama küsimuse, kas süüalune uurimise ajaks kuulub ametist kõrvaldamisele, ja teatama oma otsusest süüaluse teenistuskohata.

Ametist kõrvaldamist võib kohaldada ainult siis, kui uurijal on küllaldaselt andmeid, et seda abinõu on vaja rakendada.

Protsessuaalne vormistamine

Ametist kõrvaldamist tuleb vormistada määrusega, mis koostatakse järgmise vormi kohaselt:

MÄÄRUS

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), läbi vaadanud mater-
jalid, mis kogutud kriminaalasjas nr.
(asja nimetus), milles kod. (süüaluse
perekonnanimi ja amet) on võetud süüalusena vastutusele KrK §
järgi, ja võttes arvesse, et
.....
(ametist kõrvaldamise tarvilikkuse põhjendus) ning juhindudes Vene NFSV
KrPK § 142

määras:

kod. (süüaluse perekonna-,
ees- ja isanimi) uurimise ajaks ametikohalt
(ametikoha nimetus) kõrvaldada.

Arakiri käesolevast määrusest saata
(organisatsiooni, asutise või ettevõtte juhataja nimetus) täitmiseks.

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

5. Tsiviilhagi tunnistamine

Üldeeskirjad

KrPK § 14, 15 ja 16 kohaselt kannatanul, kellele on tekitatud kuriteoga kahju, on õigus esitada süüaluste või isikute vastu, kes kannavad materiaalselt vastutust süüaluse tegude eest, tsiviilhagi, mis kuulub läbivaatamisele koos kriminaalasjaga.

Tsiviilhagi võib esitada nii kriminaalasja uurimise algul kui ka eeluurimise kestel ja ka hiljem, kuid siiski kuni kohtuliku uurimise alguseni.

Kriminaalmenetluse kestel esitatud tsiviilhagi on vabastatud riigilõivust.

KrPK § 119 nõuete kohaselt juhul, kui kannatanule on tekitatud kahju, on uurija kohustatud viimasele seletama, et tal on õigus esitada tsiviilhagi, mille kohta tuleb koostada protokoll või kirjalikult teatada sellest kannatanule.

Alati, kui uurijale saabub KrPK § 120 korras kannatanu avaldus tema tsiviilhagejaks tunnistamise kohta, peab uurija selle taotluse läbi vaatama ja koostama põhistatud määruse kannatanu tsiviilhagejaks tunnistamise või sellest keeldumise kohta.

Protsessuaalne vormistamine

Selgitades kannatanule tema õigust tsiviilhagi esitamiseks peab uurija seda vormistama protokolliga, mis koostatud järgmise vormi kohaselt:

PROTOKOLL

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), nähes kriminaalasja
nr. (asja nimetus) materjalidest, et kod.
(kannatanu perekonna-, ees- ja isanimi) on tekitatud materiaalselt kahju süüalusena vastutusele võetud kod.
(süüaluse perekonna-, ees- ja isanimi) tegevuse läbi, selgitas KrPK § 119

kohaselt kannatanule kod. (perekonnanimi) tema õigust tsiviilhagi esitamise ja hagi vormistamise korda.

Protokoll ette loetud. Kirjutatud õieti.

Kannatanu allkiri

Rahvauurija (allkiri)
(auate)

Uuriija poolt kannatanu taotluse läbivaatamise tulemus tema tsiviilhagejaks tunnistamise kohta tuleb vormistada määrusega, mis koostatakse järgmise vormi kohaselt:

MÄÄRUS

. linnas « . . . » 194 . a.
. oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauuriija (perekonnanimi), läbi vaadanud krimi-
naalasjas nr. (asja
nimetus) saabunud kod.
(kannatanu perekonna-, ees- ja isanimi või organisatsiooni nimetus) avalduse
tema tunnistamise kohta käesolevas asjas tsiviilhagejaks ja võttes arvesse
.
(taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise põhjendus) ja juhindudes Vene
NFSV KrPK § 120

m ä ä r a s:

tunnistada käesolevas asjas tsiviilhagejaks
. (perekonna-, ees- ja isanimi või organisatsiooni nime-
tus).

Rahvauuriija (allkiri)
(auate)

Tsiviilhagejaks tunnistamisest keeldumise juhul koostatakse määruse lõpp järgmiselt:

m ä ä r a s:

keelduda kod. (pere-
konna-, ees- ja isanimi või organisatsiooni nimetus) tunnistamisest käesolevas
asjas tsiviilhagejaks.

Rahvauuriija (allkiri)
(auate)

6. Varanduse arestimine

Üldeeskirjad

Varanduse arestimine toimub uurija poolt neil juhtudel, kui:

1) selle abinõu mittetarvitamine teeb võimatuks tsiviilhagejale tekitatud kahju tasumise;

2) kui kannatanule on tekitatud kahju ja on alust oodata tsiviilhagi esitamist;

3) kuriteos süüalusena vastutusele võetud isikut karistatakse Kriminaalkoodeksi vastava paragrahvi järgi varanduse konfiskeerimisega. Sel juhul garanteerib varanduse arestimine võimaliku kohtuotsuse täitmist konfiskeerimise osas.

KrPK § 14, 15, 119 ja 121-a kohaselt võib aresti panna ainult süüaluse varandusele. Sellest korrast kõrvalekaldumine on lubatud NSVL RKN-i määrusega 16. veebruarist 1933. a. kriminaalasjades kaubandusorganisatsioonides toimepandud raiskamiste ja riisumiste kohta. Nendes kriminaalasjades tuleb arest materiaalselt vastutavate isikute varandusele panna uurija poolt kriminaalasja algatamise momendil, s. o. enne süüalusena vastutusele võtmist.

NSV Liidu prokuröri ja NSVL Kohtu RK poolt väljaantud instruksioonis nr. 49/I-A-21, 28. veebruarist 1939. a., tarbijatekooperatiivides ja riiklikus kaubandussüsteemis toimepandud raiskamiste ja riisumiste kriminaalasjade uurimise ja kohtus läbivaatamise korra kohta on öeldud:

«Uurimisorganid üheaegselt kriminaalasja algatamisega raiskamiste ja riisumiste kohta on kohustatud panema tsiviilhagi kindlustamiseks NSVL KTK 10. augusti 1927. a. määruse kohaselt eelaresti kurjategijate kogu varandusele, samuti perekonnaliikmete ja teiste isikute varandusele, kelle suhtes on kindlaks tehtud, et nad on osa saanud raisatud ja riisutud varast.

Uurimisorganid peavad võtma tarvitusele otsustavaid abinõusid kooperatiivse omandi riisujate ülesotsimiseks ja nende varanduse leidmiseks, samuti perekonnaliikmete ja teiste isikute varanduse leidmiseks, kes osa said raiskamisest ja riisumisest, ning

selle varanduse eelaresti alla panema, et kindlustada kooperatiivsele organisatsioonile tekitatud kahju tasumist.

Uurimisorganid peavad igas asjas mitte hiljem kui kolme päeva jooksul teatama asjast huvitatud kooperatiivsele organisatsioonile tema tunnistamisest tsiviilhagejaks või sellest keeldumise kohta, samuti ka asja kohtusse saatmise või menetluse lõpetamise kohta jne.».

Varanduse arestimine enne süüalusena vastutusele võtmist võib toimuda ka kuritegudes toiduainete- ja tööstuskaupade kaartidega, ostja petmise asjades valekaalumise ja valemõõtmise teel, toiduainete ja tööstuskaupade raiskamises, samuti ka spekulatsioonis.

Riigile tekitatud kahju tasumise kindlustamiseks või kohtuotsuse täitmiseks varanduse konfiskeerimise osas tuleb arest panna materiaalselt vastutavate või teiste isikute varandusele, keda kahtlustatakse antud kuriteo toimepanemises.

Urija poolt õigeaegselt tarvitusele võetud abinõudel kurjategijate tegevuse läbi tekitatud kahju tasumiseks on suur tähtsus kuritegevuse vastu võitlemise õiges organiseerimises, eriti aga võitluses sotsialistliku omandi riisumise vastu. Selle tõttu on NSV Liidu prokuröri ja NSVL Kohtu RK erikorraldustega kindlaks määratud, et sotsialistliku omandi riisumise ja raiskamise kriminaalasju, kui neis ei ole uurija poolt tarvitusele võetud abinõusid riigile tekitatud kahju tasumiseks, ei võeta kohtu poolt vastu ja saadetakse tagasi kõikide abinõude tarvitusele võtmiseks eeluurimise staadiumis, et kindlustada süüaluse tegevuse läbi riigile tekitatud kahju tasumist.

Iga uurija otseseks kohuseks on sotsialistliku omandi raiskamise ja riisumise kriminaalasjade ja ka teiste kuritegude uurimisel, kui on kannatanule tekitatud materiaalselt kahju, kõikide võimalikkude abinõude tarvitusele võtmine, et täies ulatuses kindlustada materiaalse kahju tasumist.

Seepärast peab uurija võtma tarvitusele abinõud süüalusele kuuluva varanduse leidmiseks, kus see ka ei asuks ja millest see ka ei koosneks. Mõnikord peab uurija selleks tegema põhjalikke

läbiotsimisi nii süüaluste kui ka teiste isikute juures, kus võib olla peidetud või hoiule antud süüalusele kuuluvat varandust.

Süüaluse poolt riiklikule või ühiskondlikule organisatsioonile tekitatud kahju väljaarvutamisel peab uurija vastavalt Riikliku Kaitsekomitee määrusele ja NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK juhatustele raisatud tööstuskaubad hindama 5-kordse kommertshinna järgi, kaubad aga, millel ei ole kommertshindu — 12,5-kordselt normihindade järele. Riisumiste ja puudujääkide näol esinevate toiduainete suhtes tuleb kahju hinnata turuhindade järgi. Selleks peab uurija võtma kaubandusosakonnast või turgude komiteest ametliku tõendi nende toiduainete turuhindade kohta ja liitma selle tõendi toimiku juurde. Arestitud varanduse väärtus peab katma süüaluse poolt tekitatud kahju, mille suurus arvestatud ülaltoodud viisil.

Protsessuaalne vormistamine

Kahju tasumise kindlustamist varanduse arestimise näol vormistatakse vastava uurija määrusega, mis koostatud järgmise vormi kohaselt:

MÄÄRUS

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni prokuratuuri
uurija (perekonnanimi), läbi vaadanud materjalid,
mis kogutud kriminaalasjas nr.
(asja nimetus) ja võttes arvesse, et süüalusena vastutusele võetud kodaniku
..... (süüaluse perekonna-, ees-
ja isanimi) kuritegeliku tegevuse läbi on tekitatud materiaa'set kahju
kod. (kannatanu pere-
konna-, ees- ja isanimi), esitatud tsiviilhagi kindlustamiseks ja juhindudes
Vene NFSV KrPK § 121

m ä ä r a s:

panna arest kod. (perekonna-,
ees- ja isanimi) varandusele, kus see ka ei asuks ja millest see ka ei
koosneks, üldsummas rubla
väärtuses.

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Süüaluse varanduse arestimisel kohtuotsuse täitmise kindlustamiseks varanduse konfiskeerimise osas tuleb määrus koostada järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S

linnas « . . . » 194 . a.
oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), läbi vaadanud mater-
jalid, mis kogutud kriminaalasjas nr.
(asja nimetus) ja võttes arvesse, et kod. (süü-
aluse perekonnanimi) on kriminaalvastutusele võetud KrK § järele,
milles on ette nähtud ka varanduse konfiskeerimine. Kohtuotsuse täitmise
kindlustamiseks varanduse konfiskeerimise osas ja juhindudes KrPK § 121-a

m ä ä r a s:

panna arest kod. (pere-
konna-, ees- ja isanimi) varandusele, kus see ka ei asuks ja millest see ka
ei koosneks.

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

V a r a n d u s e ä r a v ö t m i n e , h o i d m i n e j a ü l e a n d - m i n e

Vastavalt NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK instruksioonile nr. 90/86, 17. nov. 1943. a., «Uurimis- ja kohtuorganite poolt asitõendite, väärtasjade ja muu varanduse äravõtmise, hoidmise ja üleandmise korra» peab uurija peale asitõendite ja esemete äravõtmist, mis kõrvaldatud erakäibest, panema aresti alla süüaluse varanduse tekitatud materiaalse kahju tasumise või kohtuotsuse täitmise kindlustamiseks varanduse konfiskeerimise osas ning ära võtma väärtasjad ja väärtpaberid, hoiuraamatud, raha ja eriti väärtusliku varanduse.

Kõik ülejäänud üleskirjutatud varandus jäetakse reeglipäraselt hoiule varanduse omaniku perekonnaliikmeile varanduse asukohas või majavalitsusele. Sealjuures uurija peab kindlustama üleskirjutatud ja hoiule antud varanduse säilitamise, asetades varanduse erilisse hoiukohta (kappi, kummutisse, kohvrissi jne.) ja pitseerima viimase.

Kui varandust ei ole võimalik jätta hoiule kohapeale, tuleb üleskirjutatud varandus ära võtta ja anda hoiule kaubandusorganisatsioonide lattu. Varanduse üleskirjutamine tuleb igal juhul toimetada uurija erimääruse alusel süüaluse varanduse arestimise kohta.

Läbiotsimisel, võetusel ja süüaluse varanduse arestimisel äravõetud dokumendid, väärtasjad ja mitmesugused esemed, samuti uurija tööruumi vahetult toimetatud esemed tuleb viivitamata uurija poolt pitseerida. Pitser tuleb asetada nii, et pitseeritud esemeid ei saa ümber vahetada teistega ilma pitserit vigastamata. Pitseerimise kohta tuleb teha märkus protokollis.

Väärtasjade äravõtmine, hoidmine ja üleandmine

Ülaltoodud NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK instruksiooni alusel väärismetallide (kuld, hõbe, plaatina ja plaatina rühma metallid igasuguses olekus), vääriskivide ja pärlide, esemete ja asjade, mis sisaldavad väärismetalli, kalliskivide ja pärlide, samuti ennerevolutsiooniaegse vene rahapaja müntide äravõtmisel tuleb protokollis täpselt ära märkida väärtasjade nimetus, nende individuaalsed iseärasused, eraldustundemärgid ja võimaluse korral ka nende kaal, mõõt või suurus.

Mitte hiljem kui ühe ööpäeva jooksul pärast väärtasjade toimetamist prokuratuuri peab uurija eksperdi ja äravõtmise protokollile allakirjutanud manukate juuresolekul avama pitseeritud paki ja toimetama põhjaliku vaatluse, mille kohta tuleb koostada protokoll.

Selles protokollis tuleb samuti ära märkida väärtasjade nimetus, eraldustundemärgid, kaal, mõõt, suurus ja väärtus.

Metallide (kuld, hõbe) kindlaksmääramist toimetatakse proovimise teel või spetsialisti otsuse järgi. Samuti ainult spetsialisti otsuse järgi toimetatakse vääriskivide ja pärlide kindlaksmääramist. Vastasel juhul märgitakse protokollis ainult metalli ja kivide värv.

Vaatluse lõppemisel tuleb väärtasjad anda pitseeritud pakikes kohalikku Riigipanga osakonda sama korra järgi, mis on ette nähtud NSVL Rahanduse RK ja NSVL Riigipanga Juhatuse instruksiooniga nr. 165/553, 2. oktoobrist 1938. a.

Äravõetud välisvaluuta pangatähtedes ja müntides, samuti tšekid ja teised välisvaluuta rahalised dokumendid (aktsiad, välismaiste asutiste obligatsioonid), nõukogude valuuta rahamärgid ja NSV Liidu riigilaenu obligatsioonid tuleb peale põhjalikku vaatlust ühe ööpäeva jooksul anda kohalikku Riigipanga osakonda (vastavalt samale NSVL Rahanduse RK ja NSVL Riigipanga Juhatuse instruksioonile).

Äravõetud väärtesemete ja väärtpaberite tagasiandmise juhul omanikule tagastatakse need uurija määruse alusel, mis on kininitatud prokurööri poolt, või kohtu määruse järgi, välja arvatud kuld, hõbe, plaatina ja plaatina rühma metallid, ennerevolutsiooniaegse vene rahapaja mündid ja välisvaluuta, mille väärtuse Riigipank maksab välja NSVL Rahanduse RK ja NSVL Riigipanga Juhatuse 2. oktoobri 1938. a. instruksiooni nr. 165/553 alusel.

Toiduainete ja tööstuskaupade äravõtmine, hoidmine ja edasiandmine

Lõpuks, vastavalt samale NSVL Prokuratuuri ja NSVL Kohtu RK instruksioonile toiduainete ja tööstuskaupade äravõtmisel tuleb läbiotsimise, võetuse või üleskirjutamise protokollis üles tähendada täpselt:

- a) toiduainete nimetus, kaal ja hulk, missuguses seisukorras ja taaras need on, ja võimalust mööda ka nende sort;
- b) tööstuskaupade või riiete nimetus, hulk, mõõdud (pikkus, laius), väärtus, sort ja seisukord.

Vajaduse korral tuleb toiduainete ja tööstuskaupade vaatlusest osa võtma kutsuda vastavate teadmistega isikuid.

Äravõetud toiduained ja tööstuskaupad, nende hulgas ka käibest kõrvaldatud, tuleb peale äravõtmist viivitamata anda

hoiule kaubandusettevõttele, mis eraldatud selleks kaubandusosakonna poolt igas linnas ja rajoonis NSVL Kaubanduse RK ja NSVL ja Vene NFSV Tarbijatekooperatiivide Keskliidu instruktisiooniga nr. 0155/0075, 19. maist 1944. a. «Uurimis- ja kohtuorganite poolt kohalikkudesse kaubandusettevõtetesse ja tarbijatekooperatiividesse saabunud toiduainete ja tööstuskaupade vastuvõtmise, hoidmise ja realiseerimise korrast».

Toiduaineid ja tööstuskaupu tuleb kaubandusettevõttele üleandmise korral tingimata kaaluda ja üle lugeda kaubandusettevõtte esindaja poolt.

Kaubandusettevõttest peab uurija saama kviitungi üleantud kauba täpse arvu kohta ja õmblema selle kviitungi toimikusse.

Kaubandusettevõttele hoiule antud toiduainete ja tööstuskaupade realiseerimine toimub NSVL Kaubandusministeeriumi ja NSVL Tarbijatekooperatiivide Keskliidu instruksioonide kohaselt.

Tööstuskaupade realiseerimine, kui need ei kuulu tagastamisele omanikule, võib toimuda ainult kohtuotsuse seadusjõusse astumisel või kriminaalasja lõpetamise korral prokuratuuri kirjaliku ettepaneku või kohtumääruse põhjal.

Juhul, kui äravõetud toiduained ja tööstuskaubad kuuluvad tagastamisele omanikule, tagastatakse need uurija määruse alusel, mis kinnitatud prokuröri poolt, või kohtu määruse järgi.

Kaubandusettevõtte on kohustatud hoiulevõetud toiduained ja tööstuskaubad tagastama natuuras. Juba realiseeritud toiduainete asemel võib välja anda nende asendajaid.

Äravõetud varanduse arvestus

Varanduse arestimise juures äravõetud väärtasjad ja muu varandus tuleb sisse kanda igas prokuratuuris asuvasse asitõendite ja süüalustelt äravõetud teiste väärtasjade arvestuse raamatusse.

Arvestuse kord on esitatud III osa 5. peatükis (lk. 159).

7. Eeluurimise lõpuleviimine

Tähtsus ja kord

Eeluurimise lõpuleviimisel peab uurija KrPK § 206 kohaselt kuulutama süüalusele uurimise lõpulejõudmisest, tutvustama teda kõigi asja materjalidega ja seletama talle tema õigust taotluste esitamise kohta uurimise täiendamiseks. See seaduse nõue garanteerib süüalusele õiguse kaitseks, õiguse tutvuda kõikide uurija poolt kogutud tõenditega ja esitada oma vastuväiteid ja taotlusi täiendavate tõendite muretsemiseks.

Selle uurimistoimingu kõrvalekalduvat ja hoolikas täitmine on suure tähtsusega ka uurijale endale, sest et sel teel ta toimetab asjas kogutud tõendite täisväärtuslikkuse kohta viimase kontrolli ja kontrollib eeluurimise igakülsust ja täielikkust. Seepärast peab uurija ise olema huvitatud kõikide kogutud tõendite täielikust ja üksikasjalisest tutvumisest süüaluse poolt. Ainult selle tähtsa nõude mittetäitmisega võib seletada sagedasti esinevaid juhtumeid, kus uurijate poolt puhtformaalselt täidetakse KrPK § 206 nõudeid.

Selle protsessuaalse toimingu erilist tähtsust kriipsutati alla kohtu ja prokuratuuri töötajate üleliidulise nõupidamise otsustes ja NSVL Prokuratuuri ringkirjalises kirjas 13. augustist 1934. a. Selles kirjas öeldakse:

«Uurimise praktika peaaegu üldse ei tunne seadusega ettenähtud (tegelikku, aga mitte formaalset) uurimismaterjalide esitamist süüalusele (Vene NFSV KrPK § 206, Ukraina NSV KrPK § 200, Valge-Vene NSV KrPK § 207, Azerbaidžani NSV KrPK § 204, Turkmeeni NSV KrPK § 186, Uzbeki ja Tadžiki NSV KrPK § 60 ja Gruusia NSV Ajutiste eeskirjade § 67). Peale selle see protsessuaalne kord, kindlustades eeluurimise maksimaalse täielikkuse ja objektiivsuse, samal ajal kaitseb süüaluse õigust ja sagedasti väldib kohtu poolt asja täiendavale uurimisele saatmist või isegi kohtuistungil lõpetamist.

Seepärast panen ette täpselt ja kõrvalekaldumatult kindlustada ülaltoodud liiduvabariikide KrPK nõuete täitmist eeluurimise materjalide süüalusele esitamise kohta ja vajaduse korral materjalide täiendamise kohta».

Süüaluse materjalidega tutvumise aeg ei ole piiratud ja ta võib nendega tutvuda nii kaua, kui leiab tarviliku olevat.

Kuid selle õiguse ilmse kuritarvituse korral süüaluse poolt uurimise venitamise eesmärgiga võib uurija koostada selle kohta eriprotokolli ja määrata kindla aja, arvestades toimiku mahukust ja süüaluse individuaalseid omadusi, mille jooksul materjalidega tutvumine on täiesti võimalik.

Kirjaoskamatut süüalust peab uurija ise tutvustama toimikuga, lugedes talle ette ja selgitades iga uurimisakti tähtsust.

Protsessuaalne vormistamine

See uurimistoiming vormistatakse protokolliga, mis koostatakse järgmise vormi kohaselt:

PROTOKOLL

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), tunnistades eel-
uurimise kriminaalasjas nr. (asja
nimetus) lõpuleviiduks, teatas sellest Vene NFSV KrPK § 206 korras süü-
alusele (süüaluse pere-
konna-, ees- ja isanimi), ühtlasi selgitades, et tal on õigus kõikide asja mater-
jalidega tutvuda ja avaldada taotlusi täiendava uurimise toimetamiseks.

Süüalune (perekonnanimi), olles tutvunud
kõikide asja materjalidega kõites
lehel, kella kuni kella , avaldas (märgitakse süü-
aluse avaldus või taotlus).

Protokoll ette loetud. Kirjutatud õieti.

Süüaluse allkiri

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Süüaluste taotluste läbivaatamine

Peale uurimismaterjalidega tutvumist kirjutab süüalune alla protokollile uurimise lõpuleviimisest temale teatamise kohta. Sealjuures võib süüalune avaldada taotlusi ühtede või teiste täiendavate uurimistoimingute teostamiseks. Need taotlused tuleb uurija poolt läbi vaadata ja neid võidakse rahuldada või tagasi lükata. Süüaluse taotluse tagasilükkamise korral uurija poolt tuleb koostada põhistatud määrus, mis tuleb kuulutada süüalusele allkirja vastu.

Seesugune määrus koostatakse järgmise vormi kohaselt:

MÄÄRUS

..... linnas «. . .» 194 . a.
..... oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), läbi vaadanud krimi-
naalasjas nr. (asja nimetus) süü-
aluselt (perekonna-, ees- ja
isanimi) saanud taotlused, mis esitatud peale KrPK § 206 korras kõikide
asja materjalidega tutvumist, ja võttes arvesse, et
.....
(iga taotluse põhjalik motiveering, miks uurija loeb tarvilikuks selle rahulda-
mata jätmise) ning Vene NFSV KrPK § 114 alusel

määras:

süüaluse (perekonnanimi) poolt esitatud taot-
lused jätta rahuldamata.

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Määrus on mulle kuulutatud «. . .» 194 . a.
(Süüaluse allkiri)

Süüaluse taotluse rahuldamise korral peab uurija teostama vastavad uurimistoimingud, mille järel tutvustama süüalust täiendavalt kogutud materjalidega, koostades selle kohta protokollil ülaesitatud vormi kohaselt.

Iga uurija peab selgelt mõistma, et KrPK § 206 nõuete rikkumine toob alati paratamatult kaasa kriminaalasja täiendavale uurimisele saatmise.

8. Süüdistuskokkuvõtte

Dokumendi tähendus

Süüdistuskokkuvõtte koostamine on vastutusrikas moment uurija töös.

Süüdistuskokkuvõtte erakordselt suurt tähtsust on alla kriiputatud NSVL Prokuratuuri ringkirjalises kirjas 13. augustist 1934. a., milles on antud rida juhatusi süüdistuskokkuvõtte koostamiseks:

«Süüdistuskokkuvõtte lõpetab kogu uurimise, võtab kokku selle tulemused. Selle dokumendi erakordselt suur tähtsus meie protsessis ei vaja erilist tõendamist.

Iga uurija peab arvesse võtma, et süüdistuskokkuvõtte pole mitte ainult tähtis uurimisakt, mis peegeldab uurimise tulemusi, vaid ka poliitilise tähtsusega dokument, mis avaldatakse kohtus».

Süüdistuskokkuvõtte peamised puudused

Üheks puuduseks uurijate poolt koostatavais süüdistuskokkuvõtteis on ebakonkreetsus, asja kohta kogutud faktide esitamise laialivalgusus ja äärmine puudulikkus, kuid sagedasti ka asja kohta kogutud tõendite analüüsimise täielik puudumine.

Asjaolud esitatakse lohakalt ja ebaselgelt ja sagedasti vastuolus asja materjalidega. Sagedasti lähevad süüdistuskokkuvõtte autorid mööda süüaluste seletustest, mis viimased esitavad enda kaitseks, ei analüüsi vastavaid materjale, mil on tõsiselt tähtsust süüdistavate argumentide tõepärasuse seisukohalt ja mis kinnitavad süüdistuse õiget ehitust.

Niisugune puudus mitte ainult ei vähenda süüdistuskokkuvõtte väärtust, vaid sagedasti muudab selle täiesti vastuvõtmatuks.

Mõnikord, eriti suurtes asjades, sisaldab süüdistuskokkuvõtte asjaliku, kokkusurutud, kõikide kuriteo asjaolude ja momentide selge kirjeldamise asemel igasuguseid üldisi arutlusi, mil mõnikord pole mingit suhet antud kuriteoga.

Süüdistuskokkuvõtte sisu

Süüdistuskokkuvõte peab olema üles ehitatud läbimõeldult ja veenvalt.

Iga kriminaalasja süüdistuskokkuvõte peab vastama järgmistele nõuetele:

1) ta peab koosnema kirjeldavast ja resolutiivosast;

2) kirjeldavas osas peab olema lühidalt, kuid konkreetselt ja selgelt kirjeldatud asja sisu ja esitatud süüdistuse kokkuvõte, mis kinnitatud asjas leiduvate tõendite analüüsiga, koos viidetega vastavatele toimiku lehtedele;

süüdistuskokkuvõtte see osa peab moodustama endast omavahel seotud asjaolude kirjeldust, nii nagu see on kindlaks tehtud eeluurimisega koos süüalust süüdistavate kui ka õigustavate asjaolude esitamisega; süüdistuskokkuvõtte kirjeldamine selles osas peab olema selline, et resolutiivosa süüdistuse formuleerimisega oleks kirjeldava osa täiesti põhjendatud loogiliseks järelduseks;

3) süüdistuskokkuvõttes ei tohi olla üldisi arutlusi, uurija põhjendamatuid järeldusi ja arvamusi, mis ei ole kinnitatud faktidega ega puutu asja sisusse; kuriteo poliitiline hinnang peab olema toodud süüdistuskokkuvõttes sel juhul, kui see on tõepoolest vajalik, kusjuures see peab olema tihedalt seotud asja sisu ja iseloomuga;

4) asjas leiduvad materjalid tuleb objektiivselt kirjeldada ja nii rühmitada, et kirjelduse süsteem võimaldaks kuriteo tegeliku olukorra, selle toimepanemise motiivide ja asjaolude kindlaks tegemise;

5) kirjeldava osa lõpus peab olema esitatud süüaluste seletused ja nende peamised vastuväited esitatud süüdistuse vastu, kuid samuti ka asjaolud, mis lükkavad ümber süüaluste vastuväited (koos viidetega tõenditele ja toimiku vastavatele lehtedele);

6) süüdistuskokkuvõtte resolutiivosa algul peavad olema antud täpsed andmed süüaluse isiku kohta;

7) resolutiivosas peavad olema täielikult ja juriidiliselt õieti formuleeritud süüdistuse punktid ja antud nende kuritegude kvali-

fikatsioon, mille toimepanemise eest süüalused kuuluvad kohtu alla andmisele; kui asjas on mitu süüalust, siis reeglipäraselt tuleb süüdistus formuleerida iga süüaluse kohta eraldi; lõpuks, kui süüalusele on esitatud süüdistus mitmes kuriteos, siis igaühe kohta peab olema antud kvalifikatsioon;

8) süüdistuskokkuvõtte lõpus peab olema märgitud, millises kohtus kuulub asi arutamisele, kus ja millal on koostatud süüdistuskokkuvõtte; sellele peab järgnema süüdistuskokkuvõtte koostanud uurija allkiri koos tema auastme tähendamiselega;

9) süüdistuskokkuvõtte juurde tuleb lisada isikute nimestik, kes kuuluvad kohtusse kutsumisele, koos nende aadresside ja toimiku lehtede märkimisega; kus asuvad nende seletused;

enne selle nimestiku koostamist peab uurija hoolikalt kaaluma küsimust, keda kutsuda kohtusse, kindlustades igal juhul kõikide tähtsamate tunnistajate, samuti ka kannatanute ja ekspertide kutsumise; see nimestik peab olema alla kirjutatud uurija poolt;

10) süüdistuskokkuvõtte juurde peab olema lisatud KrPK § 207 nõuete kohaselt õjend järgmise sisuga:

- a) süüaluse vahi all olemise aeg,
- b) kus asuvad asitõendid,
- c) ettevõetud abinõud tekitatud kahju tasumise kindlustamiseks,
- d) kas tsiviilhagi on esitatud.

Vastavalt NSV Liidu prokuröri juhatusel nr. 20, 21. aprillist 1943. a., peavad iga kriminaalasja süüdistuskokkuvõtte juurde lisatud õiendis olema märgitud järgmised andmed asja liikumise kohta (kuupäevade märkimisega iga punkti kohta):

- 1) kuritegu on toime pandud...
- 2) kriminaalasi on algatatud...
- 3) asi on võetud uurija menetlusse...
- 4) sanktsioon on küsitud...
- 5) sanktsioon on saadud...
- 6) süüdistus on esitatud...

7) tõkkeabinõu on valitud...

8) eeluurimine on lõpule viidud...

NSVL Prokuratuuri poolt on tehtud ettepanek ülaltoodud juhatuse rikkumises süüdlasi karistada distsiplinaarkorras.

Seesugune õiend tuleb koostada uurija poolt igas kriminaalasjas, mis on lõpetatud süüdistuskokkuvõttega.

Õiend tuleb alla kirjutada uurija poolt.

Kriminaalasja üleandmine prokurörile ja teate saatmine kõrgemalseisvasse prokuratuuri

Uurimise lõpule viinud ja teatanud sellest süüalusele, peab uurija viivitamatult asuma süüdistuskokkuvõtte koostamisele. Täiesti lubamatud on uurimispraktikas esinevad juhud, kus süüalusele uurimise lõpuleviimisest teatamise ja süüdistuskokkuvõtte koostamise momendi vahele jäetakse suur vaheaeg.

Kirjutanud alla süüdistuskokkuvõttele, peab uurija andma toimiku järelevalvet teostavale prokurörile süüdistuskokkuvõtte kinnitamiseks ja kohtusse või kõrgemalseisvasse prokuratuuri saatmiseks.

Sellega üheaegselt peab uurija täitma kindlaksmääratud vormi kohaselt õiendi uurimise lõpuleviimise kohta ja saatma selle oblasti (krai, vabariigi) prokuratuuri järelevalvetoimikule.

Õiend tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

..... prokuratuuri järelevalvetoimikule

ÕIEND

uurimise lõpuleviimise kohta

..... oblasti rajooni prokuratuuri rahvauurija (perekonnanimi) menetluses olevas kriminaalasjas nr.

1. Asjas on kriminaalvastutusele võetud:

Jrk. nr.	Süüaluse perekonna-, ees- ja isanimi	KrK §	Ametikoht	Sotsiaalne seisund	Sünniaasta	Parteilisus	Valitud tõkke- abinõu
1							
2							
3							
4							
5							

2. Kriminaalasja lühike sisu

*3. Uurimise lõpuleviimise kuupäev ja kohtusse
saatmise kuupäev

4. Kriminaalasi peatatud või üle antud alluvuskorras (alla kriipsutada).

5. Kuidas asi on lõpule viidud — saadetud kohtusse, lõpetatud (alla kriipsutada). Kui asi on lõpetatud, siis märkida, missuguse KrPK paragrahvi ja punkti alusel

6. Asjas on toimetatud: läbiotsimine, dokumentide, väärtasjade jt. ära-
võtmine, ametist kõrvaldamine (alla kriipsutada).

7. Missugune profülaktiline töö on läbi viidud seoses asjaga

. rajooni rahvaurija (allkiri)
(auste)

« . . . » 194 . a.

(õiendi täitmise kuupäev)

Vastavalt NSVL Prokuratuuri juhatusetele nr. 3/66, 28. septembrist 1944. a., uurimise lõpuleviimisel riisumiste ja raiskamiste asjades, samuti teistes kuritegudes, kus on tekitatud riigile või ühiskondlikule organisatsioonile kahju, peab uurija saatma kõrgemalseisva prokuratuuri jälitusosakonda koos uurimise lõpuleviimisest teatamise õiendiga ka õiendi kahju tasumise kindlustamise kohta.

See õiend tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

..... prokuratuuri järeleandamisosakonna
ülemaale.

ÕIEND

kahju tasumise kohta

..... oblasti rajooni proku-
ratuuri rahvauurija (perekonnanimi) menetluses
oleva kriminaalasja nr. kohta kod.
süüdistuses KTK § järgi.

1. Riigile tekitatud kahju suurus:

Riisutud kaupade ja esemete nimetus	Kahju üldsumma, mis välja arvu- tatud Riikliku Kaitsekomitee määru- ses 22. I 1943. a. ettenähtud korra järgi
1.	 rubla
2.	
3.	
4.	
5.	

2. Kriminaalasi algatatud «. . .» 194 . a.

3. Süüaluste varandus arestitud «. . .» 194 . a.

Kokku rubla, välja arvatud Riikliku
Kaitsekomitee määriuses 22. I 1943. a. ettenähtud korra järgi.

4. Süüalustelt ära võetud:

Toiduainete, tööstuskaupade, ese- mete ja teiste väärtasjade nimetus	Hulk (kaal, mõõt)
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

5. Süüaluste varandus ei ole arestitud
(märkida põhjus).

. rajooni rahvauurija (alkkiri)
(auaste)

« . . . » 194 . a.
(Õiendi täitmise kuup.)

Süüaluse vahi all viibimise korral peab uurija jälgima seda, et õigeaegselt teatataks kinnipidamiskohale vahialuse ümberarvestusest selle organi nimele, kuhu rajooni prokuratuuri poolt saadeti kriminaalasi.

Eriline kord süüdistuses NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. detsembri 1941. a. seadluse järgi

Vastavalt NSVL Prokuratuuri instruksioonile nr. 1/152, 6. juulist 1944. a., kriminaalasjade uurimisel kuritegudes, mis on ette nähtud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 26. detsembrist 1941. a., kui uurimisega ja süüaluse ülekuulamisega on kindlaks tehtud, et ta omavoliliselt lahkus töölt ja sel viisil pani toime kuriteo, mis on ette nähtud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadluses 26. detsembrist 1941. a., peab uurija koostama määruse süüaluse kohtu alla andmiseks ja kriminaalasja sõjatribunali saatmiseks.

Määrus koostatakse järgmise vormi kohaselt:

MÄÄRUS

. linnas « . . . » 194 . a.
. oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), läbi vaadanud krimi-
naalasja kod. (süüaluse pere-
konna-, ees- ja isanimi) süüdistuses NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. det-
sembri 1941. a. seadluse järgi ja võttes arvesse, et kod.
(perekonnanimi, initsiaalid) töötades (ettevõtte
nimetus ja kellena töötas) deserteerus « . . . » 194 . a.
sellest ettevõttest, kuid « . . . » 194 . a. tabati
. (märkida, kus tabati),

m ä ä r a s:

kriminaalasi kod. (perekonna-,
ees- ja isanimi, sünniaasta, sünnikoht, parteilisus, karistatavus) süüdistuses
saata sõjatribunalile süüaluse kohtu alla and-
miseks NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. detsembri 1941.a. seadluse järgi.

Tõkkeabinõuks uurimisest ja kohtust kõrvalehoidumise vältimiseks on
valitud vahi all pidamine (kinnipidamiskoha
nimetus).

Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Kinnitan: rajooniprokurör (allkiri)
(auaste)

Süüdistuskokkuvõtte koostamist, samuti ka Vene NFSV KrPK
§ 206 nõuete täitmist seda liiki kriminaalasjades ei nõuta.

9. Eeluurimise peatamine

Eeluurimise peatamise alused

KrPK § 202 kohaselt võib eeluurimist peatada ainult kahel
juhul:

- a) kui on teadmata, kus uurimisalune viibib;
- b) tema vaimuhaiguse või riigiteenistuses oleva arsti poolt
tõendatud muu raske haiguse korral.

Igal juhul saab kriminaalasja peatada ainult küllaldaste and-
mete olemasolul süüdistuse esitamiseks.

Uurimisaluse asukoha mitteteadmise korral võib asja pea-
tada ainult eeluurimise tähtaja möödumisel, mille jooksul uurija
ise pidi tarvitusele võtma kõik abinõud uurimisaluse tagaotsimi-
seks. Uurimisaluse vaimuhaiguse või mõne muu raske haiguse
korral peatatakse uurimine ainult kuni tema tervenemiseni.

Uurimispraktikas esinevad vead

Uurimispraktikas eeluurimise peatamisel tehakse kõige sage-
damini järgmisi vigu:

1. Kriminaalasi peatatakse uurija poolt enne uurimistähtaja
lõppemist ja uurija ei ole selle aja jooksul võtnud tarvitusele abi-
nõusid uurimisaluse leidmiseks.

2. Kriminaalasi peatatakse enne, kui on saadud küllaldaselt materjale süüdistuse esitamiseks. Niisugune seaduserikkumine toob tihti kaasa täiesti asjatu kodanikkude tülitamise, kellel ei ole midagi ühist antud kuriteoga ja kelle suhtes uurija ilma küllaldase aluseta kuulutas tagaotsimise.

3. Kriminaalasi peatatakse seadusega mitte ettenähtud korras, näiteks seoses aeganõudva ekspertii si määramisega, revisjoni toimetamisega, uurimisaluse etapeerimisega, tähtsamate tunnistajate ärasõiduga jne.

Niisugustel juhtudel on kriminaalasja peatamine ebaseaduslik ja selle eesmärgiks on harilikult uurimise tegeliku tähtaja kunstlik lühendamine ja abinõude tarvitusele mittevõtmine uurimistoimingute kiirendamiseks ja esinevate takistuste kõrvaldamiseks.

NSVL Prokuratuuri ringkirjaga nr. 41/26, 5. juunist 1937. a., keelati kategooriliselt kriminaalasjade peatamine seadusega mitte ettenähtud juhtudel. Selles ringkirjas on öeldud:

«Kriminaalasjade peatamist lubada ainult Vene NFSV KrPK § 202 ja teiste liiduvabariikide KrPK vastavates paragrahvides ettenähtud juhul, kuid mitte mingil tingimusel seoses sellega, et asjas määratakse uus revisjon, mis toimetatakse vastava majandusliku organisatsiooni poolt.

Mittetäielikkude revisjonimaterjalide esitamise korral prokuratuurile nõuda enne kriminaalasja algatamist teiskordse revisjoni teostamist. Kui revisjoni ebatäielikkus avastatakse alles uurimise käigus ja prokuratuur loeb vajalikuks toimetada teiskordset revisjoni, siis kriminaalasja mitte peatada, vaid viia uurimine lõpule seaduses ettenähtud tähtaja jooksul nende konkreetsete kuritarvituste piirides, mille põhjal kriminaalasi algatati. Kui aga täiendava revisjoniga avastatakse uusi kuriteo fakte, siis nende puhul algatada iseseisev kriminaalasi».

4. Suureks veaks on see, et mõned uurijad peatades kriminaalasja ei anna viivitamatult vastavatele organitele uurimisaluse tagaotsimise ülesannet või ei märgi tagaotsimise avalduses kõiki

vajalikke andmeid ega tõkkeabinõu, mis tuleb kohaldada tabatud süüaluse suhtes.

5. Sagedasti peatatakse kriminaalasjad tühistes kuritegudes, mis on toime pandud isikute poolt, kes peale seda kutsutud Puna-armeesse või Sõja-Merelaevastikku.

NSVL Ülemkohtu Pleenumi 19. juuli 1943. a. seletuse nr. 14/m10/u kohaselt kuuluvad selletaolised kriminaalasjad lõpetamisele Vene NFSV KrK § 8 ja teiste liiduvabariikide KrK ja KrPK vastavate paragrahvide järgi.

Peatatud kriminaalasjade arvestus

Uurija poolt peatatud kriminaalasjad tuleb maha kanda uurija menetlusest ja hoida prokuratuuri kantseleis.

Kuid kriminaalasja peatamine mingil määral ei vabasta uurijat edaspidisest tööst nende asjadega kuni menetluse uuendamiseni ja uurimise lõpetamiseni süüdistuskokkuvõttega või menetluse eeluurimise staadiumis lõpetamiseni.

Täpse kontrolli teostamise vajadust kriminaalasja peatamise põhjendatuse ja seadusepärasuse üle, samuti peatatud kriminaalasjade arvestuse üle kriipsutati alla NSV Liidu prokuröri käskkirjas nr. 28/3, 7. veebruarist 1939. a:

«Minu käskkirja 1. juunist 1938. a. alusel reas kraides ja oblastites (Kalinini oblast, Saraatovi oblast, Abhaasia ANSV, Gruusia NSV jt.) teostatud kriminaalasjade kontrollimisel, mis olid uurijate menetluses, nende hulgas ka peatatud kriminaalasjade kontrollimisel avastati täiesti lubamatu ja vastutustundetud suhtumine peatatud kriminaalasjadesse, hoolimata Vene NFSV KrPK § 202 ja 203 ning teiste liiduvabariikide KrPK vastavate paragrahvide nõudeist, samuti järelevalve puudus uurijate poolt peatatud kriminaalasjade üle.

Pidades seesugust olukorda talumatuks käsin:

1. Kõikide vabariikide, kraide ja oblastite prokuröridel kuu aja jooksul kontrollida kõiki uurijate poolt peatatud kriminaalasju ja, kõrvaldades olemasolevad puudused, kindlustada edaspidi

reaalse kontrolli teostamist kriminaalasjade peatamise üle, täpselt kinni pidades seejuures Vene NFSV KrPK § 202 ja 203 ning teiste liiduvabariikide KrPK vastavate paragrahvide nõudeist.

2. Kõikidel prokuröridel sisse seada eriline raamat peatatud kriminaalasjade arvestamiseks, kuhu rajooni prokuratuurides sisse kanda kõik rahvauurijate poolt peatatud kriminaalasjad, oblastite, kraide ja vabariikide prokuratuurides aga kriminaalasjad, mis peatatud vanem-uurijate ja tähtsamate asjade uurijate poolt; menetluse uuendamisel raamatusse teha vastav märkus.

3. Kohustada kõiki uurijaid jälgima peatatud kriminaalasju, võttes tarvitusele vajalikud abinõud menetluse uuendamiseks ja uurimisaluste kiiremaks leidmiseks.

4. Kohustada kõiki uurimise üle järelevalvet teostavaid prokuröre kontrollima kriminaalasjade peatamise seadusepärasust ja nende süstemaatilist jälgimist uurijate poolt.

5. Peatatud kriminaalasjad hoida vastava prokuratuuri sekretäri juures».

Protsessuaalne vormistamine

Eeluurimise peatamine tuleb vormistada määrusega, mis koostatakse uurija poolt järgmise vormi kohaselt:

MÄÄRUS

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), läbi vaadanud
materjalid, mis kogutud kriminaalasjas nr.
..... (asja nimetus),

leidis:

.....
(kirjeldada fakte, mis tõendavad antud isiku poolt konkreetse kuriteo toimepanemist).

Võttes arvesse, et
(asja peatamise motiveering) ja juhindudes Vene NFSV KrPK § 202

m ä ä r a s:

kriminaalasi kod. (perekonna-,
ees- ja isanimi) suhtes menetluses peatada.

Rahvauuriija (allkiri)
(auaste)

Kui määrus koostatakse seoses uurimiseluse põgenemisega, siis tuleb määruse lõpp koostada järgmiselt:

Kuulutada kod. (perekonna-,
ees- ja isanimi) tagaotsitavaks.

Tõkkeabinõuna kod. suhtes tema
tabamisel valida

Rahvauuriija (allkiri)
(auaste)

Kui tõkkeabinõuna valitakse vahi alla võtmine, siis peab uuriija määrus olema kinnitatud prokuröri poolt.

Eeluurimise peatamise määrukses peab tingimata olema kirjeldatud kriminaalasja sisu ja asjaolud, mille tagajärjel uurimine peatatakse.

Enne eeluurimise peatamise määrust peab uuriija koostama süüalusest vastutusele võtmise määruše.

Tagaotsitavaks kuulutamine

Eeluurimise peatamisel süüaluse asukoha mitteleidmise korral on uuriija alati kohustatud kuulutama tema tagaotsimise.

Tagaotsimine võib olla kohalik, s. o. ainult teatud punktides toimetatav, kus olemasolevail andmeil varjab või võib varjata end kurjategija, või üleliiduline, mida toimetatakse kogu NSV Liidu territooriumil.

Tagaotsimisnõue süüaluse kohta tuleb koostada uuriija poolt kindlaksmääratud vormi kohaselt ja saata Sise RK¹ organitesse.

¹ Siseministeeriumi.

Tagaotsitava süüaluse suhtes tõkkeabinõuna vahi all pidamise valimisel peab uurija koostama selle kohta eraldi määruse, mille kinnitab, nii nagu tagaotsimismääruse, järelevalvet teostav prokurör.

Tagaotsimismääruses peab olema märgitud:

- 1) tagaotsitava perekonna-, ees- ja isanimi ja sünniaasta;
- 2) sünnikoht ja alaline elukoht;
- 3) tema tundemärgid;
- 4) elukutse;
- 5) tagaotsitava oletatav asukoht ja nende oletuste alus;
- 6) kuidas talitada süüalusega tema tabamisel (missugust tõkkeabinõu valida, kuhu saata, missuguse organi nimele vahistatu arvestada, missugune allkiri või kohustus tuleb võtta).

Tagaotsimismäärusele tuleb võimaluse korral juurde lisada otsitava päevapilt.

Sõltumata eeluurimise peatamisest ja tagaotsimise kuulutamisest peab uurija perioodiliselt ise võtma tarvitusele abinõusid põgenenud süüaluse tabamiseks ja samuti kontrollima tagaotsimisesande täitmist.

Saanud teada tagaotsitava uurimiseluse tabamisest ja samuti siis, kui peatatud eeluurimine, milles on kuulutatud tagaotsimine, on hiljem lõpetatud, peab uurija viivitamatult teatama tagaotsimise lõpetamisest Sise RK¹ organile, kellele on saadetud tagaotsimismäärus.

Kriminaalasja peatamise ja uurimiseluse tagaotsimise määru-
sele tuleb juurde lisada määrus uurimiseluse süüalusena vastutu-
sele võtmise kohta.

Eeluurimise uuendamine

Tagaotsitava leidmise või süüaluse tervenemise korral peab uurija vastavalt KrPK § 205 nõuetele koostama määruse eeluurimise uuendamise kohta.

Määrus tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

1. Siseministeeriumi.

MÄÄRUS

linnas « . . . » 194 . a.
oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), läbi vaadanud kriminaal-
asja nr. (asja nimetus) ja
võttes arvesse, et
(kirjeldada neid asjaolusid, mis on teatavaks saanud uurijale ja tuua menet-
luse uuendamise motiveering) ja juhindudes Vene NFSV KrPK § 205

m ä ä r a s:

kriminaalasjas nr. (asja nimetus)
menetlus uuendada ja alustada edaspidist uurimist, võttes asja oma menet-
lusse.

Rahvauuriija (allkiri)
(auaste)

Kriminaalasjade peatamise eriline kord
süüdistuses NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi
26. detsembri 1941. a. seadluse järgi

Teistsugune kord eeluurimismenetluse peatamisel on kindlaks
määratud kuritegudes, mis on ette nähtud NSVL Ülemnõukogu
Presiidiumi 26. detsembri 1941. a. seadluses.

Seda liiki kriminaalasjades süüaluse põgenemise korral peab
uurija kolme päeva jooksul tunnistajate ülekuulamise teel ja
samuti dokumentide ja teiste vahenditega kindlaks tegema süü-
aluse sünnikoha või rajooni, kust ta tuli ettevõttesse, või koha,
kus elab tema perekond, et välja selgitada, kuhu nimelt ta põge-
nes või võis põgeneda ja kust teda tuleb otsida.

Nende andmete kogumise järel peab uurija koostama mää-
ruse tagaotsimise toimetamise, põgenenud desertööri areteeri-
mise ja kriminaalasja peatamise kohta.

Seesugune ühendatud määrus koostatakse järgmise vormi
kohaselt:

MÄÄRUS

194 . a. « . . . » päeval oblasti
. rajooni prokuratuuri rahvauuriija
läbi vaadanud materjalid, mis kogutud kriminaalasjas nr. kod.

..... (perekonna-, ees- ja isanimi) deserteerimise kohta (ettevõtte nimetus või number) ja võttes arvesse, et süüalune deserteerus ettevõttest ja põgenes uurimise eest, ja juhindudes Vene NFSV KrPK § 202

m ä ä r a s:

1. Kuulutada tagaotsitavaks kod. (perekonna-, ees- ja isanimi ja sünniaasta), saates tagaotsimisülesande tema kohta

2. Tõkkeabinõuna kod. (perekonna- nimi) suhtes tema tabamisel valida vahel võtmise.

3. Kriminaalasi kod. (perekonnanimi) suhtes menetluses peatada.

Rahvauuriia (allkiri)
(auste)

Sanktsioneerin:

..... rajooni prokurör (allkiri)
(auste)

Selle määruse alusel peab uurija koostama vajalikul arvul tagaotsimisnõudeid, mis peale prokuröri poolt allakirjutamist saadetakse viivitamatult vastavate Sise RK¹ organite ülematele.

Tagaotsimisnõue tuleb koostada järgmise vormi kohaselt:

NSVL Prokuratuur	Täidetult täiesti salajane
..... oblasti	 oblasti rajooni
..... rajooni	 ülemale
prokurör	

« . . . » 194 . a.

Nr. . . .

T A G A O T S I M I S N Õ U E

..... rajooni prokuratuuri rahvauuriia määruse
« . . . » 194 . a. alusel palun toimetada tagaotsimist.

Andmed tagaotsitava kohta:

- 1) perekonna-, ees- ja isanimi
- 2) sünniaasta ja sünnikoht
- 3) viimane elukoht

¹ Siseministeeriumi.

- 4) ettevõtte nimetus ja asukoht
- 5) keelena töötas
- 6) millal deserteerus
- 7) kuriteo kvalifikatsioon — (NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 26. detsembrist 1941. a.).
- 8) andmed tagaotsitava võimaliku asukoha kohta
- 9) teised tema kohta olemasolevad andmed

Kod. (perekonna-, ees- ja isanimi) tabamisel võtta ta vahi alla ja saata käesoleva tagaotsimisnõudega tabamiskoha rajooni prokuröri juurde.

Kod. (perekonna-, ees- ja isanimi) vahi alla võtmine on minu poolt sanktsioneeritud.

Täitmisest teatage mulle.

. oblasti rajooni prokurör
(allkiri)

Pitsati jäljendi koht.

10. Kriminaalasja lõpetamine

Lõpetamise alused

KrPK § 4 ja 204, KrK § 8 ja 6 märkuse kohaselt kriminaalasi kuulub lõpetamisele järgmistel juhtudel:

- 1) süüaluse surma korral;
- 2) süüaluse leppimise korral kannatanuga erasüüdistusasjades;
- 3) kannatanu kaebuse puudumise korral era- ja era-avalik-süüdistuses;
- 4) aegumise korral;
- 5) süüaluse tegudes kuriteokoosseisu puudumise korral; siia kuulub ka KrK § 6 märkuses ettenähtud antud tegevuse vähene tähtsus ja kahjulikkude tagajärgede puudumine;
- 6) amnestia korral, kui see kõrvaldab toimepandud teo karistatavuse;

7) kui konkreetne tegu oli uurimise või kohtus asja arutamise ajaks kaotanud ühiskonnaohtliku iseloomu kas kriminaalseaduse muutmise või sotsiaalpoliitilise olukorra muutmise tõttu;

8) süütõendite puudulikkuse korral süüaluse kohtu alla andmiseks.

Kriminaalasja võib lõpetada ka süüaluse mitteleidmise korral, s. o. kurjategija isikut ei lähe korda kindlaks teha, kuigi mõnede liiduvabariikide KrPK, näiteks Vene NFSV KrPK sellest otseselt midagi ei räägi.

Kuid Vene NFSV KrPK § 205 redaktsioon, mis käsitleb menetluse uuendamist kriminaalasjades, mis lõpetatud «kurjategija mitteleidmise» tõttu, annab võimaluse kriminaalasja lõpetamiseks süüdlaste mitteleidmisel, sest antud sõnades «mitteleidmine» mõistetakse kuriteo kordasaatnud isiku mittekindlakstege mist.

Kontroll kriminaalasjade lõpetamise üle

Nendes liiduvabariikides, nende hulgas ka Vene NFSV-s, kus seadusega (Vene NFSV KrPK § 204) on kriminaalasjade lõpetamise õigus antud uurijatele, langeb viimastele sellega seoses ka suur vastutus. Selle õiguse andmine uurijale ei vabasta mingil juhul prokuröri kohustusest kontrollida kriminaalasjade lõpetamise seadusepärasust, samuti ei vabasta ka vastutusest, kui uurija poolt kriminaalasi lõpetatakse põhjendamatult.

Täiesti arusaadav on see kahju, mis tekitatakse selle tagajärjel, et uurija ei suuda orienteeruda kogutud materjalides, ei suuda avastada kuritegu ega paljastada isikuid, kes selle toime panid, ja eriti veel siis, kui on tegemist tõsise kuriteoga.

Seepärast ka nendes kriminaalasjades, kus uurijaile on antud õigus kriminaalasjade lõpetamiseks, peab prokurör läbi vaatama iga lõpetatud kriminaalasja ja kontrollima, kuivõrd täielikult ja igakülgsest oli teostatud uurimine, ja samuti ka kontrollima uurija poolt tehtud lõpliku järelduse põhjendatust.

Kriminaalasja lõpetamine kogutud materjalide puudulikkuse korral

KrPK § 204 näeb ette eeluurimise staadiumis kriminaalasja lõpetamise aluseks süütõendite puudulikkust süüaluse kohtu alla andmiseks.

Viimasel ajal on uurimispraktikas laialdaselt levinud nimelt just see alus kriminaalasjade lõpetamiseks, kusjuures paljudel juhtudel seda kasutatakse valesti.

Kriminaalasja lõpetamine KrPK § 204 punkt «b» järgi võib toimuda ainult järgmistel tingimustel: a) kuriteo koosseisu olemasolul ja tõendumisel; b) süüaluse olemasolul ja c) süütõendite puudulikkusel süüaluse kohtu alla andmiseks. Nendest kolmest elemendist ühe puudumisel kriminaalasja ei saa lõpetada KrPK § 204 punkt «b» alusel.

Kuriteo koosseisu mittetõendamise korral kuulub asi lõpetamisele KrPK § 204 punkt «a» ja § 4 punkt 5 alusel kuriteo koosseisu puudumise tõttu.

Täpselt samuti ei saa kriminaalasja lõpetada KrPK § 204 punkt «b» alusel, kui asjas ei ole kedagi võetud süüalusena vastutusele. Kui asjas kogutud materjalid on mitteküllaldased kellegi süüalusena vastutusele võtmiseks ja samal ajal täiendavate tõendite saamine on võimatu, siis sel juhul asi kuulub lõpetamisele süüdlaste mitteleidmise tõttu.

Lõpuks, kahe esimese tingimuse (kuriteo koosseisu ja süüaluse) olemasolul võib asja lõpetada KrPK § 204 punkt «b» alusel siis, kui mitte ainult süütõendid süüaluse kohtu alla andmiseks pole puudulikud, vaid ka siis, kui ei ole võimalik teisi tõendeid saada, kuigi selleks on kõiki võimalusi proovitud. Seepärast, tulles järeldusele, et kriminaalasi tuleb lõpetada kogutud tõendite puudulikkuse tõttu süüaluse kohtu alla andmiseks, peab uurija enne kriminaalasja lõpetamise määrust veel kord kõik materjalid läbi analüüsima ja hoolikalt läbi arutama küsimuse, kas on kõik võimalused kasutatud uute tõendite saamiseks.

Kriminaalasja lõpetamine KrK § 6 märkuse ja § 8 järgi

Tuleb peatada veel kriminaalasja lõpetamise juhtudel toimepandud teo ilmse vähese tähtsuse ja kahjulikkude tagajärgede puudumise tõttu ja samuti, kui konkreetne tegu on uurimise või kohtus asja arutamise ajaks kaotanud ühiskonnaohtliku iseloomu kas kriminaalseaduse muutmise või sotsiaalpoliitilise olukorra muutumise tõttu (KrK § 6 märkus ja § 8).

Kriminaalasja lõpetamine sellel alusel vormistatakse sagedasti nii, et see ei rehabiliteeri vastutusele võetut.

Selle tõttu esineb praktikas suurel hulgal kaebusi uurijate ja prokuröride peale, kes lõpetasid asju toimepandud teo vähese tähtsuse ja kohtu alla andmise ebaotstarbekuse tõttu. Kaebajad täiesti põhjendatult nõuavad asja lõpetamist mitte selle motiivi järgi, vaid KrPK § 4 punkt 5 järgi, s. o. kuriteo koosseisu puudumise tõttu, ja sellega ühtlasi — enda rehabiliteerimist.

Mõned uurijad märgivad kriminaalasja lõpetamise määruse koostamisel, kui asi lõpetati teo vähese tähtsuse ja süüaluse kohtu alla andmise ebaotstarbekuse tõttu, määrukses vastutusele võetule omistatud kuritarvitused nii, nagu oleksid need kindlaks tehtud. Seesugune kord ei anna süüalusele võimalust vastu vaielda tema vastu esitatud süüdistusele ja saavutada enda täielikku rehabiliteerimist, sest asja ei anta kohtusse.

Niisuguse ebaõige praktika lõpetamiseks selgitas NSVL Prokuratuur ringkirjas nr. 41/26, 5. juunist 1937. a.:

«Mõnikord lõpetatakse kriminaalasju teo vähese tähtsuse ja süüaluse kohtu alla andmise ebaotstarbekuse motiividel. Seejuures fikseeritakse mõnikord kriminaalasja lõpetamise määrukses mitmesuguseid kuritarvituste fakte, kuid edasi põhjendatakse asja kohtus arutamise ebaotstarbekust ja asi lõpetatakse.

Seesugused määrused faktiliselt panevad süüks vastutusele võetud isikuile (või vastutusele võtmisele kuuluvaile) mitmesuguseid kuritegusid, kuid ühtlasi kõrvaldavad igasuguse võimaluse vastu vaielda nende süüdistustele kohtu ees.

Lugedes niisugust nähtust meie uurimispraktikas lubamatuks käsin:

Mitte lubada kriminaalasja lõpetamise määrustes tuua mingisuguseid halvaiseloomulisi asjaolusid vastutusele võetute või vastutusele võtmisele kuuluvate isikute suhtes (mitmesuguste kuritarvituste fakte jne.).

Kriminaalasja lõpetamisel ühtede või teiste faktide vähese tähtsuse tõttu (Vene NFSV KrK § 6 märkus ja teiste liiduvabariikide KrK ja KrPK vastavad paragrahvid) määrukses mitte märkida nende faktide tõendatust, mitte ette ära otsustada seda, et need faktid leidsid aset tegelikkuses ja pandi tegelikult toime antud isikute poolt, vaid piirduda märkimisega, et samu fakte, mille kohta teostati uurimist, ei saa vaadata kuriteona nende vähese tähtsuse tõttu ja seepärast asi kuulub lõpetamisele».

Urijad peavad kõrvalekaldumatult täitma seda NSVL Prokuratuuri juhatus.

Protsessuaalne vormistamine

Kriminaalasja lõpetamist tuleb vormistada määrusega, mis koostatakse uurija poolt järgmise vormi kohaselt:

M Ä Ä R U S

..... linnas «.....» 194 . a.
..... oblasti rajooni prokuratuuri
rahvauurija (perekonnanimi), läbi vaadanud mater-
jalid, mis kogutud kriminaalasjas nr. (asja
nimetus)

leidis:

.....
.....
(asja sisu kirjeldus, tähtsamad asjaolud ja tõendid ning viide vastavatele
toimiku lehtedele, kriminaalasja lõpetamise motiveering).

Ülaltoodu alusel ja juhindudes Vene NFSV KrPK § 204 punkt

m ä ä r a s:

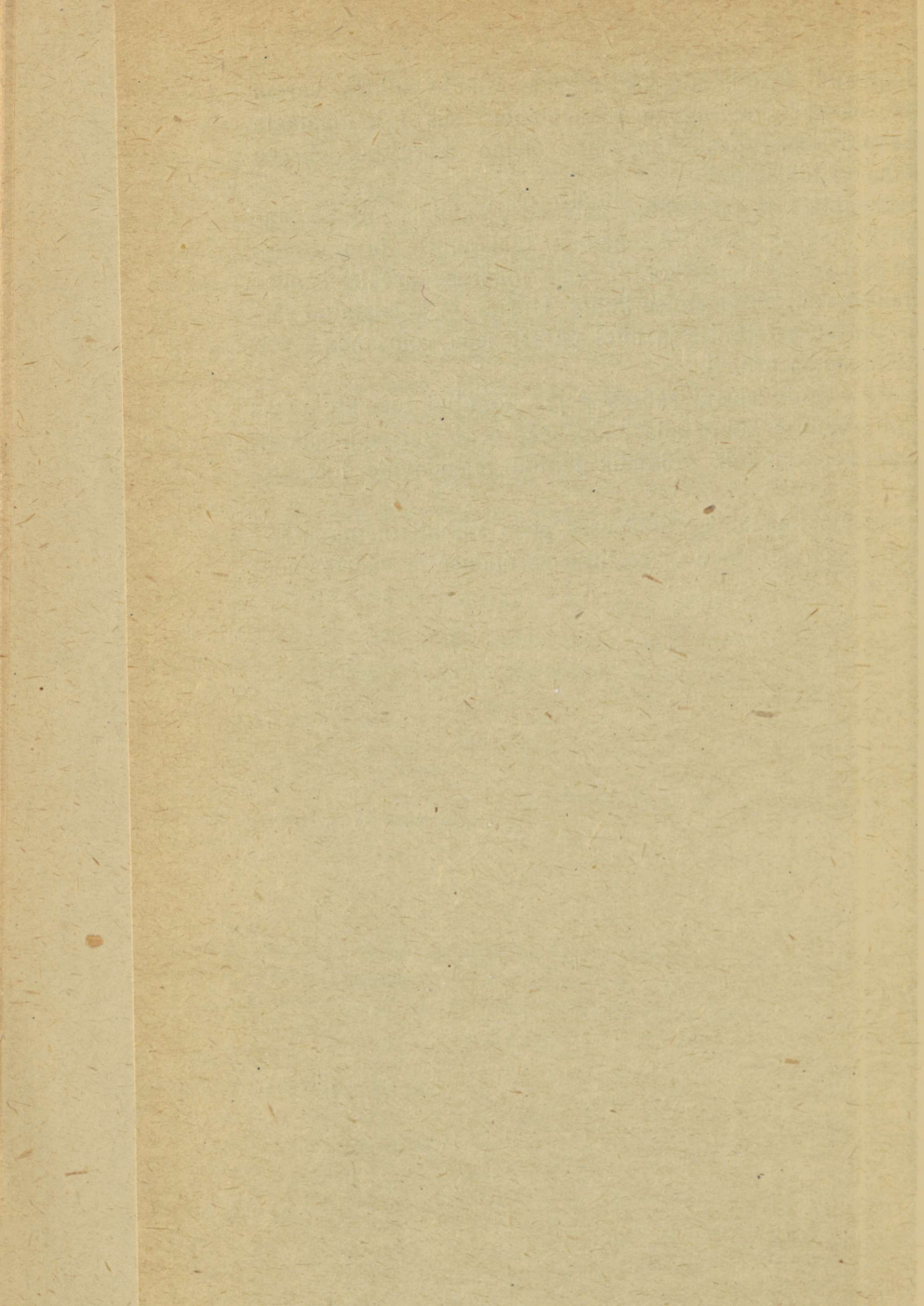
kriminaalasi (asja nimetus)
edaspidises menetluses lõpetada.
Rahvauurija (allkiri)
(auaste)

Kui lõpetatud kriminaalasjas mõnede isikute suhtes varem oli valitud ükskõik missugune tõkkeabinõu, siis kriminaalasja lõpetamise määruses peab tingimata olema märgitud, et see tõkkeabinõu on tühistatud.

Kui tõkkeabinõuna oli valitud vahi all pidamine, siis koostatakse eraldi määrus selle tõkkeabinõu tühistamise ja uurimisaluse vahi alt vabastamise kohta. Selle määruse ärakiri saadetakse süüaluse vahi all pidamise kohta. Uuriija on kohustatud jälgima selle määruse täitmist ja alles pärast seda võib anda lõpetatud kriminaalasja arhiivi.

Lõpetades kriminaalasja seoses asjas kogutud tõendite puudulikkusega süüaluse kohtu alla andmiseks peab uurija hoolikalt kontrollima, kas on kõik võimalik tehtud täiendavate tõendite saamiseks.

Kriminaalasja lõpetamise määruses peab samuti olema märgitud uurija otsus asitõendite, arestitud varanduse ja väärtasjade saatuse kohta.

SISUKORD.

	Lk.
Sissejuhatus	3

I. Eeluurimise üldised küsimused

1. Uuriija asend uurimisorganite süsteemis	7
2. Uurimisalluvus	13
3. Uurimistoimikute ühendamine ja eraldamine	18
4. Erinõuded	20
5. Uuriija töö organiseerimise meetodid	24
6. Uuriija kvalifikatsiooni tõstmine	33
7. Kuritegude ärahoidmine	38
8. Kriminaaltoimiku vormistamine	40
9. Töö arvestus ja uuriija aruandlus	42

II. Uurimisasja tekkimine ja eeluurimise menetluse põhitingimused

1. Kriminaalasja algatamine ja menetlusse võtmine	54
2. Eeluurimise üldpõhimõtted	69
3. Eeluurimise tähtajad	76
4. Uurimisplaan	85

III. Tõendite kogumine

1. Tunnistajate ülekuulamine	90
2. Vastastamine	104
3. Vaatlus	107
4. Läbiotsimine ja võetus	143
5. Asitõendid ja dokumendid	152
6. Äratundmiseks esitamine	161
7. Uurimiseksperiment	162
8. Ekspertiis	166
9. Lähivaatus	189

IV. Süüalune eeluurimisel. Järeldused eeluurimise materjalidest

1. Süüalusena vastutusele võtmine	191
2. Süüdistuse esitamine ja süüaluse ülekuulamine	198
3. Tõkkeabinõu valimine	206
4. Ametist kõrvaldamine	216
5. Tsiiviilhagi tunnistamine	217
6. Varanduse arestimine	219
7. Eeluurimise lõpuleviimine	226
8. Süüdistuskokkuvõte	229
9. Eeluurimise peatamine	236
10. Kriminaalasja lõpetamine	244

Vastutav toimetaja V. Raudsalu.

Keeleline toimetaja M. Tedre.

Ladumisele antud 4. II 1947. Trükkimisele antud 24. III 1947. Trükiarv 2200. Paber 56:79, 1/16. Trükipoognaid 15,75. Trükitähti trükipoognas 35 720. Arvutuspoognaid 14. MB 01690. Trükikoda „Tartu Kommunist“, Tartu, Ülikooli 21/23. Tellimise nr. 296.

Hind rbl. 15.—

На эстонском языке.

П. И. Тарасов-Родионов. Предварительное следствие.

Rbl. 15.—

A-16382

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00544547 5

Rbl. 15.—

A-16382

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00544547 5

P. I. TARASSOV-RODIONOV — EELUURIMINE

A-16382
P. I. TARASSOV-RODIONOV
3. KLASSI RIIGIÕIGUSNÕUNIK

EELUURIMINE

UURIJA KÄSIRAAMAT

RK
„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“